

Upoznajte svoja prava i borite
se za njih

Vodič za romske aktiviste

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

Vodič za romske aktiviste

© Copyright 2004, European Roma Rights Centre (ERRC). Sva prava pridržana.
ERRC je registriran u Mađarskoj kao nevladina organizacija.

Primjerci publikacije mogu se dobiti od
Europskog centra za prava Roma (European Roma Rights Centre)
Nyár utca 12, 1072 Budapest, Hungary
P.O. Box 906/93, 1086 Budapest 62, Hungary
Tel: +36.1.413.2200
Fax: +36.1.413.2201
E-mail: errc@errc.org
Website: www.errc.org

RIJEČI ZAHVALE

Rad osoblja, stažista i konzultanata ERRC-a rezultirao je nastankom ovog priručnika za poučavanje o radu u području ljudskih prava. Okvirna i početna verzija zasnovane su na istraživanju i pisanju Teri Ann Bryans i Zarine Habeeb. Tara Bedard i Larry Olomoofe osigurale su komentare i uputstvo za prvu verziju. Rita Izsák je također dala svoj doprinos propratnim komentarima. Branimir Pleše i Andi Dobrushki uredili su poglavlje o sporenju i dali tehničke savjete u vezi tog dijela. Cristi Mihalache je komentirao i uredio poglavlje o zastupanju. David Mark i Yoko Kubota sastavili su rječnik te dali komentare i sugestije za pojedine dijelove druge verzije. Teri Ann Bryans i Claude Cahn uredili su i prepravili jednu ili više verzija. Dimitrina Petrova uredila je završnu verziju i autorizirala objavljivanje priručnika.

ERRC se dodatno zahvaljuje sljedećim osobama za pomoć koju su pružile tijekom pripreme priručnika: Moni Nicoari, Dani Doghi, Ivailu Krastevu, Ceraseli Banici i Isabeli Mihalache.

Ovaj priručnika pripremljen je na osnovi istog priručnika na srpskom jeziku, što je za čitateljstvo u Republici Hrvatskoj učinila lektorica Nada Jakir, dok je Dzavit Berisa obavio pripremu i prelom za tisak.

SADRŽAJ

Uvodna riječ	9
Dio A: Razmišljanje o ljudskim pravima	11
Poglavlje 1 Što su ljudska prava?	13
Poglavlje 2 Borba protiv diskriminacije: univerzalno pravo jednakosti	29
Poglavlje 3 Kako štititi ljudska prava? Državne institucije i Ujedinjeni narodi	45
Poglavlje 4 Kako štititi ljudska prava? Regionalni europski mehanizmi	67
Dio B: Osiguravanje djelovanja prava	87
Poglavlje 5 Istraživanje i dokumentacija o kršenju ljudskih prava	89
Poglavlje 6 Izvješćivanje: iznošenje riječi na vidjelo	119
Poglavlje 7 Zastupanje	141
Poglavlje 8 Sporenje za ljudska prava	167
Poglavlje 9 Neposredno djelovanje	189
Dodatak	197
Opća deklaracija o pravima čovjeka	199
Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije	207
Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda	221
Direktiva Europskog vijeća 2000/43/EC: Primjena načela jednakog postupanja među osobama bez obzira na rasno ili etničko podrijetlo	239
Odabrana bibliografija	251
Važni i korisni linkovi	257
Rječnik	261

UVODNA RIJEČ

Područje prava Roma razvilo se sredinom devedesetih usporedno s Europskim centrom za prava Roma. Budući da se radi o primijenjenim ljudskim pravima, ovo područje je ostvarenje apstraktnog – ono razvija pozicije ljudskih prava u pitanjima koja se odnose na Rome. Ipak, ostvarenje u ovom slučaju ne bi trebalo biti shvaćeno kao umanjenje. Načela i norme ljudskih prava ne diktiraju neposredno promatranje pitanja koja se tiču Roma. Prava Roma nisu sadržana u ljudskim pravima kao genetske šifre u DNK jedne stanice. Ostvarenje, povezujući prava s uvjetima života, podrazumijeva široki spektar nepovlaštenih zajednica na koje se gleda kao na “Cigane”, te istovremeno predstavlja obogaćenje suvremenog učenja o ljudskim pravima. Tako prava Roma doprinose otvorenoj i sintetičkoj prirodi ljudskih prava, osiguravajući njihov značaj i rastuću moć preobražavanja u politički univerzum koji se stalno mijenja. Devet godina po svom uspostavljanju, Europski centar za prava Roma spreman je predstaviti, u ovom priručniku, neke od lekcija iz svojih projekata obuke namijenjenih obrazovanju zastupnika prava Roma. Značajan aspekt ovih projekata obuke njihovo je postupno povezivanje s iskustvom koje dolazi od romskih aktivista. Stoga je ovaj priručnik kao prikaz stalnog dijaloga između učenja i pokreta, prvi sistematični pokušaj oblikovanja lekcija dijaloga kako bi poslužile sljedećoj generaciji romskih pokreta.

Cilj ovog priručnika je ponuditi strategijska sredstva onima koji unutar pokreta Roma djeluju svojom svakodnevnom borbom za jednaka prava. Priručnik se može koristiti kako bi se aktivisti nacionalnih pokreta upoznali s promišljanjem i jezikom ljudskih prava. Instruktorima omogućuje osnovne upute za aktivnosti prava Roma na nacionalnoj, regionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini. Priručnik, međutim, zadržava i praktičnu perspektivu – koristan je za razvijanje najprikladnijih vještina u obrani i unaprjeđenju prava Roma. Zbog toga je podijeljen na dva odvojena dijela.

Dio A, *Razmišljanje o ljudskim pravima*, osigurava pozadinu osnovnih načela koja su u osnovi univerzalnih ljudskih prava, te ih primjerima i aktivnostima povezuje s pitanjima s kojima se suočavaju romske zajednice u Europi. Poglavlja 1 i 2 označavaju ljudska prava kao univerzalne standarde koji se mogu primijeniti na sve ljude, a zasnovani su na našoj suštinskoj čovječnosti. Ova poglavlja posebnu pozornost pridaju pravu na jednakost i borbi protiv diskriminacije u kontekstu prava Roma.

Poglavlja 3 i 4 usmjeravaju se određenije na to kako se prava čuvaju i štite putem mnoštva instrumenata i mehanizama na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Početno se daje pregled nacionalnih institucija, da bismo se zatim kretali kroz Ujedinjene narode, Vijeće Europe, Organizaciju za sigurnost i suradnju u Europi i konačno, Europsku uniju.

Dio B ovog priručnika naslovljen je *Osiguravanje djelovanja prava* te usmjeren na vještine i aktivnosti koje poduzimaju aktivisti i nevladine organizacije u svom radu u području ljudskih prava.

Poglavlje 5 opisuje složeni proces istraživanja i dokumentacije ljudskih prava. Poglavlja 6 i 7 odnose se na izvještavanje i aktivnosti zastupanja od javnog interesa u cilju praćenja i poticanja na promjene. Poglavlje 8 usmjereno je na korisnost angažiranja nacionalnih i međunarodnih propisa putem sporenja. Završno poglavlje priručnika prati stvaranje promjene putem neposrednog djelovanja od strane aktivista i građana, uz osvrt na povijesne pokrete u svijetu.

Rječnik i Dodaci kao referenca pružaju dodatnu informaciju o podacima u tekstu te su od pomoći prilikom rada na vježbama u priručniku.

Europski centar za prava Roma vjeruje da je ovaj specijalizirani priručnik, sačinjen da predstavi trenutno stanje borbe za prava Roma, dodana vrijednost postojećim, manje ili više opsežnim, priručnicima o ljudskim pravima. Budući da je zasnovan na interaktivnom obrazovnom pristupu, nadamo se da će biti mnogostruko ugodno i lako upotrebljivo štivo gdje god da se ukaže potreba za njim, obučavajući članove romskih zajednica kako da ustraju u borbi za svoja prava.

**Upoznajte svoja prava
i borite se za njih**

Dio A

Razmišljanje o ljudskim pravima

Vodič za romske aktiviste

Dio A
Razmišljanje o ljudskim pravima

Poglavlje 1.

Što su ljudska prava?

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

1. ŠTO SU LJUDSKA PRAVA?

Uvod

Sljedeći ulomak pojavio se u izdanju tromjesečnog časopisa ERRC-a *Roma Rights* za 2003. godinu:

Radio Prag, postaja za vijesti sa sjedištem u Pragu, izvijestio je da su lokalne vlasti u gradu Slaný, u blizini Praga, iselile pet romskih obitelji iz njihovih domova u ulici Ouvalova, za vrijeme vikenda 14.–15. lipnja 2003. Prema *Udrugi Dženo*, češkoj udruzi Roma, pet romskih obitelji po iseljenju je, u znak prosvjeda, okruženo namještajem stajalo na ulici ispred svojih domova. Troje od izbačene djece bilo je navodno odvojeno od majke i smješteno u prihvatni centar u Pragu, dok je njihova majka, koja je bila trudna, ostavljena na ulici.

Prema *Radio Pragu*, gospodin Ivo Roubik, gradonačelnik Slanýja, odbacio je optužbe za rasizam, tvrdeći da su također planirana iseljenja neromskih obitelji. Gospodin Roubik izjavio je da je do iseljenja došlo zbog toga što obitelji nisu plaćale stanarinu. Međutim, nevladina organizacija sa sjedištem u Pragu, *Savjetodavni centar za državljanstvo, građanska i ljudska prava (Poradna)* objavila je da su neke od iseljenih romskih obitelji platile svoju stanarinu na vrijeme, dok su druge obitelji namjeravale pregovarati s gradskim vlastima, ali im je odmah uskraćena suradnja. *Radio Prag* također je izvijestio kako je nakon odluke gradskog vijeća, od obitelji zatraženo da plate stanarinu za život na ulici budući da i ulica predstavlja javno dobro.

Prema *udruzi Dženo*, vlasti Slanýja najavile su svoje planove da zgrade u kojima su prethodno stanovali Romi u ulici Ouvalova, pretvore u sigurnu žensku kuću, a da takozvane “neprilagodljive” građane uklone i privremeno smjeste u bivšu vojarnu koja se preuređuje. Taj novi smještaj daleko je od škole i mnogih uslužnih objekata, a navodno nije dostupan ni sredstvima javnog prijevoza. Dvojica policajaca upućena su u to područje kako bi očuvali red.¹

Sada razmotrite sljedeće izjave. Slažete li se ili ne sa svakom od tvrdnji? Upišite vaše mišljenje i obrazložite ga.

Tvrdnja	Slažem se	Ne slažem se	Obrazloženje
Manjina ne može trpjeti diskriminaciju ako živi prema istim zakonima kao i svi ostali.			
Svako ima pravo na primjeren smještaj.			
Ekonomska i socijalna prava ne mogu se zakonom nametati.			
Osoba ili grupa ljudi ima pravo mirno prosvjedovati protiv nepravde.			
Ako nešto nije navedeno u nacionalnim ili lokalnim propisima jedne zemlje, znači da nije pravo.			
Posebna pozornost i skrb treba se osigurati ženama u trudnoći			
Svi ljudi su jednaki i uživaju jednaka prava.			

Prethodna aktivnost bila je usmjerena na to da vas navede na razmišljanje o pravima. Koja su vaša prava kao građana vaše države? Koja su vaša ljudska prava? Razlikuju li se ta prava? Tko je odgovoran za zaštitu ljudskih prava? Idu li uz prava zajedno određene dužnosti ili obveze? U gore opisanom primjeru, češki Romi o kojima je riječ jasno su pretrpjeli nekoliko zlouporaba. U kakvoj vezi su te zlouporaba i osnovna ljudska prava? U ovom poglavlju istražiti ćemo termin “ljudska prava” i uvesti druge značajne pojmove koje se odnose na rad u području ljudskih prava.

Što su ljudska prava?

“Sva ljudska bića rođena su slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima”,² što znači da svi ljudi imaju određena prava od samog rođenja naprosto zato što su ljudska bića. Ova prava poznata su kao ljudska prava. Načelo prema kojem su sva ljudska bića slobodna i jednaka predstavlja kamen temeljac rada u području ljudskih prava. Ljudska prava postoje kako bi se zaštitilo

**Sva ljudska bića rođena su
slobodna i jednaka**

temeljne ljudske slobode i nepovredivo ljudsko dostojanstvo, kako od pojedinaca, tako i od grupa. Iz kojeg izvora potječu načela slobode, jednakosti i dostojanstva? Ona proistječu iz naše zajedničke čovječnosti, iz činjenice da je svim muškarcima, ženama i djeci zajedničko stanje ljudskog postojanja, bez obzira na uzajamne razlike po dobi, etničkoj pripadnosti, spolu, seksualnoj orijentaciji, političkim uvjerenjima, vjeroispovijesti, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, jeziku, vlasništvu, rođenju, ili nekom drugom stanju. Svako ima pravo biti poštovan kao ljudsko biće. Ljudska prava razlikuju se od potreba, jer su ljudska prava nešto na šta imamo pravo, dok su potrebe nešto što želimo.

Postoji mnogo različitih vrsta prava, ali su svima svojstvena sljedeća obilježja :

- Ljudska prava su univerzalna – Ona jednako pripadaju svim ljudskim bićima bez obzira na njihovu dob, rasu, etničku pripadnost, spol, seksualnu orijentaciju, političko uvjerenje, vjeroispovijest, nacionalno ili socijalno podrijetlo, jezik, vlasništvo, rođenje ili neki drugi vanjski čimbenik.
- Ljudska prava su suštinska – Ona su zasnovana na priznanju istinske vrijednosti svakog ljudskog bića. Ne mora ih se kupovati, zarađivati ili nasljeđivati.
- Ljudska prava su neotuđiva – Ljudska prava nekoj osobi ne mogu biti oduzeta, predana ili prenijeta. Nijedna osoba ili institucija nemaju pravo drugo ljudsko biće lišiti njegovih ili njezinih ljudskih prava. To vrijedi i kada se ljudsko pravo ne priznaje ili se zloupotrebljava od strane jedne države.³
- Ljudska prava su međuvizna – Sva ljudska prava vrijede jednako. Povreda jednog prava utječe na uživanje drugog. Stoga su ljudska prava međuvizna, nedjeljiva i sva jednako bitna za zaštitu ljudskog dostojanstva.

“Ljudska prava obično se smatraju pravima suštinskim za ljudska bića. Konceptija ljudskog prava zasniva se na priznanju da svako ljudsko biće ima pravo uživati njegova ili njezina ljudska prava bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko ili neko drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje ili neko drugo stanje”. Human Rights: A Basic Handbook for UN Staff (Ljudska prava: osnovni priručnik za osoblje UN), OHCHR UN Staff College Project 1999, str. 2.

Prema nacionalnom dnevnom listu Realitatea, sa sjedištem u Bukureštu, dana 28. svibnja 2002., Dan Ioan Căpușor, gradonačelnik istočnorumunjskog grada Romana u okrugu Neamt, pokušao je u pratnji lokalne policije i romskih vođa uvesti “iskaznice za dobre Rome”. Iskaznice su navodno bile izdavane Romima koji su pokazivali dobro ponašanje. Prema Realitatea, Romima koji nemaju ovakve iskaznice bio bi zabranjen prisup u barove, restorane i diskoteke u Romanu.

Objavljeno u Roma Rights, 3-4/2002.

Napad na Rome na ovaj patronizirajući i ponižavajući način napad je na univerzalnost, suštinu i neotuđivost njihovog ljudskog dostojanstva. Takva politika sugerira da su neka ljudska bića više jednaka od drugih, što je protivno prirođenosti ljudskih prava. Ne moramo “zaslužiti” ljudska prava ili dostojanstvo, to su naša prava kao ljudskih bića. Na sreću, u ovom slučaju izgleda da su neke vođe romske zajednice uočile povredu prava i ovakve iskznice nikada nisu izdavane.

Mitovi protiv činjenica o ljudskim pravima

Ovo što slijedi lista je uobičajenih mitova o ljudskim pravima. S obzirom na to da ste vi aktivisti za ljudska prava, dio vaše obveze u osiguravanju prava za sve ljude je raspršiti mitove koji prate raspravu o ljudskim pravima.

Mit: Države nisu obvezne osigurati ostvarenje ljudskih prava.

Činjenica: Odgovornost za zaštitu, promicanje i osiguravanje uživanja ljudskih prava prvenstveno je na državi. S izuzetkom nekoliko posebnih prava koje država ima prema svojim građanima pojedinačno (npr. pravo da glasuju na izborima), država je odgovorna za zaštitu ljudskih prava *svih* ljudi na svom teritoriju. Ove odgovornosti uključuju i “obvezu [države] poduzimanja proaktivnih mjera kako bi se osiguralo zaštitu ljudskih prava putem osiguravanja djelotvornih lijekova za osobe čija su prava povrijeđena, kao i mjera protiv povreda prava osoba na svom teritoriju”.⁴

Mit: Ljudi zaslužuju ljudska prava samo ako ispunjavaju određene dužnosti.

Činjenica: Premda svako od nas ima moralnu obvezu i odgovornost ne ugrožavati prava drugih, ne postoje dužnosti koje moraju biti ispunjene kako bi se ljudska prava “zaslužila”. Ovo je uobičajena greška i mit koji ponekad neke vlade koriste kako bi ograničile prava svojih građana. Ljudska prava su prava svakog ljudskog bića i “nisu zavisna od prošlog, sadašnjeg ili budućeg ponašanja [...]”.⁵ Ljudska prava činom rođenja posataju neotuđiva.

Mit: Ako su moja prava povrijeđena, ja ne mogu ništa poduzeti u vezi s tim, jer je to život.

Činjenica: Mnogi pojedinci ili grupe čija su prava neprestano povrijeđena imaju osjećaj obespravljenosti. Mogućnosti, međutim, da pojedinci izazovu i zaustave povrede ljudskih prava postoje, kao i mogućnost da dočekaju pravdu za bilo koju štetu koju su pretrpjeli. Primjena ljudskih prava budno se prati od strane mnoštva činitelja. Državne službe na lokalnoj i nacionalnoj razini često su prvo pribježište. Pored toga, sudovi, mediji, aktivisti za ljudska prava te nevladine

organizacije, kao i regionalne i međuregionalne vladajuće institucije, nadgledaju poštivanje ljudskih prava. Postoji široko mnoštvo dostupnih puteva kojima osobe koje su doživjele povredu svojih ljudskih prava, mogu zatražiti lijek. O mnogima će se raspravljati u narednim poglavljima, a posebno u dijelou B ovoga priručnika.

Mit: Ljudska prava nebitna su ljudima koji ne mogu sebi priuštiti jelo ili prehraniti svoje obitelji.

Činjenica: Razgovor o ljudskim pravima može izgledati veoma apstraktan u svjetlu činjenica da mnogi ljudi ne mogu sebi svakodnevno priuštiti pristojan obrok. Zašto uopće i pričati o ljudskim pravima, upitat će se netko. Siromaštvo i ljudska prava u suodnosu su više nego što se to čini na prvi pogled. U ovom poglavlju je vidljivo kako su ljudska prava međusobno zavisna. Stoga su i ugrožavanja ljudskih prava međusobno povezana. Duboko siromaštvo povreda je prava nekoj osobi na “[...] standard življenja odgovarajući za zdravlje i dobrobit te osobe i njezine obitelji, što uključuje prehranu, odjeću, smještaj, zdravstvenu zaštitu te neophodne socijalne usluge [...]” prema članku 25. Deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Povreda prava na zdravlje može tu osobu spriječiti da radi, ograničavajući joj prihod i radnu sposobnost. Posljedice se još više osjećaju ako je ta osoba glavni hranitelj obitelji. Mogućnost da se poboljšaju uvjeti u kojima ljudi žive ispod standarda, proizlazi iz univerzalnosti njihovih prava. Siromaštvo je čvrsto povezano s povredama ljudskih prava, osobito za one koji se bore sastaviti kraj s krajem.

Mit: Ljudska prava samo su utopijske ideje i u stvarnosti su neprimjenjiva.

Činjenica: Ovaj mit često šire oni koji sumnjaju u univerzalnost ljudska prava. U situacijama kada se stalno suočavamo sa zlouporabama i povredama ljudskih prava, povremeno može biti teško zadržati optimizam. Potrebno je, međutim, nastaviti raditi za ljudska prava, koja nisu samo puka nada, već su međunarodnim pravom zajamčena. Rad u području ljudskih prava neophodan je kako bi se osiguralo dostojanstvo i priznala vrijednost svake osobe. Obveza je svih raditi na ostvarenju svih prava za sve ljude te iznaći čovječnost za svako dijete, ženu i muškarca na zemlji.

Razmišljanje o ljudskim pravima: Prepoznavanje prava

Na osnovi navedenih obilježja ljudskih prava, imenujte četiri stvari za koje vi smatrate da su ljudska prava. Zašto ih smatrate pravima? Razlikuju li se od potreba? Tko je, ili bi trebao biti odgovoran za ostvarenje / osiguravanje ovih prava?

1. Pravo: _____
Razlog: _____
Tko je odgovoran? _____
2. Pravo: _____
Razlog: _____
Tko je odgovoran? _____
3. Pravo: _____
Razlog: _____
Tko je odgovoran? _____
4. Pravo: _____
Razlog: _____
Tko je odgovoran? _____

Primjeri ljudskih prava

Prava koja spominjemo kao *ljudska prava*, pokrivaju široko područje pitanja koja se odnose na sve vidove ljudskog života potrebne za održavanje dostojanstva. Ova prava naznačena su u brojnim međunarodnim i regionalnim dokumentima koji će biti istraživani u poglavljima 3 i 4. Opća deklaracija o pravima čovjeka (UDHR) uopćeno se smatra najcjelovitijim od ovih dokumenata i može se pronaći u poglavlju Dodaci ovog priručnika. Neka od prava koja se mogu pronaći u UDHR uključuju i:

✓ pravo na život	✓ pravo na zdravlje
✓ slobodu od proizvoljnog uhićenja ili pritvora	✓ pravo na obrazovanje
✓ slobodu od diskriminacije	✓ pravo na vlasništvo
✓ slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti	✓ pravo na traženje i uživanje azila

Pogledajte prava naznačena u UDHR. Uporedite ih s pravima s kojima ste se susreli tijekom svojeg dosadašnjeg djelovanja. Jeste li nailazili na nešto što je drugačije od onoga što sadrži UDHR? Je li vas u ovom dokumentu nešto iznenadilo?

Razmišljanje o ljudskim pravima: međusobna zavisnost

Kako je spomenuto prethodno, pravo na obrazovanje jedno je od univerzalno zajamčenih prava spomenutih u Općoj deklaraciji o pravima čoveka. Malo ljudi bi osporilo vrijednost obrazovanja u obogaćivanju života. Međutim, koristi od obrazovanja za pojedinca su mnogo dublje ukorijenjene jer druga ljudska prava zavise od djelotvornog ostvarenja prava na obrazovanje.

Vratite se na UDHR još jednom i proučite posebno svaki od 30 članaka. Bi li vaše mogućnosti za uživanje tih prava bile drugačije da niste obrazovani? Kako može povreda drugih ljudskih prava utjecati na pravo pojedinca na obrazovanje? Niže se navodi primjer jednog bugarskog slučaja koji se tiče prava na obrazovanje. Dok čitate o ovom slučaju, razmotrite sljedeća pitanja:

1. Koji izazovi postoje u osiguravanju ljudskog prava na obrazovanje?
2. Koje su odgovornosti države za obrazovanje njenih građana?
3. Kako integracijsko školstvo, u kojem romska djeca uče zajedno s neromskom djecom, unaprjeđuje pravo na obrazovanje? Koja druga prava ono unaprjeđuje?

Segregacija u području obrazovanja u Bugarskoj

Romi se suočavaju s ozbiljnim nepogodnostima u pristupu kvalitetnom obrazovanju u Bugarskoj. Usporedba podataka iz dvaju nacionalnih popisa stanovništva iz 1991. i 2001. pokazuje da je broj nepismenih Roma porastao od 1991. godine s 28.897 na 46.406 u 2001. godini. Oko 70 % romske djece školske dobi u Bugarskoj pohađa škole samo za Rome, smještene u segregiranim romskim naseljima u kojima žive samo Romi. Mnogi od njih imaju ispodstandardne programe usmjerene ka obučavanju samo za određena zanimanja. Kvaliteta obrazovanja u ovim školama nikada nije bila na jednakoj razini kao u redovnim školama za neromsku djecu. Škole za Rome obično su pretrpane i nedostaju im osnovne pogodnosti. Nastava se ne održava redovno; neki od učenika koji završe ove škole jedva znaju čitati ili pisati. Nekvalificirani učitelji, loši uvjeti i rasne predrasude prema Romima od strane školskih vlasti osnove su obrazovanja koje se dobiva u ovim školama. To je lako vidljivo u jasno izraženim neravnomjernostima postignutih rezultata kod romske djece u “geto”

školama koje pohađaju samo Romi i njihovih vršnjaka u neromskim školama. Procjenjuje se da oko 70 % romske djece u Bugarskoj pohađa ovakve škole.⁶

Dana 15. rujna 2000. godine, oko 300 romske djece iz romskog naselja Nov Pat u Vidinu, Bugarska, započelo je školsku godinu autobusnim prijevozom u jednu od šest redovnih miješanih škola u gradu. Program za jednak pristup obrazovanju za romsku djecu, koji je započela nevladina organizacija DROM potpomognuta od strane Instituta za otvoreno društvo (Open Society Institute), sa sjedištem u Vidinu, predstavlja veliki izazov obrascu neprekidne obrazovne segregacije romske djece u Bugarskoj.⁷ Osnovna ideja vidinskog projekta za desegregaciju je jamstvo na jednak pristup obrazovanju za romsku djecu iz vidinskog naselja Nov Pat putem osiguravanja prijevoza u regularne škole u gradu.

Romska djeca raspodijeljena su u svih šest škola u Vidinu. Besplatan školski pribor, kao što su priručnici, bilježnice i pribor za pisanje, osigurani su za otprilike 80 % djece obuhvaćene programom desegregacije. Ovo im je pomoglo da postanu ravnopravni sudionici u nastavnom procesu. Štoviše, dodatna nastava ponuđena je djeci koja nisu bila sposobna svladati novo gradivo zbog toga što je njihova početna razina bila niža u odnosu na njihove neromske vršnjake.

Uspjeh vidinskog projekta mjeri se ocjenama koje su romski učenici dobili na kraju prve godine. Mada romska djeca na početku školske godine nisu imala jednaku razinu znanja kao njihovi neromski vršnjaci, uspjela su ih stići do kraja godine. Nijedan romski učenik nije morao ponavljati razred zbog slabih ocjena. Rezultati pokazuju da je strah kako romska djeca nisu sposobna priviknuti se na takmičarski duh nove školske sredine – neosnovan.

Razvoj ljudskih prava

Kao što se mijenjaju ljudi, njihovi odnosi i svijet, tako se mijenja i sadržaj određenih prava i cilj ljudskih prava. Stoga lista specifičnih zaštita naznačena u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima nije neophodno iscrpljena. Ljudska prava su dinamična i nestatična, što se odrazilo u činjenici da je međunarodno pravo tijekom niza godina usvojilo dodatne ugovore i konvencije o ljudskim pravima.

Budući da su identificirane posebne grupe na koje neproporcionalno utječu kršenja ljudskih prava, ili se u vezi s njima uočavaju novi oblici povreda ljudskih prava, razvijeno je domaće i međunarodno pravo

Budući da su identificirane posebne grupe na koje neproporcionalno utječu kršenja ljudskih prava, ili se u vezi s njima uočavaju novi oblici povreda ljudskih prava, razvijeno je domaće i međunarodno pravo koje se bavi ovim pitanjem. Primjer je viša razina pozornosti koju su posljednjih godina dobila prava manjina

zbog eskaliranja etničkih, rasnih i vjerskih napetosti u čitavom svijetu. O diskriminaciji i pravima manjina raspravljat će se šire u poglavlju 2.

Dvije grupe koje su uočene kao posebno ranjive po pitanju zlouporaba određenih ljudskih prava, su žene i djeca. U čitavom svijetu, svakog dana žene se “[...] sustavno diskriminira, isključuje ih se iz političkog sudjelovanja i javnog života, segregira ih se u svakodnevnom životu, siluje u oružanom sukobu, tuče kod kuće, onemogućuje im se pravo na ravnopravan postupak prilikom razvoda ili nasljeđivanja, ubija ih se zbog toga što su imale spolni odnos, prisiljava ih se na udaju, napada zato što se ne prilagođavaju spolnim normama i prodaje ih se za prisilni rad”.⁸ Zlouporebe također uključuju, između ostalog, nasilje u obitelji, povrede reproduktivne slobode i obezvrjeđivanje njihove skrbi o djeci i drugih poslova koje obavljaju u kući. Ovo su kršenja univerzalnih ljudskih prava koja se posebno odražavaju na žene zato što su žene, dok vlade često čine malo toga ili ništa da ta kršenja zaustave. Premda se zlouporebe ženskih prava događaju na različite načine i u različitoj mjeri, žene se i dalje diskriminira u većini zemalja svijeta, pri čemu se opravdanje za to često pronalazi u vjerskim ili “kulturnim” vrijednostima.

Kada je riječ o djeci, u svijetu je općeprihvaćeno da “dijete, uslijed njegove [ili njezine] fizičke ili mentalne nezrelosti, zahtijeva posebne staratelje i njegu, uključujući tu i odgovarajuću pravnu zaštitu [...]”.⁹ Djeca u cijelom svijetu ranjiva su na eksploataciju, seksualno zlostavljanje i zlostavljanje u obitelji. Mnoga su zaboravljena kao djeca s ulice, natjerana na ropski rad, prostituciju ili gurnuta u vojnu službu. Druga su diskriminirana ili zanemarena u obvezama države na njihovu zdravstvenu skrb i obrazovanje. Kako su oni velika i uglavnom nečujna grupa, posebna pozornost se sve više posvećuje pitanjima ljudskih prava koja se odnose na djecu. Druge grupe kojima se posebno obraća međunarodno pravo uključuju izbjeglice i radnike migrante. O nekim vidovima međunarodnog prava bit će više raspravljano u poglavljima 3 i 4.

Ljudska prava i odgovornost

Zajedno s ljudskim pravima dolazi i odgovornost. Kao nositeljima prava *dužnost nam je poštivati ljudska prava drugih ljudskih bića*. Postoje određene *granice* u pravima kako bi prava jedne osobe bila uravnotežena u odnosu na ljudska prava drugih. Ove su granice neophodne kako bismo živjeli zajedno i dostojanstveno. Na primjer, svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, ali ljudi se mogu suočiti s građanskim, a u nekim slučajevima i krivičnim kaznama za širenje laži i govora mržnje o drugim osobama ili grupama. Takve aktivnosti umanjuju dostojanstvo drugih i krše njihova ljudska prava. Odgovornost je svake osobe poštivati i štititi prava drugih.

Pored kršenja prava od strane država, česte su zlouporebe ljudskih prava i od nedržavnih

Kao nositeljima prava dužnost nam je poštivati ljudska prava drugih ljudskih bića

čimbenika (onih koji nisu državni službenici ili članovi vlade). Tradicionalno se na državu gleda kao na zaštitnika, ali i kao na mogućeg kršitelja ljudskih prava. Na državi je određena odgovornost za zaštitu ljudskih prava. Jasno je da države nisu jedina odgovorna strana za kršenja ljudskih prava, već se i drugi čimbenici koji se ne odnose na institucije vlasti također smatraju odgovornim za povrede ljudskih prava. “Poslodavci, korporacije, stanodavci, učitelji, liječnici i bilo koji drugi građani kadri su povrijediti prava pojedinca uslijed nemara, ili ohrabrenja od strane države, te se sve više smatraju odgovornima [...]”.¹⁰

Povrede ljudskih prava ne događaju se samo javno. Zlouporebe počinjene prema ženama i djeci često se događaju u privatnoj sferi doma ili obitelji, gdje veliki broj žena i djece na svijetu provodi najveći dio svoga vremena. Povrede dostojanstva u ovom području mogu uključivati, ali nisu ograničene samo na nasilje u kući, silovanje i kršenje reproduktivne slobode. Pojedinci su odgovorni i smatra ih se odgovornima za poštivanje prava drugih u svim sferama života, iako se stoga ne umanjuje odgovornost države da osigura i zaštititi ljudska prava svih onih koji se nalaze unutar njezinih granica.

Sljedeći slučaj iz Rumunjske predstavlja primjer kršenja ljudskih prava od strane privatnih čimbenika, kao i nemara države da osigura zaštitu prava.

Dana 20. rujna 1993. godine, Rupa Lăcătuș, Pardalian Lăcătuș i Mircea Zoltan, sva trojica romskog podrijetla, ubijeni su od strane rulje etničkih Rumunja u mjestu Hădăreni. Linč se dogodio nakon što je etnički Rumunj, Crăciun Chețan, izboden nožem na smrt od strane jednog Roma za vrijeme tučnjave koja se dogodila ranije toga dana. Vijest o sukobu i smrti Crăciun Chețana proširila se brzo među seljacima i proizvela nasilničku reakciju, u početku samo protiv Roma koji je bio umiješan u sukob, a zatim protiv svih Roma u selu. Ubrzo nakon toga, veliki broj seljaka saznao je i za smrt mlađeg Gligora Chețana. U bijesu su se okupili da pronadu braću Lăcătuș i Mirceu Zoltana. Bijesna svjetina došla je do kuće u kojoj su se krila trojica Roma i zatražila je da svi izađu. Budući su ovi odbili napustiti svoje sklonište, rulja je zapalila kuću. Kada je požar zahvatio kuću, braća su pokušala pobjeći, ali su bila uhvaćena od strane razbješnjele svjetine koja ih je tukla i udarala vinogradskim alatima i toljagama. Kasnije te večeri braća su izdahnula. Mircea Zoltan je ostao u kući, gde je izgorio u požaru.

Kasnije iste večeri, seljaci su odlučili iskaliti svoj bijes na sve Rome koji žive u selu, što je preraslo u paljenje romskih kuća i njihove imovine u naselju Hădăreni. Pogrom se nastavio sve do sljedećeg dana i rezultirao je paljenjem više romskih kuća te uništavanjem i druge imovine Roma, kao što su štale, kola i stvari. Ukupno, 13 romskih kuća je uništeno.

Deset mjeseci kasnije tri osobe optužene su za ubojstvo. Kasnije su puštene, a njihove uhidbene naloge poništio je glavni tužitelj. Tužbe protiv policije podnijete su Uredu javnog tužitelja, koji je donio odluku o odustajanju od gonjenja. Ta odluka potvrđena je nakon žalbe.

Gotovo četiri godine kasnije, slijedom burnih međunarodnih prosvjeda u vezi s incidentom i pritiske na rumunjske vlasti da žrtvama daju pravdu, javni tužitelj okruga Mureș konačno je podigao optužnicu protiv 11 građana osumnjičenih za krivična djela, što je kasnije prošireno i na ostale. U presudi donijetoj 17. srpnja 1998. godine, 12 osoba optuženo je za uništenje imovine i uznemiravanje, uključujući tu i zamjenika gradonačelnika mjesta Hădăreni. Petoro je osuđeno za ubojstvo. Kazne su se kretale od 1 do 7 godina, a po žalbi su skraćene. Vrhovni sud je kasnije oslobodio dvoje optuženih, dok su oni koji su ostali u pritvoru pomilovani od strane rumunjskog predsjednika u lipnju 2000. godine te oslobođeni. Građanski sud odbio je sve zahtjeve za nenovčane (moralne) odštete, obrazlažući da zločini nisu bili takve prirode da bi proizveli moralno oštećenje.

Iscrpivši sve pravne lijekove kod kuće, tužitelji su se okrenuli Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. U vrijeme objavljivanja ovog priručnika, slučaj je deklariran kao prihvatljiv i nalazi se pred sudom.

Obveza poštivanja, zaštite, ostvarenja i promicanja

Ljudska prava državama nameću nekoliko obveza: poštivanje, zaštitu, ostvarenje i promicanje ljudskih prava. Poštivanje ljudskih prava zahtijeva od država da se uzdrže od sprječavanja pojedinca u uživanju prava. Zaštita ljudskih prava podrazumijeva sigurnost da ljudska prava neće biti prekršena od “treće strane”. Obveza o ostvarenju ljudskih prava znači da država mora osigurati ostvarenje ljudskih prava za svakoga. Promicanje ljudskih prava znači ne samo podizanje svijesti o pravima i načinima obrane nećijih prava, nego i odgovornost da se poštuju prava drugih.

Moguće je upitati se je li uživatelj prava lišen svoga prava ako nema mogućnost pristupa određenom ljudskom pravu uslijed siromaštva, nepismenosti, korupcije ili neke druge pretpostavke? Odgovor glasi – ne.

Ljudska prava pretpostavljaju određenu odgovornost vlade da osigura djelotvorno uživanje ljudskih prava svima koji su pod njezinom jurisdikcijom, a ne da prava budu samo zajamčena zakonom.

Ljudska prava pretpostavljaju određenu odgovornost vlade da osigura djelotvorno uživanje ljudskih prava svima koji su pod njezinom jurisdikcijom

Također ste možda primijetili da je za određena prava potrebna sloboda da se nešto učini, dok druga prava znače oslobođenje od nečega. Prema nekim teorijama o ljudskim pravima, ove dvije vrste prava određuju se kao “pozitivna” i “negativna” prava.

Pozitivna prava zahtijevaju poduzimanje pozitivne aktivnosti od strane neke druge strane kako bi se to pravo ostvarilo. Neka prava nije moguće ostvariti bez pomoći drugih, što je odgovornost koja uglavnom pada na vlade. Od vlada se zahtijeva poduzimanje pozitivnih mjera kako bi ispunile obveze za ostvarenje određenih prava. Primjeri pozitivnih prava uključuju pravo na obrazovanje i pravo na zdravstvenu skrb. Bez intervencije vlade i uspostave određenih institucija (npr. škola i bolnica), ova prava ne mogu biti zadovoljena.

Negativna prava su ona prava koja ne zahtijevaju nikakvu aktivnost da bi se ispunila. U stvari, negativna prava se ispunjavaju samo u odsustvu aktivnosti. Primjeri negativnih prava uključuju pravo na život, slobodu od mučenja i slobodu izražavanja. Neka osoba je slobodna uživati ova prava sve dok ih netko (ili neka sila) ne povrijedi.

Razlika između pozitivnih i negativnih prava može biti korisna, ali ne smije se smatrati apsolutom. Neki teoretičari podvrgli su ovu razliku kritici, ističući da se, na primjer, „negativno” pravično suđenje ne može djelotvorno ostvariti bez neprekidnog i odgovarajuće financiranog napora da se izgradi i održava sudski sustav djelotvornim.

Kršenja prava uglavnom imaju jedan od dva oblika: **djela izvršenja** i djela propuštanja da se nešto izvrši. **Djela izvršenja** su kada se hotimično poduzmu od strane države ili nedržavnog čimbenika protiv neke osobe ili grupe ljudi. Primjer djela izvršenja je prisilno i ciljano iseljavanje pojedinaca iz njihovih domova. Djela propuštanja da se nešto izvrši, intervenira i/ili usvoji zakon o nečemu, rezultiraju kršenjem ljudskih prava. Propust da se određenim zajednicama osigura infrastruktura i osnovne usluge kao što su voda, struja i kanalizacija, djelo je propuštanja od strane vlade.

Razmišljanje o ljudskim pravima:

Pozitivno protiv negativnog? Propuštanje ili izvršenje?

Vratite se na tekst predstavljen u uvodu ovoga poglavlja (strana 1). Koja su prava povrijeđena? Smatrate li ta prava *pozitivnim* ili *negativnim*? Od opisanih događaja, koja su djela *izvršenja*? A koja su djela *propuštanja*? Zabilježite svoje odgovore koristeći se Općom deklaracijom o ljudskim pravima koja je u Dodatku priručnika te ranije navedenim definicijama.

Prava koja su povrijeđena	Radi li se o pozitivnom ili negativnom pravu?	Je li to bilo djelo izvršenja ili propuštanja? Objasnite.

Bilješke:

- ¹ Prilagođeno iz publikacije ERRC-a *Roma Rights* (Prava Roma) 4/2003. Opširnije na http://www.errc.org/rr_nr4_2003/snap12.shtml.
- ² *Opća deklaracija o ljudskim pravima* u Dodatku ovog priručnika.
- ³ Neka su ljudska prava, međutim, u određenim granicama regulirana zakonom “samo u svrhu osiguravanja dužnog priznanja i poštivanja prava i slobode drugih [...]” (UDHR, članak 29. /2/). To znači na primjer, da nečija sloboda kretanja može biti ograničena ako je ta osoba pritvorena jer je počinila zločin, ili u slučaju nacionalne opasnosti. Određena prava, doduše, nikada ne mogu biti suspendirana ili ograničena, čak ni u slučajevima najveće opasnosti. Ova prava uključuju, između ostalog, pravo na život, slobodu od mučenja i priznanje prava pred zakonom.
- ⁴ Ured Visokog poverenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava (United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights). *Human Rights: A Basic Handbook for UN Staff* (Ljudska prava: osnovni priručnik za osoblje UN-a). Ženeva i New York, 1997.
- ⁵ Petrova, Dimitrina. “The Denial of Racism (Odricanje rasizma).” U *Roma Rights*, 4/2000., Budimpešta, 2000., str.26.
- ⁶ European Roma Rights Center. *Barriers to the Education of Roma in Europe* (Prepreke obrazovanju Roma u Europi). Budimpešta, 2002.
- ⁷ European Roma Rights Center. *The Desegregation of “Romani Schools” – A Condition for an Equal Start for Roma* (Desegregacija “romskih škola” – uvjet za jednak početak Roma). ERRC Conference Report (Izvešće s konferencije ERRC-a). Sofija, Bugarska, 2001.
- ⁸ Human Rights Watch. Dostupno na: <http://www.hrw.org/women>.
- ⁹ Konvencija o pravima djeteta. Dostupna na <http://unhchr.ch/html/menu3/b/k2crc.htm>.
- ¹⁰ Centre on Housing Rights and Eviction, European Roma Rights Center i Fondacija Milan Šimečka. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia* (Obrana prava Roma na smještaj u Slovačkoj). Bratislava, 2004., str.12.

Dio A
Razmišljanje o ljudskim pravima

Poglavlje 2.

**Borba protiv diskriminacije:
univerzalno pravo jednakosti**

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

2. BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE: UNIVERZALNO PRAVO JEDNAKOSTI

Uvod

Vidjeli smo tijekom aktivnosti koje se odnose na Opću deklaraciju o ljudskim pravima, da je određeno:

“Svatomu pripadaju sva prava i slobode bez ikakvih razlika u pogledu rase, boje kože, spola, jezika, vjeroispovijesti, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog podrijetla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti [...]”.

(Članak 2.)

Ali, što to znači? Što je diskriminacija? Što je rasna diskriminacija? Što je najvažnije, kako uočavamo rasnu diskriminaciju i borimo se protiv nje? O tome ćemo raspravljati u ovom poglavlju, a bit će riječi i o nekim pitanjima zaštite prava manjina, kao i pitanjima zašto govorimo o “pravima Roma”.

Razmišljanje o ljudskim pravima: diskriminacija

Posvetite malo vremena razmišljanju o sljedećem:¹

Član 7. Opće deklaracije o ljudskim pravima, određuje:

“Svi su pred zakonom jednaki i bez ikakve razlike imaju pravo na podjednaku zakonsku zaštitu. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.”

Imajući ovo na umu, razmotrite:

- Jesu li u vašoj zajednici svi ljudi jednaki pred zakonom, ili se sa nekima postupa na drugačiji način?
- Koji čimbenici mogu dati nekim ljudima prednost u odnosu na ostale?
- Zašto je jednakost bitna za ljudska prava?

Što je diskriminacija?

Diskriminaciju je moguće definirati kao postupak jedne osobe ili grupe kao zasebne, superiorne ili inferiorne prema drugima, zasnovan na arbitrarnim kriterijima kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko uvjerenje ili nacionalno i socijalno podrijetlo. Diskriminacija na osnovi rase, boje kože ili nacionalnog ili etničkog podrijetla naziva se rasnom diskriminacijom, i uvijek predstavlja povredu ljudskih prava. Rasna diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koje se zasniva na rasi, boji kože, pretcima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu, kojemu je cilj ili rezultat narušiti ili kompromitirati priznavanje, uživanje ili ostvarivanje, pod jednakim uvjetima, ljudskih prava i temeljnih sloboda u političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom području, ili u svakom drugom području javnog života.²

Diskriminacija na osnovi rase, boje kože ili nacionalnog ili etničkog podrijetla naziva se rasnom diskriminacijom, i uvijek predstavlja povredu ljudskih prava

Prema načelu nediskriminacije temeljna su prava članova rasnih, etničkih i nacionalnih manjina jednakost pred zakonom i jednaka zakonska zaštita. Međunarodno pravo zabranjuje rasnu diskriminaciju u određenom spektru područja uključujući, ali ne isključivo, obrazovanje, zdravstvo, smještaj, zapošljavanje te osiguravanje i pristup javnim dobrima i uslugama. Države imaju pozitivnu obvezu sprječavati, kažnjavati i uklanjati rasnu diskriminaciju, kao i pregledati svoje zakone i političke smjernice kako bi se spriječio diskriminatorni utjecaj na etničke grupe, čak i ako su na površini takvi zakoni ili smjernice neutralni (to jest, čak i ako nemaju za cilj oštetiti bilo koju određenu grupu).

Smatra se da diskriminacija ima dva oblika: “neposredni” i “posredni”. Prema odluci Vijeća Evropske unije 2000/43/EC o primjeni načela jednakog postupanja bez obzira na rasu ili etnicitet, neposredna diskriminacija se pojavljuje u slučaju “kad se prema jednoj osobi postupa, postupalo se ili će se postupati s manje naklonosti nego se postupa, postupalo se ili će se postupati prema drugoj osobi u istoj situaciji, a na temelju rasnog ili etničkog podrijetla”. Primjer za to može biti zavod za zapošljavanje koji u praksi, odbija prihvatiti nezaposlene Rome, ili agencija za smještaj, koja namjerno i planski Romima dodjeljuje smještaj ispod standarda.

Mnogi od nas primjećuju upadljiva diskriminatorna djela. Je li vama ili nekome koga poznajete ikada bila odbijena usluga u kafiću ili restoranu zato što je konobar ili vlasnik rekao da ne služi “Cigane”? Znete li nekoga tko nije dobio posao, stan ili medicinsku pomoć zato što je on ili ona Rom? Jeste li ikada vidjeli znak koji zabranjuje prisustvo “Cigana” ili “Roma”? Ovo su sve velika diskriminatorna djela koja su na nesreću česta u Europi.

Druga kategorija diskriminatornih djela kada riječ “Rom” ili “Ciganin” nije eksplicitno korištena, ali je moguće pokazati da se odigrala diskriminacija. Na primjer, danas mnogi kafići ulazak Romima

i drugim osobama s tamnom kožom odbijaju pod izgovorom da zahtijevaju “članstvo u klubu”, ili tako što kažu da je u tijeku privatna zabava. Slično tome, često se izvješćuje da se Romima koji se prijavljuju za posao telefonom kaže da dođu na razgovor, da bi im osobe koja im nude posao vidjevši da su oni Romi, rekle da nema posla ili da je posao nedavno dodijeljen nekome drugome.

Posredna diskriminacija odnosi se na slučajeve “kada bi naizgled neutralno rješenje, kriterij ili praksa stavili osobe određenog rasnog ili etničkog podrijetla u izvjesno nepovoljniji položaj u usporedbi s drugim osobama, osim ako je odredba, kriterij ili praksa objektivno opravdan zakonitim ciljem i sredstvima koja ciljaju na to da budu prigodna i neophodna”, u skladu s odlukom Vijeća Europske unije 2000/43/EC. Primjeri mogu biti robna kuća u kojoj se kaže da osobe s dugim suknjama ne mogu ući u prodavaonicu, ili vladin ured koji zabranjuje ulaz svim osobama koje pokrivaju glavu. Ova pravila, mada su površno neutralna po pitanju etniciteta, u stvari mogu nesrazmjerno oštetiti članove određenih manjinskih grupa koje imaju tendenciju nositi dugačke suknje ili pokrivati glavu.

U nekim srednjo- i istočnoeuropskim zemljama, mnogi ljudi vjeruju da Romi ne mogu trpjeti diskriminaciju jer Ustav ili neki drugi propis deklarira diskriminaciju kao nezakonu te eksplicitno priznaje Rome kao manjinu ili slično.

To što Ustav ili zakonske odredbe zabranjuju diskriminaciju u nekoj zemlji ne znači da se diskriminacija ne događa

Ovo vjerovanje predstavlja nerazumijevanje ideje diskriminacije koja se danas primjenjuje u Europi. To što Ustav ili zakonske odredbe zabranjuju diskriminaciju u nekoj zemlji ne znači da se diskriminacija ne događa. Postojanje zakona protiv diskriminacije ne znači da je nemoguće biti izložen diskriminaciji – zakon samo osigurava sredstvo putem kojega se borite protiv diskriminacije. U stvarnosti, jedna osoba može doživjeti mnogo diskriminirajućih djela svakoga dana.

U vrlo ograničenom broju situacija, nejednak postupak može biti zakonit. U odnosu na neposrednu diskriminaciju, ovo se nameće u onome što se zna kao izuzetak “čiste profesionalne kvalifikacije”. Ne može, na primjer, biti nepravilno ograničiti da neke poslove obavljaju određeni ljudi, kao na primer, da rabin bude čovjek židovske vjere, ili da djelatnik u radu s romskom mladeži bude Rom.

Slično je u nekim slučajevima kada se iznose optužbe o posrednoj diskriminaciji, kada optužba može biti odbijena, a nejednak postupak po određenom pitanju opravdan kao zakonski. Ako tužitelj utvrdi da praksa nesrazmjerno oštećuje rasnu ili etničku grupu, odgovorna osoba ima zakonsku obvezu dokazati kako praksa slijedi zakonski cilj. Kao primjer za to može poslužiti objekt u izgradnji koji zahtijeva da svi radnici imaju sigurnosne kacige. Ova politika posredno diskriminira određene grupe kojima je zabranjeno pokrivanje glave na bilo koji način. Poslodavac može, međutim, opravdati zahtjev pokazujući kako je u ovom slučaju njegov zakonski cilj sigurnost radnika, što čini zahtjev proporcionalan riziku, a nošenje kaciga razumnim u skladu s propisima o zaštiti na radu.

Takođe, zabrana rasne diskriminacije ne sprječava vlade i druge vlasti da planiraju, dizajniraju i primjenjuju programe “pozitivnog djelovanja” ili “afirmativnog djelovanja”, pomažući grupama koje su tradicionalno izložene rasnoj diskriminaciji. Ovi programi su u mnogim slučajevima neophodni kako bi se ispravilo povijesnu nepravdu i/ili osiguralo različitost. Kao primjer može poslužiti određeni broj slobodnih mjesta za romske kandidate na sveučilištu. Trenutno u srednjoj i istočnoj Europi postoje takvi programi u području visokog obrazovanja, međutim nisu obuhvaćeni sektori kao što su zapošljavanje i stanovanje.

Razmišljanje o ljudskim pravima: uočavanje diskriminacije

Koristeći kao naputak ranije navedene definicije, ispunite tabelu koja slijedi. U prvoj koloni lijevo nabrojano je nekoliko primjera različitih situacija. Uočite je li navedeni primjer diskriminacija i ako jest, o kojoj se vrsti diskriminacije radi? Je li taj oblik diskriminacije nezakonit ili zakonit?

Primjer	Je li ovo znači diskriminaciju Roma?	Ako jest, radi li se o posrednoj ili neposrednoj diskriminaciji?	Obraloženje
Osobi romskog podrijetla bez medicinskog zvanja uskraćen je posao specijaliste neurokirurga.			
Politika vlade uskraćuje socijalni sještaj onima za koje se utvrdi da nezakonito stanuju u zgradi, ili narušavaju tuđi posjed u posljednje tri godine.			

Primjer	Je li ovo znači diskriminaciju Roma?	Ako jest, radi li se o posrednoj ili neposrednoj diskriminaciji?	Obraloženje
Restoran odbija zaposliti Roma kao konobara zato što bi gosti “u vezi s tim mogli imati problem”.			
Bolnica „iz kulturnih razloga“ rutinski rasno segregira romske i neromske pacijente putem odvojenih bolničkih odjela.			

Drugi načini izražavanja diskriminacije

Rasna diskriminacija – osobito neposredna rasna diskriminacija – zasnovana je ili je poduprta predrasudama i stereotipima o određenim grupama, te na vjerovanju kako je rasa značajan čimbenik koji određuje ljudsko ponašanje i sposobnosti. Uobičajeno poznato kao rasizam, ovo vjerovanje znači da genetski (naslijeđene) ili kulturno stečene razlike proizvode nepobitnu suoporičnost jedne rase nad drugom.

“Rasizam se promatra ne samo kao stvar individualne predrasude i svakodnevnih prakse, već kao fenomen koji je duboko ukorijenjen u jezik i percepciju”.

Vago, Steven, u *Law and Society* 6th ed.
Prentice Hall, Upper Saddle River, NY, 2000., str. 68.

Fenomen sličan rasizmu je **ksenofobija**. Ksenofobija je strah od nepoznatih ili stranaca i često se ispoljava odbijanjem, neprijateljstvom ili nasiljem prema određenoj ciljnoj grupi. Ova vrsta diskriminacije tiče se Roma koje se često vidi kao “strance” u zemljama njihovog podrijetla, bez obzira na to koliko generacija

žive kao građani tih zemalja. Ovo je također od posebnog značaja za Rome izbjeglice i migrante, koji vrlo često doživljavaju udar ksenofobijske netolerancije i rasne diskriminacije u zemljama u koje su pobjegli/preselili se. Ksenofobiju se ponekad podgrijava od strane političke elite koja zagovara rasističku i diskriminatornu politiku kako bi “zaštitila” svoju zemlju od “onih odande”.

Diskriminacija, rasizam i ksenofobija potječu od percepcije kulturne ili etničke superiornosti što je rezultat **etnocentrizma**. Etnocentrizam je stajalište prema kojem netko vidi svijet kroz vlastito kulturno sagledavanje, a druge kulture u odnosu na vlastitu promatra kao bitno niže. Etnocentrični ljudi sude o drugim kulturama na osnovi vlastitih standarda ne uspijevajući premostiti kulturne razlike i razumjeti koncepcije svijeta drugih ljudi. Ova netolerancija i nedostatak poštovanja za druge kulture, vjerovanja i prakse rezultiraju diskriminacijom.

“Mnogi ljudi smatraju da su bitno suzbili rasizam u društvu tako što su stavili izvan zakona (najizrazitije oblike) rasne diskriminacije i osigurali pristup pravdi te primjeren pravni lijek žrtvama diskriminacije. [...] Dok je ova strategija, po kojoj je rasna diskriminacija protuzakonita te podnošenje tužbi sudu u slučajevima zlouporabe, prijeko potrebno, ona sama ne može iskorijeniti, pa čak ni bitno umanjiti rasistička djelovanja (a kamoli stavove) u društvu. Kako se nestanak ili smanjenje zločina ne može postići samo putem krivičnog zadovoljenja pravde, bez obzira na to koliko je pravosudni sustav razvijen, tako je nemoguće rasizam ukloniti ili umanjiti ako su strategije za suprotstavljanje ograničene na proglašavanje protuzakonitim rasističko ispoljavanje. Sudsko sporenje nije univerzalan i dovoljan odgovor na rasizam. Društvo zasnovano na vladavini prava može biti upravo društvo rasističkog samozadovoljstva [...]”.

Petrova, Dimitrina. “The Denial of Racism”. U *Roma Rights*, 4/2000.

Dostupno na: http://errc.org/rr_nr4_noteb2.shtml

Razmišljanje o ljudskim pravima: rasizam

Diskriminatorni stavovi i rasizam utječu na sposobnost Roma da ostvare svoje univerzalno zajamčeno pravo na jednakost, uključujući i jednakost pred zakonom. Slijedi primjer kako se rasizam i diskriminacija ispoljavaju u sustavu krivične pravde. Pročitajte ulomak i odgovorite na pitanja koja slijede, koristeći Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD), koja se može naći u Dodatku ovoga priručnika.

Romima ponuđena kompenzacija od strane mađarskog suda nakon što su osuđeni kao “primitivni”³

U studenome 2003. godine, Gradski sud u Szegedu dodijelio je dvojici braće Roma optuženim za ubojstvo umanjenu kompenzaciju u iznosu od 1.2 milijuna mađarskih forinti pojedinačno (približno 4.650 eura) nakon što ih je okarakterizirao “primitivnima”. Dva brata, koji su proveli 15 mjeseci u pritvoru zbog lažnih optužbi podignutih protiv njih, tražili su svaki po 2 milijuna mađarskih forinti (približno 7.750 eura), kao obeštećenje. Odluka Suda navodno je utemeljena na liječničkom mišljenju prema kojemu su ova dva čovjeka “primitivniji od prosječnih ljudi”, te su shodno tome, manje trpjeli.

Dana 18. prosinca 2003. godine, Okružni sud u Csongrádu odlučio je da je sud u Szegedu pogriješio dajući kompenzaciju dvojici Roma temeljem toga što su smatrani “primitivnima”, ali je podržao odluku da se svakome od njih kao kompenzaciju dodijeli svega 1.2 milijuna mađarskih forinti. Obrazloženje suda u Szegedu ocijenjeno je od strane suda u Csongrádu kao ponižavajuće i stoga je, navodno, kvalifikacija ovih ljudi bila promijenjena od “primitivni” u “prosti”.

Pitanja:

1. Koje su odredbe ICERD-a relevantne u ovom slučaju?
2. Smatrate li da je druga presuda bila pravedna? Zašto jest ili zašto nije?
3. Kako je moguće boriti se protiv rasističkih stavova osoba u sudstvu?

Prava manjina

Iako su ljudska prava univerzalna, zlouporabe ljudskih prava često su u nesrazmjeru protiv određenih grupa. Ove grupe najčešće su manjinske zajednice ili zasebne populacije unutar jedne države. Budući da ne postoji konsenzus po pitanju definicije, manjinska grupa općenito se određuje kao “nedominantna grupa pojedinaca koji dijele određene nacionalne, etničke, vjerske ili jezičke karakteristike različite od onih većinske populacije”.⁴

Iako su ljudska prava univerzalna, zlouporabe ljudskih prava često su u nesrazmjeru protiv određenih grupa

Mada država neće neophodno “javno” priznati takvu grupu kao manjinu, u porastu je konsenzus da je manjina pitanje činjenica, a ne zakona. Tako, na primjer, iako turska vlada nije priznala Rome kao manjinu u Turskoj, ovo nije zaustavilo određeni broj međunarodnih promatračkih tijela da zatraže informacije o romskoj zajednici u Turskoj, zato što u praksi ova grupa ima iste karakteristike kao i svaka druga manjina i trpi zlouporabe ljudskih prava specifičnih za tu grupu.

Većina zemalja u svijetu ima bar jednu manjinsku zajednicu, a mnoge imaju i mnogo njih. Postupanje prema manjinskim grupama, kao i način njihovog prožimanja s većinskom populacijom varira od države do države. Najčešća politika prema manjinama ide od integracije do segregacije i isključenja, te od asimilacije do davanja manjinskih prava. U nastavku su kratke definicije ovih pristupa.

Isključenje: Ova politika ili praksa teži isključiti ili segregirati manjine u aspektima ekonomskog, političkog i sociokulturnog života, kao i u fizičkoj geografiji.⁵ Politika i praksa isključenja nastoje “zaštititi” većinski narod od opasne “druge” grupe. Ovo rezultira socijalnim isključenjem. Primjeri isključujuće politike prema Romima, u određenom broju zemalja u Europi, podrazumijevaju obrazovnu segregaciju romske djece u škole za mentalno nerazvijene, ili u druge školske aranžmane ispod standarda.

Asimilacija: Ova politika pokušava prisiliti manjinu da postane kao “glavni dio” većinske populacije ili kulture. T se radi politikom koja nastoji “civilizirati” manjinsku grupu, ili na drugi način prisiliti njezine članove da se prilagode kulturno određenoj normi. Mada je ovakva politika često (mada ne i uvijek) opravdana namjerom da se manjinu poboljša, ili da je to u korist manjine, to i dalje ostaje etnocentrična i paternalistička politika kojoj je cilj zatiranje manjinske kulture. Romi su bili na začelju reda koji prihvća asimilacijsku politiku u čitavoj Europi, posebno pod komunističkim režimima.

Integracija: Integraciju se često postavlja kao superioran pristup u odnosu na asimilaciju u postupanju prema manjinama. Integracijska politika, smatra se, “privodi pojedince društvu kao punopravne članove”,⁶ poštujući individualna prava, uključujući tu i kulturna prava.

Prava manjina: Politika koja podržava prava manjina daje određenu zaštitu manjinama kao grupi. To znači da manjinska grupa ima pravo na univerzalno zajamčena individualna ljudska prava, kao i određenu zaštitu koja proistječe iz statusa članova koji pripadaju manjinskoj grupi. Ova “posebna prava” nisu privilegije, već usvojene mjere koje omogućuju manjinskim grupama očuvanje njihovog identiteta, osobina i tradicija.⁷ Neke od ovih zaštita uključuju i:

- pravo na učešće u kulturnom, vjerskom, socijalnom, ekonomskom i javnom životu;
- državnu zaštitu postojanja manjine i nacionalnog ili etničkog, kulturnog, vjerskog i jezičkog identiteta;
- učešće u ekonomskom napretku i razvoju; i
- slobodu da pripadnici manjina bez diskriminacije uživaju svoja prava, kako pojedinačno, tako i u zajednici s ostalim članovima manjinske grupe.

Ova politika također naglašava pravo na kulturni identitet.

Razmišljanje o ljudskim pravima: uočavanje politike prema manjinama

U tabeli koja slijedi nabrojano je nekoliko smjernica vladine politike prema manjinskim grupama. U sredinjoj koloni identificirajte politiku koja se opisuje u koloni lijevo – je li to politika isključenja, asimilacije ili poštivanja prava manjina? U desnoj koloni obrazložite svoj odgovor.

Politika	Koja je ovo vrsta politike?	Zašto?
Pod mnogim bivšim europskim socijalističkim režimima, politika usjmerena ka Romima podrazumijevala je zakone o “stalnom naseljavanju nomada” i zabranu uporabe i njegovanja romskog jezika.		
Politika koja promiče multikulturalizam te osigurava prava i promicanje manjinskih jezika kao i kulturnu autonomiju u obliku lokalnih i nacionalnih manjinskih samouprava.		
Politika talijanske vlade o održavanju segregiranih stambenih naselja ispod standarda, poznatih kao “logori za nomade”.		

Politika	Koja je ovo vrsta politike?	Zašto?
Politika koja donosi određeni broj mjera za promicanje punog učešća Roma u društvu, uključujući i obrazovnejere kojima je cilj zaustavljanje segregacije i izjednačavanje akademskih mogućnosti za romsku jecu.		

Razmišljanje o ljudskim pravima: kultura

Svatko ima svoj kulturni identitet. Kulturni identitet je često tako ukorijenjen u jednoj osobi da se ne zamjećuje dok netko ne postavi pitanje o tome ili od toga odstupa. Kako je primjećeno ranije, češće se dešava da jača grupa nastoji nametnuti svoju kulturu manjinskim kulturama.⁸

1. Zašto je pravo na kulturni identitet važno?
2. Zašto dominantne grupe često zahtijevaju nametanje svoje kulture manjinskoj grupi?
3. Zašto je važno očuvati, razvijati i cijiniti različite kulture?
4. Koje su neke od ključnih komponenata vaše kulture?
5. Koji su, ako postoje, koraci koje vaša vlada poduzima kako bi ojačala vaša prava na pripadnost manjinskoj grupi i kulturi?

Zašto govoriti o romskim pravima?

Aktivisti u području prava Roma često se sučeljavaju s argumentima oporbe koja dovodi u pitanje potrebu “posebnih prava” za Rome. Oponenti mogu obrazlagati svoje pitanje argumentima da posebna usmjerenost na “prava Roma” stvara podjelu u većinskoj zajednici, te da bi aktivisti trebali raditi na ostvarivanju ljudskih prava za sve.

Kako smo napominjali u ovom poglavlju, premda su ljudska prava univerzalna, članovi određenih grupa doživljavaju kršenja ljudskih prava na nejednak način – jedna od tih grupa su Romi.

Prava Roma su ljudska prava

Stoga je potrebno posvetiti posebnu pozornost jednakom pristupu univerzalno zajamčenim ljudskim pravima. Prava Roma nisu posebna prava, prava Roma su ljudska prava.

Jedan od zahtjeva za ‘prava Roma’ je pravo na nediskriminaciju. Oslobođenje od diskriminacije nije ‘posebno pravo’, već izraz načela jednakosti prava koje je središnje mjesto u filozofiji ljudskih prava i pravu. Jasno je da u čitavoj Europi, usprkos sve većem priznanju središnjeg mjesta ljudskih prava i porastu i razradi zakona u području ljudskih prava, uključujući tu i antidiskriminacijsko zakonodavstvo, Romi doživljavaju porast stope kršenja njihovih ljudskih prava u odnosu na većinsku populaciju. Formalno **jednako postupanje** često je neuspješno za mnoge Rome u uvjetima njihove svakodnevne realnosti; odatle fokus na autentičnu jednakost mogućnosti. Kako bi se postigla stvarna jednakost, postupati prema svim ljudima *na identičan način* ponekad nije dostatno. Grupe koje pate od povreda ljudskog dostojanstva nesrazmjerno u odnosu na većinsko stanovništvo, trebaju imati dodatnu zaštitu kako bi osigurale jednake mogućnosti. Pokret za prava Roma obraća se povijesno nesrazmjernim kršenjima ljudskih prava koja doživljava romski narod.

Romkinje

Romkinje se suočavaju s teretom koji je poznat kao **dvojna diskriminacija**: one su često diskriminirane na osnovi etniciteta i roda. Dok diskriminacija i socijalno isključenje nepovoljno utječu na mnoge Rome, Romkinje često snose veći dio povreda ljudskih prava na granici rasizma i seksizma. Siromaštvo i ekonomska obespravljenost, zdravstvena pitanja, nepismenost i tradicionalne kulturne obveze nesrazmjerno utječu na Romkinje.

Romkinje često snose veći dio povreda ljudskih prava na granici rasizma i seksizma

Romkinje su često prvenstveno odgovorne za skrb o domaćinstvu, djeci, ili drugim članovima obitelji ili zajednice. Preopterećene brigom o djeci, vodeći domaćinstvo i stvarajući dohodak, žene su često ekonomski marginalizirane. Često nedostatak sigurnosti u području stanovanja onemogućuje Romkinje u ekonomskoj neovisnosti, fizičkoj sigurnost i osobnom dostojanstvu, doprinoseći feminizaciji siromaštva i njihovoj neprestanoj socijalnoj podčinjenosti. K tome, postoji praznina u obrazovanju i vođenju/političkom sudejlovanju unutar romskih zajednica. Stoga je važno prepoznati ova posebna pitanja te razmotriti, unaprijediti i zaštititi ljudska prava Romkinja.

Naredni tekst naznačava jednu od najozbiljnijih manifestacija rasne i rodne diskriminacije koja rezultira zlouporabom ljudskih prava.

Prisilna sterilizacija

Od sedamdesetih do devedesetih godina prošloga stoljeća, čehoslovačka vlada programski je sterilizirala Romkinje, kao dio svoje politike kojoj je bio cilj smanjenjiti “visoki, nezdravi” natalitet među Romkinjama.

Mada je ova praksa navodno obustavljena sredinom devedesetih, postoje mjestimične naznake da se ona mogla nastaviti i tijekom devedesetih. Od pada komunizma, izvjestan broj javnih dužnosnika davao je izjave koje su izražavale alarmantnost visokog nataliteta Roma u Slovačkoj i njegove navodne prijetnje u Slovačkoj, ili su na druge načine pozivali na mjere da se obuzda natalitet među Romima. Za vrijeme svoga govora u rujnu 1993. godine, tadašnji premijer Mečiar okarakterizirao je visoki natalitet Roma kao prijetnju slovačkim građanima, tvrdeći da će se “ovaj brojni odnos [Roma prema neromima] mijenjati u korist Roma. Zato, ako se ne pozabavimo njima sada, oni će se za neko vrijeme zabavljati s nama”.

Na temelju istraživanja koje je 2002. proveo ERRC, postoje naznake da u Slovačkoj postoji ozbiljno pitanje raso zasnovane sterilizacije Romkinja u odsustvu prihvatljivih – i u mnogim slučajevima čak rudimentarnih – standarda informirane suglasnosti. Na primjer, u jednom slučaju dokumentiranom od strane ERRC, jedna Romkinja rodila je peto dijete putem carskog reza. Prema njezinom svjedočanstvu, prije operacije dobila je da potpiše obrazac na slovačkom jeziku. Nitko joj nije objasnio sadržaj obrasca, niti je ona znala da čita slovački. Potpisala je papir u uvjerenju da se odnosio na operaciju carskog reza. Nakon što je operacija završena, liječnik je navodno obavijestio da više neće moći imati djece. Žena se nije željela sterilizirati i nikada to nije zahtijevala. Kada je u bijesu upitala liječnika zašto su joj to učinili, navodno joj je odgovorio da je sterilizirana zato što je imala previše pobačaja i previše djece.

Čini se da je visoka razina rasističkog animoziteta dokumentiranog u Slovačkoj – a pogotovo antiromskog osjećaja – odigrala određenu ulogu u zlonamjernom ili nemarnom postupanju prema ženama od strane liječnika i medicinskih sestara. Slični slučajevi dokumentirani su od strane ERRC u Mađarskoj i Češkoj Republici.

Borba protiv rasne diskriminacije

U ostatak ovoga priručnika bavit ćemo se opisom zaštite ljudskih prava putem zakona i djelatnosti koje možete poduzeti kada su vaša ljudska prava ugrožena ili povrijeđena. Ovo što slijedi neki su od načina borbe protiv diskriminacije Roma u Europi:

- ✓ **Uključite se!**
- ✓ Stvorite **političku volju** za promjenu
- ✓ Izvršite pritisak za stvaranje novog **zakonodavstva** ili za djelotvornu promjenu postojećeg zakonodavstva
- ✓ Zastupajte usvajanje i **primjenu djelotvornih zakona/politike o manjinama i antidiskriminaciji**
- ✓ Zastupajte **“pozitivno djelovanje”**
- ✓ Vršite pritisak za formiranje **specijaliziranih tijela** koja će raditi na pravima i pitanjima manjina
- ✓ Prikupite pouzdane **statističke podatke koji uključuju podatke za rasu**, da biste njima utjecali na politiku
- ✓ Angažirajte se **u dijalogu** s vladinim tijelima, državnim čimbenicima i sudskim tijelima
- ✓ Promičite antirasizam i **obrazovanje** o ljudskim pravima – učite druge i širite nauk o tome!
- ✓ **Angažirajte međunarodna tijela** – saznajte što sve treba učiniti i učinite da se vaš glas čuje
- ✓ Potaknite **političku mobilizaciju** u svojoj zajednici i sudjelujte u političkom procesu
- ✓ Izgradite **mrežu** drugih NVO i aktivista koji rade za romska prava

Bilješke:

- ¹ Ova vježba je prilagođena iz: Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava. ABC: *Teaching Human Rights* (ABC: podučavanje o ljudskim pravima). Ženeva: United Nations Publication, 2003., str. 38.
- ² Međunarodna konvencija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD). Članak 1. Vidi dio Dodatak ovoga priručnika.
- ³ Cijeloviti tekst dostupan je na: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1871>.
- ⁴ Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava. *Fact Sheet No. 18, Minority Rights* (Letak br. 18: prava manjina). Dostupno na: www.unhchr.ch/html/menu6/2/training.htm.
- ⁵ Ringold, Dena, Mitchell Orenstein & Erika Wilkens. *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle* (Romi u Europi u ekspanziji: prekidanje kruga siromaštva). Washington: The World Bank, 2003., str. 19.
- ⁶ Ringold i dr., str. 21.
- ⁷ Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava. *Fact Sheet No. 18, Minority Rights* (Letak br. 18: prava manjina). Dostupno na: <http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/fs18.htm>.
- ⁸ Ova vježba je prilagođena iz: Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava. ABC: *Teaching Human Rights*, str. 47–48.

Dio A
Razmišljanje o ljudskim pravima

Poglavlje 3.

Kako štititi ljudska prava?
Državne institucije i
Ujedinjeni narodi

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

3. KAKO ŠTITITI LJUDSKA PRAVA? DRŽAVNE INSTITUCIJE I UJEDINJENI NARODI

Uvod

U poglavljima 1 i 2 bavili smo se nekim osnovnim konceptima koji jačaju djelatnosti u području ljudskih prava. Ukratko smo raspravljali što su ljudska prava, zašto su značajna za sva ljudska bića i kako se diskriminacija, prava manjina, a posebno romska prava preklapaju s ljudskim pravima. U poglavljima 3 i 4, teme koje se tiču ostvarivanja ljudskih prava i zakona o ljudskim pravima bit će ispitane kako bi se dalje objasnili naponi ka usmjeravanju i borbi protiv povreda i zlouporaba ljudskih prava.

Naredne stranice predstaviti će razne institucije i mehanizme koji zajedno teže osiguravanju zaštite dostojanstva svake žene, čovjeka i djeteta. Na početku, pročitajte naredne odlomke, a zatim ispuniti tabelu koja slijedi, okrećući se još jednom za naputak Općoj deklaraciji o ljudskim pravima. Koja su prava uskraćena? Koja prava se primjenjuju da bi se dobio pravni lijek? Koji su članci UDHR u vezi s tim?

Situacija #1: Posljednjih godina lokalna neromska populacija, uz pomoć lokalnih dužnosnika na vlasti u mađarskom gradu Jászladány, napravila je segregirani školski sustav pod krinkom “privatne škole”, u koju su upisivana isključivo neromska djeca kako bi se osiguralo školovanje “samo za bijele.” Na početku je okružni administrativni ured ukinuo odluke lokalne vlasti označivši razrede u lokalnoj osnovnoj školi kao privatno školovanje zbog činjenice što su inače takvi izdvojeni razredi bili nezakoniti. Brojni pokušaji učinjeni su kako bi se ponovno otvorila privatna škola i time odvojilo školovanje za neromsku djecu. Kada je lokalna vlast dobila spor koji je uslijedio kako bi se otvorila privatna škola, lokalni aktivisti i nevladine organizacije krenuli su u borbu protiv diskriminacijske prirode škole, nastojeći u privatnu školu upisati i romsku decu. Bilo je malo uspjeha. Nedavno je Parlamentarni povjerenik za nacionalne i etničke manjine proglasio privatnu školu neustavnom, izjavljujući da škola nije trebala dobiti dozvolu zato što je osnovni cilj ove škole bio diskriminirati i odvajati romsku djecu. Prema novom zakonodavstvu koje u Mađarskoj stupa na snagu sljedeće godine, svaka škola za koju se utvrdi da segregira djecu na rasnim osnovama bit će odmah zatvorena.

Situacija #2: Nedavno je četvoro Putnika [pripadnika zajednice koju u Velikoj Britaniji nazivaju „Travellers” – prim. prev.] dobilo nadoknadu od 4.500 eura koje im je trebao platiti lokalni pab nakon što im je u njemu bila odbijena usluga. Odluka je donesena od strane vladinog tijela odgovornog za ispitivanje jednakosti, koje je pratilo incident u kojem je upravnik paba navodno instruirao osoblje da ne služi Putnike. Od grupe je zatraženo bez ikakvog razloga da napuste pab nakon što

im je vratar prethodno dozvolio da uđu. Uprava paba tvrdila je da ima striktnu politiku prijama gostiju i kodeks oblačenja, koji nalaže vrataru da provjerava garderobu i druge detalje po kojima bi se nekoga identificiralo kao “lošeg izgleda”. Pripadnik osoblja paba navodno je posvjedočio da je zatražio mišljenje upravnika zato što je jedna od žena Putnika nosila “otrcanu ljetnu haljinu” i “neukusne” naušnice. Upravnik je izjavio da ga je jedna od njih podsjetila na izvjesnu ženu koja je bila umiješana u jedan raniji incident u pabu. Porotnici su dosudili u prilog četvoro Putnika zato što im je bila odbijena usluga na osnovi pretpostavljene (i nedokazane) povezanosti s drugim incidentom koji se dogodio nekoliko godina ranije, a ne na osnovui pojedinačnog razmatranja.

Situacija	Uskraćena prav	Prava primijenjena sa svrhom da se traži lijek za zaštitu	Član UDHR koji je u vezi s određenom situacijom
#1			
#2			

Prava i obveze

Kako smo vidjeli u poglavljima 1 i 2, države imaju određene obveze u odnosu na provođenje osnovnih ljudskih prava. Ove obveze tiču se ne samo moralne, nego i pravne odgovornosti. Ljudska prava jednako pripadaju svim pojedincima. Čak i kada nedržavni akteri krše prava, vlade su prema nositeljima prava odgovorne za zaštitu i osiguravanje provođenja ljudskih prava. Načela i norme ljudskih prava naznačeni su u međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i drugim standardima kao što su dodatni protokoli na odredbe međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, čime se jamči individualno pravo pojedinca kao i odgovornost vlada. Aktivisti koji rade na osiguravanju poštivanja ovih obveza od strane vlada te omogućuju pojedincima da se upoznaju sa svojim pravima, zauzimaju takozvani pristup zasnovan na pravima. Zakoni daju pravnu snagu moralnom pravu na ljudska prava. Jedna od koristi pristupa zasnovanog na pravima je da postoje mehanizmi kojima se liječe povrede ljudskih prava. Pojedinci mogu tražiti pravdu u slučajevima kada vjeruju da su njihova prava povrijeđena, a postoje i od vlada angažirana promatračka tijela koja podstiču politiku zasnovanu na ljudskim pravima. U ranije navedenim situacijama, na primjer, primijenjen je pristup zasnovan na pravima.

Državni instrumenti

Pitanja ljudskih prava i zaštita počinju na lokalnoj razini. Kako smo ispitali u prethodnim poglavljima, država je odgovorna za primjenu standarda ljudskih prava na one koji borave unutar njezinih granica, što uključuje obveze i slobode.

Ne postoje dvije države jednakog zakonodavstva, procedura i provođenja ljudskih prava, iako su sve države odgovorne osigurati poštivanje osnovnih prava i njihovu zaštitu. Stoga je nemoguće u okviru ovog priručnika opisati točno kako se ljudska prava provode i štite u svakoj od država u kojima djeluje ERRC, ali je prikazan bitni dio aktivizma u ovom području. Za aktivistu je važno poznavati pravni poredak svoje zemlje. To znači da treba znati:

- Ustav,
- kako se zakoni i drugi propisi usvajaju u parlamentu,
- kako izvršna tijela donose pravne akte (npr. uredbе, odluke, izvršne rezolucije),
- kakva je hijerarhija sudova i kako funkcionira pravni sustav.

Lista pravnih instrumenata ovim nije iscrpljena. Kada poduzimate zastupanje ili vodite određeni slučaj, od vas se može zatražiti da znate relevantne zakone, statute institucija i odredbe. Na primjer, prilikom istraživanja slučajeva nasilja počinjenih od strane državnih tijela, važno je znati kojim odredbama je regulirano postupanje lokalne policije, i koja su prava pojedinaca prema domaćem zakonu kada je reč o policiji. Također, dobro je znati kako je lokalna administracija organizirana, uključujući i koje su procedure i politika relevantne za vaš rad.

Tekst koji slijedi odnosi se na međunarodno pravo i regionalne **međuvladine organizacije** (IGOs). Tijekom vašeg rada na lokalnoj i državnoj razini važno je imati na umu međunarodno pravo. U mnogim državama postoje ustavne odredbe prema kojima se ratificirani međunarodni instrumenti i propisi izravno primjenjuju u tim državama.¹ Primjer ovoga je Slovačka Republika ustav koje određuje:

Međunarodni ugovori o ljudskim pravima i osnovnim slobodama koji su bili ratificirani od strane Slovačke Republike na način određen zakonom imaju presedan nad njezinim vlastitim zakonima, pod uvjetom da osiguravaju veću mjeru ustavnih prava i sloboda. (članak 7/5/)

Usvajanje ove odredbe ne znači, međutim, da su prava naznačena u međunarodnim dokumentima u praksi automatski “primijenjena” od strane države. Države moraju biti ocijenjene prema tome kako provode zaštitu ljudskih prava, a ne samo prema njihovom pravnom ili institucionalnom okviru. Slijede važna pitanja koja treba postaviti:

- Je li vaša država izvršava svoje međunarodne obveze?
- Kakva je socijalna stvarnost Roma koji žive u vašoj državi?
- Je li određene manjinske grupe doživljavaju nesrazmjerne povrede svojih prava?
- Je li vaša država razvila antidiskriminacijsko zakonodavstvo; do koje mjere je ono djelotvorno?

Razmišljanje o ljudskim pravima: ljudska prava i ustavi

Značajna djelatnost koju država može poduzeti je uključiti međunarodno utvrđena ljudska prava u domaći pravni poredak kao prvi korak ka punoj primjeni ljudskih prava.

Kakvo je stanje u vašoj državi u odnosu na međunarodne standarde u području ljudskih prava?

Uzmite primjerak ustava svoje države i usporedite s Općom deklaracijom o ljudskim pravima koja je dostupna u dijelu Dodatak ovog priručnika. Za svako pravo navedeno u donjem grafikonu, naznačite u odgovarajuće polje je li uključeno u ustav vaše države kao i u UDHR.

Pravo	Uključeno u UDHR	Uključeno u ustav moje države
Slobodan izbor zaposlenja	☐	☐
Sloboda tiska	☐	☐
Slobodan izbor supružnika	☐	☐
Primjereno utočište	☐	☐
Sudski proces s porotom	☐	☐
Slobodan izbor broja djece	☐	☐
Sloboda od mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanj ili kažnjavanja	☐	☐

Sloboda vjeroispovijesti	☐	☐
Pravo na vlastitu imovinu	☐	☐
Pravo na slobodno putovanje	☐	☐
Pravo na obrazovanje	☐	☐
Primjerena prehrana	☐	☐
Pravo na čisti zrak i vodu	☐	☐
Sloboda od diskriminacije	☐	☐
Primjerena medicinska njega	☐	☐
Pravo na primjereno stanovanje	☐	☐
Sloboda govora	☐	☐

Pitanja:

1. Jeste li iznenađeni onim što ste saznali?
2. Koja su prava bila utvrđena ovim dokumentima, a za koje smatrate da bi trebala biti univerzalna?
3. Je li građani vaše države imaju ikakva druga prava osim onih obuhvaćenih UDHR?

Kako je već navedeno, unošenje ovih prava u ustav samo je prvi korak. Države su također odgovorne za djelotvornu primjenu standarda ljudskih prava. Također je potrebno:

- ✓ Usvajanje i primjena zakona kako bi se svima osigurao pristup pravdi kad su zloupotrijebljena temeljna ljudska prava;
- ✓ Preispitivanje postojećih i izrada nacrtu novih zakona kako bi se osiguralo da nisu u sukobu s ljudskim pravima;
- ✓ Djelovanje u cilju razbijanja grupa kojih se ideje protive ljudskim pravima;
- ✓ Djelovanje u cilju unaprjeđenja ljudskih prava na način da se sankcionira počinitelje kršenja prava;
- ✓ Osiguravanje pravde u praksi za žrtve zloupotreba ljudskih prava;

- ✓ Vođenje politike koja promiče ljudska prava za sve;
- ✓ Usavršavanje zaposlenika javne uprave, javnog tužiteljstva, sudskog i ostalog osoblja o normama ljudskih prava, načelima i pristupima.

Ujedinjeni narodi

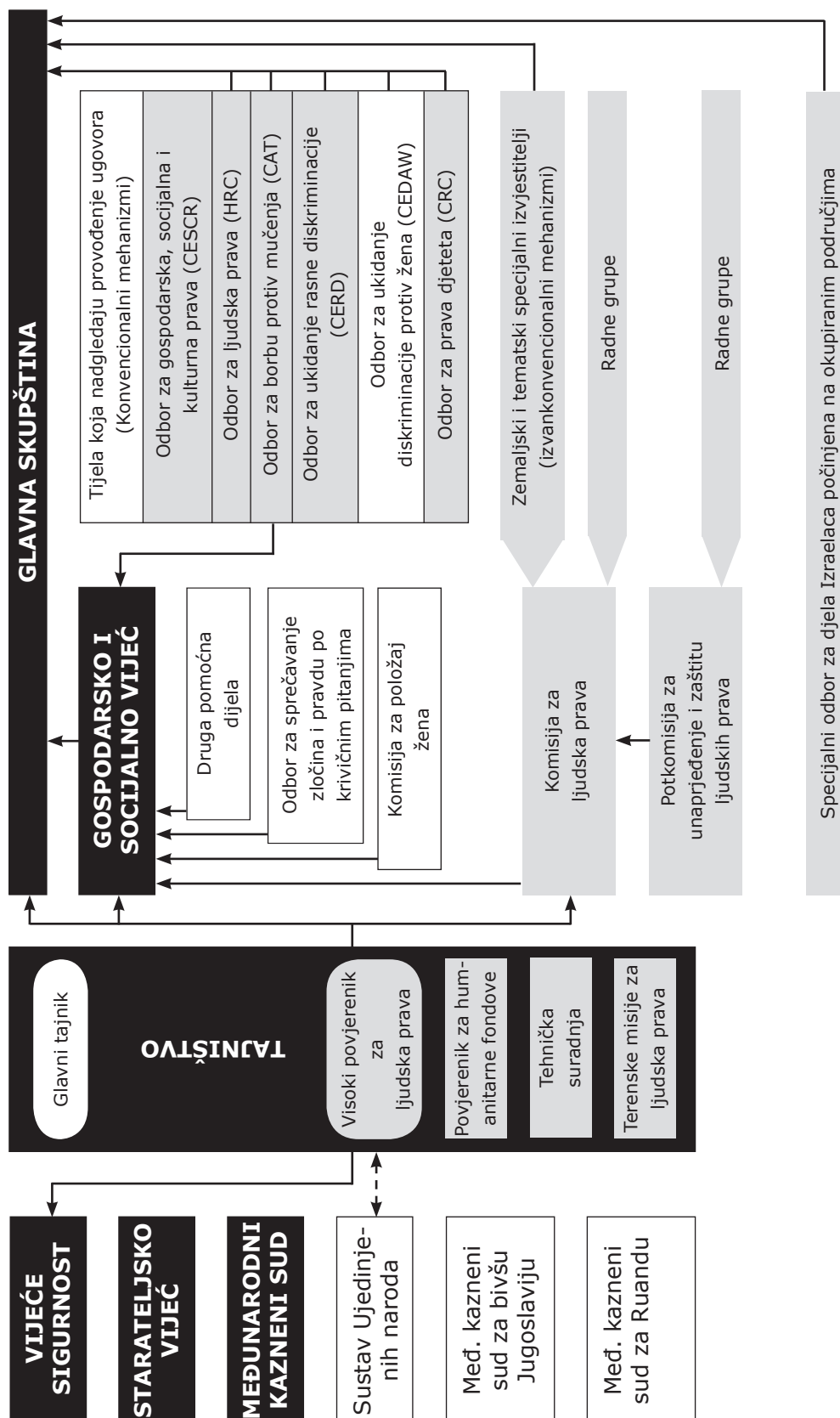
Ujedinjeni narodi (UN) osnovani su 1945. godine sa sljedećim ciljevima: održavati međunarodni mir i sigurnost; razvijati prijateljske odnose među narodima; surađivati u rješavanju međunarodnih problema i promicati poštivanja ljudskih prava; biti mjestom za usklađivanje djelovanja naroda. Ovi ciljevi naznačeni su u Povelji UN, a trenutno 191 država članica Ujedinjenim naroda podržava ove ideje. UN ima šest glavnih tijela. To su: Generalna skupština, Vijeće sigurnosti, Gospodarsko i socijalno vijeće, Starateljsko vijeće, Tajništvo i Međunarodni kazneni sud. Sve države članice zastupljene su u Generalnoj skupštini, ali ne i u nekim manjim tijelima UN. Da biste više saznali o delatnostima glavnih tijela UN, možete posjetiti UN internet stranicu na adresi: <http://www.un.org/Overview/brief.html>.

Jedno od najvećih dostignuća UN razvoj je međunarodnog prava o ljudskim pravima. Tijekom gotovo pola stoljeća UN je “nadgledao razvoj i kodifikaciju ljudskih prava u glavnom pokušaju da ih pokrene iz područja etičkih načela k obavezujućem zakonu.”³ Na primjer, Opća deklaracija o ljudskim pravima postavila je temelj za više od 80 konvencija, ugovora i deklaracija. Ovo pokazuje središnju ulogu koju ljudska prava igraju u radu Ujedinjenih naroda.

Sustav UN, kao i njegovi unutrašnji instrumenti za ljudska prava mogu se činiti složenim i prilično zbunjujućim, posebno na prvi pogled – kako pokazuje i dole navedena mapa UN sustava ljudskih prava. Mada je taj sustav velik i složen, ne mora biti obeshrabrujući. Ostatak ovoga poglavlja posvećen je objašnjavanju sustava ljudskih prava u UN.

Međunarodni ugovori o ljudskim pravima

Prateći poglavlja 1 i 2 upoznali smo najšire poštivane međunarodne standarde u području ljudskih prava, **Opću deklaraciju o ljudskim pravima** UN. Ovaj dokument UN su usvojile 1948. godine, nakon zvjerstava koja su se dogodila tijekom Drugog svjetskog rata, proglašivši ga “zajedničkim standardom dostignuća za sve narode i nacije.” Ipak, to je samo jedan dio **međunarodnih standarda o ljudskim pravima**, koji također obuhvaćaju i **Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima** (ICESCR) te **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima** (ICCPR), zajedno s njegova dva **Opcijska protokola**.

Izvor: Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava (1997) Ženeva, Švicarska Konfederacija.

Opća deklaracija razlikuje se od ova dva ugovora po svom pravnom statusu. **Deklaracija** (Universal Declaration of Human Rights – UHDR) nije pravno obvezujući dokument, već određuje opća načela i standarde u području ljudskih prava. Iako službeno nema pravnu snagu, smatra se da su mnoge njene odredbe ‘običajno međunarodno pravo’, što znači da se razvila kroz stalnu praksu država koje priznaju svoju pravnu obvezu ponašanja prema ovim standardima. Vlade pristupaju deklaracijama onako kako bi pristupale pravno obvezujućem dokumentu, ali ovo čine samo da pruže potporu idejama i standardima koje taj tekst osvjetljava. ICESCR i ICCPR su, međutim, ugovori ili paktovi koji utvrđuju međunarodne norme i standarde te su pravno obvezujući za države potpisnice. Samo one države koje su potpisale i ratificirale konvencije obvezne su se pridržavati ovih standarda (vidi uokvireni tekst).

Faze u evoluciji konvencija

Prije nego što postanu kodificirani kao obvezujući zakon, koncepti ljudskih prava moraju proći kroz dugi proces koji podrazijeva izgradnju konsenzusa i praktične politike na međunarodnoj i nacionalnim razinama. Konvencije su:

- 1) izrađene kao nacrti od strane radnih grupa. Komisije Glavne skupštine UN sastoje se od predstavnika država članica UN kao i od predstavnika međuvladinih i nevladinih organizacija.⁴
- 2) usvojene glasovanjem na Glavnoj skupštini UN.
- 3) potpisane od strane država članica. Kada države članice potpišu konvenciju, one naznačuju početak procesa ratifikacije prema zahtjevu svojih vlada. Potpisom također pristaju uzdržati se od djela koja bi bila suprotna ciljevima konvencije. Ponekad će neka država potpisati konvenciju, ali nikada neće poduzet daljnje korake u procesu ratifikacije ili pristupanja.
- 4) ratificirane od strane država članica. Kada jedna država članica ratificira konvenciju, ona pokazuje namjeru pristanka na posebne odredbe i obveze iz dokumenta. Ona preuzima odgovornost da uskladi svoje nacionalne zakone s konvencijom. Također, postoji proces u kojem države mogu ratificirati konvenciju, ali isto tako i naznačiti rezervacije po pitanju određenih odredaba.
- 5) stupile na snagu. Konvencija stupa na snagu kada ju je određeni broj država članica ratificirao. Na primjer, ICCPR i ICESCR su usvojene 1966.; ipak nisu stupile na snagu do 1976. kada ih je ratificirao potreban broj od 35 država članica.

Izvor: Flowers, Nancy. *Human Rights Here and Now: Celebrating the Universal Declaration of Human Rights*.

Dostupno na internet adresi:

<http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Default.htm>.

Zbog “političkih i proceduralnih razloga,”⁵ tijekom izrade nacrt, a u cilju kodificiranja prava iz UDHR, došlo je do nastanka dva odvojena dokumenta. Ovo je djelomično bilo uvjetovano politikom iz doba hladnog rata, kao i time što su različite mjere zahtijevale primjenu prava koja su određena u dvama dokumentima.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima naznačava uglavnom negativna prava koja zahtijevaju uzdržavanje od ometanja uživanja ovih prava, kao što je sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti, pravo sudjelovanja u radu tijela vlasti i sloboda mišljenja i izražavanja. Odredbe u ovom dokumentu izražavaju prava orijentirana na područje građanskih i političkih sloboda. U mnogim državama neka od političkih prava imaju isključivo državljani (na primjer, pravo glasovanja na vladinim izborima), dok se druga jamče svim osobama koje su pod jurisdikcijom države (na primjer, sloboda govora i sloboda vjeroispovijesti). Glavna pitanja određena u ICCPR nastala su iz potrebe da se pojedince zaštiti od arbitrarnog provođenja državne moći. Politička i građanska prava također se oslikavaju u UDHR u člancima 3. do 21. Ova se prava često spominju kao “prva generacija prava”. Dokument se može naći na internet adresi: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm.

Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima više je usmjeren na pozitivna prava za razliku od drugih sličnih dokumenata. U njemu se naglašava obveza države da osigura gospodarsku, socijalnu i kulturnu dobrobit pojedinaca, što proizlazi iz prava pojedinca na osnovne potrebe, uključujući, ali ne isključivo: socijalnu sigurnost, primjeren standard življenja, pravo na najviše ostvarive standarde zdravlja i pravo na obrazovanje.

Ispravno postaviti pitanja: važni termini i definicije

Deklaracija: Dokument koji ugovara standarde, ali nije zakonom obvezujući, ali je politički i moralno obvezujući

Konvencija: Obvezujući ugovor između država; koristi se kao sinonim za ugovor i pakt. Konvencije su jače od deklaracija zato što su pravno obvezujuće za vlade koj su ih potpisale. Kada Glavna skupština U:N usvoji konvenciju, ona stvara međunarodne norme i standarde.

Protokol: Ugovor koji modificira neki drugi ugovor (npr. ubacujući dodatne procedure ili substantivne odredbe).

Ugovorna tijela: Odbor nezavisnih stručnjaka koji prate primjenu odredaba ugovora o ljudskim pravima. Članovi odbora imenuju se i biraju od strane država koje su ratificirale ugovor.

Rezerva: Obrazloženje koje unosi vlada prilikom ratificiranja ugovora naznačavajući želju da je se izuzme od obveze primjene određene odredbe ugovora.

Glavna razlika između ovog dokumenta i ICCPR je to da se ekonomska i kulturna prava smatraju “progresivnom obvezom” država potpisnica da djeluju “prema maksimumu raspoloživih resursa” u primjeni ovih prava. Ovo je značajna razlika u odnosu na građanska i politička prava koja države trebaju odmah primijeniti. Primjena ove progresivne obveze, međutim, ne znači da neka grupa treba biti zapostavljena na osnovi diskriminacijskih mjera ili zbog utjecaja nejednakosti. Ovo jednostavno znači da država ne može izabrati da nekoga posebno oštetiti ili da dozvoli određenoj grupi da nesrazmjerno trpi od nedostatka ispunjenja ovih prava. Obveza na nediskriminaciju po članku 2 (2) primjenjuje se odmah i nije podređena progresivnoj realizaciji ili dostupnosti resursa. Također, vlade trebaju poduzeti trenutne korake i zatražiti međunarodnu pomoć tamo gdje na domaćem planu nedostaju resursi. Gospodarska, socijalna i kulturna prava se uopćeno spominju kao druga generacija prava i mogu se naći u člancima 22-27. UDHR. Puni tekst ovog dokumenta možete naći na internet stranici: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ceschr.htm.

Premda su podijeljena u dva različita dokumenta, oba pakta naglašavaju značaj i međusobnu zavisnost građanskih i političkih, kao i socijalnih prava za sve ljude. Preambula oba pakta uočava da:

“[...] u skladu s Općom deklaracijom o ljudskim pravima, ideal slobodnih ljudskih bića koja uživaju građansku i političku slobodu bez straha i želje može biti postignut samo ako se stvore uvjeti gdje svatko može uživati svoja građanska i politička prava kao i gospodarska, socijalna i kulturna prava [...]”.

Ovo je značajno zato što se u međunarodnom pravu utvrđuje mogućnost ostvarivanja svih ljudskih prava za sve ljude.

Sva ljudska prava su univerzalna, nedjeljiva, nezavisna i međusobno povezana. Međunarodna zajednica mora tretirati ljudska prava globalno, na pravedan i jednak način, s istom osnovom i s istim naglaskom. Dok se značaj nacionalnih i regionalnih osobnosti i različitih povijesnih, kulturnih i vjerskih pozadina mora imati na umu, dužnost je država, neovisno o njihovim političkim, gospodarskim i kulturnim sustavima, promicati i štititi sva ljudska prava i temeljne slobode.

Bečka deklaracija i program djelovanja, I.(5)
Svjetska konferencija o ljudskim pravima, Beč, 14-25. lipnja 1993. godine

Ugovorna tijela

Pored utvrđivanja normi ljudskih prava u međunarodnom pravu, Ujedinjeni narodi su uspostavili odbore nezavisnih stručnjaka kako bi nadgledali primjenu odredaba ugovora. Ova tijela pregledavaju i komentiraju izvešća koje podnose države, daju tumačenja pojedinih odredbi i mogu istraživati

pojedinačne tužbe ako je tako utvrđeno ugovorom. Ratifikacija ugovora označava pristanak države da bude periodično ispitana od strane odbora. Kod većine ugovora ovo se događa približno jednu godinu nakon ratifikacije i potom uglavnom svakih narednih 4 do 5 godina. Plan državnih izvješća ugovornim tijelima, kao i liste onih država koje su ratificirale određeni ugovor, možete naći na: <http://www.unchr.ch/html/menu2/convmech.htm>.

U izvješćima države navode korake koje su poduzele kako bi ispunile određene ugovorne obveze. Odgovarajući odbor daje mišljenja i zaključke zasnovane na državnom izvešću kao i odgovarajućoj informaciji dobivenoj od nevladinih organizacija i drugih promatračkih tijela.⁶ Također, odbor može davati opće preporuke na određena pitanja i teme. Odbor, međutim, ne može nametati državi svoje nalaze i preporuke.

Prema nekim ugovorima moguće je podnijeti pojedinačne tužbe protiv određene države. Ovaj oblik traženja pravnog lijeka dozvoljava tužitelju da zatraži primjenu lijeka koji ona ili on nisu mogli ostvariti unutar same države, kao i da se spriječe buduće slične povrede. Da bi se, međutim, ova procedura izvršila, mora biti zastupljeno nekoliko čimbenika. Prvi je formalni pristanak od strane države putem ratifikacije članka protokola određenog ugovora koji se primjenjuje na taj proces. Isto tako, tužba mora zadovoljiti određene standarde prihvatljivosti. O prihvatljivosti tužbi raspravljat će se više u poglavlju 8 koje govori o sporenju.

I ICCPR i ICESCR imaju svoja promatračka tijela. U slučaju ICCPR, to je Odbor za ljudska prava (Human Rights Committee). HRC se sastoji od 18 stručnjaka iz područja građanskih i političkih prava određenih u ICCPR. Odbor svakih pet godina razmatra ispunjava li država svoje ugovorne obveze. Pored toga, za one države koje su ratificirale prvi Opcijski protokol, HRC može saslušati tužbe od strane pojedinaca, čak i kada država nije na redu za razmatranje.

U svom pregledu državnih izvješća, HRC često iznosi svoju zabrinutost po pitanju rasne i etničke diskriminacije. On se također posebno osvrće na položaj Roma u nekolicini europskih država. Na primjer, u nedavnim zaključcima o prmatranju Slovačke, Odbor je izrazio zabrinutost zbog neprestane diskriminacije Roma i utvrdio da:

„Država članica treba poduzeti sve potrebne mjere kako bi iskorijenila diskriminaciju Roma i omogućila praktično uživanje njihovih prava prema Paktu. Država članica je također trebala učiniti veće napore kako bi omogućila Romima da koriste svoj jezik u službenim komunikacijama, osigurala im dostupne socijalne usluge, pružila obuku za Rome kako bi ih osposobila za zaposlenje te im stvorila mogućnosti zapošljavanja. Odbor bi želio dobiti na uvid detalje usvojene politike i njene rezultate u praksi”.⁷

Poštivanje ICESCR se nadgleda preko Odbora za gospodarska, socijalna i kulturna prava (CESCR). Ovaj Odbor također se sastoji od 18 stručnjaka i traži izvješća od država članica svakih pet godina.

U svojim izvješćima CESCR izražava zabrinutost po pitanju rasne diskriminacije i to čini u mnogim prilikama. U nedavnom izvešću o Poljskoj, Odbor je zatražio od države da “osigura aktualne informacije o romskoj populaciji i usvoji sveobuhvatan program koji će se baviti preprekama za napredovanje romske populacije, uključujući tu i mjere omogućavanja djelotvornog pravnog lijeka za slučajeve diskriminacije protiv Roma u zapošljavanju, smještaju i medicinskoj njezi.”⁸ Ne postoji procedura individualnih tužbi ustanovljena pri ICESCR.

Razmišljanje o ljudskim pravima: tematski instrumenti

Osim međunarodnih ugovora u ljudskim pravima, postoje tematski instrumenti o ljudskim pravima koji postavljaju odgovarajuće norme za određena pitanja. Ovi instrumenti ili pokrivaju specifična pitanja, ili se odnose na određene grupe koje su osjetljivije na povrede ljudskih prava. Oni pripadaju različitim kategorijama kao što su konvencije, deklaracije i kodeksi ponašanja. Puni pregled različitih dokumenata o ljudskim pravima koji su bili usvojeni pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda dostupan je na internet adresi: <http://www.unhchr.ch/html/intlinst.htm>.

U lijevoj koloni donje tabele nalazi se lista nekoliko glavnih ugovora o ljudskim pravima usvojenih od strane Ujedinjenih naroda. Duž gornje ivice tabele pitanja su koja se posebno tiču prava Roma. Za koji dokument ili koje dokumente mislite da su bitni za ova pitanja? Naznačite svoj odgovor oznakom u odgovarajućem polju.

Naziv konvencije	Pitanja					
	Prisilna iseljenja iz smještaja	Diskriminacija u zapošljavanju	Obrazovna diskriminacija	Pristup zdravstvenoj njezi	Fizičke zloporabe od strane policije	Azil za osobe progonjene u zemlji iz koje potječu
Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR), 1966.						
Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR), 1966.						
Međunarodna konvencija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD) 1965.						
Konvencija za ukidanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), 1979.						
Konvencija protiv mučenja, drugog nečovječnog ili ponižavajućeg postupk ili kažnjavanja (CAT), 1984.						
Konvencija o pravima deteta (CRC), 1989.						
Konvencija koja se odnosi na status izbeglica, 1951.						
Konvencija za zaštitu prava radnika migranata i članova njihovih obitelji, 1990.						

Tematski instrumenti

U grafikonu koji slijedi glavni su instrumenti Ujedinjenih naroda za ljudska prava. Pored UDHR, već smo raspravljali o ICCPR i ICESCR zajedno s njihovim odgovarajućim ugovornim tijelima. Kao i ICCPR i ICESCR, svaki od navedenih tematskih dokumenata ima posebnu proceduru za primjenu standarda koje promiče u državama potpisnicama. Za neke se podrazumijevaju mehanizmi tužbe, a nadgleda ih odbor ili slično tijelo. Dokumenti koji se odnose na ove ugovore mogu se naći na: **http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf**.

**Međunarodni ugovori o ljudskim pravima
Opća deklaracija o ljudskim pravim (UDHR), 1948.**

**Međunarodni pakt o građanskim i
političkim pravima
(ICCPR), 1966.**

**Međunarodni pakt o gospodarskim,
socijalnim i kulturnim pravima
(ICESCR), 1966.**

Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica, 1951	Međunarodna konvencija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije, 1966	Konvencija za ukidanje svih oblika diskriminacije žena, 1979	Konvencija protiv mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanjaili kažnjavanja 1984	Konvencija o pravima djeteta, 1989
--	--	--	---	------------------------------------

Međunarodna konvencija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije

Kao glavni ugovor koji se bavi rasnom diskriminacijom, Međunarodna konvencija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD) najjednostavniji je odgovarajući ugovor za pitanja romskih prava. Kako je naznačeno u poglavlju 2, definicija koju je ICERD dao za rasnu diskriminaciju je: “svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti koje se zasniva na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu, koje ima za cilj ili rezultat, narušiti ili kompromitirati priznavanje, uživanje ili primjenu, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i temeljnih sloboda u političkom, gospodarskom, socijalnom i kulturnom području, ili u svakom drugom području javnog života.” Konvencija jamči pravo na jednakost pred zakonom i jednako uživanje građanskih, političkih, ekonomskih i kulturnih prava. Konvencija se primjenjuje na građane i one koji nemaju taj status. Države moraju djelovati protiv raspirivanja ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti ili mržnji, kao i poduzimati mjere za borbu protiv rasnih predrasuda i promicati toleranciju. Cijeli tekst ICERD-a tiskan je u Dodatku ovog priručnika.

Odbor za uklanjanje rasne diskriminacije (CERD), koji razmatra periodična izvješća država i također može razmatrati pojedinačne tužbe, nadgleda poštivanje Međunarodne konvencije o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije. Odbor čini 18 stručnjaka koji svake četiri godine razmatraju situaciju u zemljama potpisnicama. Pored komentiranja diskriminacije s kojom se Romi suočavaju u mnogim zemljama koje je Odbor razmatrao po svom redovnom rasporedu, Odbor daje i brojne opće preporuke, uključujući i Opću preporuku o diskriminaciji Roma.

Ova opsežna preporuka pokriva:

- mjere opće prirode kao što su usvajanje ili prilagođavanje zakonodavstva za ukidanje rasne diskriminacije Roma;
- mjere za zaštitu od rasnog nasilja;
- mjere u području obrazovanja;
- mjere za poboljšanje uvjeta života;
- mjere u području medija; i
- mjere koje se tiču sudjelovanja u javnom životu.

Opća preporuka se također posebno osvrće na situaciju romskih žena koje često doživljavaju dvojni diskriminaciju. Puni tekst Opće preporuke dostupan je na internet adresi: [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/11f3d6d130ab8e09c125694a0054932b?Opendocument).

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena

Konvencija o pravima žena određuje metode i zahtjeve u odnosu na države kako bi se osiguralo ukidanje diskriminacije zasnovane na rodu. Prava definirana ovim dokumentom uključuju i pravo na jednako postupanje pred zakonom; jednakost u pristupu obrazovanju, političkom sudjelovanju, zapošljavanju, zdravstvu i gospodarstvu; sloboda od seksualne eksploatacije; te mogućnost primjene privremenih posebnih mjera kako bi se prevladala nejednakost. Mnoge odredbe Konvencije posebno su značajne za žene pripadnice manjina, što uključuje i odredbe kojima se utvrđuju mjere za eliminiranje stereotipnih konceptata muških i ženskih uloga. Tekst ovog ugovora možete naći na: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/e1cedaw.htm>.

Odbor za ukidanje diskriminacije žena (CEDAW), sastoji se od 23 stručnjaka koji razmatraju izvješća država svake četiri godine te prate primjenu Konvencije. Odbor je uočio da se osobito kršenje prava žena po pitanju njihove rase ili etniciteta. U nedavnim zaključnim primjedbama na izvješće Njemačke, na primjer, Odbor je uočio da je država propustila osigurati pravnu zaštitu za Sinti i romske žene, koje se često suočavaju s rodnom i etničkom diskriminacijom. Mnoge Sinti i romske žene i djevojke u Njemačkoj isključene su iz zaštite prava zajamčenih Konvencijom, posebno u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i sudjelovanja u javnom i političkom životu.

Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka

Konvencija protiv mučenja određuje potrebne korake za eliminiranje mučenja od strane pojedinih država. Prema Konvenciji mučenje je:

„Svaki akt kojim se jednoj osobi namjerno nanosi bol, teške fizičke ili mentalne patnje u cilju dobivanja od te ili neke druge osobe, obavijesti ili priznanja; kažnjavanje za djelo koje je ta ili neka druga osoba izvršila, ili za izvršenje kojeg je osumnjičena; zastrašivanje ili vršenje pritiska na tu ili neku drugu osobu, ili bilo koji drugi razlog zasnovan na bilo kojem obliku diskriminacije ako tu bol ili te patnje nanosi službena ili bilo koja druga osoba koja djeluje u službenom svojstvu, na podsticaj takve osobe ili s njezinim izričitim ili prešutnim pristankom.” (članak 1., naglašavanje dodano)

Odbor protiv mučenja tijelo je za praćenje Konvencije. Broji deset stručnjaka koji razmatraju svake četiri godine izvješća država potpisnica. Uz to, ovaj Odbor može istraživati naznake pojave mučenja i izvan redovnih razmatranja. U svojim preporukama za Češku Republiku 2004. godine, Odbor je izrazio zabrinutost zbog optužbi po pitanju nekih incidenata nedobrovoljne i bez prethodne obavijesti učinjene sterilizacije romskih žena, što se može smatrati mučenjem u skladu s navedenom definicijom. Tekst Konvencije može se naći na internet adresi: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_cat39.htm.

Konvencija o pravima djeteta

Konvencija o pravima djeteta utvrđuje prava koja trebaju uživati djeca (definirana kao svako ljudsko biće do 18 godina života) bez diskriminacije bilo koje vrste. Konvencija se odnosi i na javne i na privatne čimbenike. Premda nije tako stara kao ostale, ova konvencija uživa gotovo univerzalnu ratifikaciju jer je najšire ratificiran ugovor o ljudskim pravima. Može se naći na internet adresi: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/treaties/crc.htm>.

Odbor za prava djeteta (CRC) nadgleda primjenu Konvencije. Broji deset stručnjaka koji svakih pet godina razmatraju kako se Konvencija primjenjuje. CRC izražava zabrinutost po pitanju česte diskriminacije romske djece, uključujući i nejednak pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama u nekoliko europskih država, među kojima su Mađarska i Češka Republika.

Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica

Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica stvorena je kako bi se osiguralo zaštitu osjetljivom položaju onih koji su bili prisiljeni napustiti svoje domove. Konvencija izbjeglice definira kao osobu koja,

„[...] se zbog osnovanog straha da će biti proganjana zbog svoje rase, vjeroispovijesti, nacionalnosti, pripadanja određenoj grupi ili političkog mišljenja, nalazi izvan zemlje čiji je državljanin te nije u mogućnosti, ili se zbog straha ne želi koristiti zaštitom te zemlje; ili osoba bez državljanstva koja je izvan zemlje svog prethodno uobičajenog boravišta, a nije u mogućnosti, ili se zbog straha ne želi u tu zemlju vratiti.” (članak 1.)

Konvencija sadrži minimum standarda postupanja i temeljna prava koja uživaju izbjeglice, uključujući i odredbe o pravima na dobrobit, zaposlenje i osobne dokumente. Jedno od najvažnijih prava je zabrana državama da protjeraju ili prisilno vrate osobe sa statusom izbjeglica u državu odakle su pobjegli. Članak 33. zahtijeva da “nijedna država ugovornica ne smije ni na koji način protjerati ili vratiti (refouler) izbjeglicu na granice teritorija gde su njegov život ili sloboda ugroženi na osnovi rase, vjeroispovijesti, nacionalnosti, pripadanja određenoj socijalnoj grupi ili na osnovi političkog mišljenja.” Tekst ove konvencije može se naći na internet adresi: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm.

Za razliku od navedenih ugovora, za Konvenciju o izbjeglicama ne postoji Odbor odgovoran za nadgledanje njene primjene u državama koje su je ratificirale. Skrb za izbjeglice zaštićene Konvencijom, međutim, u nadležnosti je Visokog povjerenika za izbjeglice pri Ujedinjenim narodima (UNHCR). Zadatak povjerenika je “osigurati međunarodnu zaštitu izbjeglicama i tražiti trajna rješenja za izbjeglice pomažući vladama da omoguće dobrovoljnu repatrijaciju izbjeglica ili njihovu integraciju u nove zajednice.”⁹ Daljnje informacije o Visokom povjereniku za izbjeglice mogu se naći na internet adresi: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/taxis/vtx/home>.

Postoji na tisuće različitih pristupa angažmana po pitanju izbjeglica, a ovisi od zemlje u kojoj se podnosi zahtjev za izbjeglički status, zemlje podrijetla izbjeglice i posebne situacije zbog koje se bježi. Prva kontaktna točka trebao bi biti lokalni ured UNHCR-a. Uloga lokalnog ureda ovisi o odnosu koji je uspostavio s vladom. Kontakt informacije za lokalne urede Visokog povjerenika za izbjeglice dostupne su na internet adresi: <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/taxis/vtx/home>.

Razmišljanje o ljudskim pravima: instrumenti razumijevanja ljudskih prava

Postoji nekoliko dokumenata koji određuju norme u području ljudskih prava. U tabeli koja slijedi navodi se nekoliko instrumenata za ljudska prava Ujedinjenih naroda, od kojih smo o nekima raspravljali u ovom poglavlju. Koristeći informacije koje ste upravo dobili, popunite tabelu koja slijedi nakon toga.¹⁰ Naznačite je li instrument pravno obvezujući ili ne, naziv instrumenta, kao i aktivnost koju se može poduzeti u vezi s povredama ljudskih prava. Jedan primjer je već naveden a odnosi se na Deklaraciju o braniteljima ljudskih prava.

● Opća deklaracija o ljudskim pravim (UDHR)	● Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica
● Međunarodna deklaracija o sprječavanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD)	● Deklaracija o osobama koje pripadaju nacionalnim, etničkim, vjerskim ili jezičkim manjinama
● Konvencija protiv mučenja (CAT)	✓ Deklaracija o braniteljima ljudskih prava

Tip instrumenta	Naziv instrumenta	Moguća aktivnost nakon kršenj prava
Pravno obvezujući instrument	● ● ●	
Pravno neobvezujući instrumenti	● Deklaracija o braniteljima ljudskih prava ● ●	Razvoj novih načela, naputaka itd., kako bi se utjecalo na stav države.

** Tekstovi međunarodnih UN instrumenata o ljudskim pravima koje ovdje nismo naveli, mogu se naći na adresi: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_c_ref.htm.

Izvankonvencionalni mehanizmi

Kao dodatak ugovorno zasnovanim mehanizmima i deklaracijama, sustav ljudskih prava Ujedinjenih naroda ima instrumente koji se klasificiraju kao ugovorno zasnovani izvankonvencionalni mehanizmi. Jednostavnim riječima, to znači da djeluju nezavisno za ugovor ili konvenciju.

Komisija za ljudska prava

Na vrhu UN sustava ljudskih prava je Komisija za ljudska prava (CHR), visoko politizirano tijelo sastavljeno od predstavnika 53 države koje bira Gospodarsko i socijalno vijeće (ECOSOC). Ovo tijelo sastaje se godišnje kako bi raspravljalo o pitanjima koja se odnose na ljudska prava i utvrdila prioritetna područja za rad UN na ljudskim pravima. Ovo može uključivati i postavljanje posebnih izvjestitelja, radnih grupa ili početak izrade neke deklaracije ili konvencije. Komisija je usvojila mnoge rezolucije koje sadrže reference o rasnoj ili etničkoj diskriminaciji. Više o njihovom radu možete saznati na: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/2/chr.htm>.

Posebni izvjestitelji i radne grupe

Posebni izvjestitelji i radne grupe su stručnjaci postavljeni od strane CHR kako bi nadgledali posebna područja povreda ljudskih prava. Oni mogu imati zadatak istražiti određenu zemlju ili pitanje iz područja ljudskih prava. I posebni izvjestitelji i radne grupe mogu izravno pismom članovima vlade po pitanju zabrinutosti za ljudska prava te godišnje izvješćivati CHR. Neki od izvjestitelja i radnih grupa koji su od interesa za aktiviste po pitanju romskih prava uključuju:

- posebnog izvjestitelja za suvremene oblike rasizma, ksenofobije i netolerancije te u vezi s tim,
- posebnog izvjestitelja za ljudska prava migranata,
- posebnog izvjestitelja za pravo svakoga na uživanje najvišeg standarda fizičkog i mentalnog zdravlja,
- posebnog izvjestitelja za pravo na obrazovanje,
- radnu grupu za djelotvornu primjenu Durbanske deklaracije i programa djelovanja (u vezi sa Svjetskom konferencijom protiv rasizma iz 2001. godine), te
- posebnog izvjestitelja za pravo na primjereno stanovanje kao sastavni dio prava na primjereno standard življenja.

Pored navedenih izvankonvencionalnih mehanizama, postoje i drugi međunarodni instrumenti za ljudska prava koji pripadaju ovoj kategoriji. To podrazumijeva i posebne procedure kao i Potkomisiju za promicanje i zaštitu ljudskih prava. Više informacija o djelovanjima navedenih instrumenata možete naći na internet stranici Komisije za ljudska prava: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/2/chr.htm>.

Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za ljudska prava

Visoki povjerenik UN za ljudska prava nastoji voditi međunarodni pokret za ljudska prava. On je visoki dužnosnik UN s glavnom odgovornošću za područje ljudskih prava UN. Često daje izjave za javnost i apele za vrijeme krize u ljudskim pravima te mnogo putuje kako bi osigurao da se poruka o ljudskim pravima čuje u svim dijelovima svijeta. Sadašnji visoki povjerenik je Louise Arbour.

Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (OHCHR) osnovao je terenske misije u nekoliko zemalja. Dužnosnici prate i istražuju povrede ljudskih prava i u mnogim slučajevima surađuju s domaćom vladom i nevaldinim organizacijama u izradi i jačanju struktura koje izravno utječu na opće praćenje stanja ljudskih prava. U Europi terenske misije postoje u Makedoniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te Srbiji i Crnoj Gori. Izvješća s terena ukazala su na rasnu diskriminaciju koju su pretrpjele romske zajednice u ovim državama. ERRC je surađivao s terenskim uredom u Srbiji i Crnoj Gori kako bi sastavio memorandum “Zaštita prava Roma u Srbiji i Crnoj Gori.” OHCHR također osigurava i administrativnu potporu za nekoliko ugovornih tijela, kao i druge izvankonvencionalne mehanizme, kao što je Komisija za ljudska prava.

Bilješke:

- ¹ Ovo, međutim, nije uvijek slučaj. Ponekad sporazumi moraju biti formalno umetnuti u domaći zakon.
- ² Prilagođeno prema: Nancy Flowers, *Human Rights Here and Now: Activity 8 Comparing Rights Documents* (Ljudska prava ovdje i sada: vježba broj 8 za usporedbu dokumenata za ljudska prava). Dostupno na: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-3/Activity8.htm>.
- ³ Zaklada Ujedinjenih naroda: http://www.unfoundation.org/un/un_about.asp.
- ⁴ Instrumenti u pripremi dostupni su na adresi: <http://www.unhcr.ch/html/menu2/2/chrwg.htm#standard>.
- ⁵ Nancy Flowers, ed. “From Concept to Convention: How Human Rights Law Evolves (Od koncepta do konvencije: kako se razvija pravo u području ljudskih prava)” in *Human Rights Here and Now*, <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-1/from-concept.htm>.
- ⁶ O ulozi nevladinih organizacija u stvaranju ‘izvješća u sjeni’ za ugovorna tijela raspravljat će se u poglavlju 7.
- ⁷ Odbor za ljudska prava Ujedinjenih naroda (United Nations Human Rights Committee). *Concluding observations of the Human Rights Committee: Slovakia*, 22/08/2003 (Zaključna razmatranja Odbora za ljudska prava: Slovačka, 22/08/2003). CCPR/CO/78/SVK. 78. sjednica, 2003.
- ⁸ Gospodarsko i socijalni vijeće Ujedinjenih naroda (United Nations Economic and Social Council). *Concluding Observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Poland*, 19/12/2002 (Zaključna razmatranja Odbora za gospodarska, socijalna i kulturna prava: Poljska, 19/12/2002). E/C.12/1/Add.82. 29. sjednica, 2002.
- ⁹ Ured Visokog povjerenika za ljudska prava. *Fact Sheet No. 20: Human Rights and Refugees (Letak br. 20: ljudska prava i izbjeglice)*. Dostupno na adresi: <http://www.unhcr.ch/html/menu6/2/fs20.htm>.
- ¹⁰ Prilagođeno iz: UN High Commissioner for Human Rights. *Minorities, the United Nations and Regional Mechanisms* (Manjine, Ujedinjeni narodi i regionalni mehanizmi). Dostupno na: <http://www.unhcr.ch/html/menu6/2/minorities/pam1.doc>.

Dio A
Razmišljanje o ljudskim pravima

Poglavlje 4.

Kako štititi ljudska prava?
Regionalni europski
mehanizmi

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

4. KAKO ŠTITITI LJUDSKA PRAVA? REGIONALNI EUROPSKI MEHANIZMI

Uvod

Osim Ujedinjenih naroda postoje druge međuvladine organizacije (IGO) koje se bave ljudskim pravima. Aktivisti za ljudska prava u Europi u povoljnoj su situaciji jer raspolažu skupom nezavisnih regionalnih organizacija koje djeluju na europskoj razini. Ova tijela potpuno prate međunarodne standarde za ljudska prava o kojima se govori u posljednjem poglavlju. U nekim se slučajevima oslanjaju na te standarde te su ne samo razvili istančana načela, već su također stvorili i inovativne mehanizme za provođenje tih načela. Presedan koji ustanove europske institucije za ljudska prava često se usvaja od strane drugih regionalnih institucija, a povremeno čak i od strane institucija Ujedinjenih naroda.

Države su članice ovih regionalnih organizacija. Budući da ove organizacije zahtijevaju djelovanje u skladu sa standardima ljudskih prava, aktivisti dobivaju dodatnu mogućnost (osim mehanizama Ujedinjenih naroda) da privuku pozornost izvan zemlje na povredu ljudskih prava koja se događa unutar teritorije određene države. U Europi su najznačajnije međuvladine organizacije:

- Vijeće Europe (CoE)
- Europska unija (EU)
- Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE)

Svaka od ovih organizacija ima vlastiti mandat i interese, ali sve igraju određenu ulogu u oblikovanju politike o ljudskim pravima u Europi. Slično kao u Ujedinjenim narodima, države članice obvezne su poštivati određene ugovore i konvencije sačinjene od strane tih organizacija koji su članice.

Razmišljanje o ljudskim pravima: regionalni instrumenti

Kojima od navedenih regionalnih europskih međuvladinih organizacija pripada vaša država? To se može lako utvrditi pretraživanjem internet stranice svake organizacije. Članstva država navedena su na:

- Vijeće Europe: http://www.coe.int/T/e/com/about_coe/member_states/default.asp
- Europska unija: http://europa.eu.int/abc/index_en.htm#
- Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi: http://www.osce.org/general/participating_states/

Moja država je članica ili sudionica u:

CoE	☐
EU	☐
OSCE	☐

Ako ste ustanovili da vaša država nije članica ovih organizacija, možda biste željeli pogledati zašto je to tako, ili provjeriti je li kandidat za članstvo.

Vijeće Europe

Vijeće Europe (CoE) osnovano je 1949. godine. Prema članku 1. Statuta Vijeća, europske države osnovale su ovu organizaciju kako bi „čuvale i unaprjeđivale zajedničke ideje i načela, te poticale društveni i ekonomski napredak“. Ciljevi CoE su:

- štititi ljudska prava, parlamentarnu demokraciju i vladavinu prava;
- razvijati dogovore na kontinentalnoj razini kako bi se standardizirale društvene i zakonske prakse država članica; i
- unaprjeđivati svijest o europskom identitetu, zasnovanom na zajedničkim vrijednostima i različitim kulturama.

Tijelo koje donosi odluke u Vijeću Evrope je Vijeće ministara, koje se sastoji od 45 ministara vanjskih poslova država članica Vijeća Europe. Vijeće ministara najviša je vlast organizacije. Parlamentarna skupština, sastavljena od delegacija parlamenata svake države članice, osigurava napatke Vijeću ministara. Kongres lokalnih i regionalnih vlasti sastoji se od Ureda lokalnih vlasti i Ureda regionalnih vlasti. Konačno, Tajništvo, nadgledano od strane glavnog tajnika, odgovorno je za upravu i svakodnevno vođenje organizacije. O tijelima CoE možete saznati više na njihovoj internet stranici: www.coe.int.

Kao dokaz navedene usmjerenosti Vijeća Europe na zaštitu ljudskih prava, ova je organizacija stvorila nekoliko instrumenata i mehanizama namijenjenih unaprjeđenju ljudskih prava u regiji. Ovi instrumenti uključuju, ali nisu ograničeni samo na:

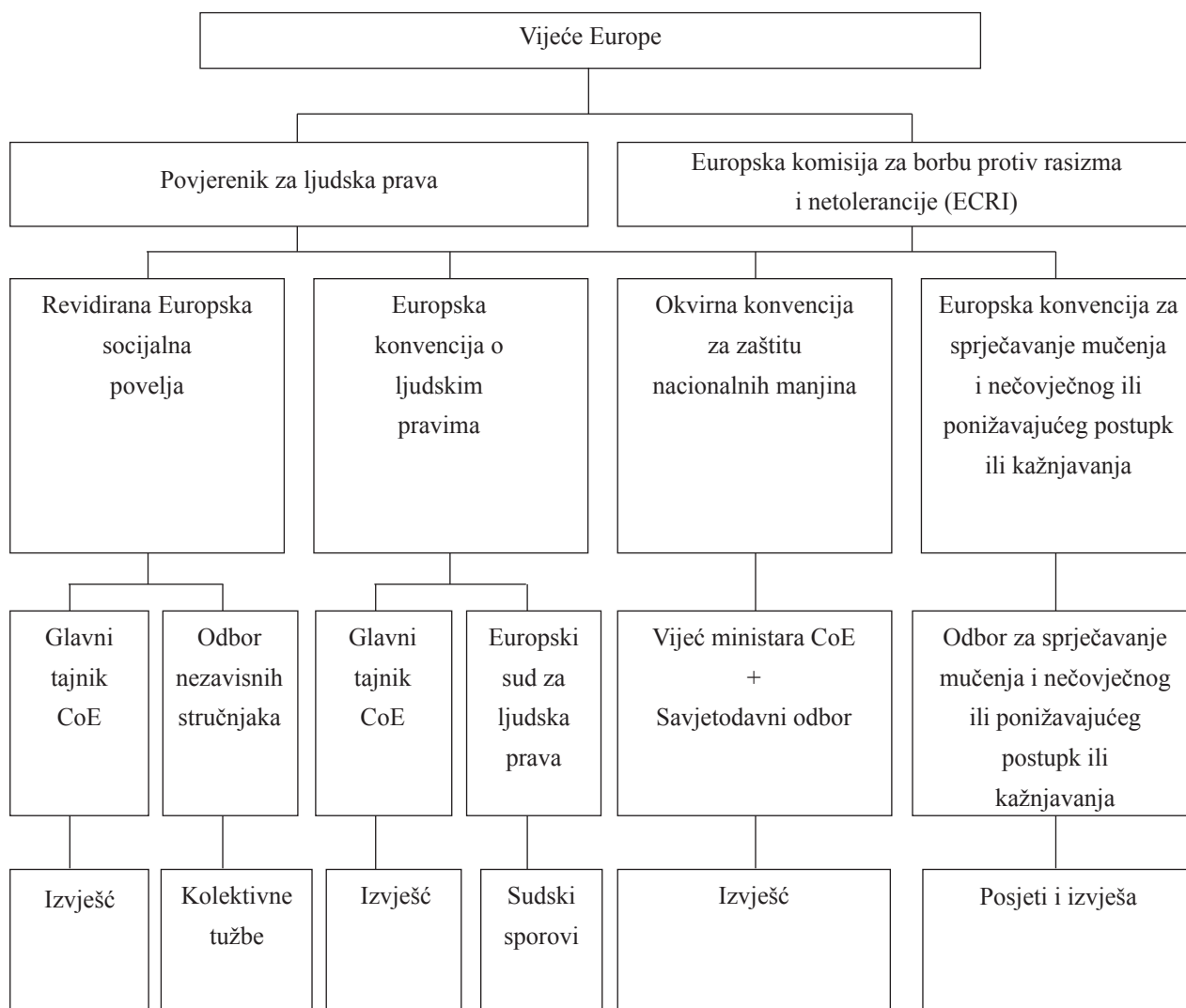
- Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda;
- Revidiranu Europsku socijalnu povelju; i
- Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina.

Određeni broj institucija u Vijeću Europe prati primjenu ovih instrumenata. Na primjer, Europski sud za ljudska prava tumači i provodi Europsku konvenciju, dok Europski odbor za socijalna prava

osigurava provođenje izmijenjene Europske socijalne povelje. Neke druge institucije Vijeća Europe nisu neposredno povezane s međunarodnim pravom, ali su bez obzira na to značajne za nametanje pitanja od važnosti za Rome. Na primjer, Europska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije poduzima niz aktivnosti, uključujući i redovno komentiranje pitanja rasizma u državama članicama Vijeća Evrope.

Navedeni instrumenti slični su po svojoj prirodi onima koji se koriste u Ujedinjenim narodima, a sastoje se od ugovornih mehanizama i zahtijevaju ratifikaciju od strane država. Jednako kao i u UN, osim instrumenata koji se usmjeravaju na specifične tematske instrumente, postoje također i dokumenti koji u glavnim crtama izlažu građanska i politička, jednako kao i ekonomska i socijalna prava. Tabela koja slijedi uopćeno predstavlja strukturu mehanizama ostvarivanja ljudskih prava unutar Vijeća Europe.

Glavni instrumenti u ostvarivanju ljudskih prava i mehanizmi njihove primjene u Vijeću Europe¹

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda

Uobičajeno poznata kao **Europska konvencija o ljudskim pravima** ili Europska konvencija, ovaj dokument u svojim odredbama i protokolima određuje građanska prava i slobode. Ratifikacija Europske konvencije o ljudskim pravima uvjet je državama za njihovo članstvo u Vijeću Europe. Prava naznačena u Konvenciji uključuju:

✓ pravo na život	✓ slobodu izražavanja
✓ zabranu mučenja	✓ pravo na slobodu i sigurnost
✓ pravo na pravično suđenje	✓ kažnjavanje samo na osnovi zakona
✓ pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života	✓ slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti
✓ zabranu ropstva i prisilnog rada	✓ slobodu okupljanja i udruživanja
✓ pravo na brak	✓ pravo na djelotvorni pravni lijek
✓ zabranu diskriminacije	✓ pravo na obrazovanje

Osim prava naznačenih u odredbama Konvencije, postoje također i protokoli koji dalje izlažu obveze država prema onima koji su u njihovoj nadležnosti. Europska konvencija i nekoliko njenih protokola navedeni su u dijelu Dodatak ove knjige.

Prema Konvenciji, prava naznačena u njenim odredbama posebno su zajamčena, „bez diskriminacije na bilo kojem području kao što su rod, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, povezanost s nacionalnom manjinom, vlasništvo, rođenje ili drugi status” (članak 14.). Ovo, međutim, nije nepovredivo pravo na nediskriminaciju, već se primjenjuje samo na uživanje prava koja su određena Konvencijom. Opća zabrana diskriminacije istaknuta je Protokolom 12, koji osigurava da prava određena zakonom moraju biti uživana bez diskriminacije na osnovi rase, spola, boje kože, jezika ili bilo koje druge odredbe iz članka 14. Konvencije. Protokol 12 stupit će na snagu odmah nakon što ga ratificira 10 država članica Vijeća Europe.

Europski sud za ljudska prava

Države su te koje primjenjuju Europsku konvenciju, a zaštitni mehanizam Konvencije je **Europski sud za ljudska prava**. Za razliku od pravnih instrumenata Ujedinjenih naroda naznačenih u poglavlju 3, praćenje primjene Europske konvencije nadzire sudsko tijelo. Često spominjan kao Europski sud, ovo tijelo bavi se tužbama koje su mu podnesene te sukladno Konvenciji daje tumačenja jesu li se povrede građanskih i civilnih prava dogodile.

Odmah nakon što se Europska konvencija ratificira od strane države članice Vijeća Europe, država potpada u nadležnost Suda. Sudu je moguće podnijeti pojedinačne i međudržavne tužbe, što znači da tužitelji mogu biti države ili pojedinci (grupe pojedinaca ili nevladina organizacija također se uklapaju u sudsku definiciju „pojedinačnih tužitelja”). Tužbe se mogu podnijeti Sudu samo nakon što je podnositelj tužbe iscrpio sve raspoložive domaće pravne lijekove, što znači da je osoba pokušala sve odgovarajuće mogućnosti kako bi osigurala pravdu u državi gdje se povreda dogodila. Kada Sud jednom donese presudu, država je mora usvojiti. Odbor ministara Vijeća Europe nadzire provode li se odluke Suda.

Od svoga nastanka Europski sud pretresa slučajeve rasne diskriminacije. Primijećeno je da diskriminacija po rasnoj osnovi može u nekim slučajevima proizvesti povredu članka 3. Konvencije, odnosno nečovječni i ponižavajući postupak. U nedavnoj tužbi prekretnici koju su podnijeli Europski centar za prava Roma i domaći partneri, Sud je također utvrdio da države imaju dužnost poduzeti sve moguće korake kako bi utvrdile igraju li ulogu diskriminirajući stavovi u ispitivanju zločina. Uokvireni tekst objašnjava okolnosti i odluku o ovom slučaju.

Nachova i ostali protiv Bugarske

Na dan 26. veljače 2004. godine, Europski sud za ljudska prava objavio je presudu u slučaju Nachova protiv Bugarske, u kojoj je jednoglasno objavio da je bugarska država odgovorna za smrt dvojice romskih muškaraca kao i za naknadni propust da povede učinkovitu istragu, povređujući članak 2. (pravo na život). Prvi put u svojoj povijesti, Sud je također objavio povredu jamstva protiv rasne diskriminacije sadržanog u članku 14., a u vezi sa člankom 2. i čineći to, naglasio je da su bugarske vlasti „činile propust u njihovoj dužnosti [...] da poduzmu sve moguće korake kako bi utvrdile jesu li diskriminirajući stavovi mogli igrati izvjesnu ulogu” u datim događajima.

Tužitelji su bili svi bugarski državljani koji su se identificirali podrijetlom kao Romi. Tužba razmatra ubojstvo rođaka tužitelja, u srpnju 1996. godine, od strane vojnog policajca koji je pokušavao da ih uhapsi. Nepotpun zakon i praksa koja je dozvolila uporabu smrtno sile bez apsolutne potrebe rezultirali su smrću srodnika tužitelja. Uz to, vlasti su propustile provesti učinkovitu istragu o slučajevima smrti, dok su predrasude i neprijateljski stavovi prema ljudima romskog podrijetla igrali odlučujuću ulogu.

Sud je svoju povijesnu presudu prema članku 14., a u vezi sa člankom 2, obrazložio ovako: „Sud smatra da prilikom istraživanja nasilnih incidenata, a posebno smrti od strane predstavnika države, državne vlasti imaju dodatnu obvezu da poduzmu sve razumne korake kako bi razotkrile bilo kakav rasistički motiv i utvrdile jesu li etnička mržnja ili predrasuda mogle odigrati određenu ulogu u događajima. Propuštanje da to učini i tretiranje rasno prouzročenog nasilja i brutalnosti na jednakoj osnovi sa slučajevima koji nemaju rasističke konotacije, znači zatvaranje očiju prema

specifičnoj prirodi postupaka koji su posebno destruktivni sa stanovišta temeljnih prava. [...] Kako bi se održalo javno povjerenje u mehanizme provođenja zakona, ugovorne države moraju osigurati da se u istragama incidenata koji podrazumijevaju uporabu sile, napravi razlika, kako u njihovim zakonskim sustavima tako i u praksi, između slučajeva prekomjerne uporabe sile i rasističkog ubijanja [...] Sud smatra da u slučajevima u kojima vlasti prilikom ispitivanja djela nasilja počinjenih od strane državnih predstavnika, nisu pratile jasno zajamčene pravce istrage, te su previdjele dokaze moguće diskriminacije, to može, kada se ispituju tužbe po članku 14. Konvencije, povući negativne naznake ili prebaciti teret dokaza na optuženu vladu [...].”

Revidirana Europska socijalna povelja

Europska socijalna povelja dokument je koji jamči socijalna i ekonomska prava u sustavu ljudskih prava Vijeća Europe. Prvobitni dokument stupio je na snagu 1961.godine, ali se postupno zamjenjuje revidiranom verzijom, koja je stupila na snagu 1999. Povelja ima oblik zakonski obvezujućeg ugovora koji zahtijeva da države članice usvoje minimalni broj njenih odredbi. Prava zajamčena Poveljom obuhvaćaju područja:

✓ stanovanja	✓ zapošljavanja
✓ zdravstva	✓ nediskriminacije
✓ socijalne zaštite	

Tekst revidirane Europske socijalne povelje može se naći na adresi: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/163.htm>.

Europski odbor za socijalna prava tijelo je zaduženo za praćenje primjene Socijalne povelje.. Odbor se sastoji od 13 nepristranih članova, izabranih od strane Odbora ministara Vijeća Europe. Njegov zadatak je utvrditi je li države članice djeluju u skladu s odredbama utvrđenim u Socijalnoj povelji. To se radi na dva načina, putem izvještajnog i tužbenog postupka.

U izvještajnom postupku države su odgovorne za podnošenje godišnjih izvješća u kojima izlažu o pridržavanju odredbi Povelje u vlastitoj zemlji. Izvješće za određenu godinu bavi se određenim odredbama, ovisno o tome radi li se o ‘parnoj’ ili ‘neparnoj’ godini. Odbor donosi zaključke na osnovi izvješća koji se objavljuju.

Prema Drugom dodatnom protokolu Povelje, postoji još i postupak kolektivnih tužbi. Tužbe protiv povreda prava zaštićenih Poveljom također se mogu podnositi Odboru. Određene organizacije ovlaštene su podnijeti tužbe ako je država prihvatila proceduru koja se navodi u Drugom dodatnom

protokolu. Ove organizacije uključuju i nevladine organizacije koje uživaju **konzultativni status** pri Vijeću Europe i koje su na listi sačinjenoj za ovu svrhu. Neke države također su odobrile da se domaćim nevladinim organizacijama dozvoli podnošenje kolektivnih tužbi.

Imajući u vidu prava Roma, Odbor je prilično uopćen u svojim objavljenim zaključcima o državnim izvješćima. Njegovi dosadašnji komentari nisu istražili pitanja tako duboko kao ona kojima se bave druge slične institucije. U novije vrijeme, međutim, postoji pojačana pozornost ka pitanjima prava Roma prema Povelji i revidiranoj Povelji. Kao poseban slučaj, ERRC je podnio Odboru tužbu protiv Grčke, naglašavajući ozbiljne povrede u području stanovanja, uključujući prisilna iseljavanja, te će se o tom slučaju odlučiti krajem 2004. Kao posljedica tužbe je to da je grčka vlada poduzela određen broj aktivnosti kako bi se poboljšao položaj Roma u Grčkoj.

Razmišljanje o ljudskim pravima: građanska i politička prava nasuprot socijalnim i kulturnim pravima

Promatrajući Europsku konvenciju o ljudskim pravima Vijeća Europe i Europsku socijalnu povelju, još jednom se suočavamo s odvajanjem građanskih i političkih od ekonomskih i socijalnih prava.

Prema Ujedinjenim narodima, ICCPR se treba odmah primijeniti, dok je ICESCR progresivna obveza. Prema Vijeću Evrope, što se tiče provođenja Europska konvencija uživa značajnu moć Europskog suda za ljudska prava.

- Zašto smatrate da organizacije kao što su Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe nastoje staviti građanska i politička prava na posebno mjesto u zakonu o ljudskim pravima?
- Imajući u vidu svojstvenu suštinu ljudskih prava, je li to ispravno?

Dodatni europski mehanizmi

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe prvi je ugovor koji štiti prava osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama. Dokument se uglavnom sastoji od načela, kao što su jednakost, afirmativna djelatnost i državne obveze koje upravljaju zaštitom ovih ranjivih grupa.

Dok dokument ne daje neko posebno određenje nacionalne manjine, mnoge države su utvrdile vlastitu definiciju ‘nacionalne manjine’ nakon ratifikacije; neke države su odredile određene grupe na koje će se primjenjivati Konvencija. Cjeloviti tekst Konvencije dostupan je na: **<http://conventions.coe.int/Treaty/Treaties/Html/157.htm>**.

Tiela koje nadzire poštivanje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina je Odbor ministara. Od država ugovornih stranaka zahtijeva se da podnesu izvješća o poduzetim mjerama za ispunjavanje vlastitih obveza prema ugovoru. Odbor djeluje u konzultaciji sa Savjetodavnim odborom – 18 nezavisnih stručnjaka koji posjećuju države koje su u nadležnosti Konvencije. Ne postoji tužbena procedura definirana Konvencijom. Izvješća se podnose svakih pet godina.

Tijekom prvog kruga praćenja Odbor ministara pozvao se na stanje Roma/Sinti/Putnika u svojim zaključcima o državnim izvješćima iz Slovačke Republike, Mađarske, Rumunjske, Češke Republike, Njemačke i Velike Britanije. Zahvaljujući tim zaključcima i savjetima, Odbor je sačinio preporuku za zaštitu protiv etnički motiviranih prijetnji, nasilja i neprijateljstva, negativne socijalne percepcije i značajnih razlika u socio-ekonomskim uvjetima življenja među romskim stanovništvom. Za vas koji se želite više baviti Konvencijom i njezinim nadzornim tijelom, prvi važan korak je ustanoviti je li vaša država donijela deklaraciju koja se odnosi na grupe na koje se primjenjuje Konvencija. To možete naći na adresi: **www.coe.int/minorities**.

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) ustanovljena je 1994. godine, s ciljem borbe protiv rasizma, ksenofobije, antisemitizma i netolerancije na široj europskoj razini i iz perspektive zaštite ljudskih prava. Tijelo se sastoji od nezavisnih članova postavljenih od strane nacionalnih vlada i radi na jačanju, kako zakonske, tako i političke zaštite od svih oblika netolerancije, uključujući diskriminaciju na osnovama rase, boje kože, jezika, religije, nacionalnosti ili etničkog podrijetla.

ECRI nije ugovorno tijelo. Ono, ipak, nadgleda države članice Vijeća Europe, putem izvješća o zemljama. Ova izvješća podnose se u ciklusima od 4-5 godina i svake godine se pregleda približno 10-12 država. Izvješća propituju različita pitanja rasizma i netolerancije unutar promatrane države, kao i primjenu preporuka ECRI iz prethodno objavljenih izvješća. Svaku državu prije pripreme novog izvješća posjećuje izvjestitelj ECRI. Kada se radi o romskim pitanjima, ECRI u svojim izvješćima koristi se jakim riječima u izjavama i preporukama državama. Komisija čini mnogobrojne pokušaje kako bi angažirala organizacije civilnog društva, uključujući tu i organiziranje informativnih sjednica s nevladinim organizacijama tijekom pripreme njenih izvješća.

Osim na izvješćima po državama, ECRI radi i na općim temama iz/u području rasizma i netolerancije. Djelujući na ovaj način, Komisija izrađuje “Opće strategijske preporuke”, prikuplja

i širi primjere „dobre prakse“ te putem ratifikacije Protokola 12. promiče širenje nediskriminacije prema članku 14. Europske konvencije. Vrijedna je spomena *Opća preporuka ECRI broj 3 o borbi protiv rasizma i netolerancije protiv Roma/Cigana kao i Praktični primeri u borbi protiv rasizma i netolerancije protiv Roma/Cigana*. Ovi dokumenti naznaka su ozbiljnosti kojom ECRI prati oblike diskriminacije i rasizma s kojima se suočavaju romske zajednice širom Europe. Dodatnu informaciju o ECRI i njenim izdanjima možete naći na: <http://www.coe.int/T/E/human%5Frighths/Ecri>.

Druga značajna tijela pri Vijeću Europe za ostvarivanje ljudskih prava

Pored već navedenih, Vijeće Europe ima još nekoliko drugih tijela koja rade na pitanjima ljudskih prava Roma. **Specijalistička grupa za Rome/Cigane** redovito ispituje položaj Roma u Europi, savjetujući Odbor ministara o pitanjima koja se tiču Roma. Ona unaprjeđuje nove inicijative koje se odnose na Rome, uključujući tu i studije, unaprjeđenje integracije i razvijanje odnosa između romskih zajednica i država u kojima one borave. **Koordinator za aktivnosti vezane za Rome/Cigane glavnog tajnika** unaprjeđuje suradnju s ostalim međunarodnim organizacijama i romskim nevladinim organizacijama.

Parlamentarna skupština također bira **Povjerenika za ljudska prava**. Ova osoba odgovorna je za određeni broj dužnosti grupiranih oko unaprjeđenja ljudskih prava u Europi. Povjerenik:

- unaprjeđuje obrazovanje i svijest o ljudskim pravima;
- pronalazi propuste u zakonima i praksama država članica po pitanju ljudskih prava;
- unaprjeđuje poštivanje i uživanje ljudskih prava onako kako je zapisano u instrumentima Vijeća Europe;
- radi s ostalim vladinim i nevladinim tijelima na unaprjeđenju i zaštiti ljudskih prava; i
- posjećuje države kako bi u začetku uočio/la sporna pitanja sa stanovišta ostvarivanja ljudskih prava.

Povjerenik je nesudska instanca koja ne prima pojedinačne tužbe.

Europska unija

Europska unija (EU) savez je europskih zemalja koji se obvezuje na poštivanje određenih ekonomskih i političkih standarda. Države članice suglasne su ustupiti određeni dio svoga suvereniteta kako bi unaprijedile pitanja od zajedničkog interesa. EU je ovaj proces nazvala „europska integracija“. Članstvo u Europskoj uniji građanima EU donosi određene privilegije, kao što su mogućnosti da putuju bilo gdje po vlastitom izboru unutar granica EU država članica.

EU je također zainteresirana, između ostalog, i za:

- mirovne akcije;
- politiku pružanja azila i migracije;
- otvaranje novih radnih mjesta unutar svojih granica;
- zaštitu okoliša; i
- poštivanje ljudskih prava.

Glavne institucije EU su Europski parlament, Vijeće Europske unije i Europska komisija.

Europski parlament demokratski je izabrano zakonodavno tijelo EU, sastavljeno od predstavnika svih država članica. **Vijeće Europske unije**, ranije poznato kao Vijeće ministara, glavno je zakonodavno i odlučujuće tijelo EU. Sastoji se od predstavnika vlada svih država članica. **Europska komisija** sastavlja predloge za europske zakone, osigurava primjenu EU odluka i nadgleda potrošnju. Čine je predsjednik i povjerenici imenovani od strane vlada članica i prihvaćeni od strane Parlamenta.

Za više informacija o ovim tijelima možete pogledati njihove internet stranice:

- Europski parlament: http://www.europa.eu.int/institutions/parliament/index_en.htm,
- Vijeće Europske unije: http://www.europa.eu.int/institutions/council/index_en.htm,
- Europska komisija: http://www.europa.eu.int/institutions/comm/index_en.htm.

Po pitanju ljudskih prava, EU je preduzela aktivnosti kao što su stvaranje standarda za države članice i razvijanje tijela za određena tematska pitanja. Institucije i instrumenti od značaja za aktivizam u ostvarivanju prava Roma uključuju:

- Povelju temeljnih prava
- „Rasnu uredbu” i
- Europski sud pravde.

Povelja temeljnih prava Europske unije

Povelja temeljnih prava određuje skup građanskih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava EU građana i stanovnika. Dokument je sačinjen od šest dijelova:

- 1) dostojanstvo,
- 2) slobode,
- 3) jednakost,
- 4) solidarnost,

- 5) prava građana, i
- 6) pravda.

Povelja je odraz:

„ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih za države članice, Ugovora o Europskoj uniji, Ugovora Europske zajednice, Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, socijalnih povelja usvojenih od strane Europske zajednice i Vijeća Europe i ranije važećeg zakona Suda pravde Europske zajednice i Europskog suda za ljudska prava.” (preambula)

U poglavlju III., odredba Povelje o jednakosti u članku 2.(1) iznosi zabranu diskriminacije zasnovane po bilo kojoj osnovi, kao što je rod, boja kože, etničko ili društveno podrijetlo, genetske odlike, jezik, vjeroispovijest ili vjerovanje, političko ili bilo koje drugo uvjerenje, pripadnost nacionalnoj manjini, vlasništvo, rođenje, invaliditet, dob ili seksualna opredijeljenost. Također, Povelja dalje predviđa poštivanje kulturne, vjerske ili jezičke različitosti, jednakost između muškaraca i žena, prava djeteta, prava starijih osoba i integraciju osoba s invaliditetom.

Premda Povelja u svom sadašnjem obliku predstavlja deklaraciju i nije zakonski obvezujuća za države, postoji potpora ideji, kao i mnoge rasprave u vezi s njom, da se Povelji dâ zakonski status tako što bi je se uvrstilo u EU ugovore ili Europski ustav. Vrijeme će pokazati kakvu će ulogu ovaj dokument odigrati u regionalnom europskom pravu. Puni tekst ovoga dokumenta možete naći na adresi: http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/index_en.html.

„Rasna uredba”

Formalno nazvana Direktiva Vijeća 2000/43/EC, *Primjena načela jednakog postupanja među osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo*, tj. dokument koji je postao poznat kao „Rasna uredba”, najjači je instrument EU po pitanju borbe protiv rasizma, usvojen u lipnju 2000. Uredba postavlja okvir minimuma zahtjeva za „borbu protiv diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla, s ciljem da primijeni načelo država članica o jednakom postupanju.” (članak 1.)

Širok u svom području djelovanja, ovaj dokument zahtijeva od država članica EU da pravnim putem ukinu rasnu diskriminaciju u području zapošljavanja, obrazovanja, socijalne zaštite, socijalnih povlastica i pristupa robama i uslugama. Uredba iznosi odredbe prema kojima države članice Europske unije moraju usvojiti zakone, regulacije i administrativne odredbe neophodne za djelovanje prema Uredbi. Države članice trebaju primijeniti Uredbu izravno u vlastitim nacionalnim zakonima i praksama kako bi se ojačala zaštita od diskriminacije zasnovane na rasnom ili etničkom podrijetlu. Države članice moraju osigurati da domaći zakonski poredak uključi mogućnosti sankcija za diskriminatore i nadoknade za žrtve.

Iako dokument osigurava minimum zahtjeva za promicanje jednakog postupanja svih osoba, ne postoji propisan maksimum standarda. To znači da države mogu primjenjivati progresivnije mjere sve dotle dok je to u skladu s namjerama i duhom Uredbe. Zakoni i druge odredbe protivni načelu jednakog postupanja moraju biti ukinuti. Od država se dodatno zahtijeva da odrede tijelo ili tijela za unaprjeđenje jednakog postupanja.

Prvobitni rok državama članicama za primjenu svih odredaba Uredbe u domaćem zakonodavstvu bio je 19. srpnja 2003. godine, dok se od novih država članica EU očekuje da usvoje zakone onako kako se to zahtijeva u Uredbi do trenutka kada se pridruže EU.

Uredba o rasnoj jednakosti određuje i izvještajnu proceduru koja zahtijeva podnošenje državnih izvješća svakih pet godina, u kojima će se procenjivati učinak poduzetih mjera. Izvešća se podnose Europskoj komisiji. Prvi krug izvješća treba započeti u srpnju 2005. Dokument je u cijelosti dostupan na adresi: http://www.europa.eu.int/institutions/court/index_en.htm.

Europski sud pravde

Europski sud pravde (ECJ) tijelo je koje osigurava provođenje EU zakona. Ovaj sud rješava sporove oko tumačenja ugovora i zakonodavstva EU, postavljajući standarde zaštite građana putem ranije važećeg zakona. Sud ima nadležnost nad članicama Europske unije i može preinačiti odluke donesene na nacionalnoj razini za koje se utvrdi da su protivne pravu Europske zajednice. Sud čine po jedan nezavisni sudac iz svake EU države članice. O Europskom sudu pravde možete saznati više na internet stranici: http://www.europa.eu.int/institutions/court/index_en.htm.

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE) izrasla je iz politike hladnoga rata s namerom da ublaži sukobe u Europi. Članovi ove organizacije uključuju i SAD, Kanadu, Rusiju i narode Europe. Ukupno ima pedeset i pet država sudionica.

Prvobitno, OSCE je bio uređen kao organizacija pod čijim bi se okriljem raspravljalo o pitanjima od zajedničke sigurnosti, stišavale napetosti i unaprjeđivala ljudska prava. Od završetka hladnog rata, OSCE je više usredotočena na sprječavanje sukoba, baveći se pitanjima kriznih i postkriznih sredina na kontinentu, široko promičući regionalnu sigurnost i stabilnost. Ljudska prava ostaju ključni fokus rada OSCE, mada OSCE dužnosnici često naglašavaju da su osnovne snage ove organizacije više diplomatske nego zakonske. Ovo ponešto razlikuje OSCE od institucija o kojima se raspravljalo ranije. Briga za ljudska prava u mandatu OSCE potpada pod aspekt „ljudske dimenzije“.

Glavna tijela OSCE uključuju Stalno vijeće, Ministarsko vijeće i Tajništvo. **Stalno vijeće OSCE** sastoji se od stalnih predstavnika država sudionica koji poduzimaju glavne političke konzultacije i donošenje odluka u organizaciji. **Ministarsko vijeće** sastoji se od ministara vanjskih poslova pedeset pet država sudionica. Ovo vijeće preispituje aktivnosti i donosi preporuke Organizaciji. Tajništvo je odgovorno za upravljanje OSCE nad strukturama i operacijama. Osim ovih tijela, OSCE ima mnogo drugih instrumenata koji potpomažu primjenu mandata ove organizacije. Slijede najznačajniji instrumenti za pitanja prava Roma.

Ured za demokratske institucije i ljudska prava

Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) ključno je tijelo OSCE koje se bavi „ljudskom dimenzijom“ regionalne sigurnosti. ODIHR obavlja široki skup djelatnosti namijenjenih zaštiti ljudskih prava, uključujući i praćenje izbora, izgradnju i jačanje institucija građanskog društva, promicanje vladavine prava putem zakonske reforme, obučavanje pravnog osoblja i profesionalizaciju pravnog obrazovanja, poštivanje ravopravnosti spolova u svim OSCE aktivnostima, praćenje ljudskih prava i osiguravanje ranog upozorenja u slučajevima ozbiljnih kriza u području ljudskih prava. ODIHR također pomaže pri OSCE misijama na terenu u aktivnostima primjene ljudske dimenzije. Više o tome možete videti na: <http://www.osce.org/odihr>.

Pod pokroviteljstvom ODIHR je **Kontaktna točka za pitanja Roma i Sinti (CPRSI)**. Ovo tijelo utvrđeno je od strane OSCE kao rezultat interesa za rasnu i etničku mržnju, ksenofobiju i diskriminaciju koja prevladava prema Romima u čitavoj regiji. CPRSI je potakao svijest pokrećući programe za romske glasače i obrazovne tečajeve za romske kandidate i političke starnke, te je sazvao prvu ikada okupljenu transnacionalnu sjednicu parlamentaraca, gradonačelnika i lokalnih savjetnika kako bi razvio zajedničke strategije u promicanju političkog sudjelovanja Roma. O ovom tijelu možete pročitati više na adresi: http://www.osce.org/odihr_cprsi.

Visoki povjerenik za nacionalne manjine

Visoki povjerenik za nacionalne manjine (HCNM) usmjerava se na sigurnosne implikacije manjinskih pitanja, uključujući tu i identifikaciju etničkih napetosti koje bi mogle ugroziti mir, stabilnost ili prijateljske odnose među državama članicama OSCE. Glavni cilj povjerenika je sprječavanje sukoba. Ovo se može postići putem upućivanja misija na lice mjesta i preventivnom diplomacijom. Visoki povjerenik za nacionalne manjine nije odgovoran za istraživanje pojedinačnih povreda ljudskih prava ili tužbe; ove su isključene iz mandata Povjerenika. HCNM je politički instrument, čiji cilj nije nadgledanje ispunjenja obveza država prema njihovim međunarodnim obvezama. Povjerenik, međutim, daje preporuke vladama o njegovoj zabrinutosti uslijed uvećanih napetosti koje imaju sigurnosne implikacije. O ovome tijelu možete saznati više na adresi: www.osce.org/hcnm.

Razmišljanje o ljudskim pravima: ilustracija rada OSCE Kontaktne točke za pitanja Roma i Sinti

Pročitajte daljnje ulomke i odgovorite na pitanja koja slijede.

Obučavanje Roma promatrača izbora²

Dan je održavanja izbora. Rom ulazi na izbornom mjesto i korača prema glasačkom registru. Ne zna čitati. Ne može naći svoje ime na spisku. Otjeran je, oteta mu je mogućnost sudjelovanja u demokratskom procesu.

U drugoj zemlji, Romkinja okuplja svoju djecu; oni izlaze iz svog doma dašćare u bespravno sagrađenom selu i upućuju se ka izbornom mjestu. Bez službenog statusa boravka? Otjerana je, izgubivši priliku da sudjeluje u odlučivanju o tome tko će odlučivati o njoj i njenoj obitelji.

Prisiljen da napusti svoj dom u godinama sukoba u jugoistočnoj Europi, par Roma, bez stalnog prebivališta, kreće ka izbornom mjestu da ubaci svoje glasačke listiće. Jesu li oni interno raseljene osobe, prognanici? Izborni službenici ne znaju šta da rade s njima, vraćaju ih nazad, lišavajući ih njihovog temeljnog glasačkog prava.

Kontaktna točka za pitanja Roma i Sinti ODIHR-a vodi projekt, financiran od strane Europske komisije, pod naivom „Romi, upotrijebite mudro vaš glasački listić!“. Cilj projekta je ohrabriti Rome i srodne grupe da postanu aktivniji sudionici u javnom životu, u svim fazama procesa odlučivanja, što podrazumijeva i ostvarivanje glasačkog prava.

Kao dio navedenog projekta Kontaktne točke za pitanja Roma i Sinti ODIHR-a, grupa Roma, Aškalija i Egipćana iz pet OSCE zemalja sudionica, prošla je obuku za kratkoročne promatrače izbora. Dok su polaznici tečaja bili podučavani znanjima neophodnim za rad u svojstvu domaćih ili međunarodnih izbornih promatrača, obuka je bila posebno usmjerena na izbornu ponašanje romskih ili sličnih zajednica i probleme u vezi s njihovim političkim sudjelovanjem.

Za uklanjanju prepreka političkom sudjelovanju Roma i sličnih grupa ključno je prvo stjecanje boljeg razumijevanja tih prepreka i njihovih uzroka.

Kratkoročni promatrači obučeni od strane ODIHR mogu utjecati na promatranje izbora u vlastitim zemljama. Podaci koje oni prikupe o problemima s kojima se suočavaju nacionalne manjine, potrebni su kako bi se dopunila slika o tome kako i zašto su takve zajednice isključene iz izbornog procesa. Samo kada ta slika postane potpunija, bit će moguće pronaći rješenja.

Pitanja za raspravu:

- 1) Aktivnosti CPRSI koje se odnose na promicanje političkih prava Roma usmjerene su na unaprjeđenje političkog sudjelovanja. Možete li predložiti druge mehanizme promicanja prava Roma?
- 2) Iz kojeg načela proizlazi obučavanje Roma za promatranje izbora?

Razmišljanje o ljudskim pravima: Europa jednim pogledom

Sada kada smo ukratko upoznali glavna regionalna tijela u Europi, možemo napraviti i kratak pregled. Koristeći informacije iz ovog poglavlja, ispunite donju tabelu.

Pitanje	Organizacija		
	Vijeće Europe CoE)	Europska unija (EU)	Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE)
Koji je mandat ove organizacije?			
Koji su glavni instrumenti u ostvarivanju ljudskih prava do kojih se može doći?			
Ima li ova međuvladina organizacija (IGO) ikakva posebna tijela ili inicijative za pitanja Roma?			
Je moja država članica ove međuvladine organizacije?	☐ Da ☐ Ne	☐ Da ☐ Ne	☐ Da ☐ Ne

Zaključak

Donja tabela sumira mehanizme koje smo promatrali u prethodna dva poglavlja.

Mehanizam	Podrijetlo				Funkcije				
	Ugovorno	Neugovorno	Regionalno	Na globalnoj razini	Izvrješćivanje			Pojedinačne tužbe	
					Državna izvješć	Promatranje	Utvrđivanje činjenica	Neobvezujuć	Obvezujuć
Odbor za ljudska prava	✓			UN	✓			✓	
Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava	✓			UN	✓				
Odbor protiv mučenja	✓			UN	✓		✓	✓	
Odbor za prava djeteta	✓			UN	✓				
Odbor za ukidanje diskriminacije žena	✓			UN	✓			✓	
Odbor za ukidanje rasne diskriminacije	✓			UN	✓			✓	
Specijalni izvijestitelj UN Komisije za ljudska prava		✓		UN		✓	✓		
Europski sud za ljudska prava	✓		Vijeće Europe						✓
Europski odbor za socijalna prava	✓		Vijeće Europe						

Europski odbor za sprječavanje mučenja	✓		Vijeće Europe			✓	✓		
Europska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije		✓	Vijeće Europe		✓	✓			
Europski sud pravde	✓		EU			✓			✓

Promatra li još netko ljudska prava?

Primjena ljudskih prava od interesa je širokom mnoštvu grupa i pojedinaca. Osim navedenih međunarodnih tijela koja kodificiraju ljudska prava i nadgledaju njihovu primjenu, ljudska prava se blisko promatraju na nekoliko razina. Neke od ovih institucija i organizacija uključuju i:

✓ grupe za ljudska prava i druge nevladine organizacije	✓ ombudsmane/pravobranitelje
✓ lokalne i nacionalne sudove	✓ akademske ustanove
✓ parlament	✓ vjerske organizacije
✓ vladina tijela	✓ profesionalna udruženja
✓ domaće i međunarodne medij	✓ sindikate
✓ zajednicu i narodne pokrete	

Bilo da se ove grupe/institucije bave specifičnim pitanjima prava ili provođenjem standarda ljudskih prava uopće, one također značajno doprinose procesu osiguravanja ljudskih prava svih ljudi i izgradnji kulture poštivanja ljudskih prava.

Bilješke:

¹ Council of Europe (Vijeće Europe). *Compass: A Manual on Human Rights Education with Young People (Kompas: priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima)*. Strasbourg, 2002., str. 298.

² Dostupno na adresi: http://www.osce.org/features/show_feature.php?id=206.

**Upoznajte svoja prava
i borite se za njih**

Dio B
**Osiguravanje djelovanja
prava**

Vodič za romske aktiviste

Dio B
Osiguravanje djelovanja prava

Poglavlje 5.

**Istraživanje i dokumentacija
o kršenju ljudskih prava**

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

5. ISTRAŽIVANJE I DOKUMENTACIJA O KRŠENJU LJUDSKIH PRAVA

Uvod

Istraživanje i dokumentacija osnove su rada u području ljudskih prava. U različitim oblicima poduzimaju ih nevladine organizacije (NGO), međuvladine organizacije (IGO) i države. Ovo poglavlje ukratko pokazuje proces dokumentacije ljudskih prava na način na koji se to poduzima u radu nevladinih organizacija. U ovom dijelu saznat ćete što je dokumentacija ljudskih prava, zašto je značajna s obzirom na cilj rada na ljudskim pravima, kao i neke aspekte o tome što sadrži dokumentacija ljudskih prava te što je posebno važno za aktiviste koji se bave pravima Roma. Također će se ukratko dati pregled različitih tehnika dokumentacije ljudskih prava kao što su intervjui, prikupljanje statističkih podataka i „testiranje“ dokazivanja rasne diskriminacije.

Što je dokumentacija ljudskih prava?

Dokumentacija ljudskih prava opći je naziv koji se odnosi na prikupljanje informacija o standardima i kršenjima ljudskih prava. Široko uzevši, smatra se da dokumentacija ima funkciju praćenja i analize, ali se razlikuje od ostalih sličnih djelatnosti (kao što je akademsko istraživanje), jer je oruđe u javnom interesu, način osiguravanja da se standardi ljudskih prava – onako kako ih određuju ranije navedeni dokumenti – podržavaju i poštuju. Promatrači i istraživači ljudskih prava nastoje poboljšati stanje ljudskih prava, a ne samo zabilježiti svoje nalaze za svrhu dokumentacije, stvarajući tako osnovu za druge akcije u području ljudskih prava, kao što su izvješćivanje, zastupanje i sudski sporovi.

Dokumentacija i istraživanje ljudskih prava uključuju opsežno ispitivanje djelatnosti i akcija kako bi se verificirale sumnje o počinjenim povredama ljudskih prava. Istraživanje se može sastojati od prikupljanja informacija o događajima (npr. izborima i suđenjima) i incidentima (npr. pojedinačni slučajevi policijskog nasilja), u posjećivanju mjesta gdje su moguće pojave kršenja ljudskih prava (npr. izbjeglički logori ili kazneni centri) i/ili se mogu provjeravati činjenice i zahtijevati informacije od upravnih tijela. Dokumentacija ljudskih prava često je polazište za dalju akciju i značajno je oruđe osiguravanja transparentnosti rada vlade.¹

U današnje vrijeme dokumentacija ljudskih prava pokazala se korisnom u određenoj području rada na romskim pravima. Brižljiva dokumentacija slučajeva nasilja, kao što je policijsko nasilje, pogromi i druge epizode nasilja zajednice, omogućili su da se vlasti ozbiljno pozabave ovim pitanjima.

Upravo su samo kao rezultat brižljive dokumentacije pojedinačni slučajevi dočekali pravdu, i upravo su se samo kao rezultat ponovljene i neprestane dokumentacije dugotrajni obrasci rasnog nasilja ili diskriminacije, utvrdili u pravosudnom sustavu nekih zemalja. Ovaj rad daleko je od završenog i tek se u nekim državama pokazao djelomično uspješnim. U mnogim europskim zemljama dokumentacija se jednostavno ne skuplja, ili se to loše izvodi.

Drugo opće područje za koje je dokumentacija ljudskih prava veoma važna je ustanovljavanje obrazaca funkcioniranja rasne diskriminacije ili sustavnih kršenja prava. Na primjer, prikupljanjem

Prikupljanjem statističkih podataka moguće je ukazati na obrasce rezultata rasne diskriminacije

statističkih podataka moguće je ukazati na obrasce rezultata rasne diskriminacije, kao što su rasna segregacija u školovanju ili obrasci prisilnog iseljavanja iz smještaja koje se nerazmjerno obavlja protiv jedne etničke grupe.

Konačno, da bi se dokumentiralo rasnu diskriminaciju, razvijene su određene posebne metode kao što su proces nazvan „testiranje (u cilju dokazivanja rasne diskriminacije)”, koji uključuje slanje slično situiranih Roma i ne-Roma (često u parovima), da iskuse postupak od strane neke osobe, tvrtke ili službenog tijela za koje postoji sumnja da provodi rasnu diskriminaciju. „Testiranje“ kao metoda detaljno je opisano nešto niže u tekstu.

Čak i tamo gdje je takva dokumentacija poduzeta, priroda dokumentacije ljudskih prava takva je da informacija može brzo zastarjeti. Tako se, čak i na onim mjestima gdje je ustanovljena relativno dobra dokumentacija, može pojaviti potreba za dodatno obnovljenim istraživanjem.

Zašto poduzimati dokumentaciju ljudskih prava?

Dokumentacija je značajan dio učinkovite aktivnosti ljudskih prava. Kako je već spomenuto, promatranje nije neka neutralna djelatnost, već instrument koji se primjenjuje u javnom interesu. Često se u radu nevladinih organizacija upravo kompilacija činjenica, dokaza i argumenata koristi kako bi se vlasti i šire društvo uvjerili da je potrebna promjena. Prepoznavanje obrazaca kršenja prava i njihovo dokumentiranje ključ su osiguravanja transparentnosti u radu institucija vlasti. Objelodanjivanje

Prepoznavanje obrazaca kršenja prava i njihovo dokumentiranje ključ su osiguravanja transparentnosti u radu institucija vlasti

kršenja ljudskih prava i stavljanje saznanja o tome na uvid nacionalnoj i međunarodnoj javnosti, osigurava odgovornost vlade.

Ponekad čak i sama nazočnost istraživača i promatrača poboljšava položaj ljudskih prava.

Ovo posebno važi za aktivnosti kao što su sudski postupci i izbori, kada nazočnost promatrača može dovesti do poštivanja ljudskih prava. Ponekad promatranje može također osigurati sredstvo za razbijanje mitova o prirodi i uzroku povreda ljudskih prava određene grupe. U mnogim slučajevima promatranje utječe na ozakonjenje prava žrtvama kršenja prava tako što omogućuje da se njihov glas čuje.

Načela dokumentacije ljudskih prava

Popis koji slijedi pokazatelj je načela utvrđivanja činjenica i drugih istraživanja za aktiviste u području ljudskih prava.² Svako od načela treba pažljivo razmotriti, a o nekima će biti više riječi u samom poglavlju.

- **Nepristranost i točnost.** Utvrđivanje činjenica mora biti temeljito, točno i nepristrano. Iz mnogobrojnih izvora je moguće osigurati da činjenica bude vjerodostojna i to na način da se putem daljnjeg širenja informacije traže izravni dokazi koji bi je potvrdili. Izravni dokaz podrazumijeva svjedočenje žrtve i svjedoka, izjave optuženih počinitelja, službena izvješća, uključujući i policijska izvješća, sudsku evidenciju, liječničke potvrde, izvješća sudske medicine itd. Drugi oblici dokaza podrazumijevaju izvješća medija, izvješća vlade, izvješća od strane nevladinih organizacija itd. Utvrdite pouzdanost dokaza i obratite pozornost na bilo kakvo proturječje u prikupljenoj informaciji. Svako takvo pitanje u vezi sa činjenicom zahtijevat će daljnje istraživanje.
- **Utvrđivanje prema međunarodnim standardima.** Pažljivo pregledanje međunarodnih standarda za ljudska prava i ustavnih prava jamči pomoć u identificiranju i definiranju informacija koje treba prikupiti i utvrditi.
- **Pripremljenost prije izlaska na teren.** Prije izlaska na teren, osposobite se putem pažljivog istraživanja odgovarajućih pravnih standarda i informacija koje su u pozadini slučaja. Sačinite popis svega onoga što trebate znati o lokacijama i incidentu i napravite listu informacija koje vam nedostaju. Napravite popis pitanja/problema koje treba postaviti prilikom istraživanja, a koja će vam omogućiti trenutno i pravilno utvrđivanje određenog problema.
- **Oslanjanje na različite izvore informacija.** Locirajte i koristite, koliko god je to moguće, različite izvore informacija. Intervjuirajte i žrtve (moguće pojedince ili čitave zajednice) i svjedoke događaja kao i prekršitelja. Prikupite i evaluirajte sav raspoloživi dokazni materijal. U ovaj materijal može se ubrojiti periodični proračun vlade ili strategijska izvješća, zakonodavni i sudski spisi, radovi i studije što ih izrađuju akademske i druge istraživačke institucije; radovi ili intervjui s nevladinim organizacijama, službena izvješća, uključujući policijske izvješća, liječnička uvjerenja, građevinske dozvole, dokumente koji ovjeravaju sigurnost posjeda itd.
- **Poštivanje svih strana.** Potrebno je učiniti sve napore da se dokumentacija prikuplja s najvećim poštovanjem prema svima koji su umiješani.

- Osigurajte sigurnost/poduzmite korake protiv viktimizacije. Veoma je važno imati na umu, kako sigurnost žrtava povreda ljudskih prava o kojima prikupljate dokumentaciju, tako i svoju vlastitu sigurnost. Prilikom dokumentiranja kršenja prava bitno je poduzeti sve moguće mjere kako bi se izbjeglo dovođenje sugovornika u opasnost, i/ili treba pripremiti pojedince za bilo kakvu

Ako u bilo kojem trenutku osjetite da su u opasnosti žrtve, svjedoci kršenja prava, ili vi osobno, smjesta prekinite svoje aktivnosti

odmazdu koju bi mogli pretrpjeti zbog sudjelovanja u vašem istraživanju, uključujući i kršenja ljudskih prava do kojih bi moglo doći kasnije. Promatrači i oni koji utvrđuju činjenice stoga moraju razviti plan akcije i imati gore navedeno na umu. Budite sigurni da žrtve i svjedoci koje intervjuirate razumiju svrhu

u koju namjeravate koristiti informacije koje vam oni osiguravaju, kao i bilo kakve moguće reperkusije s kojima se mogu suočiti, a koje proizlaze iz toga, tako da su obaviješteni o svim činjenicama prilikom odlučivanja o suradnji s vama, jednako kao i kada odlučuju da zatraže pravdu. Ako se potencijalni ispitanici slože da pruže informaciju o određenom kršenju prava nakon što ste im to objasnili, počnite s aktivnostima utvrđivanja činjenica. Ako u bilo kojem trenutku osjetite da su u opasnosti žrtve, svjedoci kršenja prava, ili vi osobno, smjesta prekinite svoje aktivnosti. Dovođenje drugih u opasnost nije svrha istraživanja i dokumentiranja ljudskih prava, niti unaprjeđuje svrhu borbe za ljudskih prava.

Uokvireni tekst koji slijedi sadrži naputke koje dobivaju službenici u području ljudskih prava prilikom izvođenja promatranja za Ujedinjene narode:

Načela promatranja naznačena za službenike koji rade u području ljudskih prava za Ujedinjene narode

1) Ne počinite nikakvu štetu	10) Dosljednost, istrajnost, strpljenje
2) Poštujte vaš mandat	11) Točnost i preciznost
3) Upoznajte standarde	12) Nepristranost
4) Upraznjavajte dobar sud	13) Objektivnost
5) Konzultirajte se s drugima	14) Senzibilitet
6) Poštujte vlasti	15) Integritet
7) Kredibilnost	16) Profesionalizam
8) Povjerljivost	17) Vidljivost
9) Sigurnost	

Prije početka

Nadgledanje poštivanja ljudskih prava i dokumentacija nisu ciljevi sami za sebe već su sredstva od javnog interesa, koja često imaju za cilj osiguravanje usklađenosti sa standardima ljudskih prava ili poboljšanje mogućnosti pojedinaca da ostvari svoja temeljna ljudska prava. Nada li se vaša organizacija da će napraviti izvješće o situaciji koje će biti objavljeno? Stvarate „izvješće u sjeni“ koje će biti podneseno na uvid međunarodnom

Nadgledanje poštivanja ljudskih prava i dokumentacija nisu ciljevi sami za sebe već su sredstva od javnog interesa

promatračkom tijela? Trebate li zakonski dokaz koji će se pokazati korisnim u postupku osiguravanja pravde za žrtve? Nadate li se razviti medijsku kampanju ili zastupanje na nacionalnim ili međunarodnim razinama? Provodite li promatranje u cilju osiguravanja poštivanja ljudskih prava i privlačenja međunarodne pozornosti na određenu aktivnost (npr. sudski proces ili izbori)? Važno je znati cilj ili sljedeći korak prilikom određivanja promatračkih metoda koje u zadanim okolnostima mogu biti najkorisnije. (Često se događa da je najbolje kombinirati dokumentacijske aktivnosti. Neke od ovih aktivnosti bit će opisane na stranicama koje slijede.

Dio pripremanja aktivnosti dokumentacije ljudskih prava uključuje prikupljanje informacije značajne za predmet vašeg istraživanja. Pripremanje vas samih treba obuhvaćati:

- Vaše upoznavanje s domaćim i međunarodnim pravnim kontekstom. Koji su relevantni zakoni koji se odnose na vaše pitanje? Kakve su bile presude u nedavnim sličnim predmetima? Koje daljnje vođenje osiguravaju međunarodna i promatračka tijela u vezi s rješavanjem zakonskog konteksta ljudskih prava?
- Upoznajte povijesni kontekst, isto kao i trenutnu situaciju putem medijskih izvora, knjiga, ljudi iz odnosnog područja itd. Važno je pregledati svu postojeću literaturu o pitanju koje istražujete.
- Ostvarite kontakte s pojedincima u drugim nevladinim organizacijama, predstavnicima u međuvladinim organizacijama, odgovarajućim profesionalcima (npr. liječnicima, sudskim medicinskim vještacima, članovima vlade (lokalne i nacionalne), službenicima državnih službi (npr. policijom, učiteljima i sl.).

Istraživanje i dokumentacija ljudskih prava obuhvaćaju tri glavne aktivnosti: ispitivanje i promatranje problema/situacija, prikupljanje ili dokumentaciju informacija te analizu prikupljenih informacija. Putem ovih aktivnosti, detalji informacija se sklapaju kako bi zajedno oblikovali naznaku kršenja ljudskih prava, i postavili se u fokus kao jasna slika date situacije ljudskih prava.

Ispitivanje

Kada započinjete dokumentaciju ljudskih prava, ispitajte pisane izvore, informaciju pribavljenu od strane pojedinaca i koristite vlastita objektivna zapažanja kako biste stvorili točnu, pouzdanu i preciznu sliku o situaciji koju imate.

Pisani izvori

Pisani izvori uključuju istraživanja koja čine članovi akademske zajednice i nevladine organizacije (uključujući izvješća u sjeni podnesena međuvladinim organizacijama), praćenje medija, državna izvješća ili izvješća državnih institucija, uključujući statistiku, korespondenciju, sudske odluke, ili čak zakone i zakonodavstvo. Naredni ulomci pružaju više informacija o nekim od ovih slučajeva. Ovo nije iscrpna lista pisanih dokumenata, već su navedeni osnovni primjeri.

- **Praćenje medija.** Praćenje medija općenito se sastoji od rigoroznog i dosljednog pregleda različitih medija (kao što su tisak, televizija, radio, internet), o informacijama koje se odnose na vašu temu. Praćenje medija može biti stalno dopunjavano pitanjima koja se tiču vašeg problema. Praćenje medija također je korisno za pripremno istraživanje za misiju ili studiju dokumentiranja. Ako želite dokumentirati kako je romska zajednica predstavljena u medijima, ispitivanje novih resursa može sačinjavati glavni dio same djelatnosti ispitivanja i dokumentacije. Posljednjih godina internet je olakšao praćenje medija mogućnošću da se učlanite u e-mail liste ili koristite pretraživačke funkcije na novim web-stranicama kako bi se lako pronašla određena informacija koju tražite. Ne zaboravite, međutim, da je uvijek važno medijima pristupiti s oprezom i pripremljenošću na moguće medijske pristranosti (tj. rasizam, bliske veze s vlastima itd.).
- **“Službena” izvješća i dokumenti.** Promatranje može uključiti pregled sudskih dokumenata za relevantne predmete ili obrasce. Sudske odluke posebno su koristan izvor informacija o ljudskim pravima. Uspoređivanje odluka o slučajevima u kojima se sudilo Romima sa sličnim slučajevima koji su se bavili optuženicima prema onima koji ne pripadaju Romima, također može dati značajnu informaciju. Drugi službeni dokumenti koji mogu biti korisni izvori informacija uključuju izvješća sačinjene od strane policije ili lokalnih dužnosnika. Korisni ‘državni’ dokumenti uključuju zakonodavna ili ministarska izvješća i kratke instrukcije ili radove na teme kao što su obrazovanje ili stanovanje. Međunarodne organizacije kao što su Ujedinjeni narodi, Vijeće Europe, Europska unija ili Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi često sastavljaju izvješća o pojedinim zemljama, ali i na posebne teme. Konačno, izvješća liječnika i sudskih vještaka također mogu biti korisna u određenom kontekstu dokumentacije ljudskih prava. Ovo pitanje bit će razmatrano kasnije.
- **Izvješća organizacija građanskog društva.** Osobe koje su radile obimno istraživanje na vašu temu također su dobar izvor informacija. Sve nevladine organizacije, kao što su Europski

centar za prava Roma, Human Rights Watch, Amnesty International i Helsinški odbor izrađuju nacionalna i tematska izvješća o stanju romskih zajednica. Ova izvješća se, općenito, mogu dobiti na internet stranicama tih organizacija. Popis korisnih i važnih web-stranica naveden je u dijelu Dodatak ove knjige. Stručna izvješća od strane znanstvenika korisna su za ovo pitanje.

Informacije dobivene od pojedinaca

Informacije pribavljene od pojedinaca mogu dati osobe koje su u sukobu s određenom institucijom, članovi grupe koja doživljava diskriminaciju, žrtve kršenja ljudskih prava, svjedoci incidenata kršenja prava, znanstvenici, novinari, profesionalci (npr. odvjetnici, liječnici, psiholozi), ili čak pojedinci zaposleni u državnim institucijama. Važno je uočiti da bi bilo dobro prilikom vođenja intervjua, ili uzimanja informacije od pojedinaca, dokumentirati svoje izvore te razgovarati sa što je više moguće relevantnih osoba. To je značajno, jer potvrda svjedočenja iz različitih izvora, ako se svjedočenje pojedinačno uzima i u kontroliranoj sredini, može dodatno osnažiti optužbe za kršenja ljudskih prava, može otkriti obrasce kršenja prava i pomoći stvaranju jasne slike o određenoj situaciji. O ovome će biti detaljno raspravljano u dijelu o verificiranju podataka.

Prilikom vođenja intervjua, ili uzimanja informacije od pojedinaca, dokumentirati svoje izvore te razgovarati sa što je više moguće relevantnih osoba

Zaključci istraživača ljudskih prava

Zaključci koje donosi istraživač ljudskih prava, značajni su, ali se lako previđaju kao izvor informacija. Budući da je istraživač ljudskih prava onaj koji posjećuje mjesta i govori s pojedincima, može osigurati dovoljnu količinu informacija ako je pripremljen i ako zna što traži. Na primjer, kada posjećuje neku zajednicu kako bi prikupio informacije u vezi s uvjetima stanovanja, osim razgovora s pojedincima o uvjetima njihovog stanovanja i mjerama koje su službenici poduzeli kako bi se smanjilo bilo kakvo kršenje prava na stanovanje, istraživač treba zabilježiti lokaciju zajednice te uočiti postoji li tamo jasno definirana fizička podjela ili barijera između stanovnika Roma i onih koji ne pripadaju Romima. Je li država osigurala infrastrukturu za sanitarne uvjete (npr. tekuću vodu, odlaganje smeća)? Kako izgledaju fizički uvjeti i prostor zajednice? Istraživač treba pokušati koristiti njihove vlastite metode promatranja kako bi učinio dokumentaciju svog posjeta objektivnom. To je jednako važno ako se posjećuje zajednicu ili istražuje događaj. K tome, istraživač može dobiti podatke putem fizičkih mjerenja. Ovo se često predstavlja u obliku statistike. Koji broj osoba živi u određenoj zajednici? Koji postotak djece u nekoj geto-školi su Romi? Tekst koji slijedi pojasnit će korist statistike za tri oblika prikupljanja informacija: intervjue, prikupljanje statistike i „testiranje“ u cilju dokazivanja rasne diskriminacije.

Dokumentiranje pojedinačnih slučajeva kršenja ljudskih prava

Osiguravanje objektivnih i činjeničnih informacija te omogućavanje djelima da govore za sebe znači dobru dokumentaciju. Neke od najuvjerljivijih oblika dokumentacije obuhvaćaju video i audio snimke, kao i fotografije. Ove vrste dokaznog materijala smatraju se jasnim i moćnim. Na primjer, novinari *Tele-Madrida*, privatne lokalne postaje u Španjolskoj proveli su 2001. ispitivanja u dječjim vrtićima koristeći skrivene video kamere (što je zakonski moguće u Španjolskoj), kako bi dokumentirali diskriminirajuću praksu u postupcima državne uprave. Jedan novinar dobio je detaljan savjet od strane člana državnog udruženja dječjih vrtića o tome kako da otvori vrtić tako da nijedno romsko dijete ne može biti upisano. Na video snimci službenik savjetuje novinara da ne diskriminira otvoreno „jer bi to bilo protivno zakonu”, već da umjesto toga stavi romsku djecu na listu čekanja sve dok ne oslabi interes njihovih roditelja za upis. Video snimka emitirana je na nekoliko stanica španjolske televizije i izazvala je raspravu na razini države.

Nažalost, kršenja ljudskih prava ove vrste ne bilježe se često na filmu. Daleko češće se dešava da se promatrači ljudskih prava moraju oslanjati na druge metode: svjedočenje žrtve i svjedoka, kao i na medicinsku dokumentaciju. Incidenti se mogu u dobroj mjeri rekonstruirati prikupljanjem što većeg mogućeg broja svjedočenja očevidaca o događaju te upotunjavanjem medicinskim protokolima, na primjer, u slučajevima nasilnih djela odvođenjem žrtava liječniku i osiguravanjem profesionalne liječničke dokumentacije o povredama.

Fizičko nasilje kao oblik kršenja ljudskih prava posebno je traumatično. Na nesreću, Romi u Europi postali su žrtve nasilja skinhedsa, fizičkog nasilja od strane policije i drugih državnih službenika, čak postoje i epizode nasilja zajednice ili pogroma. Mada se može pomisliti da je nasilnu epizodu relativno lako dokumentirati, u stvari se događa upravo suprotno: najveći dio nasilnih situacija nije dobro dokumentiran te se za njih često i ne zna, a žrtve nikada ne dobiju pravdu. Bez pažljive, dugoročne dokumentacije nasilja moguće je poricati, ili čak ne znati da su se takve ekstremne situacije dogodile. Stoga je dobra i temeljna dokumentacija takvih činova veoma važna.

Intervjuiranje žrtava i zapisivanje svjedočenja

Svjedočenje žrtve i svjedoka izgleda jednostavno pitanje, a u stvari, ništa ne može biti složenije od toga. Ljudski um i njegovo pamćenje mogu biti najtočnije, ali isto tako i vrlo nepouzdan sredstvo, kad je svjedočenje u pitanju. Još uvijek relativno malo znamo o tome kako mozak pamti i što pamti. Ipak, nekoliko stvari je jasno:

Ljudski um i njegovo pamćenje mogu biti najtočnije, ali isto tako i vrlo nepouzdan sredstvo, kad je svjedočenje u pitanju

- I. Ljudi obično bolje pamte događaje koji su im se dogodili u skorije vrijeme od onih iz daleke prošlosti, osim ako su im takvi događaji bili posebno ugodni, ili posebno traumatični, ili posebno vrijedni pamćenja iz nekog razloga;
- II. Na neke ljude može se djelovati sugestijom te se njihova sjećanja mogu promijeniti ako su izložena nekom utjecaju. Na primjer, ako je netko nekoliko puta čuo neku priču koja daje „logičan red“ zbunjujućim događajima, a koja može promijeniti njihovu percepciju;
- III. Čin pomaganja ljudima da se sjete onoga što su vidjeli, nezavisno od drugih utjecaja, može biti važan način rekonstrukcije događaja;
- IV. S druge strane, trauma može izmijeniti sjećanje.

Svjedoci mogu stoga biti ili veoma korisni ili veoma štetni prilikom rekonstrukcije nekog događaja i njegovog dokumentiranja. Svjedočenje svjedoka može biti značajno bilježenje trenutka kršenja ljudskih prava, ali može prouzročiti i zabunu ili nejasnoću. Nasuprot tome, netko tko je čuo za događaj iz treće ruke i povezuje ono što je čuo (to jest, netko tko „trača“) može na opasan način prikriti, skrenuti ili iskriviti dokumentaciju o ljudskim pravima. Promatrač/istraživač ljudskih prava treba imati ključnu ulogu prilikom pomaganja svjedocima da izraze ono što su vidjeli ili iskusili, kao i prilikom izdvajanja svjedoka i dokumentacije od opasnog i šetnog utjecaja ogovaranja i govorkanja. Snažno svjedočenje može poslužiti kao osnova za veoma značajne pothvate u dokumentiranju ljudskih prava, kao što je to bio slučaj s filmom Claudea Lanzmanna „Shoah“ o holokaustu. S druge strane, loše, nejasno ili zbunjujuće svjedočanstvo oštetilo je neke od najboljih napora dokumentiranja ljudskih prava.

Osnovni element u bilježenju svjedočenja žrtve i svjedoka je intervju o ljudskim pravima. Informacija zabilježena od strane onoga koji intervjuira razlikuje se ovisno od toga koga se intervjuira i od toga što je predmet promatranja, ali općenito, onaj tko intervjuira treba postaviti pitanja: tko? što? kada? gdje? kako?

Svjedočenje je gotovo uvijek najdjelotvornije kada se predstavi kronologijskim redom. Pokušajte pomoći osobama koje svjedoče prilikom njihovog prisjećanja od početka prema kraju. Neki ljudi će o ovome svjedočiti na prirodan način, dok će nekima trebati pomoć. Neki ljudi neće htjeti pripovijedati te će im trebati postavljati specifična pitanja za svaki dodatni detalj. S druge strane, neki drugi mogu govoriti nepovezano, preskakati s teme na temu ili izlagati informaciju ne na osnovi onoga što su oni vidjeli ili čuli izravno za vrijeme događaja o kome je riječ. Važno je da kada god je to moguće, pomognete osobama da govore pažljivo, kronologijski od početka prema kraju događaja.

Pokušajte ne frustrirati žrtvu ili svjedoka ako nisu vješti u kronologijskom svjedočenju. Pokušajte odvratiti žrtvu ili svjedoka od općih informacija i skrenite je prema specifičnostima. Dok žrtva ili svjedok svjedoče, možda će biti potrebno vodite zabilješke čijim detaljima ćete se vratiti kasnije.

U nekim slučajevima, moći ćete prekinuti osobu koja svjedoči kako biste je vratili na kolosijek; u nekim slučajevima, bit će najbolje pustiti ih govore i onda se kasnije vratiti na ona mjesta gdje ste izgubili nit pripovijedanja. Ovo će u mnogome ovisiti od osobe koju se intervjuira. Ostanite pribrani i pripravi kako biste najbolje procijenili kada prekinuti sugovornika, a kada mu dozvolite da nastavi govoriti.

Poduzmite sve moguće mjere kako biste uvjerali osobe koje svjedoče da vi nikoga ne osuđujete i da je vaš jedini zadatak dokumentirati činjenice i detalje događaja

Trebate biti svjesni toga da će neki ljudi govoriti ono što oni misle da vi želite čuti. Poduzmite sve moguće mjere kako biste uvjerali osobe koje svjedoče da vi nikoga ne osuđujete i da je vaš jedini zadatak dokumentirati činjenice i detalje događaja. Pokušajte ne osuđivati izjave ili izražavati moralna stanovišta tijekom intervjua. Na primjer, ako dokumentirate

policijsko nasilje za vrijeme racije koja se odnosi na posjedovanje droge, veoma je loše prekinuti intervju kako biste žrtvama održali predavanje o opasnostima od droge. To ne znači da opravdavate uporabu droge, već znači da trebate čekati do završetka cijelog postupka dokumentiranja prije nego što izrazite svoje mišljenje. Vjerojatno trebate iznaći druge načine (ili čak druge ljude) kako biste radili na mogućem problemu zlouporabe droge. Uzimajući ulogu istraživača ljudskih prava, vi ste do izvjesne mjere odbacili mogućnost da radite druge vrste posla, kao što je, na primjer, socijalni rad (mada, naravno, ako vjerujete da je socijalni rad potreban u određenoj zajednici, trebate dati sve od sebe kako biste osigurali da se u zajednicu dovedu stručnjaci za socijalni rad).

Budite krajnje svjesni svog emotivnog stanja tijekom intervjua. Nije moguće dokumentirati kršenja ljudskih prava bez vlastitog temeljnog ljudskog razumijevanja za žrtvu. Ako ne možete osjetiti bilo što vezano za žrtvu ili kršenja ljudskih prava, vjerojatno se ne trebate baviti istraživanjem ljudskih prava. S druge strane, snažno se predajući suosjećanju sa žrtvom može vas odvesti u opasne vode. Ako izgubite postojano emocionalno držanje i prepustite se gnjevu prema počinitelju, ili previše suosjećate sa žrtvom, možete propustiti ključne detalje od najveće važnosti za pomaganje žrtvi u predstavljanju njezinog svjedočenja osobama koje ne moraju biti emocionalno angažirane prema žrtvi (a ovo je jedan od vaših najvažnijih zadataka). Također, možete izgubiti objektivnost, što će nanijeti štetu vašem kredibilitetu, a i cjelovitosti samog svjedočenja.

Također je neophodno da postignete ravnotežu između potrebe za detaljima i tendencije da utječete na prikaz postavljajući glavna pitanja. Onaj koji intervjuira mora biti sposoban razlikovati činjenice od glasina i mišljenja. Ovo je bitno za točnost i valjanost prikupljenih informacija.

Uspostavljanje “sigurne” sredine

Prije nego što obavi intervju, istraživač ljudskih prava također treba uspostaviti sigurnu okolinu tako što će žrtvu ili svjedoka dovesti na mjesto gdje se on ili ona mogu osjećati udobno i slobodno

da bez smetnji govore. Pronalaženje takvog mjesta u otvorenom romskom naselju može biti teško. U nekim slučajevima, moguće je organizirati korištenje zatvorene sobe u nekoj kući. U nekim slučajevima, možda bude potrebno pozvati žrtvu ili svjedoka da svjedoči izvan naselja. U krajnjim slučajevima, moguće je napraviti izdvojenu okolinu u uglu lokalnog kafića, ili ako je potrebno, svjedočenje obaviti za vrijeme šetnje sa žrtvom ili svjedokom.

Prije početka intervjua za potrebe dokumentacije ljudskih prava, važno je dobiti dozvolu ispitanika. U najboljoj mogućoj mjeri, objasnite žrtvi svoje razloge za traženje intervjua ili općenito za dokumentiranje. Uložite napor da govorite jednostavnim jezikom izbjegavajući konceptualne izraze, ili izraze koje je moguće pogrešno interpretirati (kao što su „ljudska prava“, „diskriminacija“ itd.); birajte izraze koji su što je moguće bliži životima ljudi koji nisu uključeni u profesionalni rad na ljudskim pravima („problemi“, „napadi“ itd.).

Intervjui kojih je svrha dokumentacija ljudskih prava, ne bi se nikada trebali voditi u grupnim uvjetima, iz više razloga. Prije svega, prisutnost drugih može utjecati na ispitanike. Na primjer, mogu postojati razlozi zašto se određeni ispitanik stidi da govori pred drugim osobama, ili izvan sigurnog mjesta koje je stvorio istraživač ljudskih prava. Pojedinci mogu govoriti različito ili neodređeno, prilagođavati svjedočenje ili skrivati mračne detalje ako svjedoče u prisutnosti drugih. U takvim situacijama istraživači prilikom intervjua mogu propustiti ključne događaje. Također, ispitivači mogu postidjeti svjedoke ili žrtve, ili ih izložiti nelagodi ako se svjedočenje uzima u prisutnosti drugih ljudi.

Drugo, veoma je teško spriječiti jake ličnosti da ne prekidaju svjedoka ili žrtvu, sugeriraju alternativne detalje, ili na neki drugi način zamagljuje pristup sjećanju žrtve ili svjedoka. To predstavlja opasnost za svjedočenje da postane složena priča, zasnovana ne na pojedinačnom sjećanju određenog svjedoka, već prije na govorkanju ili utjecaju ciljeva drugačijih od utvrđivanja činjenica. Druge ličnosti prisutne tijekom intervjua mogu uzurpirati ulogu ispitivača, nemajući za cilj dokumentaciju ljudskih prava, ili su bez jasnog razumijevanja odgovornosti koja se mora preuzeti prilikom istraživanja ljudskih prava. Grupno svjedočenje često skreće ka „traču“ koji je, kako je već navedeno, zakleti neprijatelj valjane dokumentacije ljudskih prava.

Postoji jedan ili dva izuzetka od pravila da se svjedočenje nikada ne bi trebalo uzimati u prisutnosti drugih. Na primjer, tamo gdje su u pitanju ekstremna kršenja ljudskih prava, kao što je slučaj silovanja ili drugih oblika mučenja, žrtva može poželjeti da ima pored sebe za vrijeme intervjua blisku osobu od povjerenja kao što je neki srodnik, i ovo može biti važan zahtjev kome treba udovoljiti. Kada se razmatra treba li dozvoliti prisutnost druge osobe za vrijeme intervjua, slobodan izbor žrtve treba biti na prvom mjestu. Ako istraživač ljudskih prava odluči dozvoliti jednoj osobi da bude prisutna za vrijeme intervjua kako bi emotivno podržala žrtvu, tu osobu treba uputiti prije intervjua da šuti i bude pasivna tijekom intervjua, i na taj način osigurati da intervju ostane u cjelini povjerljiv.

Snimanje intervjua

Ispitivači trebaju voditi evidenciju svih intervjua. Ovo podrazumijeva vođenje zabilješki tijekom intervjua, ako je tako nešto moguće. Neki istraživači ljudskih prava tijekom intervjua koriste video ili audio rekorder. Uporaba tehnologijskih pomagala za dobivanje svjedočenja može biti korisna, a svjedočenje snimljeno na videu može biti moćan medij ljudskih prava. Međutim, postoji određeni broj opasnosti koje se nameću uporabom audio ili video rekordera prilikom dokumentacije ljudskih prava. Na prvom mjestu, žrtve i svjedoci mogu postati samosvjesni ili zbunjeni kada se uključi kamera ili kazetofon. Mogu se ukočiti i zašutjeti, a mogu i glumiti ili se unositi u rekorder, ili na neki drugi način previše padati pod utjecaj uključenog aparata.

Drugo, ovakvi aparati neumitno su nepouzdana, mogu se polomiti ili prestati snimati. Istraživači ljudskih prava koji ovise o aparatima mogu, mogu propustiti napraviti pismene zabilješke. Općenito, uporaba opreme za snimanje može prouzročiti da se istraživači ulijene i propuste postaviti ključna pitanja, pojasniti nejasne detalje, ili propustiti važne niti u ispitivanju. Neki istraživači su propustili važne prilike za dokumentaciju zato što su zavisili od audio ili video rekordera ili su bili uvjereni sebe da će „srediti detalje kada stignu kući.”

Ako koristite audio ili video rekorder u cilju dokumentiranja kršenja ljudskih prava, nikada nemojte zavisiti u potpunosti od tih aparata; uvijek pravite bilješke tijekom intervjua i podsjetite sami sebe na sva relevantna pitanja i odgovarajuće odgovore za vrijeme intervjua

Ako koristite audio ili video rekorder u cilju dokumentiranja kršenja ljudskih prava, nikada nemojte zavisiti u potpunosti od tih aparata; uvijek pravite bilješke tijekom intervjua i podsjetite sami sebe na sva relevantna pitanja i odgovarajuće odgovore za vrijeme intervjua. Općenito, audio i video rekorder treba koristiti samo kao mehanizam potpore napomenama. Najbolje iskustvo s audio i video opremom podrazumijeva bilježenje detaljnog i pažljivog svjedočenja najprije uz uporabu samo olovke i papira, a onda kada su sve

činjenice i detalji utvrđeni na zadovoljstvo istraživača, ponoviti intervju po drugi put koristeći samo aparat. Ako koristite aparat, a primijetite da je žrtva ili svjedok zbunjen, samosvjestan, da se unosi u kameru ili glumi, ugassite aparat i nastavite intervju koristeći olovku i papir.

Zaključivanje intervjua

Nakon završetka intervjua, ispitanik može imati određena očekivanja o tome što dolazi poslije. Dio vašeg posla je da jasno objasnite žrtvi ili svjedoku što namjeravate učiniti s dobivenim

Dio vašeg posla je da jasno objasnite žrtvi ili svjedoku što namjeravate učiniti s dobivenim informacijama

informacijama, na primjer, tako što ćete reći žrtvi ili svjedoku: „Namjeravam ovu informaciju objaviti na engleskom jeziku tako da svijet zna Vašu priču“, ili „namjeravam ovu informaciju objaviti na Vašem

jeziku“. Ili „naći ću odvjetnika i vratiti se s njim, te ćemo podnijeti zakonsku tužbu“ (očito da ćete to učiniti samo nakon što ste tražili i osigurali njihovu suglasnost i interes za takav poduhvat). Važno je da se razbiju bilo kakve iluzije koje žrtve mogu imati o tome da ćete brzo i bezbolno riješiti njihove probleme u području ljudskih prava. Doista, čak i ako ste sigurni da možete učiniti nešto pozitivno kako bi se ispravila kršenja ljudskih prava u zadanoj zajednici, mnogo je bolje ne izazivati, nego raspirivati nerazumna očekivanja, ili ona koja se ne mogu, ili se ne bi mogla ispuniti.

Posebno imajte na umu ulogu obećanja. Obećanja mogu biti važna vježba u uspostavljanju povjerenja između istraživača i žrtve, ali samo ako se ta obećanja ispunjavaju. Dobra ideja je da se osobama koje se ispituje obeća nešto ako ste potpuno sigurni da možete to ispuniti. Mogući primjeri obećanja u koja neka osoba može biti sigurna da ćete ih ispuniti, uključuju obećavanje uzvraćanja posjeta (po mogućnosti na utvrđen datum), ili obećavanje slanja kopija fotografija ako ste fotografirali. Nikada ne obećavajte nešto što ne možete ispuniti. Iznad svega, svakome s kim ste stupili u kontakt dugujete obvezu poštenja i jasnoće. Možete jasno kazati svakome i svim ispitanim osobama: „Nisam siguran da ću se moći ovamo vratiti, ali obećavam da ću iskoristiti ovaj materijal najviše što je u mojoj moći kako bih poboljšao ovdašnju situaciju.“ Ili: “Nisam siguran mogu li pomoći”, ukoliko je to istina.

Nije moralno plaćati za intervju o ljudskim pravima, a čak je na ivici morala darivati novac ili drugu robu osobi koju ste intervjuirali. Ako osjetite jaku dobrotvornu potrebu prema osobi koju intervjuirate, jedna od mogućnosti je da date donaciju lokalnoj nevladinoj organizaciji koja osigurava pomoć ljudima u zajednici tako da eventualno naznačite da je vaša donacija namijenjena za pomoć osobi koju intervjuirate. Izravne donacije, međutim, prelaze u „plaćeno žrtvovanje“ te ih stoga treba izbjegavati.

Nije moralno plaćati za intervju o ljudskim pravima

Imate obvezu upozoriti ispitanika ako smatrate da ga čin vođenja intervjua može dovesti u opasnost od odmazde. Također imate obvezu jasno objasniti bilo kakve implikacije i sve moguće uporabe materijala prikupljenog tijekom intervjua, te zatražiti suglasnost za te uporabe. Pravo je svakog ispitanika da vam ne dozvoli uporabu materijala prikupljenog tijekom intervjua.

Gdje god je to moguće, korisno bi bilo dobiti potpisane izjave. Trebalo bi voditi evidenciju s imenom žrtve/ispitanika i kontakt informacijom, čak i onda kada se to mora držati u tajnosti zbog sigurnosnih ili osobnih razloga. Ovo je korisno kako bi se održao kontakt s izvorima ako detalje bude trebalo kasnije verificirati, ili ako kasnije ukaže mogućnost za pravdu. Pokušajte u roku ne dužem od 24 sata prepisati detalje svjedočenja i ako je moguće, pokušajte transkribirati svjedočenje isti dana, je bilješke mogu često biti neuredne. Prepišite svjedočenje dok su vam detalji intervjua još uvijek svježi u glavi. Također, ako ste tijekom prepisivanja intervjua još uvijek u tom području, obavite, ako je potrebno, još jedan naknadni intervju kako biste raščistili poneki detalj.

Povećavanje točnosti ³

Kada obavljate intervju, možete povećati točnost i pouzdanost:

- uporabom preciznih pitanja i jasnog, jednostavnog, i nedvosmislenog jezika;
- dobivanjem iskaza kronologijskim načinom, tako da vam je lakše uočiti i intervenirati u nedosljednim dijelovima;
- provjeravanjem očite nedosljednosti iz različitih uglova, preformuliranjem pitanja ako je potrebno – ispitanik može biti zbunjen, ili ne razumjeti dobro vaše pitanje;
- razgovorom prvenstveno sa žrtvama i/ili svjedocima navodnog incidenta. Ako postoji potkrepljujuća dokumentacija, kao što je medicinsko izvješće, ili prijepis tužbe uložene kao posljedica incidenta, objasnite da potkrepljujuća dokumentacija može doprinijeti da navodi budu uvjerljiviji te uvećavaju raspoložive mogućnosti da se zatraži pravni lijek;
- promatranjem i bilježenjem ponašanja i govora tijela ispitanika, upitajte se: može li se ovoj osobi vjerovati? U tom kontekstu treba imati na umu utjecaj kulture, roda te psihičko stanje te osobe.

Posebna razmatranja

Konačno, postoji nekoliko posebnih razmatranja koja treba uzeti u obzir prilikom intervjuiranja. Ova razmatranja služe zaštiti i ispitivača i ispitanika. Neka su izvan dometa ovog priručnika, ali postoje čimbenici koji zaslužuju razmatranje i od strane ispitivača i od strane organizacije kojoj

Bitno je uspostaviti ravnotežu između potrebe za dobivanjem informacije i potreba osoba koje su intervjuirane

oni pripadaju. Ovo uključuje informiranu suglasnost, rod i potrebe žrtava. Bitno je uspostaviti ravnotežu između potrebe za dobivanjem informacije i potreba osoba koje su intervjuirane.⁴ Ovo je posebno važno imati na umu ako se intervjui nekoga tko je prošao

kroz traumatično iskustvo kao što je mučenje, silovanje ili seksualni napad druge vrste. Na primjer, u slučaju seksualnog napada, možete poželjeti ozbiljno razmotriti mogućnost da ispitivač bude istog spola kao ispitanik, uz pitanje je li pojedinac potpuno spreman svjedočiti o ovom traumatičnom događaju. Razgovor sa stručnjakom kao što je socijalni radnik ili neki drugi profesionalac, obućen da radi sa žrtvama traume, dobar je način da se pripremite za osjetljiva pitanja kada intervjuiirate žrtve takvih kršenja prava.

U slučajevima kada su fizičko nasilje i povrede vidljive, može biti korisno za potrebe dokumentacije načiniti fotografski materijal o povredama. Međutim, dokumentacija u ovakvim slučajevima dolazi na drugo mjesto, nakon potreba žrtve, i treba je obaviti tako da fotografiranje povreda nema za posljedicu daljnje ponižavanje ili traumu. Kad god je to moguće, dobra ideja je žrtve ohrabriti da potraže medicinski tretman, radi njihovih zdravstvenih interesa, kao i za dokumentiranje svoje povrede. Neki liječnici mogu željeti naznačiti u medicinskom protokolu mogući uzrok povrede,

kao „modrica vjerojatno prouzročena udarcem tupim predmetom“. Ovakvi detalji mogu biti važni u utvrđivanju izvora i podrijetla fizičkih povreda.

***Informirana suglasnost** podrazumijeva osiguravanje da je netko, kada se suglasi s nečim kao što je podnošenje tužbe službenom tijelu, potpuno obaviješten o mogućim koristima, kao i o negativnim posljedicama predloženog tijeka aktivnosti. Odobrenje ne bi trebalo biti samo informativno nego i slobodno dano. Pojedinci ne smiju biti nagovarani na davanje suglasnosti.*

Omogućavanje djelovanja prava: intervjui

Pročitajte sljedeći tekst JEDANPUT, a zatim odgovorite na postavljena pitanja.

Prema izvješću od 8. svibnja 2002. upućenom ERRC-u od strane nevladine organizacije Human Rights Project (HRP) sa sjedištem u Sofiji, dana 2. veljače 2002. godine, oko 2:00 sata ujutro, blizu grada Slivena u istočnoj Bugarskoj, u desnu nogu Stefana Kostova, 27-godišnjeg Roma, pucao je policajac Mihov. Stefan je išao po drva blizu sela, zajedno s Romenom Ivanovim Borisovim, Angelom Ivanovim Andonovim i mladićem po nadimku “Mirko”, svi starosti 15 godina, kada su primijetili da im se pješice približava policajac Mihov. HRP je prijavio da je policajac Mihov navodno rekao mladićima da se vrate u selo, a kada su se oni okrenuli kako bi se vratili, jedan stariji čovjek se pojavio iz kolibe koja se nalazila u blizini puta i rekao policajcu Mihovom: “mladići kao ovi opljačkali su kolibu moga susjeda”. Tada je policajac Mihov navodno izvukao pištolj i pucao Stefanu u nogu s udaljenosti od otprilike jednog metra. Prema HRP, policajac Mihov zatim je otišao, dok su trojica mladića odvela Stefana u bolnicu gdje je ovaj navodno ostao tri ili četiri dana.

U bolnici je Stefan podvrgnut intenzivnoj rehabilitacijskoj terapiji zbog tri povrede koje je dobio u unutrašnjosti desnog koljena kao posljedicu pucnja. U 3:30 popodne dana 2. veljače 2002. prema navodima HRP, dvojica policijskih inspektora, fotograf i jedan policijski narednik otišli su u bolnicu i odveli tri mladića na mjesto pucnjave. Potom su mladići odvedeni u policijsku stanicu gdje su navodno bili primorani potpisati izvjesni dokument koji nijedan od njih nije mogao pročitati budući da su svi bili nepismeni. Dana 5. veljače 2002. HRP je podnio tužbu Uredu vojnog tužitelja u ime Stefana Kostova. Prema HRP, dana 6. ožujka 2002. regionalni vojni tužitelj odbio je započeti istragu o pucnjavi. Stefan Kostov se nije žalio na odluku.

Sada, ne vraćajući se na kratki prikaz, odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Kojeg datuma se dogodio incident?

2. Kako su se zvali mladići sudionici u događaju?

3. Kako se zvao policajac?

4. Koliko su godina imali mladići?

5. Koliko je bio udaljen policajac kada je pucao mladiću u nogu?

6. Kojeg datuma je Human Rights Project podnio tužbu?

Jeste li mogli odgovoriti na sva ova pitanja bez vraćanja na tekst? Jesu li svi vaši odgovori bili točni? Ova vježba imala je za cilj pokazati kako je važno odmah i točne napraviti zabilješke o određenom svjedočenju. Naše pamćenje nije uvijek pouzdano onoliko koliko bismo mi željeli i lako je zaboraviti detalje kada se u kratkom vremenu primi mnogo činjenica.

Dokumentiranje sustavnih kršenja prava putem statističkih podataka

Statistika može biti korisna u pokazivanju obrazaca diskriminacije (uključujući i posrednu diskriminaciju) i ostalih sustavnih kršenja ljudskih prava. Statistički podaci posebno su vrijedni za izvješća specijalista, prezentacije za tijela vlasti, a ponekad i za sudski spor. Da bi podaci bili pouzdani,

**Statistički podaci posebno su vrijedni
za izvješća specijalista, prezentacije
za tijela vlasti, a ponekad
i za sudski spor**

moraju biti uvijek točni te moraju uključiti jasan opis metoda koje su korištene u prikupljanju informacije.

Podaci za statistiku mogu se prikupiti na različite načine. Istraživači mogu izići na mjesto od interesa za istraživanje i obaviti fizičko brojenje (tj. broj

Roma u određenom izbjegličkom logoru); službeni dokumenti mogu se iskoristiti za uočavanje stopa (tj. koliko je incidenata nasilja bilo dokumentirano kao ‘zločini iz mržnje’ počinjeni od strane policije); ili se mogu razdijeliti upitnici kako bi se prikupili lako usporedivi podaci, uključujući i

demografska pitanja. Jedna metoda može biti prikladnija od druge za određenu studiju, ovisno od potreba i ciljeva promatračkog projekta.

Što je demografija?

Demografija su karakteristike stanovništva (tj. spol, dob, rasa, vjeroispovijest, geografska lokacija, obrazovne razine itd.). Prikupljene informacije stvaraju opći profil jedne zajednice, pokrajine ili države, naznačujući populacijske trendove.

Kada se jednom prikupi, statistika se može upotrebljavati na više načina. Ona je korisna kao indikator koji mjeri incidentnost određenih trendova unutar jedne grupe, na primjer, dokumentirajući mjeru nedostatka osobnih dokumenata unutar jedne zajednice. ERRC je financirao jednu analizu u ovu svrhu u makedonskom gradu Kumanovu 2003. godine, koja je otkrila, između ostalog, da 7% analiziranih Roma nije imalo uvjerenje o državljanstvu, dok 34% nije imalo putovnicu.⁵ Rezultati ove analize omogućili su ERRC odrediti razmjere problema koji su postojali unutar zajednice zbog pitanja osobnih dokumenata te dalje komentirati nove zakone o državljanstvu koji se izravno odnose na ova pitanja.

Druga značajna mogućnost uporabe statistike je za potrebe usporedbi. Vrijedno je, usporedbe radi, pobrinuti se ne samo za statistiku grupe za koju ste najviše zainteresirani, nego i za druge grupe, i/ili za cjelokupno stanovništvo. Na primjer, u izvješću od strane Instituta otvoreno društvo (Open Society Institute), organizacije koja nadgleda zaštitu prava nacionalnih manjina s obzirom na procese pristupanja Europskoj uniji, pojavila se sljedeća informacija: “Široko rasprostranjena diskriminacija protiv Roma u području zapošljavanja nastavlja biti predmet ozbiljne zabrinutosti. Procjene nezaposlenosti među Romima idu od 70% do 90% kada se usporede s državnim stopom od 9%.”⁶ Usporedba Roma s većinskim stanovništvom u ovom slučaju pokazuje veoma ozbiljnu neproporcionalnost u području zapošljavanja, što može sugerirati da je ovo pitanje iz domena diskriminacije i da svakako zahtijeva trenutno, hitno djelovanje vlade.

Neke su organizacije poduzele značajne studije koristeći metode kao što su “metoda uzorka”, u kojima istraživači ne ispituju cijele populacije, već samo pažljivo odabrane pojedince ili predstavnike grupe, kako bi sačinili statistiku i dokazali diskriminirajuće postupanje.

Kompetentno statističko istraživanje veoma je vrijedno i potrebno je voditi studije u svim zemljama i u mnogim područjima života – obrazovanju, stanovanju, zapošljavanju, zdravlju i socijalnim uslugama, da nabrojimo samo neka od njih. Takve studije mogu biti korisne u dokazivanju diskriminacije na sudu, u obrazlaganju zahtijeva za boljom politikom vlade i za više novca koji bi se potrošio na Rome, kao i u naglašavanju romskog pitanja pred moćnim međunarodnim odborima, kao što su raznovrsna tijela Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe. Lokalne organizacije su vjerojatno

najbolja mjesta za izvođenje takvih studija. Ako ste zainteresirani za poduzimanje takvih studija, vrijedi napomenuti sljedeće:

Nije istina, kako tvrde mnogi aktivisti, da “svatko poznaje problem, sada nam je potrebna samo akcija”. U mnogim zemljama pouzdani statistički podaci o pitanjima značajnim za Rome nisu dostupni, na primjer u odnosu na (da samo imenujemo nekoliko primjera):

- postotak romske djece koja pohađaju škole i razrede za mentalno hendikepirane ili druge škole loše kvalitete;
- broj Roma (i onih koji ne pripadaju Romima) koji žive u kućama koje nisu zakonski registrirane od strane lokalnih vlasti ili nemaju adekvatnu infrastrukturu;
- broj Roma (i onih koji Romi) koje se istjeruje iz smještaja svake godine;
- broj romske (i druge) djece koju se svake godine odvodi iz njihovih obitelji i smješta u državne institucije.

U nekim zemljama, državne vlasti se uzdržavaju od prikupljanja statističkih podataka, pa čak i blokiraju pokušaje da se saznaju ovakve informacije. Na primjer, prilikom istraživanja u Češkoj Republici, ERRC je često bio obavještavan da vođenje podataka o etnicitetu ili nije provedeno, ili je nezakonito vođeno. Ljudi koji kažu da ne mogu dati podatke o broju Roma mogu zapravo pokušavati da vas spriječe da saznate trpe li Romi sustavnu diskriminaciju. Čak i države koje klasificiraju podatke o etnicitetu pojedinca kao “osjetljive”, i stoga su ti podaci podložni ograničenjima u korištenju, u najvećem dijelu ne brane uopćavanje podataka o grupama. Ipak, postoji nekoliko zemalja gdje doista može biti nezakonito prikupljati i osiguravati rasne statistike. Neke države navode kao razlog za eliminaciju statistike zaštitu pojedinca od napada države, ili od neke druge nezakonite akcije. Lokalni odvjetnik reći će vam ako u vašoj državi postoje pravna ograničenja.

Da bi statistički podaci bili korisni, istraživanje mora biti dobro provedeno. Osim ako ne radite s profesionalno odabranim statističkim (slučajnim) uzorkom, svi zaključci dobiveni statistikom

trebaju se odnositi samo na određene slučajeve koji su ispitani. Zlatno pravilo je da samo izračunate postotke ako je vaš uzorak veći od petnaest. Manji brojevi mogu biti predstavljeni kao cifre (tj. 10/15). Uvijek se osigurajte time što ćete navesti svoju metodologiju u nekom odjeljku izvješća ili publikacije vaše statistike, jer mnogi zloupotrebljavaju statistiku te je stoga važno biti transparentan.

Uvijek se osigurajte time što ćete navesti svoju metodologiju u nekom odjeljku izvješća ili publikacije vaše statistike, jer mnogi zloupotrebljavaju statistiku te je stoga važno biti transparentan

Ovisno o veličini vašeg uzorka i količini dobivenih podataka, možete zahtijevati pomoć statističara ili sociologa, ili se poslužiti kodiranjem i statističkim softverom za statističku analizu. Detalji ovih

procesa nisu predmet ovoga priručnika te se najbolje savjetovati sa stručnjakom, konzultirati svoju lokalnu biblioteku ili internet za daljnje informacije. Dobro mjesto da počnete je Međunarodna asocijacija za službenu statistiku: <http://www.stat.fi/iaos/index.html> ili Statistička jedinica Ujedinjenih naroda: <http://unstats.un.org.unsd>.

Omogućavanje djelovanja prava: rad sa statističkim podacima

Kao što je spomenuto, transparentnost u prikupljanju statističkih podataka veoma je značajna. Manipulacija statistikom etičko je pitanje koje se postavlja prilikom širenja informacije u javnosti. Sljedeća informacija pojavila se u izvješću Instituta otvoreno društvo o zaštiti manjina u Bugarskoj:

“... Bugarske vlasti prikupljaju statističke podatke o kriminalnoj djelatnosti na osnovi etniciteta na svim razinama krivičnog postupka sve do osuđivanja, a za one koji su javno dostupni predlažu utvrđivanje diskriminacije prilikom osuđivanja. Štoviše, mada vlasti tvrde da su podaci o etnicitetu prikupljeni samo uz pristanak optuženika i prema načelu samoidentifikacije, u stvari postoji dovoljno dokaza da se zaključi kako je službenik koji provodi zakon na kraju i onaj koji određuje etnicitet.

Nedostatak transparentnosti u pogledu prikupljanja službenih statističkih podataka o etničkoj pripadnosti i svrhe za koje su ovi statistički podaci korišteni, izazvao je zabrinutost kod mnogih vođa građanskog društva u Bugarskoj. Ova situacija može se ispraviti ako bugarske vlasti prikupe takve statistike samo za jasne i javne namjene i jedino koristeći transparentnu metodologiju. Bilježenje incidentnosti diskriminacije u oblasti krivičnog prava (a i u drugim područjima) mnogi smatraju ... legitimnim razlogom za prikupljanje podataka, osiguravajući jamstvo kako bi se osiguralo postojanje zaštite slobodnog izbora identiteta.”

Pitanja:

1. Koja su etička pitanja vezana za prikupljanje statističkih podataka?
2. Koja pitanja se pojavljuju u vezi s određenjem etniciteta putem provođenja zakona prilikom prikupljanja podataka?
3. Kako se statistika može zloupotrijebiti?
4. Koja jamstva bi se mogle postaviti na terenu kako bi se osigurao legitimitet prikupljanja podataka?

“Testiranje” u cilju dokazivanja rasne diskriminacije

Vesna je Romkinja, a ovo je njena priča:⁷

“Vidjela sam oglas za prodavačicu u izlogu prodavaonice s tekstilom. Tražili su nekoga u dobi između 18 i 29 godina. Ja imam 19, pa sam ušla i pitala za posao, ali mi je poslovođa rekao da dođem ponovo za dva dana, jer se nije prijavilo dovoljno ljudi.

Dolazila sam još dva puta i oba puta su mi rekli isto. Skoro sedam dana kasnije opet sam otišla do prodavaonice. Oglas za posao još je stajao u izlogu. Poslovođa je bio suviše zauzet da bi me primio, ali su mi rekli da su posao već dali nekome.

Nakon što sam izašla iz prodavaonice, bila sam toliko uznemirena da sam zamolila prijateljicu koja nije Romkinja da ona uđe i pita za posao. Kada je izašla, rekla mi je da su joj rekli da dođe na razgovor u ponedjeljak.”

Kako je izneseno u poglavlju 2, u nekim slučajevima neposredne diskriminacije, može se dogoditi da se ne koristi eksplicitno riječ “Rom” ili “Ciganin”, ali je i dalje moguće pokazati da se odigrala diskriminacija.

Kako netko može dokazati da je u ovakvim slučajevima došlo do diskriminacije? Neke organizacije u srednjoj i istočnoj Europi odnedavno se uspješno koriste tehnikom nazvanom “testiranje”. Priča o Vesni oslanja se na praksu “testiranja” kako bi dokazala postojanje rasne diskriminacije. Testiranje podrazumijeva slanje pojedinaca ili parova Roma i onih koji nisu Romi – dakle, osoba koje su po obilježjima kao što su odijelo, kvalifikacije itd. veoma slične među sobom – da se prijave za posao, stan, uđu u restoran, diskoteku ili mjesto zaposlenja za koje postoji sumnja da se u njima redovno vrši diskriminacija protiv Roma. Ako se nekog pojedinca koji nije Rom ili par tretira drugačije nego romskog pojedinca ili par – na primjer, ako je paru koji ne pripada romskoj populaciji omogućen ulaz u diskoteku, ali je od romskog para zahtijevano da pokažu člansku iskaznicu da bi im zatim bio uskraćen ulaz – tada detaljno i pažljivo svjedočenje takozvanih “ispitivača” ili “testera” treba biti zapisano. Ovo svjedočenje oblikuje o diskriminacijskom činu, i u mnogim državama može biti korišten na sudu.

Nešto obimniji prikaz metoda testiranja opisan je u narednom tekstu:

Testiranje u cilju dokazivanja rasne diskriminacije⁸

Testiranje je tehnika koja se koristi kako bi se prikupio materijal u situacijama u kojima postoje tvrdnje o diskriminaciji. Testiranje se uglavnom primjenjuje od strane organizacija za građanska prava kako bi se otkrili nezakoniti činovi diskriminacije. Ovo se obavlja ako član zaštićene klasne grupe sumnja da postoji nejednak tretman na osnovama njegovog ili njezinog nacionalnog podrijetla, vjere, roda, boje njegove ili njene kože, ili drugih karakteristika

pokrivenih zakonskim zabranama diskriminacije. Ova metoda se također primjenjuje i za premošćivanje postojanja ili za određivanje diskriminacije u zapošljavanju, stanovanju, javnom smještaju ili, uistinu, bilo kojem drugom vidu društvenog života. Postoje dvije vrste testiranja: testiranje namijenjeno istraživanju, koje se koristi za saslušanja, i testiranje namijenjeno provođenju, koje koristi rezultate testiranja za pokretanje tužbe ili usuglašavanje s injunktivnim lijekom. Prilikom primjene testiranja namijenjenog provođenju, često je odgovarajuće izvoditi ponovljena testiranja u vezi s upražnjenim radnim mjestom, stanom, kafićem ili klubom za koje se smatra da odbijaju na rasnoj osnovi. Cilj ponovljenih testiranja je utvrditi prirodu i mjeru diskriminacije u provođenju sudskog spora, prvenstveno odrediti jesu li promatrane različitosti u tretmanu pojedinačni slučaj, ili odražavaju obrazac ili praksu diskriminirajućeg ponašanja.

Prilikom testiranja namijenjenog provođenju, tužitelji trebaju prvo raspraviti slučaj s tužiteljem kako bi se postavila pitanja koja će biti raspravljana putem testiranja. Također bi trebalo prikupiti sve materijale koji se tiču tvrtke ili kluba koje se testira, kao što su dozvole, prethodne žalbe protiv tvrtke, kao i zakonske propise i običajno pravo. Tada počinje selekcija i obuka ispitivača.

Ispitivači objektivno utvrđuju činjenice i koji nakon široke obuke, kako u učionici tako i na “terenu”, vode testiranje kako bi razotkrili diskriminaciju. Jedno testiranje zahtijeva dva ispitivača: “zaštićenog ispitivača” i “ispitivača koji obavlja usporedbu”. Na primjer, u slučajevima kada se navodi diskriminacija protiv romske osobe, romska osoba služila bi kao zaštićeni ispitivač, dok bi osoba koja ne pripada romskoj populaciji bila u ulozi ispitivača koji obavlja usporedbu. U slučaju rodne diskriminacije protiv žena, žena bi bila u statusu zaštićenog testera dok bi muškarac bio u ulozi poredbenog testera. Općenito, tester bi trebali biti veoma slični. *Ključna* razlika bila bi kvaliteta o kojoj se radi u “testiranju”, na primjer, rasa ili nacionalno podrijetlo ispitivača za koje navodno postoji rasna diskriminacija.

Obuka treba obuhvatiti praksu testiranja pod budnim nadzorom, orijentaciju o upotrebama rezultata testiranja kako bi se proveli zakoni o građanskim pravima, te informaciju koja se tiče prirode pravnih procedura u koje ispitivači mogu biti eventualno umiješani. Za vrijeme obuke, ispitivači trebaju blisko surađivati u paru, upoznati i razvijati osjećaj timskog rada. Ispitivače treba zamoliti da izričito izjave kako prihvaćaju uloge u projektu kao objektivni utvrditelji činjenica, te da obećaju da će čuvati povjerljivost podataka.

Ispitivači izvode svoja testiranja istoga dana, glumeći *bona fide* one koji traže posao ili stan, na primjer. U procesu testiranja, partneri tima za testiranje šalju se u blisko povezanim intervalima da traže obavijest o poslu, stanu ili dostupnosti određene usluge. Kada provode testiranje, ispitivači trebaju biti prikladno odjeveni za određenu priliku. Ispitujući poslodavce, svaki bi ispitivač trebao poduzeti akcije koje se mogu usporediti s onima koje poduzima

njen ili njegov partner iz para dok prati prirodni tijek procesa za prijavljivanje na posao. Na primjer, zaštićeni ispitivač će se prvi prijaviti za posao, ili telefonom ili osobno. Oblikovanje ponašanja ispitivača prema određenim okolnostima svaki put prilikom prijavljivanja za posao, održavajući jasnu i potpunu evidenciju iskustva testiranja, i osiguravajući da svaki ispitivač djeluje u skladu s onim što se može usporediti s njegovim ili njenim partnerom, potrebno je kako bi se dobio dokazni materijal za sudski spor.

Ispitivači bilježe svoja iskustva u obrascima zadataka odmah nakon završetka svakog testa. Izvješće ispunjeno od strane svakog ispitivača treba sadržavati informacije o poslu ili dostupnosti smještaja, proces prijave, termine i uvjete, pitanja koja je postavljao ispitivač i informaciju koju je dobrovoljno dao službenik ili poslodavac. Preko odgovora na pitanja u formularu, može se zahtijevati da tester podnese detaljan narativni opis iskustava doživljenih za vrijeme testa.

Obrasci u kojima su ispitivači zabilježili svoja iskustva trebaju obuhvatiti najmanje sljedeće: vrijeme prijavljivanja, informacije koje su zahtijevali u svojstvu aplikanta (npr. dužina intervju, karakteristike intervju, pitanja koja su se postavljala na intervju); tijekom dobivanja informacije (npr. informacija je osigurana spontano, informacija je trebala biti zahtijevana); kako su tretirani u svojstvu aplikanta (npr. dužina vremena za koje moraju čekati, razina ponuđenog gostoprimstva); način na koji se opisuju poslovi (npr. razgovor o plaćama i dobitima, dužina zaposlenja i tako dalje). Tako dobro organizirana testiranja imaju za cilj ispitati istančane i diskretne trenutke procesa zapošljavanja, ili se mogu koristiti da potvrde ili pobiju optužbe o diskriminaciji koje su podignute protiv poslodavca. Dokaz o konačnoj nepravilnosti – da je jednom ispitivaču ponuđen posao, dok drugom nije – treba biti dokumentiran koliko je god moguće pažljivo.

Uloga ispitivača nije da određuje je li diskriminacija učinjena ili ne, već da djeluje kao nepristrani bilježnik informacije. Samo koordinator testiranja (organizacija ili odvjetnik) mogu ocijeniti jesu li se ili nisu odigrali različiti tretmani. Za vrijeme testiranja ispitivač se treba suzdržati od stavljanja bilo kakvih primjedbi o rasi ili etnicitetu u okolini, na radnom mjestu ili u klubu koji se ispituje; ispitivači trebaju biti promatrači, bilježnici tako da su i njihove zabilješke potpuno i točno dokumentirane. Također bi trebalo da svoja iskustva posebno snime te ne bi trebalo između sebe raspravljati o svojim iskustvima dok ih dokumentiraju. Ni pod kakvim okolnostima i ni sa kim ispitivač ne smije raspravljati o iskustvu testiranja ili instituciji koju je ispitivao, osim ako je za to ovlašten od strane koordinatora testiranja, ili mu to naloži sud. Ako se utvrdi različit tretman, tada organizacija može podići tužbu protiv počinitelja.

Testiranje namijenjeno provođenju može pozvati ispitivače da učestvuju kao tužitelji i kao svjedoci u sporu. Ovo navodi na najmanje tri dodatna aspekta izbora ispitivača. Prvo, osobna

pozadina ispitivača mora biti oslobođena svih poteškoća koje bi mogle umanjiti njihov kredibilitet kao svjedoka. Drugo, ispitivači moraju biti dovoljno komunikativni kako bi jasno predstavili vlastita iskustva u obliku pisanih izjava svjedoka i u usmenom svjedočenju. Treće, budući da spor može potrajati i nekoliko godina, ispitivači moraju željeti ostati u kontaktu s programom testiranja i povremeno se vraćati kako bi sudjelovali u zakonskim procedurama na jedno duže razdoblje. [...]

Verifikacija podataka

Bilo da se dokumentira poseban slučaj neke žrtve kršenja ljudskih prava, ili općenito istraživanje stanja ljudskih prava u određenoj zemlji, verifikacija prikupljenih podataka bitan je dio dokumentacije. Osiguravanje toga da podaci koje ste prikupili predstavljaju stanje koje opisujete, u svakom slučaju

Pozivanje na lažne navode, bili oni namjerni ili ne, može biti krajnje štetno za kredibilitet vaših informacija i vaše organizacije

je značajno za vaše korištenje podataka i reputaciju vaše organizacije. Pozivanje na lažne navode, bili oni namjerni ili ne, može biti krajnje štetno za kredibilitet vaših informacija i vaše organizacije.

Iskorištavanje nekoliko različitih tehnika dokumentacije opisanih ranije korisno je prilikom verifikacije podataka što osigurava istraživanju osnovu za buduće zahtjeve prilikom analiziranja dobivenih podataka. Često će se ove aktivnosti dopunjavati i pomagati promatraču da stekne potpuniju i točniju sliku. Moguće je istovremeno obavljati promatranje i držati intervjue. Osiguravanje visoke razine detalja i izbjegavanje proizvoljnih tvrdnji doprinosi kvaliteti i vjerodostojnosti izvješća koje se izrađuje.

Za vrijeme procesa verifikacije potrebno je uočiti sve propuste u informacijama i usmjeriti se na proturječnosti činjenica u samoj fazi istrage i dokumentacije. Intervjui koji su snimljeni trebaju biti zapisani. Potrebno je potražiti potkrjepljivanje podataka ako nedostaje u dokumentaciji. Bilo kakve proturječnosti koje se otkriju treba razraditi. Proturječnost u podacima ne znači obvezno da nešto nije istinito, već može biti posljedica lošeg tumačenja ili lošeg razumijevanja između istraživača i njegovog izvora.

Kako biste mogli poduprijeti i verificirati svoj slučaj, pokušajte dobiti što je više moguće pouzdanog dokaznog materijala. Objektivni materijal je uvjerljiv i često se zahtijeva ako namjeravate poduzeti daljnje aktivnosti – osobito sudski spor. Primjeri vrsta dokaznog materijala uključuju policijska izvješća, liječnička uvjerenja, izvješća ‘stručnjaka’ i izvješća domaćih i međunarodnih institucija. Ovo ni u kom slučaju nije konačan popis.

Analiza informacija

Analiziranje informacija završni je korak u dokumentaciji ljudskih prava prije sastavljanja izvješća. Kada se jednom podaci prikupe i verificiraju, počinje njihova analiza. Kao što je rađeno ranije tijekom procesa, korisno bi bilo još jednom dobro razmisliti o aktivnostima koje će u budućnosti biti poduzete s prikupljenim informacijama. Koji su podaci najkorisniji? Kako će biti korišteni za budući spor/zastupanje/političke svrhe? Kako će podaci biti predstavljeni u izvješću?

Nakon što su ova pitanja ponovo razmotrena, moguće je nastaviti s analitičkim procesom. Bilo koji i svi kvantitativni neobrađeni podaci dobiveni putem promatranja trebaju biti obrađeni u statistici relevantnoj za stvaranje izvješća. Ovisno od količine prikupljenih podataka, ovo može, ali i ne mora, zahtijevati pomoć sociologa statističara.

Dobivene podatke treba usporediti s nacionalnim zakonima kao i s međunarodnim sporazumima i ugovorima ratificiranim od strane države. Pokazuje li dokumentacija povrede ljudskih prava kao što

Dobivene podatke treba usporediti s nacionalnim zakonima kao i s međunarodnim sporazumima i ugovorima ratificiranim od strane države

je sustavna diskriminacija? Promatrači trebaju uočiti obrasce povreda ljudskih prava i ako je moguće, uzroke tih povreda. Konačno, analitički proces dozvoljava podnošenje preporuka od strane promatrača, zasnovanih na informacijama koje je ona ili on prikupio.

Omogućavanje djelovanja prava: dokumentiranje povreda ljudskih prava

Kada razmatrate narednu situaciju, molimo vas razmislite o sljedećim pitanjima:

1. Koje vrste informacija trebaju ispitati promatrači prije nego što krenu s utvrđivanjem činjenica?
2. Kako biste postupili u slučaju niže opisanog slučaja na terenu? Koje metode možete upotrijebiti u toj situaciji? Na što trebate obratiti pozornost?
3. Kako biste proveli utvrđivanje činjenica po povratku s terena?

Sada razmotrite situaciju:

Vaša organizacija u posljednjih nekoliko godina radi na pitanjima prava Roma u vašoj zemlji. U posljednje vrijeme, nevladina organizacija nadgleda medije, pregledava optužbe za kršenje ljudskih prava i promatra situaciju ljudskih prava Roma u nekoliko zajednica.

Tijekom rada, na svjetlo dana izišlo je to da veliki broj djece školske dobi iz ovih zajednica (kao i prethodno njihovih roditelja) pohađa pomoćne “specijalne škole” za “mentalno retardiranu” djecu. Mnogi obrazovni djelatnici u praksi čak smatraju da su škole za djecu s posebnim potrebama u stvari škole za Rome. Romska djeca se u takve škole ili upisuju izravno, ili se prebacuju nakon što su započeli obrazovanje u osnovnoj školi. Tu se često smještaju prema mišljenju školskog psihologa, koje je pak zasnovano na testovima oblikovanim prema kulturnim predrasudama. Kaže se da ovi učenici imaju “intelektualne nedostatke, takve da ne mogu biti uspješno obrazovani u osnovnim školama niti u osnovnim školama za djecu s posebnim potrebama.”⁹

Roditelji Romi s kojima razgovarate informiraju vas da jesu ili nisu bili konzultirani, ili da su bili prisiljeni potpisati obrasce koji njihovu djecu smještaju u specijalne škole. U specijalnim školama djeci se ne nudi obrazovanje prema standardu redovne osnovne škole, a mogućnosti za dalje učenje su krajnje ograničene i ovim učenicima nije moguć upis u klasične srednje škole. Nakon posjeta nekolicini ovih institucija, odmah je jasno da je ogromna većina učenika romskog podrijetla.

Slučaj Ostrava

Gore opisana situacija u grubim crtama predstavlja uvjete koje je ERRC otkrio prilikom obavljanja dokumentacije ljudskih prava i općeg istraživanja u Češkoj Republici 1997. godine. Prema preliminarno prikupljenim informacijama, promatrači ERRC-a, zajedno s lokalnim organizacijama Roma, započeli su posebnu istragu o položaju romske djece u češkom obrazovnom sustavu.

Veliki dio istraživanja objavljen je u istočnom češkom gradu Ostravi. Vođeno je mnogo razgovora s učiteljima, ravnateljima škola, učenicima i roditeljima. ERRC je proveo pažljivo istraživanje da pokaže utjecaj nejednakosti: računao se broj romske i neromske djece u svim osnovnim školama u školskom okrugu Ostrave. Mapa koja je nastala iz toga – pokazujući da je istina ono što mnogi kažu, ali mali broj njih ima dokumente da to potvrdi – pokazala je grad dramatično podijeljen prema etničkim granicama, s većinom romske djece koja pohađa škole koje će završiti bez znanja neophodnih da im omoguće učešće na tržištu rada, pristojne plaće i vođenje dostojanstvenog života. Daljnje istraživanje ERRC-a provedeno u cijeloj Češkoj Republici objelodanilo je da je situacija slična u cijeloj zemlji.

Svjedočenja su zapisana i analizirani češki zakoni i obrazovna politika, a posebno oni koji se odnose na pomoćne specijalne škole. Obrasci zloupotrebe i nemara od strane obrazovnih djelatnika objelodanjeni su tijekom istraživanja. Izvješće objavljeno 1999. koje je proizišlo iz toga, pokazalo je da je više od polovine romske populacije školske dobi pohađalo škole za djecu s posebnim potrebama, te da su više od polovine ukupne populacije u takvim školama bili Romi. Na osnovi statističke analize, otkriveno je i to da je svako romsko dijete imalo 27 puta više šansi od neromskog djeteta da bude smješteno u pomoćnu specijalnu školu. Mnoga romska djeca koja nisu pohađala škole za mentalno retardiranu djecu bila su okupljena u nekolicini osnovnih škola u određenim predgrađima Ostrave; preko 30 od 70 “normalnih” škola u Ostravi bile su “sve bijele” – tj. u njima nije bilo nijednog romskog učenika.

Uz to, ERRC je dokumentirao izvjestan broj specifičnih pojedinačnih slučajeva povreda ili uznemiravanja, uključujući neke slučajeve nasilja izvršenog od strane rasističke omladine skinheda i neke slučajeve fizičkog nasilja ili uznemiravanja od strane učitelja ili drugih školskih vlasti.

Ova informacija, zajedno s nekoliko drugih zabrinjavajućih statistika pružila je osnovu za podizanje zakonske tužbe češkim sudovima koje je poduzela jedna grupa romske djece iz Ostrave, potpomognuta lokalnim odvjetnikom i ERRC, kako bi se preispitala njihova segregacija u specijalne škole.

Zaključak

Dokumentacija je krajnje važan element aktivnosti u području ljudskih prava te se stoga treba obavljati s velikom pozornošću i trudom. Ako se slijede određeni naputci, dokumentacija ljudskih prava može dati krajnje produktivne rezultate, stvarajući osnovu za politiku zasnovanu na ljudskim pravima, za promjene u praksi, poboljšanja lokalnih stanja i općenito podizanje svesti o ovom pitanju.

Koristite narednu vježbu kako biste razvili moguću misiju promatranja ili utvrđivanja činjenica.¹⁰

a) Odredite **precizan fokus**.

● Koji je cilj vašeg istraživanja?	
------------------------------------	--

b) Utvrdite **jasne kriterije**.

● Koje kriterije ćete koristiti kako biste utvrdili pouzdanost informacija koje ste prikupili	
---	--

c) Uočite **izvore informacije**.

● Tko su žrtve?	
● Tko su navodni počinitelji?	
● Tko su svjedoci?	
- oni koji su vidjeli događaj	

● Tko može pomoći da se utvrde dodatni izvor informacija?	
---	--

d) Identificirajte **pisani i dokumentarni dokazni materijal**.

● Koji dokumentarni materijal vam je na raspolaganju kako biste dodatno potpomogli vašu istragu?	
● Jesu li informacije pouzdane?	

e) Izvršite **pregled na licu mjesta**.

● Što je potrebno učiniti <i>prije</i> posjeta mjestu?	
● Što je potrebno učiniti <i>za vrijeme</i> posjeta mjestu?	
● Što je potrebno učiniti <i>nakon</i> posjeta?	
● Tko može pomoći prilikom pregleda	

f) Odredite **razinu traženog dokaza**.

● Koja je razina dokaza dovoljna da bi se došlo do razumno utemeljenih zaključaka?	
● Koji čimbenici imaju utjecaj na utvrđivanje razine dokaza?	

g) **Potvrđivanje**

● Kako ćete projeriti informacije koje ste prikupili?	
---	--

h) **Standardi poštivanja ljudskih prava**

● Koje standarde poštivanja ljudskih prava ćete priijeniti u odnosu na slučaj ili pitanje koje dokumentirate?	
---	--

Bilješke:

- ¹ Preuzeto iz: *Training Manual on Human Rights Monitoring, Professional Training Series No. 7* (Priručnik za promatranje ljudskih prava, Serija profesionalno usavršavanje br. 7) (2001), New York i Ženeva: Ujedinjeni narodi i Canadian Human Rights Foundation. *Human Rights Monitoring and Advocacy Workshop* (Radionica o promatranju ljudskih prava i njihovom zastupanju) (2002), Jakarta.
- ² Preuzeto iz: COHRE, ERRC i Fondacija Milan Šimečka, *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*. Bratislava, 2004, str. 77.
- ³ Preuzeto iz: Camille Giffard. *The Torture Reporting Handbook* (Priručnik za izvješćivanje o mučenju) (2000), Callchester, Velika Britanija: Human Rights Center, University of Essex, 2000, str. 32.
- ⁴ Ibid., str. 43.
- ⁵ "Profile of One Community: A Personal Document Survey among the Romani Population of Kumanovo, Macedonia (Profil jedne zajednice: istraživanje o osobnim ispravama među romskom populacijom u Kumanovu, Makedonija), *Roma Rights* No. 3, 2003. Za više detalja, vidi: http://www.errc.org/rr_nr3_2003/noteb3.shtml.
- ⁶ Open Society Institute. *Minority Protection in Bulgaria* (Zaštita manjina u Bugarskoj). Budimpešta, 2001. Dostupno na adresi: http://www.eumap.org/reports/content/10/100/minority_bulgaria.pdf.
- ⁷ Preuzeto iz: *Understand the Law* (Razumjeti zakon), The Citizenship Foundation, 1995, str. 16. Također vidi: The Human Rights Education Library, na adresi: http://www.hrea.org/erc/Library/First_Steps/part4_eng.html.
- ⁸ Odlomak iz Alemu, Fitsum. Testing to Prove Racial Discrimination (Testiranje u cilju dokazivanja rasne diskriminacije), *Roma Rights* No. 3, 2000. Budimpešta: European Roma Rights Center, 2000. Za dokument u cijelosti, vidi: http://www.errc.org/rr_nr3_2000/legal_defence.shtml.
- ⁹ European Roma Rights Center, *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic* (Poseban lijek: Romi i škole za mentalno retardirane u Češkoj Republici), Budimpešta, 1999, str. 31.
- ¹⁰ Preuzeto iz: COHRE, ERRC i Fondacija Milan Šimečka. *Defending Roma Housing Rights in Slovakia*. Bratislava, 2004, str. 84.

Dio B
Osiguravanje djelovanja prava

Poglavlje 6.

**Izvješćivanje: iznošenje
riječi na vidjelo**

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

6. IZVJEŠĆIVANJE: IZNOŠENJE RIJEČI NA VIDJELO

Uvod

Ovo poglavlje raspravlja o izvješćivanju o kršenjima ljudskih prava. Potrebno ga je razumjeti kao pregled, a ne kao opširni napatuk za izvješćivanje. U njemu će se raspravljati o značaju izvješćivanja, nekim bitnim elementima koje treba sadržavati izvješće i etičkim načelima koje treba uzeti u obzir prilikom izvješćivanja. Na početku, međutim, potrebno je primijetiti da općenito, postoje dvije vrste izvješća: oni koji su namijenjeni javnom mnijenju i oni koji su namijenjeni vlastima (tj. vladama i međunarodnim ili regionalnim upravnim organizacijama). Prva dominiraju raspravom u ovom poglavlju, dok će se druga uzeti u obzir na izravniji način u narednom poglavlju koje govori o zastupanju ljudskih prava.

Značaj izvješćivanja

Izvješćivanje o ljudskim pravima veoma je važno za nevladine organizacije i aktiviste koji traže priliku za pravi utjecaj. Izvješćujemo da bismo podigli javnu svijest o kršenjima ljudskih prava i obrascima povreda prava te bismo izradili preporuke kako bi se zaustavilo povrede ljudskog dostojanstva. Kao što se raspravljalo u prethodnom poglavlju, dokumentacija ljudskih prava se ne radi samo da bi se saznalo za naše osobne potrebe, već da bi se osigurala pouzdana informacija o slučajevima i obrascima zlouporabe ljudskih prava, te na taj način poduzela aktivnost usmjerena na zaustavljanje povreda ljudskog dostojanstva. To je aktivnost koja se obavlja u javnom interesu. Povećanje svijesti o povredama ljudskih prava unutar neke zajednice, zemlje i/ili na međunarodnom planu, potiče akciju koja može dovesti do promjene. Ovo zahtijeva širenje informacija prikupljenih i analiziranih putem istraživanja i dokumentacije ljudskih prava.

**Izvješćujemo da bismo podigli
javnu svijest o kršenjima ljudskih
prava i obrascima povreda prava
te bismo izradili preporuke kako
bi se zaustavilo povrede ljudskog
dostojanstva**

Izvješćivanje također pomaže da se utvrde obrasci kršenja prava. Bez obzira na to je li vaš cilj usmjeravanje pozornosti medija na nasilje koje je do tada bilo neprimijećeno na javnom planu, uz pomoć izvješćivanja kao mehanizma posramljivanja određene vlade ili institucije zbog lošeg stanja u području ljudskih prava, ili je vaš cilj prikazivanje najnovije slike dobro dokumentiranog pitanja za nacionalna ili međunarodna vladajuća tijela, vi podižete svijest o ljudskim pravima kao i javnu samosvijest. Informacija koja je objavljena putem izvješćivanja može biti značajna za žrtve

kršenja ljudskih prava, tužitelje u sporovima o ljudskim pravima, nacionalna tijela, međuvladine organizacije, građane, građansko društvo i mnoge druge.

Glavni cilj uspješnog izvješćivanja je da se na pozitivan način utječe na situaciju koju želite popraviti. Ovo se čini putem podizanja svijesti, ali također i putem osiguravanja mogućih rješenja i preporuka o problemima naznačenim u izvješću. Kao stručnjaci u svom području, aktivisti u ljudskih prava i nevladine organizacije u položaju su ne samo da omoguće kritiku kršenja ljudskih prava, nego i da igraju konstruktivnu ulogu prema vladajućim tijelima. Vlade sklone kršenjima prava, osramočene u očima vlastitih građana, mogu biti prilično otvorene prema politici preporuka.

Drugi značajan učinak izvješćivanja (mada posredan po svojoj prirodi) je vjerodostojnost koju vaša organizacija ima zbog dobrog izvješća. Ugled uspješnog i pronicljivog izvješćivanja doprinosi pozornosti koju će zadobiti vaša buduća izvješća i vaša pitanja. Uspješno izvješćivanje može privući saveznike korisne za izgradnju koalicija, a može i pomoći u izgradnji kredibiliteta za ostale aktivnosti koje vaša organizacija može poduzimati. Dobro izvješćivanje gradi dobro ime. Međutim, točno je i suprotno. Loše i netočno izvješćivanje oštetit će vaš kredibilitet i nepovoljno utjecati na vaše buduće ambicije.

Savjeti za dobro izvješćivanje

- ✓ Počnite dok je svježe! Počnite, ako je moguće, odmah nakon završetka dokumentiranja!
- ✓ Upoznajte svoj auditorij!
- ✓ Budite objektivni!
- ✓ Učinite izvješće zanimljivim!
- ✓ Pustite činjenice da govore za sebe – ne budite senzacionalni, emotivni ili dramatični!
- ✓ Usporedite svoje izvješće s drugima!
- ✓ Zaštitite vaše izvore informacija!
- ✓ Budite sažeti – ne prelazite granice!
- ✓ Budite određeni – koja su prava povrijeđena? Prema kojim domaćim/ međunarodnim zakonima?
- ✓ Utvrdite obrasce i dajte preporuke!
- ✓ Provjerite, dvaput provjerite, triput provjerite! Ako niste sigurni, izostavite!

Uspješno izvješćivanje

Budući da su izvješća namijenjena raznovrsnim i različitim čitateljima, postoji također i raznovrsnost načina izvješćivanja. Do faze izvješćivanja trebali ste već odrediti najproduktivnija i najdjelotvornija sredstva za priopćavanje svojih ideja. Namjeravate li s rezultatima svoje misije utvrđivanja činjenica pristupiti nekoj instituciji ili službeniku vlade? Hoće li ta informacija biti korištena kao dokazni materijal u pravnom postupku? Tražite li široku nacionalnu pozornost ili međunarodno izlaganje povrede? Ako namjeravate poduzeti ovakve aktivnosti, jeste li pomislili na to kako ćete djelovati u pogledu strategije i u kojem vremenskom okviru ćete djelovati? Također se nadamo da ste odredili činite li nacionalno izvješće koji osvjetljava mandat vaše organizacije ili, možda, izvješće koje će se biti usmjereno na određeno tematsko pitanje.

Prilikom razvijanja formata i pisanja svog izvješća, važno je imati na umu auditorij kojem se namjeravate obratiti. Time ćete osigurati da budu uključene najrelevantnije informacije i koristiti jezik koji je odgovarajući za vašeg čitatelja. Na primjer, Helsinška zaklada ističe da kada se upućuje molba vlastima “lako pamtljivi slogani koje političari mogu lako prepoznati kao njihove vlastite” mogu biti značajan dodatak vašem stilu izvješćivanja.¹ Političari drže do jasnih i kratkih izjava koje oni mogu izvući za svoje političke i retoričke ciljeve. Navoditi pojedinačne slučajeve i biti jasan o tome koja su domaća i/ili međunarodna prava povrijeđena – dobra je ideja za svako izvješćivanje. Također je važno da se prilikom podnošenja izvješća pojedinačnim političarima ili vladinim institucijama, kritika ne izražava emotivnim jezikom kako se ne bi potaknulo odbijanje ili zanemarivanje vašeg izvješća. Budite odvažni i kritični, ali ne raspaljivi. Kritičnost je vrijedna kao i preporuke za poboljšanje kritizirane situacije.

Izvješća nevladinih organizacija o sustavnim ili široko rasprostranjenim povredama ljudskih prava protiv određene grupe ljudi često se koriste kao pravni dokaz. Izvješća mogu ukazati na pojedinačne slučajeve, jednako kao i na obrasce povreda ljudskih prava, što znači da se države ne mogu izvlačiti da ne poznaju problem kako bi stvorile potporu u sudskim procesima. Dokazni materijal stoga mora biti objektivan i konzistentan, bez senzacionalnog ili emotivnog jezika. Težina koju izvješće nosi zavisit će, u određenoj mjeri, od ugleda nevladine organizacije koja ga je sačinila – održavanje objektivnosti i kredibiliteta od velikog je značaja.

Konačno, izrada izvješća namijenjenog javnosti općenito ili medijima, prilično je drugačija od izvješćivanja vladama ili međuvladinim tijelima. Ova su izvješća često manje formalna od onih namijenjenih vladajućim tijelima ili sličnim institucijama. Izvješćivanje za medije može se sastojati od naslova ili pojedinačnih slučajeva izvučenih iz godišnjih nacionalnih/tematskih izvješća, ili onih namijenjenih nacionalnim ili međunarodnim vladajućim tijelima. Ovaj auditorij najviše je zainteresiran za “konkretnu slučajevu povreda ljudskih prava ili istinski šokantne brojke.”² Da ponovimo, važno je biti jasan i sažet, služiti se jednostavnim jezikom bez uporabe žargona. Ova

izvješća izrađuju se češće i mnogo lakše nego druga izvješća. Umjesto dugačkog dokumenta ovo izvješće može biti tiskano i sastojati se od jedne ili dvije stranice. Kao u svakom izvješćivanju, i dalje

**I dalje je apsolutno bitno osigurati
točnost i pouzdanost**

je apsolutno bitno osigurati točnost i pouzdanost. O ovim i drugim načinima izvješćivanja raspravlja se u narednom poglavlju.

Različite vrste izvješćivanja

Postoje različiti načini da se čuje riječ o vašem pitanju. Onaj koji ćete odabrati oslikat će ishod ili rezultate koje želite izazvati činom izvješćivanja. Vaše izvješće može biti dokument sam za sebe, ili dio trenutnog ili budućeg plana o aktivnosti zastupanja, ili se, pak, može koristiti u svrhu obrazovanja o ljudskim pravima. Ovo što slijedi uputa je za neke od najuobičajenijih metoda izvješćivanja korištenih od strane nevladinih organizacija.

Priopćenja za medije

Ovo je jedna od najuobičajenijih metoda izvješćivanja na koju se oslanjaju nevladine organizacije. Mediji mogu biti nevjerovatno djelotvorno i korisno sredstvo. To podrazumijeva tisak, radio, televiziju i internet.

Njegovanje dobrih odnosa s predstavnicima medija, uključujući novinare i urednike, može biti značajno ulaganje za djelotvorno izvješćivanje. Priopćenja za medije stoga trebaju biti jasna, sažeta i lako razumljiva predstavnicima medija koji nisu neophodno stručnjaci za pitanja o kojima je riječ. Budite točni i neka činjenice govore za sebe. Dramatičan i raspaljiv jezik zaprljat će kredibilnost i objektivnost vaše informacije. Ne zaboravite ponuditi kontakt informacije i mogućnosti za intervju i dodatne informacije ako kasnije bude potrebno. Slijedi dobar primjer priopćenja za medija.

Tužba Europskog centra za prava Roma protiv Italije prema Revidiranoj europskoj socijalnoj povelji: sustavne povrede temeljnih prava Roma na odgovarajući smještaj

Dana 21. lipnja 2004., Budimpešta, Mađarska; Strasbourg, Francuska. Europski centar za prava Roma (European Roma Rights Center) podnio je danas kolektivnu tužbu prema Revidiranoj europskoj socijalnoj povelji protiv Italije za konstantne i sustavne povrede temeljnih prava Roma na odgovarajući smještaj.

Kolektivna tužba ERRC navodi da kao rezultat izgradnje i održavanja, u politici i praksi, ispod standardnih i raso segregirajućih logora za Rome, kao i u svjetlu politike i prakse prisilnog iseljavanja Roma, prijetnji prisilnim iseljavanjem Roma, sustavnim uništenjem

imovine koja pripada Romima i sustavnim napadima na romska prebivališta, ne poštujući obveze prema međunarodnom pravu, Italija je povrijedila članak 31 Revidirane europske socijalne povelje (pravo na odgovarajući smještaj), a u vezi s člankom E Revidirane povelje koji zabranjuje diskriminaciju.

U svojoj praksi vlasti Italije rasno segregiraju Rome. Stav talijanske vlade prema Romima i javnom smještaju podupire i uvjerenje da su Romi “nomadi”. Kasnih osamdesetih i ranih devedesetih, deset od dvadeset regija u Italiji usvojilo je zakone koji imaju za cilj “zaštitu nomadskih kultura” putem izgradnje odvojenih logora. Ne postoji nikakva djelotvorna aktivnost na nacionalnoj ili bilo kojoj drugoj razini za borbu protiv razvoja takvih segregirajućih programa. Odvojeni smještaj Roma u Italiji gotovo je nepromijenjen standard i na određenom broju lokaliteta uvjeti su toliko loši da predstavljaju rizik po javno zdravlje.

Uz to, prema ERRC dokumentaciji i promatranju ljudskih prava u Italiji, što je ERRC poduzeo nezavisno, kao i u konzultaciji s partnerskim organizacijama, pokazuje se da se Romi ponovljeno i sustavno podčinjavaju prisilnom iseljenju iz smještaja, da na općem planu ne postoje osnovna proceduralna jamstva i alternativni smještaj prilikom povreda međunarodnog prava.

Kolektivna tužba koju je podigao ERRC protiv Italije također uvjerava Europski odbor za socijalna prava – tijelo sa zadatkom da nadgleda pitanja koja se postavljaju prema Europskoj socijalnoj povelji i Revidiranoj povelji – da tamo gdje se to tiče Roma, talijanske vlasti ne poduzimaju djelotvorne mjere “kako bi spriječile i umanjile beskućništvo ka njegovom postupnom iskorjenjivanju”, kako se to zahtijeva prema članku 31(2) Revidirane povelje. Kolektivna tužba ERRC također navodi da talijanske vlasti nisu poduzele adekvatne mjere kako bi kompenzirale neproporcionalno isključenje Roma iz socijalnog smještaja, te da čak nisu poduzete nikakve mjere da se adekvatno dokumentira stupanj isključenja Roma iz socijalnog smještaja.

Tužba je rezultat gotovo četverogodišnjeg rada koji je uslijedio nakon objavljivanja nacionalnog izvješća ERRC “Zemlja logora: rasna segregacija Roma u Italiji (Campland: Racial Segregation of Roma in Italy)” 2000. godine.

Cjeloviti tekst kolektivne tužbe ERRC protiv Italije dostupan je na internetu na adresi: **http://www.errc.org/Advocacyletters_index.php**.

Za dalje informacije o kolektivnoj tužbi ERRC protiv Italije, kontaktirajte Taru Bedard, istraživačicu ERRC, na adresi: **tara@errc.org** ili (+36 1) 41 32 200.

Peticije i pisma zabrinutosti³

Drugi oblik izvješćivanja je pisanje peticija ili pisama vladinim tijelima na lokalnoj, državnoj ili nacionalnoj razini. Odgovarajući predstavnici vlasti kao što su članovi parlamenta ili lokalni dužnosnici mogu skrenuti pozornost vlade na određeni problem i možda čak imati moć poduzeti određene akcije. Ove akcije dobro su istražene te su izrađeni dokumenti koji imaju za cilj doprijeti do onih koji utvrđuju politiku, a koje želite obavijestiti o vašem pitanju i uvjeriti ih da poduzmu akciju. Peticija može uključiti sastanak s onim kome se upućuje kako biste dalje raspravljali o rješenjima određenih pitanja.

Slično, pisma koja pozivaju na hitno djelovanje namijenjena su onima koji određuju politiku, liderima ili onima koji su na mjestima moći u vezi s vašim pitanjem. Pisma koja pozivaju na hitno djelovanje imaju za cilj brzu, trenutnu aktivnost za račun žrtava kršenja ljudskih prava koje se suočavaju s neminovnom prijetnjom.

Prije nego što napišete svoju peticiju ili pismo, odlučite tko je najpogodnija osoba ili ured kojem ćete se obratiti. Saznajte tko je odgovoran za to pitanje. Također, razmotrite svaki korak koji je već poduzet. Na primjer, ako ste se već obratili nekom lokalnom odvjetniku, a bez uspjeha, htjeti ćete ići na višu razinu. Kada zahtijevate djelovanje, budite svjesni onoga što je u adresatovoj moći da učini. Nemojte postavljati nerazumne ili nerealne zahtjeve, već budite jasni u onome što zahtijevate.

U nekim razdobljima, kao što je vrijeme državnih ili lokalnih izbora, pisma mogu imati veću težinu ili učinak nego inače

Ako planirate kampanju pisanja pisama, važan detalj koji treba imati na umu je vrijeme. U nekim razdobljima, kao što je vrijeme državnih ili lokalnih izbora, pisma mogu imati veću težinu ili učinak nego inače. Iskoristite takve događaje za peticije ili kampanje pisanja pisama.

Nakon što ste se predstavili, odmah pređite na glavnu točku u tekstu svog pisma ili peticije. Duge peticije ili pisma koja zaobilaze pitanje vjerojatno neće imati nikakvog utjecaja i najvjerojatnije će završiti u košu za smeće. Napravite specifične reference na relevantne dokumente ili strategije. Koristite relevantnu i pouzdanu statistiku ako je takva dostupna i uključite reference o izvoru statističkih podataka. Ovo će onome tko čita dati do znanja da posjedujete znanje te da imate ozbiljne namjere u vezi s vašim pitanjem.

Uvijek tražite pisani odgovor. Na taj način znat ćete da je vaše pismo ili peticija zapaženo, što te vam može pomoći kasnije ako se pojavi potreba za dodatnom akcijom kako bi se razriješilo vaše pitanje.

Gdje god je to moguće, pripremite i koristite šablonska pisma kako biste uštedjeli vrijeme te uvijek otisnite tekst na papiru koji ima zaglavlje vaše organizacije. Koristite se elektronskom poštom kako

biste pisma uručili svim zainteresiranim stranama, koje ih također mogu dalje lako proslijediti. Također, možete slati peticije elektronskim putem kako biste prikupili što je više moguće potpisa prije nego što ih otpošaljete na svoj cilj.

Bilteni i časopisi

Bilteni i časopisi mogu biti veoma djelotvoran način podizanja svijesti i komunikacije sa simpatizerima vaše organizacije i zajednicom. Ova metoda izvješćivanja učinkovita je za iznošenje informacije širem, već namijenjenom auditoriju, podizanju svijesti i otvaranju rasprave. Kao dodatak vijesti, ovaj format omogućuje članke i ostale priloge.

Mada je koristan kao sredstvo, ovaj tip izvješćivanja ima i svoja ograničenja. Časopisi zahtijevaju mnogo pripreme i mogu biti prilično skupi za objavu. Jeftinija varijanta je da se stvori elektronski bilten. Dobar primjer je izvješće mađarskog *Romskog pres-centra (RSK)*.⁴ Korištenje elektronskog formata omogućuje niskobudžetnu proizvodnju i laku distribuciju, ali je ograničen na primatelje koji imaju elektronsku adresu i internet.

Nacionalna/tematska publikacija

Ako vaša organizacija troši mnogo vremena i energije na specifične teme ili područja istraživanja, možda ćete poželjeti da ove informacije sastavite u jednostavnu i razumljivu publikaciju. Nacionalna ili tematska publikacija je korisno sredstvo za predstavljanje informacija koje su prikupljane u određenom vremenskom razdoblju kada objektivna analiza i obrasci kršenja prava mogu biti lako predstavljeni u obliku eseja ili rasprave.

Ovi dokumenti često zahtijevaju dosta pripreme, ali rezultat je uglavnom vrijedan toga. Monografija može biti korisna kao pregled rada vaše organizacije, kao literatura u svrhu obrazovanja o ljudskim pravima ili dostavljana kao dodatna dokumentacija za tužbe i izvješća vladajućim tijelima, predstavljajući slučaj za djelovanje.

Za lobiranje ili za važne događaje i konferencije ponekad se kao izvor također mogu koristiti manje publikacije. Slijedeći tekst pregled je karakteristika koje su svojstvene takvim publikacijama.

Izvješća iz sjene

Podnošenje tzv. "izvješća iz sjene" ili alternativnog izvješća međunarodnim upravnim tijelima odnosit će se na veći dio sljedećeg poglavlja. Ova se izvješća podnose za vrijeme procesa provjeravanja kojeg provode ugovorno-zasnovani mehanizmi za države koje su ratificirale ugovor o kojem je riječ. Neku državu općenito provjerava svake četiri godine kako bi se utvrdilo ispunjava li ratificirani ugovor. Tijekom ovoga procesa države podnose izvješća, nešto kao samopraćenje, odgovarajućem odboru koji pregledava usuglašenost izvješća s ugovorom. Nevladine organizacije

se često poziva da odboru podnesu izvješća iz sjene kako bi predstavile vlastite komentare i kritike po pitanju usuglašenosti stanja prava u državi s predmetnim ugovorom. Mnoge nevladine organizacije poduzimaju pisanje izvješća iz sjene na vlastitu inicijativu, bez poziva. Ova izvješća mogu pratiti format odgovarajućeg vladinog izvješća ili mogu biti, jednostavno, izraz zabrinutosti organizacije u vezi s odgovarajućom situacijom prema međunarodnom pravu o određenom pitanju. Ovakvi dokumenti imaju važnu ulogu u praćenju ispunjavanja međunarodnog ugovora i kasnije će biti dalje obrazloženi u narednom poglavlju o zastupanju.

Ovo nikako nije dovršeni popis različitih vrsta izvješćivanja niti su ove metode uzajamno isključive. Ipak on daje određenu predstavu o cilju koji izvješćivanje može imati. Također je važno imati na umu da djelotvorno izvješćivanje često uključuje kombinaciju metoda kao što su pisanje pisama zabrinutosti državnim vlastima i slanje tiskanog izdanja kako bi se svratilo pozornost na određeno pitanje.

Čitanje izvješća koje su napravile druge organizacije, kao što su nevladine organizacije, ombudsmani i međuvladine organizacije može biti prilično korisno pri započinjanju procesa izvješćivanja. Ovi dokumenti su uglavnom javni i mogu se naći na internet stranici organizacije ili putem zahtjeva samoj organizaciji. Popis nevladinih organizacija čija izvješća mogu biti korisna za aktiviste po pitanju prava Roma, može se naći u dijelu dodaci ovog priručniku. Primjeri nacionalnih i tematskih izvješća ERRC mogu se još naći i na: http://www.errc.org/Countryrep_index.php.

Omogućavanje djelovanja prava: uočavanje dobrog izvješća

U narednoj vježbi koristit ćemo načela dobrog izvješćivanja o kojima smo raspravljali kako bismo ocijenili sadržaj dvaju izvješća. Slijede dva izmišljena primjera pisama zabrinutosti. Pročitajte ih oba i odgovorite na pitanja koja slijede kako biste usporedili i naglasili snagu ovih izvješća.

Pismo 1:

Regional Foundation for Romani Rights
1357 Budapest 28, P.O. Box 562/45, Hungary
office@rfr.org

Zoltan Horváth
Glavni tužitelj
Ured glavnog tužitelja Mađarske
Budimpešta, Mađarska

23. lipnja 2003.

Poštovani gospodine Horváth,

Pišem Vam u ime Regionalnog fonda za prava Roma (RFRR), regionalne organizacije od javnog interesa koja brani prava Roma u srednjoj i istočnoj Europi, kako bih skrenuo Vašu pozornost na važna događanja i zatražio brzu akciju Vašeg ureda.

Slučaj se tiče skorašnjeg hapšenja dvojice policajaca u gradu Gyöngyös, a u vezi je s iznuđivanjem novca i mučenja pojedinaca Roma. Dana 5. ožujka 2003., mađarski list sa sjedištem u Budimpešti, Népszabadság, izvijestio je da su četiri policajca, od kojih dvojica stariji poručnici, uhapšena u mjestu Gyöngyös zbog sumnje za iznuđivanje, grupnu pljačku i zlouporabu položaja. Prema dnevnom listu, hapšenje se dogodilo kao posljedica incidenta iz veljače 2003., za vrijeme kojega je najmanje šestorica policajaca otela tročlanu romsku obitelj i pretukla mladi par pred njihovom 10-godišnjom kćeri, u šumi koja se nalazi blizu susjednog grada Aszoda. Policajci su navodno pretukli i dijete. Za vrijeme fizičkog zlostavljanja policajci su uzeli obiteljsko zlato i zahtijevali 125 milijuna mađarskih forinti (približno 500.000 eura), prema dnevnom listu. Policajci su konačno prestali tući par kada su ovi prihvatili platiti 7 milijuna mađarskih forinti (približno 28.000 eura). Tada je jedan od policajaca otpratio Romkinju da donese novac dok su preostali policajci zadržali njenog muža i dijete kao taoce.

Po puštanju obitelji par je podnio tužbu kod lokalnog policijskog istražitelja protiv umiješanih policajaca i sa zakašnjenjem od nekoliko mjeseci, nakon pretresa njihovih kuća i ureda ujutro 4. ožujka 2003, četiri policajca su uhapšena istoga dana. Népszabadság je izvijestio da lokalni istražitelj namjerava preporučiti lokalnom sudu da dvojica policajaca budu osuđena zbog gore navedena dva prekršaja.

Gospodine Horvat, RFRR istraživanje vođeno u Mađarskoj od 2000. g. pokazuje postojanje visoke razine antiromskog osjećaja u zemlji, kao karakteristiku odnosa između Roma i njihovih neromskih susjeda. Široko rasprostranjena rasistička kršenja prava Roma postoje u Mađarskoj, i u mnogim slučajevima počinitelji su oni koji provode zakon. RFRR poziva Vaš ured da osigura da svi policajci umiješani u iznuđivanje novca i kršenje prava romske obitelji, budu brzo dovedeni pred lice pravde. Stoga mi zahtijevamo otvaranje istrage protiv ostale dvojice policajaca koji su navodno bili umiješani u kršenje prava, te da istraga protiv dvojice policajaca uhapšenih 4. ožujka istraži rasni duh incidenta i uzme u obzir da je došlo do mučenja.

RFRR s dužnim poštovanjem zahtijeva da bude informiran o svim akcijama poduzetim od strane Vašeg ureda u vezi s ovim slučajem. Također pozdravljamo svaku dalju priliku da s Vama raspravljamo o ovom slučaju.

Iskreno,
Istvan Mohacsi
Izvršni direktor

Pismo 2:

Regionalna fondacija za prava Roma
 1357 Budimpešta 28, P.O. Box 562/45
 Mađarska
office@rfr.org

20. lipnja 2004.

Koga se može ticati:

Pišem Vam još jednom kako bih naglasio zabrinutost moje organizacije za postupanje prema romskim prosiocima koje se uznemirava i podvrgava strahovitim kršenjima prava od strane grozних službenika provođenja zakona u ovom okrugu. U posljednje vrijeme Romi su podvrgnuti nasilju i mnogim rasističkim napadima.

Na primjer, jedan rumunjski Rom bio je pokupljen od strane dvojce policajaca koji su ga zgrabili za ruke i natjerali da uđe u njihovo vozilo bez ikakve riječi, te su ga odveli u napušteni kraj na vrhu planine. Policajci su ga psovali, a zatim ga izbacili iz auta. Jedan policajac mu je pocijepao hlače dok je pokušavao da mu ih skine, dok je drugi policajac gledao i smijao se. Zatim su ga ostavili na mjestu odakle je morao dugo pješaćiti da bi stigao kući. On ima 4-oro djece.

Ion Smardoi nam je rekao da su njegovu jednu trudnu ženu policajci ostavili pored puta! Slatka i nedužna djevojčica, rumunjska Romkinja koja nije mogla ići u školu zbog toga što je Romkinja također je bila pokupljena od strane policije dok je prosila. Policajci su je odvezli nekoliko kilometara u pravcu logora u napuštenom kraju, ostavili je nasuprot i oduzeli joj cipele. Policajci su navodno ostavili jedno nedužno dijete da se vrati kući bosonogo!!!

Ovakvi šokantni primjeri dešavaju se sada stalno. U mnogim slučajevima, policija također drsko krade od Roma novac koji su oni prikupili prošenjem.

Prosvjeduemo protiv ovakvih akcija rasističke policije! Ovakve akcije su jasno okrutne, neljudske, degradirajuće i kažnjive te predstavljaju teške povrede mnogih međunarodnih zakona o ljudskim pravima. Treba biti šokirani i stidjeti se što se takve akcije događaju u ovom području i pod Vašim nadzorom!

Ovim zahtijevamo da se otvori trenutna istraga o uznemiravanju i kršenju prava od strane službenika koji provode zakon, te da se svi službenici za koje se utvrdi da su odgovorni za takvo uznemiravanje i povrede ljudskih prava smjesta privedu kako bi iskusili zasluženu i oštru pravdu. Zahtijevamo temeljne promjene u sustavu, zajedno s brzim i oštrim kažnjavanjima policijskih službenika koji krše zakon. Također očekujemo da budemo informirani o bilo kojoj i svakoj aktivnosti od strane Vašeg ureda po ovom pitanju.

Promatrajući oba pisma u kvadratićima naznačite koje tvrdnje najbolje opisuju jedno od dva pisma.

- ☐ Sadrži određene podatke o događajima, ljudima i mjestima.
- ☐ Vrluda i zaobilazi glavne tačke.
- ☐ Daje posebne preporuke za akcije koje trebaju biti poduzete.
- ☐ Izostavlja uvod o organizaciji ili zabrinutom pojedincu.
- ☐ Adresirano je ispravno određenom tijelu uprave.
- ☐ Donosi senzacionalističke i dramatične izjave.
- ☐ Sadrži osnovne gramatičke i pravopisne greške.
- ☐ Utemeljeno je na pažljivom i točnom istraživanju i podacima.
- ☐ Zahtijeva obavještenje o svakoj poduzetoj aktivnosti.
- ☐ Prema sadržaju i tonu odaje poštovanje.

- Koje pismo smatrate jačim?

- Biste li nešto dodali jačem pismu kako biste ga poboljšali?

Sadržaj opširnog izvješća

Ne postoji nikakav poseban način da se iznesu informacije koje želite proširiti. Kako se budete navikavali na izradu izvješća, razvit ćete vlastiti stil i model izvješćivanja zasnovan na vašem osobnom mišljenju o tome što je najbolje za vašu organizaciju i pitanja o kojima izvješćujete. Objavljeno monografsko izvješće na neku temu ili specifičnu državu razlikovat će se po svom obliku od tiskanog izdanja ili pisma zabrinutosti. Također se može razlikovati od kraćeg izvješća napravljenog za neki poseban događaj ili konferenciju. Procjenjivanje onoga što je potrebno uključiti u izvješće zahtijeva nešto razmišljanja o vašim ciljevima i publici. Kao naputak, cjelovito objavljeno izvješće o istraživanju koje je poduzela organizacija te o postupku dokumentiranja u određenom području može ugrubo sadržavati sljedeće komponente:

Procjenjivanje onoga što je potrebno uključiti u izvješće zahtijeva nešto razmišljanja o vašim ciljevima i publici

Sadržaj. Jasno i dobro organizirano izvješće treba imati sadržaj koji označava sve dijelove izvješća. Svakom dijelu treba dati naslov koji omogućuje čitatelju da lakše odredi na što se taj dio odnosi.

Ovo je primjer sadržaja nacionalnog izvješća ERRC za Češku Republiku:

<i>Sadržaj</i>	
Sadržaj	
Riječi zahvalnosti	6
1. Uvod: Romi u Češkoj Republici	8
2. Romi i školstvo u Bohemiji, Moravskoj i Šleziji	15
3. Romi u specijalnim školama u Češkoj Republici	22
3.1. Slijepa ulica: sastav i priroda specijalnih škola	30
3.2. Sadržaj obrazovanja u specijalnim školama	35
3.3. Slab izbor: mogućnosti za napredovanje učenika koji su završili specijalne škole	35
4. Smještaj u specijalne škole	39
4.1. Zloupotreba roditeljske suglasnosti	41
4.2. Visoka stopa preporuka za psihološko ispitivanje	46
4.3. Uloga psihologa u smještaju romske djece u specijalne škole	49
4.3.1. Proceduralne zloupotrebe: propust adekvatnog ocjenjivanja	50
4.3.2. Testovi	53
4.3.3. Drugi elementi psihološke evaluacije	57
4.3.4. Put ka izlaganju: "granični slučajevi" i "dijagnostički boravak"	59
4.4. Smještaj u specijalne škole na osnovi jezika	62
4.5. Smještaj u specijalne škole zbog razloga koji nisu u vezi sa sposobnostima učenja	65
4.6. Upisivanje Roma u specijalne škole	67
5. Zloupotreba u specijalnim školama	70
6. Izlazak iz specijalnih škola	72
6.1. Prebacivanje u redovne osnovne škole	73
6.2. Nadoknada za učenike koji su završili specijalne škole: slučajevi ponovne kvalifikacije	75
6.3. Nema djelotvornog lijeka	76
7. Specijalne škole kao geta za Rome; okrug Opava kao češki mikrokozmos	78
8. Češke osnovne škole: izvor oštećene romske djece	84
8.1. Kršenje prava romske djece od strane učitelja i drugog školskog osoblja u osnovnim školama	84
8.2. Pokušaji učitelja u osnovnim školama da prisile romsku djecu na prebacivanje u specijalne škole putem kaznene uporabe ocjena	89
8.3. Zanemarivanje i zapuštanje u učionici	90
8.4. Kršenje prava romske djece od strane neromskih učenika u osnovnim školama; propust školskih vlasti da djelotvorno interveniraju u korist romske djece	94
8.5. Bježanje s nastave	100
8.6. Neodgovarajuća potpora roditeljima Romima	101
8.7. Zaključak: traumatizirana djeca	102
9. Daljnja ograničenja prava na obrazovanje: Zakon o češkom državljanstvu iz 1992. i obrazovanje romske djece	104
10. Obrazovanje manjina	108
11. Povrede prava na obrazovanje kao ključ drugih pitanja prava Roma u Češkoj Republici	111
12. Zaključak: bacanje krivice na romsku obitelj	114
13. Pravedno rješenje: preporuke Europskog centra za prava Roma vladi Češke Republike	118
14. Bibliografija	120
15. Dodaci	126
16. Zaključak na romskom jeziku	139

Zahvale. Izvješće malokad predstavlja rad jednog pojedinca. Od zaposlenih u vašoj organizaciji do konzultanata, istraživača i urednika, postoji mnogo ljudi koji daju značajan doprinos pisanju i završavanju izvješća. Svakome ponaosob treba zahvaliti za njihov trud.

Izvršni zaključak. Izvršni zaključak izvješća često je neobvezan dodatak. Može sadržavati pregled istraživanja i rada koji je poduzela organizacija, uključujući obrasce otkrivene putem promatranja. Poneka organizacija može izabrati da ovdje, a ne na kraju izvješća, navede svoje preporuke za poboljšanje situacije. Ovaj zaključak piše predsjedavajući kolegija direktora, izvršni direktor ili netko drugi od osoblja u višem rangu.

Uvod. Uvod vašeg izvješća postavlja ton dokumenta te bi stoga trebao biti zanimljiv i obuhvatiti nekoliko elemenata. U ovaj dio treba biti uključen i kratki uvod o vašoj organizaciji: Tko ste? Koji je vaš mandat? Jeste li nacionalna ili regionalna nevladina organizacija? Zašto ste poduzeli istraživanje ove prirode?

Uvod treba postaviti kontekst za situaciju u kojoj izvješćujete. Ne biste trebali pretpostaviti kako je vaša publika prethodno upućena u određeno pitanje ili zemlju na koju se izvješće odnosi. Stoga je vaša odgovornost dati uvod ili pozadinu situacije o kojoj se govori.

Konačno, uvod treba sadržavati pregled samog izvješća. Pokušajte ukratko opisati glavne točke izvješća, na najsažetiji mogući način. Nakon čitanja uvoda vaš auditorij bi trebao dobiti dobar pregled istraživanja sadržanog u izvješću te saznati o pristupu vaše organizacije pitanjima i zaključcima koje ste izveli iz istraživanja.

Glavni tekst. Ovo je suština vašeg izvješća. Treba biti dobro promišljeno i sadržavati poglavlja koja prate logički smisao. Kada opisujete neku povredu ljudskih prava naznačite točno koja ljudska prava su povrijeđena, prema kojem domaćem ili međunarodnom zakonu. Korisno je da navesti zakon ili regulativu umjesto da samo naznačite odjeljak ili članak o kojem je riječ. Ovo ima mnogo više smisla za čitatelja koji možda ne poznaje zakon nego što ima naznaka informacije koja nije navedena.

Uključite navode onih koje ste intervjuirali tijekom procesa promatranja ili istraživanja. Budite sigurni da su izjave točno prenijete i da su informanti anonimni kada je to potrebno da bude tako. Također, budite sigurni da je vaš stil navođenja točan i konzistentan kroz čitav dokument. Nedosljednosti i nedostaci informacije odrazit će se loše na vašu organizaciju.

Sve liste, grafikoni i tabele trebaju biti jasno opisani, označeni i objašnjeni. Ovo također stoji i za sve statističke podatke koji se koriste, bilo da su prikupljeni od strane vaše organizacije, bilo od strane nekog drugog. Vi ste odgovorni za točnost svih informacija koje su sadržane u vašem izvješću

Rješenja i preporuke. Ovo su bitni elementi izvješćivanja. Izvješća ne trebaju biti samo kritična već isto tako i konstruktivna. Sposobnost da se ukaže na probleme i nasilja, važna je, ali i odgovornost da se ponudi preporuka zasnovana na vašim promatranjima. Gdje vlada treba započeti ispravljanje ovih pitanja ili nasilja? Trebaju li zakoni biti doneseni ili promijenjeni? Je li financiranje neophodno za projekte zasnovane na zajednicama? Što biste vlastima preporučili kao plan akcije?

Bibliografija. Bibliografija izvješća treba sadržavati svu informaciju citiranu u glavnom tekstu i korištenu u izvješću. Konzultirajte odgovarajući naputak za detalje citiranja različitih dokumenata.

Dodatak. Ovo je uglavnom završni dio dokumenta. Dodaci mogu uključivati informacije kao što su nacionalni i međunarodni dokumenti, zakoni, propisi ili prepiska citirana u glavnom dijelu teksta. Također često su uključene u dodatke i tabele koje sadrže neobrađene podatke korištene za prikupljanje statističkih podataka navedenih u tekstu izvješća. Uključivanje ovih dodataka doprinosi kredibilitetu i transparentnosti izvješća jednako kao i pristupu čitatelju.

Omogućavanje djelovanja prava: definiranje vašeg mandata

Na crtama koje slijede upišite kratak opis vaše organizacije onako kako bi se pojavio u uvodu izvješća. Ne zaboravite uključiti podatke o tome tko ste, što radite i jeste li regionalno, državno ili međunarodno usmjereni.

Plasiranje izvješća

Plasiranje izvješća bi trebalo biti dobro promišljen događaj za vašu organizaciju. Bilo da je rezultat vašeg rada, izvješće iz sjene, izvješće namijenjeno političarima ili nešto što je namijenjeno šire državnom ili međunarodnom auditoriju, trebate odrediti plan distribucije izvješća. Kome će izvješće biti poslano? Kada će biti datum izlaska? Hoćete li držati konferenciju za tisak kako biste obilježili izlazak izvješća? Koja je predviđena reakcija vašeg auditorija na izvješće? Postoje drugi događaji s kojima bi se izlazak izvješća mogao povezati kako bi se naglasio njegov značaj?

Sve je u tempiranju....

Rujna 2001. ERRC je objavio izvješće o kršenju ljudskih prava Roma u Rumunjskoj nazvano *“Država nekažnjavanja”*. Nakon mjeseci istraživanja, pisanja i uređivanja, datum izlaska publikacije određen je za 11. rujna 2001.

Nema potrebe reći, publikacija ERRC o Rumunjskoj nije bila najveća vijest toga dana. Izvješća o terorističkim napadima u New Yorku i Washingtonu dominirala su vijestima u čitavom svijetu. Rumunjsko izvješće dobilo je mnogo manje pozornosti nego prethodno objavljeno nacionalno izvješće ERRC, zato što su se napadi na Svjetski trgovinski centar dogodili istoga dana. Jasno je da je ovo nešto što se nije moglo izbjeći, ali ipak oslikava značaj tajminga prilikom izlaska izvješća.

Ako je vaše izvješće namijenjeno određenom auditoriju, dobra je ideja poslati ga na nekoliko drugih mjesta. Na primjer, ako ste objavili izvješće o isključenosti romske djece iz obrazovanja, s ciljem da se dostavi vladinim tijelima kao što je Ministarstvo za obrazovanje, također je dobra ideja izvješće dostaviti drugim odgovornim liderima u vlasti (na primjer, članovima skupštinskih odbora koji se bave obrazovnim pitanjima, vladinim institucijama specijaliziranim za obrazovanje itd.), opozicijskim strankama, određenim medijima, zainteresiranim akademskim kontaktima, i drugim organizacijama zainteresiranim za vaše pitanje. Ovo će potpomoći otvaranju rasprave u vezi s vašim istraživanjem i nalazima. Također ćete možda željeti priložiti kratki rezime izvješća, naglašavajući njegov sadržaj i svrhu, nešto kao kratki briefing ili uvodno pismo.

S obzirom na to da je financiranje često ograničeno za većinu nevladinih organizacija, bitno je da razborito plasirate svoje izvješće. Želite privući pozornost onih koji će biti najviše zainteresirani za vaše izvješće, bez nepotrebnih troškova na one koji mu neće pokloniti nikakvu pažnju. Dodatni detalji o plasiranju izvješća kao dijela vaše kampanje zastupanja mogu se naći u sljedećem ulomku.

Etika izvješćivanja

Kako je naglašeno u prethodnom ulomku o promatranju, prilikom izvješćivanja bitno je da održite vaš kredibilitet kao pojedinac i organizacija. Stoga je verifikacija informacije bitan sastavni element stvaranja vašeg izvješća. Razumno rasuđujte: ako postoji neka sumnja u vezi s vjerodostojnošću određene informacije, izostavite je. Imate moralnu obvezu da osigurate točnost plasirane informacije.

Razumno rasuđujte: ako postoji neka sumnja u vezi s vjerodostojnošću određene informacije, izostavite je

Budite precizni, točni i vodite dobru evidenciju o svom istraživanju. Korisno je da završena izvješća imate pregledana i pažljivo uređena od strane raznih članova vašeg osoblja i pouzdanih pojedinaca ili konzultanata kako biste bili sigurni da neka pitanja nisu ostavljena bez odgovora i kako nema praznina u informacijama. Zapamtite: u mnogim slučajevima, najuvjerljiviji argument je kada se činjenice predstavljaju jasno i nepristrano.

Drugo važno etičko razmatranje u izvješćivanju je zaštita izvora. Ako se to zahtijeva, morate poštovati želje izvora da ostane anoniman prilikom objavljivanja izvješća. Ukoliko je to moguće, koristite inicijale ili šifre, mada se mogu pojaviti situacije u kojima čak i ovo može predstavljati prijetnju za pojedinca. Morate dobiti suglasnost od onih koje intervjuirate prije nego što objavite izvješće. Budite otvoreni i poštteni po pitanju svojih namjera da objavite izvješće kao i o tome koji su ciljevi vašeg izvješća.

Osiguravanje djelovanja prava: izvješćivanje o ljudskim pravima

Koristite informacije koje ćete saznati u ovom poglavlju kako biste pristupili sljedećoj situaciji.

Vaša organizacija radi na dokumentaciji o pitanjima prava Roma u vašoj zemlji već određeni broj godina, putem praćenja medija, terenskih posjeta zajednicama koje trpe kršenja ljudskih prava i stalnih kontakata s drugim nevladinim i međuvladinim organizacijama.

U posljednje vrijeme ojačao je pokret ekstremističke omladine koja fizički napada Rome i nedavno pridošle imigrante. Val antiromskog nasilja od strane pristalica ovog ekstremističkog pokreta je u porastu, a vlasti su učinile malo kako bi spriječile ili kaznile odgovorne za to. U novinskom intervjuu, jedan od lidera ekstremističkog pokreta najavio je namjeru pokreta da “počisti zemlju za godinu dana”.

Tijekom proteklog vikenda, sedmorica muškaraca s maskama na licima okružila je kuće dviju romskih obitelji i napala njihove članove bejzbol palicama i drugim neidentificiranim predmetima.

Prema medicinskim izvješćima, romske žrtve pretrpjele su potrese, zadobile prijelome ruku i modrice. Počinitelji su uništili imovinu ovih obitelji, a zatim prolili zapaljivu tekućinu po kućama i zapalili ih. Zgrade i imanja, uključujući osobne isprave Roma, potpuno su uništeni u vatri.

Vaša zemlja ima krivični zakon koji ne sadrži posebne odredbe za krivična djela počinjena iz rasne mržnje.

U osiguranom prostoru (i na posebnom papiru, ako je potrebno) razvijte plan izvješćivanja. Neke od stvari koje ćete možda željeti razmotriti su:

- Koja važna pitanja ćete postaviti? Koje kriterije ćete koristiti kako biste odlučili o ovome?
- Tko čini vaš ciljni auditorij? Kome se obraćate u vašem izvješću?
- Kako ćete najaviti i plasirati svoje izvješće?
- Što ćete preporučiti? Kome?
- Budući da vremena koja obiluju političkim događajima općenito utječu na stvaranje izvješća o mnogim pitanjima, koji detalji će doprinijeti da vaše izvješće opstane?

[illegible]

Bilješke:

- ¹ Helsinki Foundation for Human Rights, Human Rights Monitoring (Promatranje ljudskih prava). Varšava, Poljska, 2002, str. 182.
- ² Ibid., str. 182.
- ³ Preuzeto iz: ERRC, COHRE i Fondacija Milan Šimečka. Defending Roma Housing Rights in Slovakia. Bratislava, 2004.
- ⁴ Internet adresa: **www.romapage.hu**.

Dio B
Osiguravanje djelovanja prava

Poglavlje 7.
Zastupanje

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

7. ZASTUPANJE

Uvod

Ovo poglavlje sadrži osnovne upute o zastupanju prava Roma. Kao aktivist angažiran u lokalnom kontekstu vjerojatno ćete znati šta je najbolje za vašu organizaciju te biste stoga ove upute trebali primjenjivati samo ako su usuglašene s vašim ciljevima i situacijom. Poglavlje koje slijedi usmjerit će se na mogućnosti zastupanja ljudskih prava Roma, kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini. U većem dijelu ovog poglavlja pretpostavlja se da ste upoznati s mehanizmima opisanim u poglavljima 3 i 4. Dobro bi bilo vratiti na ta mjesta i još jednom pregledati povelje Ujedinjenih naroda i regionalne europske instrumente za ljudska prava prije nego što nastavite s dijelom o zastupanju.

Dok budete čitali ovo poglavlje, imajte na umu da obrana prava započinje kod kuće. Vaša domovina je mjesto gde ćete postići najneposrednije učinke za vašu stvar. Ujedinjeni narodi i razna regionalna tijela mogu osuditi i osramotiti, ali su često ograničeni u striktnom provođenju svojih preporuka. Ako, ipak, odaberete pratiti put mehanizama međunarodnog zastupanja, tada je važno nastaviti vršiti pritisak na vašu vladu kod kuće, upotrebljavajući kao oruđe vašeg zastupanja preporuke i komentare određene od strane međunarodnih tijela.

Konačno, ako je vaša organizacija relativno nova, dobro bi bilo potražiti savjet od lokalnih nevladinih organizacija i drugih čimbenika s iskustvom u zastupanju u vašem području interesa. Mnogim organizacijama će biti drago podijeliti svoja iskustva i steći saveznike za svoju stvar.

Što je zastupanje ljudskih prava?

Zastupanje ljudskih prava niz je strateških djelatnosti zasnovanih na pažljivom istraživanju i dokumentaciji određenog pitanja, ujedno je i mobilizacija koja ima za cilj promijeniti ponašanje, kulturne stavove, odnose i politiku koja se odnosi na društvene institucije. Zastupanje uočava pitanja i iznosi ih pred javnu političku svijest u cilju društvene promjene. Kao i dokumentacija ljudskih prava, zastupanje ljudskih prava djelatnost je od javnog interesa. Potreba za zastupanjem proistječe iz našeg neotuđivog prava da imamo jednak pristup univerzalnim ljudskim pravima.

Zastupanje je *politička aktivnost*, mada često djeluje u oblasti neformalne politike. Izvan političkih stranaka, vlada i zakonodavstava, zastupnici nastoje utjecati na *političku zajednicu*, privatni sektor, građansko društvo, građane pojedince i organizacije. Kako se društvena promjena ne pojavljuje

preko noći i ne samo utjecajem na jedan segment društva, zastupanje često teži utjecaju na razvoj strategija ili reformu u vladama, kao i na osposobljavanje, obrazovanje i mobilizaciju. Često

Mnogi ljudi nemaju odgovarajuće znanje o tome šta podrazumijeva pristup ljudskim pravima. Osposobiti ih putem obrazovanja značajan je cilj zastupanja

strateške djelatnosti zastupnika mogu biti pokušaj objedinjenja nekoliko ciljeva u jedan. Na primjer, ako djelatnost zastupanja ima za cilj utjecati na politiku vlade, zastupnici također mogu raditi na podizanju javne svijesti u vezi s određenim pitanjem, obrazovati kao i stvarati pritisak javnosti u vezi s datim pitanjem. Mnogi ljudi nemaju odgovarajuće

znanje o tome šta podrazumijeva pristup ljudskim pravima. Osposobiti ih putem obrazovanja značajan je cilj zastupanja. Stoga zastupanje zahtijeva bitne političke vještine, kao što su mobiliziranje, organiziranje, komuniciranje, lobiranje, pregovaranje i planiranje strategija.

Aktivnosti zastupanja mogu biti usmjerene utjecaju na političke odluke na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Ovo poglavlje osvrnut će se na upute za strateško vođenje kampanje i pokazati aktivnosti koje mogu biti usmjerene na obje razine.

Što radi zastupnik?

Budući da zastupanje nije jednostavna posebna aktivnost, već podrazumijeva izvjesnu strategiju namijenjenu društvenoj promjeni, zastupnici se angažiraju u raznim aktivnostima. Zastupnik kao pojedinac možda neće sudjelovati u *svakoj niže navedenoj aktivnosti*, već se može usmjeriti samo na jednu od datih mogućnosti u kojoj može postići najbolje rezultate.

Jedna od glavnih funkcija zastupnika je *istraživati, analizirati i osmišljavati* pitanja. Zastupnici trebaju biti u tijeku s najnovijim vijestima, politikom i zakonodavstvom (na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini), a tiču se pitanja kojima se bave. Na primjer, razvijaju li se u vašoj zajednici obrasci zločina počinjenih iz mržnje? Ponašaju li se lokalne vlasti diskriminirajuće prema Romima prilikom pružanja medicinske njege u određenim područjima vaše zemlje? Kao država koja čeka na prijam u članstvo EU, je li vaša vlada ugradila Rasnu uredbu EU u nacionalno zakonodavstvo? Ovo su sve pitanja koja su u vezi s pravima Roma i značajna su za zastupanje prava Roma. Zastupnici stvaraju veze između lokalnih pitanja, nacionalnih borbi i međunarodnih pokreta. Korištenje dokumentacije o ljudskim pravima kao i drugih izvješća može vas držati obaviještenima o trendovima u poznavanju povreda ljudskih prava te o progresivnim pobjedama u politici i zakonodavstvu. Oni koji su zainteresirani za političko djelovanje mogu pokušati izraditi nacrt zakona za koje bi željeli da budu usvojeni, ili izraditi analizu i komentar (ne)učinkovitosti aktualnih zakona. Razne mogućnosti se otvaraju kada imate dobre i pouzdane informacije.

Zastupnik je....

• obrazovan	• stručan	• uvjerljiv	• organiziran
• pripremljen	• promišljen	• kreativan	• oprezan

Zastupnici *djeluju strateški i stvaraju mreže*. Stvaranje strategije zastupanja uključuje i izbor vođenja kampanje zasnovane na proklamiranom mandatu vaše organizacije i resursima koji su vam na raspolaganju, kao i na isplaniranim aktivnostima. Stvaranje dugoročnih i kratkoročnih ciljeva može pomoći u usmjeravanju kampanje. Zastupnici moraju odlučiti na koja vrata trebaju zakucati i koje je aktivnosti najbolje voditi. Pitanja o kojima oni razmišljaju mogu uključivati i:

- *Što ova kampanja treba postići?*
- *Tko je cilj apela?*
- *Je li cilj reformiranje stare ili stvaranje nove politike?*
- *Hoće li druge organizacije biti od pomoći u postizanju cilja kampanje?*
- *Postoje li pojedinci ili grupe koji bi bili prirodni saveznici?*
- *Kakvi su rezultati ranije provedenih akcija?*
- *Kakva je trenutna politička klima?*
- *Koja bi kombinacija aktivnosti bila najučinkovitija?*

Od sastanaka s vladama i međuvladinim organizacijama do konferencija o lokalnim pitanjima ili sastanaka s predstavnicima raznih medija, zastupnici su viđeni kao ‘stručnjaci’ u svom području i pitanjima. Ovo sobom povlači i odgovornost korektnog informiranja i pouzdanosti za ovaj zadatak.

Zagovaranje i lobiranje uglavnom su djelatnosti koje se obično povezuju sa zastupanjem. Na primjer, zastupnici mogu igrati važnu ulogu u javnom interesu putem pregovora sa zakonodavcima po pitanju nacrtu zakona. Zahvaljujući dobrom razumijevanju pitanja kojima se bave, političkim vještinama i poznavanju sustava, zastupnici mogu doprinijeti naporima izrade djelotvornih zakona. Uvjerljivi argumenti i kampanje, međutim, nisu rezervirani samo za političare i vladine dužnosnike. Zastupnici djeluju kako bi utjecali na stavove šireg društva čime se podstiče društvena promjena.

Konačno, značajan dio rada na društvenoj promjeni je obrazovanje. Zastupnici mogu osigurati trenutne i važne informacije za medije, političare i zajednicu, podižući svijest i javnu samosvijest. Ovo se može učiniti putem javne obrazovne kampanje razbijanja mitova koji okružuju određeno pitanje, putem obrazovanja o pravima sadržanim kako u nacionalnom tako i u međunarodnom zakonodavstvu, ili iznošenjem kritika i preporuka sačinjenih od strane međunarodnog tijela ljudima iz naroda. Zastupnici djeluju kroz obrazovanje, osposobljavajući pojedince i ohrabrujući sudjelovanje građana u javnim poslovima.

Stvaranje strategije delovanja prilikom zastupanja

Ne postoji samo jedan obrazac zastupanja kojeg bi se moglo slijediti da bi se stvorila uspješna strategija djelovanja. Mnoge su stvari stoga u ovom području trivijalne i pogrešne te su potrebni dobro osmišljeni planovi i razmatranja lokalnog konteksta. Kada počinjete, dobra ideja je konzultirati druge organizacije u vašoj području u kojima se slično razmišlja, kako biste podijelili iskustva u zastupanju. Ovo što slijedi naputak je o razmatranjima strategija zastupanja.

Odredite ciljeve i svrhe

Vaš plan možete započeti tako što ćete prvo odrediti postoji li određeno pitanje na koje biste željeli usmjeriti čitavu kampanju, ili ćete poduzeti mnoštvo raznih aktivnosti zastupanja usmjerenih na prava Roma. Odredite ciljeve vaše kampanje, uključujući svrhe, kako dugoročne tako i kratkoročne. One trebaju biti specifične, izvodljive i realistične. Postoji li aktivnost koju želite posebno poduzeti kako biste podržali prava Roma? Ako je svrha vašeg zastupanja poboljšati pristup Roma smještaju, cilj može biti da radite s lokalnom upravom kako biste donijeli prijedlog novog propisa po pitanju pristupa javnom smještaju, ili kako biste izvršili pritisak na državu da poštuje svoje obveze prema međunarodnom ugovoru. Želite li promijeniti određenu politiku ili zakon koji izravno ili neizravno diskriminira romsku zajednicu, ili ima neki drugi negativni utjecaj na Rome? Hoćete li komentirati djelotvornost zakonodavstva? To je moguće učiniti ako podnosite izvješće iz sjene međunarodnom tijelu.

Utvrđite vaš ciljni auditorij

Označavanje ciljnog auditorija pomoći će vam oblikovati poruku tako da privuče najveću moguću pozornost. Možete ciljati na:¹

	Primjeri ciljeva
Vlade	Lokalni dužnosnici, javni službenici, političari, javne institucije, međunarodne organizacije
Građansko društvo	NVO, organizacije u zajednici, svi sudionici u javnom dijalogu
Privatni sektor	Poslovni svijet, multinacionalne korporacije, profesionalna udruženja
Pojedinci	Zajednice, javnost, medijske kuće, obrazovni djelatnici

Ovo su glavni sektori udara u cilju stvaranja stvarne promjene. Mada jedna organizacija sama ne mora neophodno izvrši utjecaj na sve ove sektore, kratkoročni ciljevi zastupanja mogu početi ciljanjem na jedan ili dva sektora te proširenjem na ostale tijekom vremena, usporedno s ispunjavanjem ciljeva.

Na primjer, počinjanjem s reformom lokalne politike segregacije u školi, a sa ciljem da se promijene stavovi zajednice prema integracijskom školstvu za romsku i neromsku djecu.

Vodite istraživanje o tome tko su svi sudionici. Ako je vaš cilj reforma politike, zašto je ovo pitanje važno zakonodavcima? Na koji način je to u javnom interesu? Zašto mediji trebaju obratiti pozornost na vašu borbu? Tko bi bio vaš najvjerojatniji saveznik, kao koalicijski partner? Također je važno znati i tko nije dio vašeg auditorija – upoznajte onoga tko će biti vaša najveća opozicija. To će vam pomoći da naučite koja je vaša snaga i koje su slabosti vašeg položaja, kako biste bili pripremljeni za oponirajuće argumente.

Razvijte poruku i osmislite aktivnosti do kraja

Razvijte vašu poruku. Učinite je jasnom, jednostavnom i dobro osmišljenom. Budite sažeti o tome šta je vaš cilj i zašto je važan. Razradite točke vašeg argumenta, imajući na umu vaš ciljani auditorij. Ako kritizirate zakon ili politiku, dobro bi bilo naznačiti preporuke za poboljšanje ili promjenu.

Osmišljavanje je jedan od najboljih načina da se prenese poruka učinkovito i uspješno. Iznesite što je moguće više ideja, ali izaberite samo onu koja je “krema u kolač”. Odaberite najbolje strategije koje proizlaze iz vaše snage, lokalnog konteksta, resursa i mogućnosti koje vam stoje na raspolaganju. Imajte na umu da vremensko tempiranje vaše kampanje može biti bitan element, posebno u vrijeme izbora, oblikovanja politike, međunarodnih događaja i godišnjica. Također budite sigurni da ste razmotrili rizike i moguće prepreke na koje ćete naići, kao i to kako ćete ih spriječiti ili nadvladati.

Provedite plan akcije

Idite izravno u ministarstvo, u odgovarajući ured ili lokalnu instituciju. Zakažite sastanke s političarima i/ili birokratama. Sastanite se i formirajte koalicije s ostalim organizacijama koje imaju sličan ili srodan mandat. Načinite kopiju verzije propisa za koje biste željeli da postanu zakon. Počnite kampanju pisanja pisama – primijenite vaš plan s pouzdanjem i upornošću. Budite pripremljeni na udare i prilagodite se prilikama koje iskrsnu. Ne stidite se potražiti savjet druge nevladine organizacije, znanstvenika, profesionalaca itd. Mišljenja izvana često mogu ponuditi perspektivu utemeljenu na iskustvu, isto kao što mogu uspostaviti odnose uzajamnog poštovanja.

Ocijenite svoje rezultate i akcije

Poslije svega, isplanirajte način određivanja utjecaja vaše kampanje ili akcije i analizirajte rezultate odluka koje ste donijeli. Ovo je važan, mada često previđan element vođenja kampanje, svakako bitan za uvećanje uspjeha budućih akcija. Je li strategija bila ona prava? Jeste li bili uspješni u vršenju utjecaja na vaš ciljani auditorij? Jeste li postigli ciljeve koje ste postavili? Koji aspekti su se pokazali neuspješnima i kako se na njima radilo tijekom kampanje ili akcije? Ocijenite vaše

rezultate i metode koje ste odabrali da biste postigli ciljeve. Ne zaboravite popisati materijale koje ste koristili, kao i vaše akcije. Neka od važnih pitanja koja treba postaviti su:

- Je li postignut napredak u ciljanom području?
- Jesu li za to odgovorni donositelji odluka?
- Jesmo li angažirali građane i potakli njihovu raspravu i učešće?
- Jesu li resursi bili uspješno iskorišteni?

Stvaranje mreža i izgradnja koalicija

Kako je prethodno navedeno, upoznavanje ključnih igrača u vašem pitanju je važan korak. Jednako toliko važno je, međutim, i izgrađivanje profesionalnih odnosa s utjecajnim akterima. **Stvaranje mreže** obuhvaća razvijanje savezništava s drugim nevladinim organizacijama, narodnim pokretima, političkim istomišljenicima, liderima, stručnjacima i akademikima, što sve doprinosi pokretu koji podržavate i ojačava vaš rad. Organiziranje ili prisustvovanje konferencijama, paneli i radionice omogućuju takve prilike, isto kao i mogućnost da obrazujete o relevantnim pitanjima.

Koalicije mogu pomoći da pokažete kako imate potporu jakog sastava. Ovo pokazivanje političke snage i potpore vašem pitanju može doprinijeti dobivanju dodatne potpore političkih aktera. Možda je još važnije i to da izgradnja koalicija pridonosi i usklađenosti poruka o ljudskim pravima, te smanjuje mogućnost proturječnih poruka i sukobljavanja. Međutim, pripadanje koalicijama nosi određene prednosti, ali i nedostatke. S jedne strane, možete biti na dobitku razmjenom izvora i ekspertize, što može proširiti domet vaše akcije i utjecaja. S druge strane, koalicije mogu učiniti proces donošenja odluke prilično teškim i nedovoljnim, kao što mogu i razvodniti poruke koje želite proširiti. Koalicije također mogu nametati kompromis na račun nezavisnosti organizacije. Uvijek odmjerite argumente za i protiv formiranja određene koalicije prije nego što joj pristupite. Naredna aktivnost bavi se prednostima i nedostacima izgradnje koalicija.

Omogućavanje djelovanja prava: izgradnja koalicije

Razmotrite sljedeću situaciju:

U vašoj državi životni vijek većine stanovništva i manjeg broja manjina je veoma dug, dok je stopa prirodnog priraštaja veoma niska. Među romskom manjinom (koja sačinjava otprilike 5% ukupnog

stanovništva), životni vijek se skraćuje, dok je stopa priraštaja veoma visoka. Međunarodne organizacije su u novije vrijeme isticale vašu državu zbog visoke stope smrtnosti.

Romi u ovom području žive u izdvojenim naseljima, bez gotovo ikakve infrastrukture i visoka je stopa njihove nezaposlenosti. Međunarodne organizacije su izvijestile o pritužbama Roma kojima je uskraćen tretman od strane zdravstvenih ustanova, te su dokumentirale situacije u kojima romski stanovnici segregiranih naselja nisu imali mogućnost dobiti pogodnosti prijevoza ili telefona kako bi zatražili hitan pregled. Uz to, romske obitelji navele su i da neka akušerska odjeljenja odvajaju romske porodilje i novorođenčad od onih koji ne pripadaju Romima..

Vaša organizacija je odlučila poduzeti ambiciozan projekt zastupanja u području pristupa ekonomskim i socijalnim pravima za Rome u vašoj državi. Ovaj projekt će uključiti, između ostalog, zastupanje primjene međunarodnih standarda nediskriminacije, pristup smještaju, zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju.

- Koji tip organizacija možete pozvati u koaliciju za vaš projekt?
- Koje su prednosti formiranja koalicije na osnovi ovog projekta?
- Koji su nedostaci?

Prednosti formiranja koalicije	Nedostaci formiranja koalicije
● ● ● ● ●	● ● ● ● ●

Tehnike u izvođenju akcija zastupanja i vođenja kampanje

Mnogo je načina da se vaša poruka iznese i da radite na ispunjenju vašeg cilja. Uvijek izaberite akcije koje najbolje odgovaraju vašim potrebama i lokalnom kontekstu. Kampanje i strategije zastupanja često su sastavljene od mnogo različitih aktivnosti, tako da ćete možda željeti razmotriti razne puteve. Slijedi nekoliko primjera aktivnosti zastupanja.

Pisma koja pozivaju na hitno djelovanje: O pismima koja pozivaju na hitno djelovanje već je raspravljano u prethodnom poglavlju. Ona mogu biti i djelotvorna akcija zastupanja. Mogu biti i način obrazovanja o povredama prava, mogu isticati slabosti politike ili zakonodavstva te proizvesti pritisak za promjenu. Ako postoji pitanje u vezi s ljudskim pravima ili povredama ljudskih prava koje zahtijeva trenutno djelovanje od strane nekog službenika, slanje pisma njenim ili njegovim pretpostavljenima i medijima može osigurati primjenu pritiska i izlaganje pitanja pred javnošću. Uključivanje medija uglavnom je strateška odluka, koja, međutim, ne mora biti korisna prilikom prvog pokušaja da se izgradi dobar odnos s pojedinim službenikom.

Otvorena pisma: Ovaj tip pisama često šalje organizacija ili koalicija, a može biti tiskan u novinama ili časopisima, često u rubrici mišljenja ili uredničkom dijelu. Slično pismu koje poziva na hitno djelovanje, otvoreno pismo više je specifično, namijenjeno da bude informativno/obrazovno sredstvo za javnost. U slučaju pisma kojim se poziva na hitno djelovanje, mediji mogu spomenuti dijelove njegova sadržaja ili ga koristiti kao izvor informacije za priču, dok se otvorena pisma tiskaju u cijelosti. Ova aktivnost korisna je za izlaganje širokih i politički osjetljivih pitanja, kao i podizanje svijesti.

Kampanje pisanja pisama: Kada se dobro planiraju i provedu, kampanje pisanja pisama mogu biti jako sredstvo zastupanja. Budući da je obim, a uz to i kvaliteta pisama važan čimbenik, ova tehnika je najučinkovitija ako imate jaku potporu ili koaliciju s kojom surađujete. Pisma mogu biti upućena lokalnim dužnosnicima, vladinim službenicima, urednicima novina, veleposlanstvima ili međunarodnim organizacijama. Možete zamoliti pojedince da sastave svoje osobno pismo naznačavajući zabrinutost za vaše pitanje i akciju koju onaj kome se pismo upućuje, namjerava poduzeti, ili možete predložiti standardni obrazac koji će sudionici koristiti. Ovaj tip akcije ima i svoje dobre i svoje loše strane. Na primjer, jedna od pogodnosti je ta da su kampanje pisanja pisama dobar pokazatelj svijesti i skrbi za vaše pitanje. Međutim, osoba koja je cilj vašeg pisma možda odgovara na sva pisma jednoobraznim pismom, što može biti obeshrabrujuće. Jedan od najboljih primjera organizacije koja je stekla reputaciju vođenjem kampanje putem pisama je Amnesty International. Amnesty konstantno koristi ovu tehniku kao dio svojih kampanja zastupanja i u tome ima veliki dugogodišnji uspjeh.

Kampanja Amnesty International - Indonezija: Oslobođena Dita Indah Sari, aktivista za prava radnika

Dita Indah Sari, vođa indonezijskog Centra za borbu radnika uhapšena je u srpnju 1996. u dobi od 22 godine, kada je sudjelovala u mirnim demonstracijama kojima se zahtijevalo povećanje minimalne plaće na razini države. Nakon nepravdnog suđenja, bila je mučena i osuđena na pet godina zatvora te je nakon dvije godine puštena ranije na slobodu, 5. srpnja 1999. Mnogi članovi Amnesty poslali su dopisnice i pisma zalažući se za njezin slučaj u sklopu velike međunarodne akcije za njeno puštanje, koja je nesumnjivo odigrala veliku ulogu u pozitivnom razrješenju njenog slučaja.

Preuzeto s adrese: http://www.amnesty.ca/about/good_news_stories

Savjeti za pisanje uspješnih pisama

- ✓ Uvijek budite učtivi. Ovo pravilo je važno i nepromjenjivo. Vaš cilj je ostvariti pogodnosti za vašu kampanju, a ne iskazivati vlastite osjećaje. Vlade obično ne odgovaraju na pisma koja imaju uvredljiv ili zapovjedni ton (koliko god da su ona opravdana).
- ✓ Objasnite tko ste i što radite. Time pokazujete da je pismo originalno te ako ste dio neke koalicije, naznačite da postoje ljudi iz različitih grupacija koji prate događaje u vezi s pravima Roma.
- ✓ Uvijek pišite vaša pisma polazeći od toga da je dotična vlada zainteresirana za argumente i raspravu.
- ✓ Može biti korisno da kad god je to moguće, naglasite ugled te države po pitanju umjerenosti i pravde, kako biste pokazali poštovanje za njene ustavne i pravne procedure i pokazali razumijevanje za trenutne poteškoće. Time ćete osigurati više prostora da ukažete na načine na koje stanje ljudskih prava može biti poboljšano.
- ✓ Nemojte koristiti politički žargon. Također je loša taktika odavati dojam nekoga tko piše određenoj vladi zbog ideološkog ili političkog suprotstavljanja. Daleko je djelotvornije naglasiti kako vaša zainteresiranost za ljudska prava nije ni na koji način utemeljena u politici, već na podržavanju temeljnih načela međunarodnog prava.
- ✓ **BUDITE SAŽETI.** Jednostavno pismo je dovoljno. Navedite vaš slučaj tako što ćete naznačiti pitanja od važnosti, uključujući osnovne uzroke, ako su poznati, ukratko navedite specifične odlike, ako je to moguće te vaše zahtjevanje akcije ili preporuku.

Preuzeto s adrese: <http://www.amnesty.org/campaign/letter-guide.html>

Peticije potpore: Sastavljanje peticije jednostavan je i jeftin način da se pokaže potpora za vašu stvar i istovremeno informira ljude o pitanjima ljudskih prava. Dok se prikupljaju potpisi, imajte pri ruci pismo kampanje. To pismo treba biti ispravno adresirano i sa zaglavljem vaše organizacije, točno onako kako će biti poslano kada se prikupe potpisi. Također, korisno je imati pri ruci brošure, pamflete i izvješća što ćete razdijeliti onima koji žele imati više informacija o dotičnom pitanju.

Lobiranje: Gdje god je to moguće, susrećite se s liderima i političkim ličnostima koji mogu biti od utjecaja za vaš predmet. Vlade imaju moć učiniti krupne promjene u javnoj politici i zakonodavstvu. Ako nije moguće sastati se izravno s određenim političarom, sastanite se s ključnim članom njegovog osoblja. Upoznajte kako sustav djeluje, i formalno, i po pitanju unutrašnje politike i rada “iza scene”. Izgradnja odnosa s ovim ličnostima dat će kredibilitet vašoj organizaciji i predmetu koji zastupate.

Prije sastanka u vezi s lobiranjem, budite sigurni da ste kod kuće napravili zadaću. Saznajte što je više moguće o osobi kojoj prilazite: kakvo je njegovo/njezino mišljenje o vašem pitanju? Imaju li ona ili on simpatije za ciljeve vaše borbe? Vrijedno je pokazati zašto je pitanje koje vi zastupate važno za vladu.

Potpuno se pripremite i usmjerite na to da zahtijevate ono što želite (predložiti zakonodavstvo, javnu potporu itd.), izrazite vaša očekivanja jasno i ponesite sa sobom materijale s informacijama za osobu s kojom vodite razgovor i koje će on/a moći uzeti sa sobom. Gdje god je to moguće, uočite specifične korake koje vlada može poduzeti kako bi se došlo do pozitivne promjene po pitanju određene politike. Koristite informacije (posebno opipljive činjenice i statistiku) koje ste prikupili tijekom istraživanja i dokumentacije ljudskih prava, kao i uvjerljive priče i prikaze. Povežite ta pitanja sa standardima u području ljudskih prava. Budite profesionalni, organizirani, uvjerljivi i ponudite preporuke. Uvijek to popratite pismom zahvale, neprestano ponavljajući svaki dogovor ili obećanja nastala za vrijeme vašeg sastanka.

Obrazovni forumi i radionice: Ovi događaji mogu biti različitih oblika, ali svi otvaraju prostor za obrazovanje, informiranje, raspravu i stvaranje mreža. Najvažniji čimbenik u ovim događanjima je auditorij. Obrazovni forumi mogu biti namijenjeni širokoj javnosti, drugim aktivistima, političarima, policiji, odvjetništvu, sudstvu ili drugim profesijama. Radionice mogu omogućiti ne samo podizanje svijesti nego i usavršavanje u području ljudskih prava te jedanko tako razvijati svijest za pitanja koja se tiču prava Roma.

Rad s medijima

Rad s medijima (tisak, radio, televizija ili internet) mogu biti velika pogodnost, ali i štetnost u zastupanju ljudskih prava. Kao i druge ranije navedene aktivnosti, suradnja s medijima ima svoje

prednosti i nedostatke, koji se uvijek moraju imati na umu kako bi postali dio vaših strategija zastupanja. Slijede neki od argumenata za i protiv rada s medijima.

Prednosti rada s medijima	Nedostaci rada s medijima
● daje veliki doprinos oblikovanju javnih stavova i mišljenja	● može povlačiti političke afilijacije ili ideološka skretanja
● široki domet pomaže stvaranju svijesti o poduzimanju akcije	● može banalizirati pitanja ili učvrstiti stereotipe
● dobro sredstvo za izlaganje široko rasprostranjenih ljudskih prava i osramoćvanje vlada	● često je prodaja prioritet što vodi iskrivljenju predstavljene informacije u načinu kako je predstave mediji
● može utjecati na javnu politiku	● može senzacionalistički predstavljati informaciju

Kako biste najučinkovitije radili s medijima, budite sposobni identificirati vašu ciljnu publiku i koristite za to najpogodniji medij. Stvari koje treba imati na umu uključuju izbor medija te cirkulaciju i stav medija prema vašem pitanju. Budite osjetljivi na tempiranje vaše objave ili emisije. Događaji kao što su izbori, godišnjice i zakonodavne rasprave mogu vaše pitanje u očima urednika učiniti "vrjednijim za vijesti".

Kako biste najučinkovitije radili s medijima, budite sposobni identificirati vašu ciljnu publiku i koristite za to najpogodniji medij

Dobra je ideja jednoj određenoj osobi iz vaše organizacije povjeriti odgovornost za suradnju i kontakte s medijima, odnosno njihovim zahtjevima. Ta bi osoba trebala imati znanje, biti pouzdana, sposobna osigurati materijale ili informaciju, ako to mediji traže te biti povjerljiva prilikom davanja izjava u ime organizacije. Prikupljanje medijskih kontakata i izgradnja dobrih odnosa s urednicima i novinarima doprinose stvaranju jake medijske slike o vašoj organizaciji kao analitičkoj i pouzdanoj.

Konačno, planiranje konferencije za tisak može biti dobar način da se najavi početak kampanje ili većeg događaja, kao što je uspješna prekretnica u sudskom sporu. Ovo je veoma dobar način da se razvije korektan odnos s medijima, ali treba ga koristiti samo u slučajevima koji su zaista ekskluzivni, inače je dovoljno samo priopćenej za medije. Kao i u drugim oblicima kontakata s medijima, budite profesionalni, kreativni i analitični, ali i sažeti. Dajte informacije o pozadini slučaja i budite spremni odgovoriti na pitanja nakon kratkog predstavljanja vašeg događaja ili priopćenja.

Kraljeva kćerka

Krajem rujna 2003. godine međunarodni mediji izvijestili su opširno o povredi ljudskih prava u zajednici rumunjskih Roma. Događaj koji je privukao neobično veliku pozornost bio je slučaj djevojke Romkinje, mlađe od 16 godina, koja je pobjegla iz crkve dok ju je njen otac, samozvani kralj Roma, vodio na vjenčanje s 15-godišnjim mladoženjom. Premda očito uplašena, djevojka je bila prisiljena vratiti se i nastaviti s vjenčanjem. Vjenčanje je postalo ubrzo medijski događaj. CNN, BBC i nekoliko drugih većih medijskih kuća prenijeli su priču. Kao rezultat medijske pozornosti, između ostalog, rumunjske vlasti su intervenirale i razdvojile par, za što su ERRC i mnoge druge organizacije za ljudska prava pohvalile rumunjsku vladu.

U danima koji su uslijedili došlo je do velike javne rasprave o ljudskim pravima i kulturi. U Rumunjskoj je najniža starosna dob za zakonsko vjenčanje 16 godina, ali je praksa vjenčavanja maloljetnika uobičajena u nekim romskim zajednicama.

Mada su izrazili zabrinutost za dobrobit djece umiješane u ovaj slučaj, neki aktivisti za ljudska prava Roma takođe su bili skeptični po pitanju žara s kojim su međunarodne medijske kuće prenijele ovu senzacionalnu priču o povredi ljudskih prava, dok su zanemarile mnoge teške povrede ljudskih prava s kojima se Romi susreću svakodnevno, kao što su samovoljna prisilna iseljavanja i slučajevi policijske brutalnosti. Rasprava o pravoj ravnoteži između pozdravljanja uloge medija prilikom naglašavanja zlouporaba ljudskih prava (te stoga njihovog doprinosa da se one okončaju) i selektivnog izvješćivanja o nekim vrstama zlouporabe ljudskih prava se nastavlja.

Izgradnja “priručne kutije za pomoć” za potrebe zastupanja

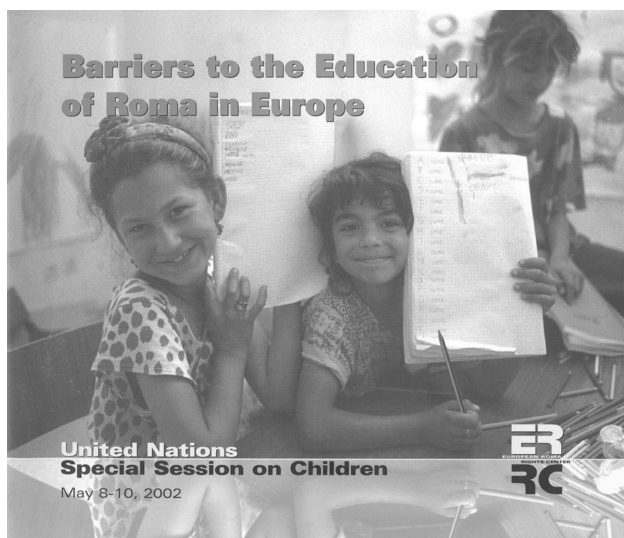
Dobra je ideja da uvijek imate pri ruci materijale koji se mogu koristiti za potrebe zastupanja. Ovi materijali mogu se razdijeliti za vrijeme zastupanja, tako da ljudi imaju nešto kao referencu na koju bi se kasnije pozvali. Kao dodatak relevantoj informaciji o zastupanju, ovi materijali trebaju sadržavati ime vaše organizacije i kontakt informaciju, kratak opis vašeg mandata i datum objavljivanja.

Brošure: Izrada brošura i pamfleta može biti lak način da se jasno opiše vaš argument, a mogu se distribuirati prilikom zastupanja. Sada kada imate potpuno razvijenu poruku sa čvrstim podupirućim argumentima i preporukama za promjenu, brošura je savršeno mjesto gde ćete profilirati vaše najjače i najuvjerljivije točke. Oni koji je dobiju imaju lako dostupan dokument za naknadni osvrt i referencu.

Izvešća: Resursi koji su razvijeni iz djelatnosti istraživanja i izvješćivanja mogu se koristiti kao sredstva zastupanja za buduće poduhvate. Ovo podrazumijeva izvješća iz sjene, koja će biti kasnije opisana u ovom poglavlju, isto kao i različite mehanizme izvješćivanja koji su opisani u poglavlju 6.

Leci s najčešćim pitanjima i odgovorima:

Drugi način obrazovanja i izlaganja vaše poruke koji se lako distribuira je izrada letaka sa često postavljanim pitanjima i odgovorima na njih (*frequently asked questions - FAQ*). Ovo je dobar način da se pokaže vaša poruka i naglase glavna pitanja koja se nameću tijekom vaše borbe. Napravite popis pitanja koja se često nameću za vreme lobiranja ili obrazovanja, za one kojima nije poznato vaše pitanje. To mogu biti pitanja koja će informirati, kao i naznačiti glavne argumente za vaš cilj. Zatim osigurajte promišljene, ali sažete odgovore odmah ispod svakog pitanja. Sličan letak sa često korištenom informacijom je obrazac ‘Mitovi i činjenice.’ On se koristi da razbije uobičajene pogrešne predstave o vašem pitanju. U sličnom obliku kao i FAQ leci, uobičajeno viđen ‘mit’ je praćen jasno poduprtom ‘činjenicom’ o datom pitanju.

Priopćenja za medije: Kako je navedeno u poglavlju 6, korisno je načiniti osnovni obrazac za tiskovine koji će biti pri ruci kada zatreba. Neke osnovne informacije, kao što je uvod o vašoj organizaciji i kontakt informacije vašeg medijskog predstavnika, provlačit će se kroz većinu vaših priopćenja. Mnogi detalji zavisit će od predmeta o kojem dajete priopćenje. Potrudite se da osigurate ‘sound bites’ ili efektne kratke izjave s kojima ćete komentirati neki događaj ili dato pitanje, a koji se lako mogu preraditi u novinski članak.

Internet stranica: Ako ste odlučili koristiti internet za ove svrhe, izrada web-stranice može biti moćno sredstvo za zastupanje. Ona je korisna referentna točka za davanje vašeg istraživanja i poruke na uvid širokom auditoriju. Svako od navedenih sredstava zastupanja može biti uključeno na web-stranicu isto kao i izvadci iz intervjuja ili drugi prilozi medijskog pokrivanja vaših pitanja.

Omogućivanje djelovanja prava: zastupanje kod kuće

1. Navedite neka od pitanja prava Roma u vašoj regiji koja se mogu trenutno razmatrati putem zastupanja.

2. Navedite neke od trenutnih aktivnosti zastupanja u vašoj regiji.

3. Koje vrste promjena biste voljeli vidjeti na razini države?

4. Kako zastupanje može promijeniti stanje po pitanjima prava Roma s kojima se suočavaju zajednice u vašoj zemlji?

Zastupanje na razini države

Zastupanje znači utjecaj i ohrabrivanje promjene u sustavu i društvu u cjelini te je stoga bitno upoznati i detaljno razumjeti djelovanje funkcija upravljanja u vašoj državi i zakonodavnih sustava – na lokalnoj, regionlnoj i razini države. To znači da poznavanje službenih poslova kao i istančanih nijansi i političkih potpora zahtijeva istraživanje institucija, stvaranje mreže sa službenicima i političarima. Potrebno je saznati postoje li pravila lobiranja ili regulacije u vašoj zemlji.

Zastupanje znači utjecaj i ohrabrivanje promjene u sustavu i društvu u cjelini te je stoga bitno upoznati i detaljno razumjeti djelovanje funkcija upravljanja u vašoj državi i zakonodavnih sustava

Također, trebate znati sljedeće: kako se prave zakoni? Postoji li proces konzultacije javnosti? Kako vaša organizacija ili koalicija mogu poslužiti u konzultativnoj ili utjecajnoj ulozi? Koji odsjeci ili ministarstva utječu na pitanje ili zakonodavstvo na kojima radite? Koji političari su najviše raspoloženi za vašu stvar? Nakon što se upoznate sa sustavom i njegovim najutjecajnijim akterima, lakše ćete napraviti strategiju.

Na međunarodnoj razini

Još jednom, važno je biti solidno upućen u funkcioniranje institucija naznačenih u poglavljima 3 i 4 kako biste poduzeli djelovanje međunarodnog zastupanja opisano u ovom poglavlju.

Imajte na umu da ako izaberete raditi u međunarodnim okvirima, zasigurno objavite rezultate kod kuće. Važno je da komentare, kritike i preporuke odbora i drugih tijela izložite pozornosti javnosti kod kuće. Koristite ovu informaciju u vašem domaćem lobiranju i medijskim kampanjama i izložite u međunarodnim medijima povrede učinjene u vašoj državi u odnosu na međunarodne ugovore. Nalazi i komentari od strane međunarodnih tijela mogu pomoći većem profiliranju vašeg pitanja, kao i djelovati na provođenje poštivanja međunarodnih obveza. Države kojima je stalo do njihovog međunarodnog ugleda će reagirati.

Ako izaberete raditi u međunarodnim okvirima, zasigurno objavite rezultate kod kuće

Odredite koji su interesi vaše države. Je li je prestiž na međunarodnoj razini od velike vrijednosti? Jesu li vezani za ekonomiju ili inozemnu pomoć? Koliko je značajan čimbenik javnog pritiska unutar države i izvan nje? Tempiranje je također važno u vezi s ovim. Na primjer, u državama koje se namjeravaju pridružiti EU, postoji određena mogućnost putem koje pitanja Roma mogu biti izložena kao pitanja ljudskih prava.

Postoji nekoliko stvari koje treba imati na umu kada počinjete zastupanje na međunarodnom planu. Odredite kojem biste se tijelu željeli približiti. Zapitajte se: Koji su naši ciljevi zastupanja? Koja je povijest ovoga tijela u području prava Roma? Ovo što slijedi opći je pregled međunarodnih UN i regionalnih europskih mogućnosti zastupanja.

Ujedinjeni narodi

UN je složena organizacija i ima mnogo puteva za djelovanje te je stoga od ključne važnosti izabrati najbolji put za vašu organizaciju. Mogućnosti za djelovanje nevladinih organizacija uglavnom su podijeljene između izvještajnih i tužbenih procedura. Ovo poglavlje je usmjereno na izvještajne funkcije, dok će se naredno poglavlje o sporenju baviti pitanjem tužbenih procedura.

Mehanizmi zasnovani na ugovorima

Kako je naznačeno u poglavlju 3, ugovorna tijela su odbori nezavisnih stručnjaka koji promatraju primjenu odredbi ugovora o ljudskim pravima. Ova tijela pregledaju i komentiraju izvješća koje redovno podnose države, izdaju tumačenja odredbi i mogu pretresati pojedinačne tužbe, ako je tako određeno ugovorom.

Budući da ugovorna tijela samo izvješćuju o državama koje su ratificirale ugovor, ispitajte koje je ugovore vaša država ratificirala. Ako vaša država nije ugovorna strana u nekom ugovoru, relevantni odbori nemaju nadležnost nad tom državom i neće je razmatrati. Koje je ugovore vaša država ratificirala možete provjeriti na internet stranici UN: <http://www.unhchr.ch/html/menu2/convmech.htm>.

Cilj izvješćivanja o državi je da se utvrdi i stekne uvid u količinu državnog ispunjavanja ugovora te prema tome i njenog poštivanja međunarodnog prava. Države su uglavnom razmatrane približno svake četiri ili pet godina prema mehanizmima ugovora. Hoće li vaša država biti razmatrana od stane odbora možete provjeriti na: <http://www.unhchr.ch/hrostr.htm>.

Za razdoblje izvješćivanja, država je odgovorna da sačini izvješće u obliku samoocjenjivanja, u kome će se pokazati mjera njene usklađenosti s ugovorom. Odbor nadgleda usklađenost, ispituje predstavnike države i izdaje komentare zasnovane na njihovim nalazima po pitanju usuglašenosti države u odnosu na međunarodni ugovor. Nevladine organizacije mogu podnijeti odboru ono što se zove ‘izvješće iz sjene’ ili alternativno izvješće, bilo tako što će u detalje osvijetliti određeno pitanje, ili će naznačiti obrasce povreda ljudskih prava, što nije u skladu s odredbama ugovora. Podnošenje državnih izvješća doprinosi da relevantno tijelo donese točne zaključke, ubrza pojedina pitanja, sačini preporuke itd.

Savjeti za sastavljanje izvješća iz sjene

Izvješće iz sjene može biti dugo izvješće ili kraće pismo, ali treba:

- biti upućeno datom odboru;
- ako je to moguće, biti upućeno na radnom jeziku odbora;
- predstaviti organizaciju koja ga podnosi s navedenim detaljima za kontakt;
- osigurati kratak kontekst političkih/društvenih i ekonomskih prilika u državi;
- sažeti stanje u kome se nalazi romska manjina;
- utvrditi obrasce povreda;
- pokazati specifične i detaljne primjere povreda ljudskih prava;
- osigurati svu dostupnu dokumentaciju, kao što su statistički podaci i ako je moguće navesti metode prikupljanja;

- uvrstiti pitanja koja bi odbor trebao postaviti predstavnicima države;
- osigurati preporuke za poboljšanje uvjeta ili sprječavanje povreda ljudskih prava; i
- koristi prethodne komentare odbora kao mjeru napora države da djeluje u skladu s međunarodnim obvezama.

Kao i u svim drugim izvješćima, važno je biti objektivan prilikom podnošenja izvješća iz sjene UN tijelima. Uzdržite se od uporabe senzacionalističkog ili emotivnog jezika. Ako je moguće, pokušajte komentirati određeno izvješće države koje bi trebalo biti dostupno 4-6 tjedana prije razmatranja.

Aktivnosti zastupanja vezane za izvješće iz sjene

- **Utvrđite** kada će biti razmatrano državno izvješće – koristite internet ili kontaktirajte tajnika relevantnog tijela;
- **Pošaljite** detaljne i točne informaciju tijelu;
- **Najavite** vladino izvješće uz vaše izvješće iz sjene;
- **Podnesite** prijedloge za pitanja koja će odbor postaviti vašoj državi;
- **Objavite** zaključke i preporuke izrađene od strane odbora;
- **Iskoristite** preporuke odboar kako biste izvršili pritisak za promjene kod kuće.

Vankonvencionalni mehanizmi

U poglavlju 3 opisana su djelovanja Komisije za ljudska prava koja je centar UN vankonvencionalnih mehanizama ostvarivanja ljudskih prava.

Unutar tih djelovanja, Komisija određuje specijalne izvjestitelej koji su nezavisni stručnjaci u područjima koja se bave ljudskim pravima, a koji zatim jednom godišnje izvješćuju Komisiju o svojim nalazima. Ovi izvjestitelji komuniciraju s vladama i poduzimaju promatranje kada je to moguće (ako se za to može dobiti dozvolu date države). Promatranje se poduzima ili za određenu temu ili za zemlju gde se pojavljuju zlouporabe ljudskih prava. Nevladine oragnizacije imaju mogućnost izvjestitelju izravno iskazati zabrinutost zakazujući sastanak preko Visokog komesara u Ženevi. Također se mogu podnijeti zahtjevi da izvjestitelj komunicira s vladom u vezi informacija ili aktivnosti zlouporabe ljudskih prava.

Važniji specijalni izvjestitelji prema temi izvješćivanja

- Specijalni izvjestitelj za suvremene oblike rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije u vezi s tim,
- Specijalni izvjestitelj za ljudska prava migranata,
- Specijalni izvjestitelj za pravo na obrazovanje,
- Specijalni izvjestitelj za pravo na adekvatno stanovanje kao sastavni dio prava na adekvatan standard življenja,
- Specijalni izvjestitelj za nezavisnost sudaca i odvjetnika,
- Specijalni izvjestitelj za mučenje,
- Specijalni izvjestitelj za nasilje nad ženama,
- Specijalni izvjestitelj za pravo pojedinca na uživanje najvišeg ostvarivog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja.

Radne grupe su odbori koji se bave specifičnim problemima i brzo na njih reagiraju putem pisama određenoj vladi o optužbama za povrede ljudskih prava. Ove grupe ne provode vlastitu istragu i često se oslanjaju na informaciju koju im osiguraju nevladine organizacije i druge grupe.

Relevantne radne grupe

- Radna grupa za prisilne i nedobrovoljne nestanke
- Radna grupa za proizvoljno zatočeništvo
- Radna grupa za učinkovitu primjenu Durbanske deklaracije i programa djelovanja

Ako vi ili vaša organizacija odlučite kontaktirati neki od ovih mehanizama, priložite sve informacije koje imate o određenom slučaju. Posebno ne zaboravite navesti:

- vaše ime/adresu,
- specifične detalje o kršenju prava,
- detalje o žrtvi (žrtvama),
- detalje (ako su poznati) o počinitelju (počiniteljima),
- detalje o poduzetim aktivnostima države (ako su poduzete)
- preporuke za reakcije i aktivnosti radne grupe ili izvjestitelja.

Drugi neugovorni mehanizam dostupan u Ujedinjenim narodima je **Procedura 1503** koja omogućuje da ljudi pišu direktne peticije Komisiji, u kojima mogu zahtijevati istraživanje obrazaca povreda

ljudskih prava. Međutim, svake godine Komisija prima na tisuće peticija o različitim zlouporabama ljudskih prava, a na samo mali broj njih reagira.

Konačno, nevladine organizacije s “konzultativnim statusom” mogu svjedočiti pred Komisijom Ujedinjenih naroda za ljudska prava na njenom godišnjem sastanku. O dobivanju konzultativnog statusa ili o nevladinim organizacijama koje trenutno imaju ovaj status, možete saznati na internet adresi: www.un.org/esa/coordination/ngo.

Europski mehanizmi

Kako je naznačeno u poglavlju 5, u Europi postoje tri glavna upravna tijela koja se bave ljudskim pravima. To su Europska unija, Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi i Vijeće Evrope.

Europska unija

Nakon amandmana Europske unije na temeljni osnivački ugovor iz 1999. godine, vladajuća tijela Europske unije “mogu poduzeti primjerenu aktivnost kako bi se borila protiv diskriminacije zasnovane na spolu, rasnoj ili etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti ili vjerovanju, invaliditetu, dobi ili seksualnoj orijentaciji”. To znači da EU može poduzeti bilo kakvu akciju kako bi se borila protiv diskriminirajućeg zakona ili politike u državama članicama. Posljednjih godina EU je poduzela određeni spektar mjera u borbi protiv rasne diskriminacije, kako unutar tako i izvan Europske unije.

Postoji nekoliko puteva za zastupanje u Europskoj uniji koji stoje na raspolaganju aktivistima nevladinih organizacija. Osnovne institucije EU su Europsko vijeće (njega ne treba poistovjetiti s kasnije opisanim “Vijećem Europe”), Europska komisija i Europski parlament. Sve tri institucije osiguravaju mogućnosti za zastupanje. Na primjer, izjave Europskog parlamenta ili članova Europskog parlamenta mogu se koristiti kao potpora zastupanju unutar vaše domovine, ako je ona članica Europske unije. Neki članovi Europskog parlamenta su također na raspolaganju za raspravu o pitanjima iz područja ljudskih prava u državama članicama. Oni koji izaberu pratiti ovu mogućnost trebaju zauzeti isti pristup lobiranju koji bi imali u vlastitoj domovini – upoznati službenike i neslužbene sustave, organizacije i sve one pojedince koji su posebno zainteresirani za pitanja Roma ili drugih manjina.

Unutar onih država koje su buduće članice Europske unije, kao što su Hrvatska, Rumunjska, Bugarska i Turska, naponi nevladinih organizacija u lobiranju posebno su značajni tijekom korištenja ove mogućnosti. Države koje se nadaju pristupanju posebno su osjetljive na kritike po pitanju zlouporabe ljudskih prava, jer sada trebaju pokretati reforme namijenjene dokazivanju njihove spremnosti da se pridruže europskoj političkoj i ekonomskoj alijansi. Kako je naznačeno

u poglavlju 4, sve države koje se pridružuju Europskoj uniji obvezne su primijeniti EU Rasnu direktivu 2000/43 prije nego što postanu članice. To podrazumijeva osiguravanje domaćeg pravnog poretka, uključujući i mogućnost sankcija za diskriminatore i kompenzacija za žrtve. Aktivisti po pitanju prava Roma u ovim državama trenutno imaju jedinstvenu mogućnost za podizanje svijesti i lobiranje vlade za progresivne antidiskriminacijske kampanje.

Konačno, mada se često govori da je Europska unija netransparentna institucija o kojoj je teško nešto više saznati, istina je u mnogome upravo suprotna, jer EU čini dostupnom veliku količinu svoje temeljne dokumentacije na internet stranicama. Definitivno će vrijedeti pažljivo pregledati EU internet stranicu i posvetiti nešto vremena kako biste više saznali o njenoj strukturi, zakonima i programima: <http://europa.eu.int>.

Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE)

Kao što je naznačeno u poglavlju 4, najznačajnija tijela za zastupanje prava Roma u OSCE su Ured za demokratske institucije i ljudska prava koji uključuju Kontaktnu točku za pitanja Roma i Sintija, i Visokog povjerenika za nacionalne manjine. Mada su, u usporedbi s drugim organizacijama, ova tijela ograničena u mogućnostima zastupanja, ona mogu poduzimati aktivnosti na osnovi informacija koje vi pošaljete, kao što je poduzimanje misija na terenu. Misije na terenu odgovaraju određenim događajima i situacijama, oslanjajući se u velikoj mjeri na informacije iz različitih izvora.

Uz to, OSCE održava godišnje sastanke o “ljudskoj dimenziji” koji su usmjereni na pitanja ljudskih prava u određenim regijama. Ovi sastanci su dobra prilika za nevladine organizacije da uspostave mreže i izvrše pritisak u vezi sa svojim pitanjima s obzirom na to da postoji mnogo mogućnosti za NVO da postave svoja pitanja. Kao dodatak mogućnostima za predstavljanje izjava na glavnom zasjedanju sastanka, NVO mogu organizirati dodatne aktivnosti kao dio svoje strategije u izgradnji koalicija, te dalje usmjeravati raspravu o pitanjima ljudskih prava. Također, OSCE redovno drži takozvane “ad hoc” sastanke o hitnim pitanjima. Ovi se najavljuju na OSCE internet stranici i mogu biti značajni forumi za zastupnike koji vrše pritisak na vlade u vezi sa svojim pitanjima. Kalendar OSCE događaja dostupan je na OSCE internet adresi: <http://www.osce.org>.

Sastanak OSCE donosi plan djelovanja za borbu protiv diskriminacije romske i Sinti manjine

Prema službenoj izjavi, Ministarsko vijeće Organizacije za sigurnost i suradnju u Europi (OSCE) je 2. prosinca 2003. godine u Maastrichtu odobrio plan djelovanja koji ima za cilj iskorjenjivanje diskriminacije manjina Roma i Sintija.

Plan nazvan “Za Rome, s Romima” daje detalje borbe protiv različitih oblika diskriminacije i rasizma protiv članova ovih grupa. U njemu se raspravlja o pitanjima kao što su tretman Roma

i Sintija od strane policije i medija, smještaj i uvjeti života, nezaposlenost, zdravstvena njega i poboljšanje pristupa obrazovanju. Ured OSCE za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) preuzet će nove odgovornosti, kao što su pomaganje članovima OSCE da razviju antidiskriminacijsko zakonodavstvo i uspostave antidiskriminacijska tijela, prikupljanje dokumentacije i razvijanje politike u vezi s pitanjima od značaja za Rome, u suradnji s drugim institucijama i strukturama OSCE. MS

RFE/RL NEWSLINE sv. 7, br. 226, dio II, 3. prosinca 2003.

Vijeće Europe

Vijeće Europe ima 45 zemalja članica i izvjestan broj država promatrača. Sve države članice moraju potpisati i ratificirati Europsku konvenciju o ljudskim pravima. Europska konvencija je zakon koji važi u svim državama članicama Vijeća Europe. Europska konvencije u srži je sustava Vijeća Europe te shodno tome središnje mjesto imaju i ljudska prava u Vijeću Europe.

Veliki dio snage mehanizama za ljudska prava Vijeća Europe nosi Europski sud za ljudska prava, koji je mehanizam provođenja Europske konvencije. O Europskom sudu za ljudska prava i njegovom značaju za prava Roma raspravljat će se u sljedećem poglavlju. Pored Suda, mnoge druge pogodnosti za zastupanje postoje u ovoj regionalnoj instituciji. Aktivisti bi trebali upoznati barem sljedeće institucije i instrumente koji postoje unutar Vijeća Europe:

- Revidirana Europska socijalna povelja,
- Europska komisija protiv rasizma i netolerancije,
- Odbor za sprječavanje mučenja,
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, i
- Parlamentarna skupština.

Europska socijalna povelja: Socijalna prava osigurana prema Povelji promatraju se putem sustava podnošenja redovnih izvješća država potpisnica Povelje. Europski odbor za socijalna prava pregleda ova izvješća. Nevladine organizacije koje imaju konzultativni status u mogućnosti su igrati izvjesnu ulogu u proceduri “kolektivnih tužbi” koja prihvata izvješća o povredama Povelje od strane države. Nevladine organizacije koje ne uživaju taj posebni status također mogu osigurati materijale Odboru te tako pomoći u njegovom redovnom pregledu usklađenosti država u odnosu na Povelju.

Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI): Kao što se možete sjetiti iz poglavlja 4, ECRI nije ugovorno tijelo, ali se angažira na promatranju država članica Vijeća Europe. ECRI radi u ciklusima od 4-5 godina putem svoga pregleda “od zemlje do zemlje”. ECRI također

sačinjava preporuke za opću politiku, prikuplja i širi primjere “dobre prakse” i na druge načine promiče nediskriminaciju. Dvije od najnovijih preporuka iz serije “Opće strateške preporuke” su *Opća preporuka broj 3 o borbi protiv rasizma i netolerancije prema Romima/Ciganima* i *Opća preporuka broj 7 o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije*.

Za vreme pripremanja svojih izvješća, Komisija organizira informativne sjednice s nevladinim organizacijama kada možete dobiti informacije o slučajevima i oblicima diskriminacije i rasizma koje ste dokumentirali u zajednicama gdje radite.

Odbor za sprječavanje mučenja (CPT): CPT poduzima promatranje i utvrđivanje činjenica u državama Vijeća Europe, ispitujući prije svega uvjete i ostale aspekte zatočeništva. Odbor sačinjava preporuke, a zatim povjerljivo izvješćuje državi koje se to tiče. Ova izvješća mogu biti objavljena u javnosti samo uz suglasnost države ili ako država odbije surađivati u skladu s preporukama. U tom slučaju, ako je dvije trećine članova Odbora suglasno, izvješće će se iznijeti u javnost.²

Odbor čini redovne kao i *ad hoc*³ posete. Nevladine organizacije mogu dostaviti obavijest Odboru i izvješćivati ili o pojedinačnom slučaju ili o obrascu mučenja. Odbor će evidentirati primitak obavijesti, ali neće izraziti mišljenje o tome zbog povjerljive prirode svoga mehanizma izvješćivanja. Primanje obavijesti bitno je za rad Odbora te je stoga važno da se šalju izvješća namijenjena oblicima dugoročnog sprječavanja.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina: Nadgledanje ove Konvencije se poduzima od strane Odbora ministara Vijeća Europe. To se radi putem periodičnih izvješća podnesenih od strane država potpisnica Konvencije (tj. onih država koje su ratificirale Konvenciju). Nevladine organizacije imaju mogućnost dati komentare uz redovna izvješća država bilo putem sastajanja sa članovima savjetodavnog odbora Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, za vrijeme njihovih posjeta državama ili putem dostavljanja materijala tajništvu.

Povjerenik Vijeća Europe za ljudska prava: Već za vrijeme kratkog mandata prvog povjerenika, ovo tijelo pokazalo se kao važan zastupnik prava Roma, postavivši u izvjesnom broju prilika važna pitanja o ljudskim pravima u odnosu na Rome. Pojedinačne tužbe mogu se dostaviti povjereniku koji sačinjava javne komentare o povredama ljudskih prava. Povjerenik je do danas objavio izvjesni broj izvješća koja se tiču određenih država i/ili tema.

Parlamentarna skupština: Na kraju, aktivisti nevladinih organizacija mogu lobirati kod članova Parlamentarne skupštine Vijeća Europe. Preporuke sačinjene od strane Parlamenta također su dobri instrumenti koji se mogu koristiti u naporima zastupanja na nacionalnoj razini. U nekim pitanjima, kao što je protjerivanje Roma od strane Njemačke u Srbiju, Parlamentarna skupština je u prošlosti djelovala na brz i požrtvovan način onda kada to nijedno službeno tijelo nije htjelo učiniti.

Pod pokroviteljstvom Parlamentarne skupštine nalaze se “promatrački odbori”, ovlašteni da promatraju usuglašavanje novih država s Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Promatranje se obavlja putem:

- Odbora za pravne poslove i ljudska prava,
- Odbora za političke poslove,
- Promatračkog odbora.

Popis država koje se promatra možete naći na: http://stars.coe.fr/Synopsis_works.htm. Informacije o povredama ljudskih prava i zahtjevi za poduzimanje akcije u vezi sa zakonima ili praksom u zemljama članicama također se mogu dostaviti odborima za pravne ili političke poslove.

Dalje informacije o svim ovim i drugim tijelima Vijeća Europe dostupne su na internet stranici Vijeća Europe: www.coe.int.

Osiguravanje djelovanja prava: stvaranje strategije za međunarodno i regionalno zastupanje

Razmotrite sljedeću situaciju:

Vaša država dolazi za šest mjeseci na red za pregled od strane Odbora Ujedinjenih naroda za ukidanje rasne diskriminacije.

1. Koje korake ćete poduzeti na nacionalnoj razini kako biste osigurali da pitanja prava Roma ne prođu neprimijećena u kontekstu ovoga događaja?
2. Koje aktivnosti ćete poduzeti na međunarodnoj razini?
3. Koji su vaši ciljevi zastupanja u ovoj situaciji?
4. Koja sredstva imate na raspolaganju?

Sada razmotrite postavljena pitanja u jednoj drugoj situaciji. Vaša država očekuje da se pridruži Europskoj uniji u bliskoj budućnosti. Situacija Roma u vašoj zemlji, međutim, veoma je ozbiljna, i odlikuje se široko rasprostranjenim rasizmom i diskriminacijom direktno prisutnom u mnogim javnim institucijama. Trenutno u vašoj državi ne postoji nikakva jasna antidiskriminacijska politika.

Bilješke:

- ¹ Preuzeto iz: Just Associates. *A New Weave of Power, People & Politics: The Action Guide for Advocacy and Citizen Participation* (Novi splet moći, ljudi i politike: Naputak za djelovanje u području zastupanja i građanskog učešća), s adrese: <http://www.justassociates.org/ActionGuide.htm>.
- ² Steiner, H. & Alston, P. *International Human Rights in Context* (Međunarodna ljudska prava u kontekstu). New York, Oxford University Press, 2000, str. 796.
- ³ Ad hoc posjeti su oni koji se organiziraju kao odgovor na ozbiljne i hitne optužbe za mučenje.

Dio B
Osiguravanje djelovanja prava

Poglavlje 8.

Sporenje za ljudska prava

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

8. SPORENJE ZA LJUDSKA PRAVA

Uvod

U prethodnim poglavljima promatrali smo djelatnosti od javnog interesa, kao i način na koji se potiče društvena promjena da bi se odrazilo naše suštinsko i neotuđivo pravo na univerzalna ljudska prava. Ovo poglavlje razmatrat će sudsko sporenje kao oblik aktivnosti u području zaštite ljudskih prava.

Mali je broj ljudi koji bez jakog razloga traže kontakt s onima kojima je pravo profesija. Mnoge ljude za odvjetnike vežu negativne asocijacije. Nije neuobičajeno da siromašni naprosto ne mogu priuštiti čak ni osnovni pravni savjet. Kada je suočen sa izborom da plati pravni savjet ili troškove režija i prehrane, malo će ih izabrati pravne usluge. Mnogi ljudi bi zatražili pomoć odvjetnika samo kada bi ona bila krajnje hitna – na primjer, kad bi oni ili članovi njihove obitelji bili uhapšeni zbog sumnje na neko krivično djelo.

Kada se ove činjenice ostave po strani, vrijedi razmotriti sljedeće :

- U demokratskim državama korištenje pravnog sustava može biti jedno od najučinkovitijih sredstava u ostvarivanju društvene promjene bez povređivanja prava.
- Kako je napomenuto u prethodnim poglavljima, međunarodno pravo jamči temeljna ljudska prava. Kada su temeljna ljudska prava povrijeđena, osoba ima pravo na ostvarivanje pravde. Sudovi su početne instance službenih tijela čiji je zadatak osigurati pravdu.
- U stvari, mnogi od velikih društvenih pokreta tijekom prethodna dva stoljeća ili su se odigrali u sudnici, ili su izgrađeni na pravnom djelovanju i odlukama sudova.

Uzmite za primjer američki pokret za građanska prava. Od početka 20. stoljeća, aktivisti angažirani u području građanskih prava borili su se protiv rasističkih propisa, politike i običaja u SAD putem tužbi sudu kako bi ih proglasili nezakonitim. U isto vrijeme, prije razvoja međunarodnog prava o ljudskim pravima, američki aktivisti za građanska prava neprestano su išli na sud kako bi pokazali da su različiti zakoni i prakse povrijeđili Ustav SAD. Nakon čuvene odluke Vrhovnog suda SAD u procesu *Brown protiv Obrazovnog odbora* (Board of Education) iz 1954. godine, američki aktivisti za građanska prava pozvali su se na tu odluku i zatražili da se ona provodi u borbi za jednako obrazovanje za sve u SAD.

Značaj sporenja kao aktivnosti u oblasti ljudskih prava osjeti se na različitim razinama. U nekim situacijama odvjetnik može biti neophodan kako bi se osigurala pravda. Na primjer, ako se neku osobu zlonamjerno tuži za zločin, samo zato što je tužitelj odlučio da se njemu ili njoj ne dopada ta

osoba, ili zato što je ta osoba aktivist koji čini neprilike vladi, može postojati potreba za pravnom akcijom u cilju zaštite te osobe. Sporenje može biti učinkovita metoda traženja pravde za pojedince, bilo da nastoji ispraviti povredu prava, ili tražiti nadoknadu za žrtve. Uz to, sporenje za ljudska prava može dati doprinos društvenoj promjeni. Termin koji je iskovan za ovo je strateško sporenje, koje će sada biti opisano.

Strateško sporenje

Porast moći ljudskih prava na međunarodnom planu u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, kao i značaj zakonskog djelovanja u osiguravanju potpore društvenim pokretima iznjedrili su novi temin: strateško sporenje.

Strateško sporenje suprotstavlja se sustavnim nepravdama. Ono nije samo sredstvo za korekciju pojedinačnih prijestupa, nego je i dalekosežno sredstvo u svojim ambicijama i ishodima

Strateško sporenje zakonska je djelatnost u službi društvene promjene. Strateško sporenje ima za cilj izazvati društvenu promjenu u društvenoj realnosti putem uporabe zakona i sudova. U nekom procesu strateškog sporenja, tužitelj ne tuži samo za njegov ili njen račun i ne da bi osigurao pravdu u njegovom ili njenom slučaju, nego da bi dalje prekinuo degradirajuću ili ponižavajuću praksu za grupu

ljudi, pokrenuo vladu na usvajanje ili ispravljanje politike zasnovane na pravima, ili na neki drugi način ponovno oblikovao svoje društveno ili pravno okruženje. Strateško sporenje suprotstavlja se sustavnim nepravdama. Ono nije samo sredstvo za korekciju pojedinačnih prijestupa, nego je i dalekosežno sredstvo u svojim ambicijama i ishodima.

Sudske procedure nisu brze i često je potrebno da prođe mnogo godina prije nego što se dođe do rezultata, a posebno kada se zahtijevaju međunarodni pravni lijekovi

Ovo poglavlje predstavljat će uvod u strateško sporenje s posebnim osvrtom na međunarodnu zakonsku aktivnost. Zbog praktičnih razloga, osobitosti domaćih procedura neće se promatrati u ovom priručniku. Važno je, međutim, za bilo koga tko se želi angažirati u domaćim ili međunarodnim procedurama sporenja po nekom pitanju ljudskih

prava, da zna ulogu koju domaći sudovi imaju i tehničke procedure koje iz toga proizilaze. Sudske procedure nisu brze i često je potrebno da prođe mnogo godina prije nego što se dođe do rezultata, a posebno kada se zahtijevaju međunarodni pravni lijekovi. Za dodatnu pomoć ili savjet, konzultirajte se s iskusnim odvjetnikom, članom domaće nevladine organizacije, ili ERRC-om.

Strateško sporenje Roma: slučaj Ostrava

Dana 15. lipnja 1999. godine, dvanaestoro djece u Ostravi i njihovi roditelji, uz potporu nekoliko romskih vođa i organizacija za zaštitu ljudskih prava, predvođenih od strane ERRC, započelo je aktivnost u Ustavnom sudu Češke Republike, pobijajući sustavnu rasnu segregaciju i diskriminaciju u češkim školama i tražeći pravni lijek za nju. Predmet pred Ustavnim sudom teretio je ravnatelje pet specijalnih škola u Ostravi, ured za školstvo za Ostravu i Ministarstvo obrazovanja. U tužbi je navedeno da su opća praksa i primjena odredbi u sustavu specijalnog školskog obrazovanja rezultirale **de facto**¹ i **de jure**² rasnom segregacijom i diskriminacijom dvanaest romskih tužitelja.³

Problem prenatrpane zastupljenosti romske djece u specijalnim školama u Češkoj Republici bio je poznat dugo vremena, a vladini službenici čak su priznali u nekim intervjuima postojanje tog problema. Nikakva reforma, međutim, dovoljna da dovede do promjene nije bila primijenjena. Čak su prije 1989. češke školske vlasti potpuno svjesno odredile romsku djecu za specijalne škole brojčano nerazmjerno u odnosu na drugu djecu. Prema vladinim statistikama, još davne 1984. polovina svih romskih đaka pohađala je specijalne škole. Vladina neprestana primjena politike proizvođenja masovno diskriminirajućih učinaka tijekom dugog niza godina u najmanju ruku ukazuje na želju da se tolerira sveopće odricanje obrazovne mogućnosti generacijama romske djece. Dvanaestoro romske djece u Ostravi i njihovi roditelji koji su podnijeli ovu tužbu nisu željeli više plaćati tu cijenu.

Tužba je navela da su tužitelji i brojna druga romska djeca bili segregirani u specijalne škole za mentalno retardirane, posebno zbog toga što su bili Romi. Također je navedeno da su tužitelji bili podvrgnuti rasnoj segregaciji i diskriminaciji tijekom njihovog pohađanja specijalnih škola. Rezultat te segregacije bilo je uskraćivanje jednake mogućnosti obrazovanja za najveći dio romske djece. Među drugim izvorima prava, tužba se oslanjala na jurisprudenciju Europskog suda za ljudska prava.⁴ U optužbi je navedeno da rasna segregacija i diskriminacija u području obrazovanja krše Ustav Češke Republike, Češku povelju osnovnih prava i sloboda, odredbe češkog domaćeg prava i brojne međunarodne obvezujuće ugovore, uključujući i Europsku konvenciju o ljudskim pravima.

U svojoj tužbi, tužitelji su zahtijevali da dobiju, kumulativno, sljedeće pravne lijekove:

- sudski nalaz da su bili žrtve rasne diskriminacije i segregacije u povredi češkog i međunarodnog prava;
- utvrđivanje kompenzacijskog fonda za obrazovanje kako bi se platilo dodatno obrazovanje i obuka u vidu nadoknade žrtvama – i drugima u sličnoj situaciji – za štetu koju im je prouzročila segregacija u specijalne škole; i
- naredbu koja primorava ured za školstvo Ostrave i Ministarstvo za obrazovanje da zaustave rasnu segregaciju u školama Ostrave u roku od tri godine, te da razviju plan obrazovne reforme koji će omogućiti rasni ravnotežu u školama Ostrave u određenom vremenskom razdoblju.

Uz to, tužitelji su zahtijevali da se uvede obvezna roditeljska suglasnost u potpunoj obaviještenosti prilikom upisa djece u specijalne škole, te da se ona daje u pisanom obliku samo nakon što su roditelji adekvatno informirani o svojim pravima i posljedicama takve suglasnosti.

ERRC je osam mjeseci pripremao sudsku tužbu u Ostravi. Na početku 1999. godine, postojalo je osam specijalnih škola u okrugu Ostrave koje su, prema uredu za školstvo Ostrava, bile odgovorne za obrazovanje “mentalno retardiranih učenika”. Osnovnih škola za “normalne” učenike bilo je sedamdeset. Svaka specijalna škola i svaka osnovna škola ovjerile su i potpisale dokument o točnom broju romskih i neromskih učenika koji pohađaju njihovu školu. Kako je ranije navedeno, rezultati prikupljenih podataka bili su šokantni. Podaci su pokazali da je svega 1,80% neromskih učenika iz Ostrave bilo u specijalnim školama, a 50,3% učenika Roma iz Ostrave bilo je u specijalnim školama. Tako je proporcija školske populacije Roma iz Ostrave u specijalnim školama nadmašila proporciju školske populacije onih koji nisu Romi iz Ostrave u specijalnim školama i to u odnosu od više od dvadeset sedam prema jedan. Drugačije rečeno, 27 puta je bila veća vjerojatnoća da će romska djeca u Ostravi završiti u specijalnim školama nego što je to bilo za djecu koja ne pripadaju Romima.

Statistički podaci koje je prikupio ERRC naznačili su da Romi, iako su predstavljali manje od pet postotaka svih učenika u dobi osnovaca u Ostravi, čine više od 50% učeničke populacije specijalnih škola. Ostrava je daleko od izdvojenog slučaja. Kao što je češka vlada i sama priznala, na nacionalnoj razini približno 75% romske djece pohađa specijalne škole, a više od polovine svih učenika specijalnih škola su Romi.

Stupanj rasne segregacije pokazan gornjom statistikom bio je predstavljen školama. Tako su Romi u pet od osam specijalnih škola u Ostravi činili više od 50% učeničke populacije, u četiri škole više od 75% učeničke populacije, u tri škole više od 80% i u dvije škole više od 90%. Ni u jednoj od specijalnih škola u Ostravi omjer zastupljenosti Roma u učeničkom tijelu nije pao ispod 16% – što iznosi više nego tri puta od ukupnog postotak Roma zastupljenih u učeničkoj populaciji Ostrave.

Nasuprot tome, u osnovnim školama Ostrave, 32 od ovih škola nisu imale nijednog romskog učenika. U 21 osnovnoj školi gde je ERRC prikupljao podatke bilo je romskih učenika, ali manje od dva postotka učeničke populacije. Tako su Romi u ukupnom broju od 53 osnovne škole u Ostravi – što je 75% svih osnovnih škola u okrugu – činili manje od dva postotka ukupne učeničke populacije osnovnoškolske dobi u cijeloj Ostravi. Specijalne i osnovne škole u Ostravi su stvarno segregirane za članove različitih rasnih grupa – specijalne škole za Rome, osnovne škole za one koji nisu Romi.

Na zahtjev ERRC, profesor Daniel Reschly, šef Odsjeka za specijalno obrazovanje na Sveučilištu Vanderbilt u SAD i jedan od najpoznatijih stručnjaka u svijetu iz područja prenamagane zastupljenosti manjinskih grupa u specijalnom obrazovanju, proučio je podatke iz škola Ostrave i pripremio izvješće. On je utvrdio da je stupanj prenamagane zastupljenosti učenika Roma

u specijalnim školama u Ostravi bez presedana i da je sam po sebi prima facie dokaz rasne segregacije i diskriminacije.

Izvješće profesora Reschlyja pokazalo je da je dimenzija prenatrpane zastupljenosti Roma u specijalnim školama u Češkoj Republici kvalitativno viša – u stvari, ona ima drugačiju dimenziju nego slične razmjere prenatrpane zastupljenosti rasnih manjina u drugim kontekstima. Na primjer, nedavna studija vlade SAD na temu prenatrpane zastupljenosti rasnih manjina u razredima obuhvaćenim specijalnim obrazovanjem u području grada New Yorka izrazila je zabrinutost po pitanju onoga što se zove “široka neusklađenosti” u smještanju u specijalno obrazovanje za koje se čini da ima uporište u rasi i etnicitetu gdje su “crni učenici imali dva puta više šansi nego bijeli učenici da budu upućeni na specijalno obrazovanje”. U Ostravi, nasuprot tome, postotak Roma u nekim specijalnim školama je nekoliko stotina postotaka viši nego srazmer Roma u cjelokupnoj romskoj populaciji. Nekoliko zakona i sudskih sporova u SAD svjedoči u prilog činjenici da se diskriminacija utemeljena na lažnim testovima IQ ili nepravilnoj uporabi testova pojavila u javnim školama SAD, ali nikada do one mjere koja je dokumentirana statistikom iz Ostrave.

Tužba je utvrdila da su, kao i mnoga druga romska djeca u Ostravi i cijeloj državi, romska djeca obuhvaćena tužbom bila podvrgnuta teškim obrazovnim, psihološkim i emocionalnim oštećenjima, koja su obuhvaćala sljedeće:

- podvrgnuće programu koji je bio daleko ispod onoga za redovne osnovne škole;
- učinkovito oduzimanje mogućnosti povratka u osnovne škole;
- zabranu, u zakonu i praksi, pristupa neprofesionalnim obrazovnim institucijama drugog stupnja, s daljom štetom po njihove mogućnosti da osiguraju adekvatno zaposlenje;
- obilježavanje djece kao “glupe”, s posljedicama koje će ih pratiti kroz cijeli život, uključujući tu i umanjeno samopoštovanje i osjećaj poniženja, otuđenja i nedostatak samopouzdanja; i
- prinuđenost da uče u rasno segregiranim učionicama, čime su im oduzete koristi multikulturalne obrazovne sredine.

Prisustvo ovako visokih brojeva romske djece u specijalnim školama često se objašnjava činjenicom da oni nisu zadovoljili IQ testove koji su obavljani u obrazovnim psihološkim centrima (tzv. “PPP centri”). Međutim, postoji mnogo naznaka da su mehanizmi ocjenjivanja upotrijebljeni da utvrde “inteligenciju”, pogrešni i nepouzdana kao metode testiranja. Mnogi od IQ testova provedenih da utvrđuju “inteligenciju” pokazuju izvođenje rasno nerazmjernih učinaka, a nijedna od tehnika testiranja nikada nije bila potvrđena za svrhu ispitivanja romske djece u Češkoj Republici. Prilikom provođenja testova za romsku djecu, malo brige je ukazano susretu i nadilaženju predvidivih kulturnih, jezičkih i/ili drugih prepreka koje često negativno utječu na vrijednost utvrđivanja “inteligencije”. Čak je nekoliko psihologa obavijestilo ERRC kako prilikom testiranja IQ nije bilo nikakve standardne procedure te da je svaki psiholog za vrijeme testiranja mogao birati koju

god metodu je on/ona smatrao pogodnom, ostavljajući proces utvrđivanja izložen utjecaju rasnih predrasuda, kulturne neosjetljivosti, i drugih irelevantnih čimbenika. Konačno, malo, ili gotovo nimalo Roma nije bilo konzultirano tijekom odabira ili stvaranja najčešće korištenih testova.

Tužitelji su spomenuli gore navedena pitanja u svojoj tužbi, iznoseći da je njihov upis u specijalne škole bio dio “uobičajene prakse u primjeni respektivne statutske odredbe koja za rezultat ima stvarnu rasnu segregaciju i diskriminaciju”. Oni smatraju da su prvo bili podvrgnuti de facto rasnoj segregaciji, time što su bili smješteni u nezadovoljavajuće obrazovne ustanove na osnovi njihove rasne pripadnosti. Uz to, kao rezultat takve segregacije, oni su pretrpjeli diskriminaciju putem ometanja uživanja njihovog prava na obrazovanje; što znači da im je zbog njihovog rasnog podrijetla bilo uskraćeno adekvatno obrazovanje.

Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova

Dana 20. listopada 1999. godine, Ustavni sud je donio obeshrabrujuću presudu kojom odbija svih dvanaest tužbi. Ustavni sud je, između ostalog, utvrdio da su optužbe za rasnu segregaciju i diskriminaciju neosnovane. Sud je, priznajući da “treba uzeti u obzir uvjerljivost argumenta tužitelja”, smatrao da ima nadležnost samo baviti se određenim pojedinačnim slučajevima tužitelja, te da nije nadležan razmatrati dokaze koji pokazuju obrazac i/ili praksu rasne diskriminacije u Ostravi u Češkoj Republici. Sud je utvrdio da su “tužitelji [zasnovali] svoju tužbu na [opširnim] statističkim podacima i stručnim mišljenjima, ali da su propustili uočiti kako Sud ima pravo da odlučuje – po pitanju ustavnih sporova – samo o pojedinačnim pravnim činovima i obvezan je ocjenjivati samo određene slučajeve pojedinačnih sporova”, te nije ovlašten komentirati ili upravljati društvenom ili kulturnom diskriminacijom kao cjelinom. On je smatrao da tužitelji nisu dokazali postojanje rasne diskriminacije na individualnoj osnovi.

Sud je također utvrdio da tužitelji nisu osporili prvobitne odluke koje su ih smjestile u specijalne škole te da su se roditelji tužitelja – a izuzetkom jednog tužitelja – suglasili s njihovim smještanjem u specijalne škole. Kao posljedicu toga, Sud je donio odluku da takvi proceduralni propusti sprječavaju tužitelje u dobivanju bilo kakvog pravnog lijeka po pitanju njihove rasne diskriminacije u obrazovanju, ma koliko da je ona bila osnovana. Što se tiče optužbi od strane tužitelja da roditelji nisu bili informirani o posljedicama smještanja njihove djece u specijalne škole, Sud smatra da krivicu u ovom slučaju snose roditelji koji su mogli tražiti takvu informaciju, ali su propustili to učiniti. Ovim mišljenjem Sud je naprosto odbio primijeniti primjenjive pravne standarde Europskog suda za ljudska prava u slučaju dokazivanja rasne diskriminacije prema članku 14. Konvencije, iako članak 10. češke Povelje temeljnih prava i sloboda nalaže da međunarodno pravo ima prednost nad domaćim pravom ako su ova dva u sukobu. Implicitno, priznajući snagu optužbe, Sud je “pretpostavio da će odgovarajuće vlasti Češke Republike pojačati svoj rad na prijedlozima tužitelja”.

U odgovoru na optužbe tužitelja da specijalne škole nisu bile dovoljno nadgledane i da su oni, tužitelji, bili izloženi rasnoj segregaciji i diskriminaciji, Sud je odlučio da su tužitelji propustili

dokazati ove optužbe na pojedinačnoj osnovi, pa čak i otišao korak dalje tvrdeći da to nisu ni pokušali učiniti. Sud je ustvrdio da su “[tužitelji] samo ukazivali na statističke podatke društvenih i kulturnih aspekata ovoga problema” te da to “ne može igrati odlučujuću ulogu u [presudi] o pojedinim slučajevima”. Konačno, Sud je utvrdio da nema nadležnost razmatrati zahtjeve tužitelja za plan obrazovne reforme ili sveopću zabranu rasne diskriminacije te za kompenzacijsko školstvo.

Angažiranje Europskog suda

ERRC je smatrao da je presuda Ustavnog suda bila fatalno pogrešna. Nakon što su **iscrpili sve domaće pravne lijekove** – to jest nakon što se više nisu mogli za pravdu obratiti niti jednom drugom sudu ili nijednoj drugoj vlasti u Češkoj Republici – dana 28. travnja 2000. romski roditelji i njihova djeca obratili su se, uz pomoć ERRC, Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. Njihov apel Europskom sudu priopćava da njihovo upisivanje u specijalne škole sadrži “ponižavajući postupak” u povredi članaka 3. Europske konvencije za ljudska prava. Apel se oslanja na ranije odluke suda u Strasbourgu koje su jasno odredile da “posebnu pozornost treba obratiti na diskriminaciju zasnovanu na rasi”. Molba dalje tvrdi da je tužiteljima bilo uskraćeno pravo na obrazovanje, u povredi članaka 2. Protokola 1 Konvencije; da su oni pretrpjeli rasnu diskriminaciju prilikom uživanja prava na obrazovanje, u povredi članka 14; te da procedura koja je dovela do njihovog uključivanja u specijalnu školu nije osigurala minimalne predradnje obveznog procesa koji se zahtjeva člankom 6(1). Molba traži od Europskog suda za ljudska prava da utvrdi povredu navedenih odredbi Konvencije i da dosudi pravedno zadovoljenje. Tužba je sada uključila roditelje 18 djece, jer da su se novi tužitelji pridružili prvobitnoj tužbi.

Prije pravnog spora protiv rasno segregirajućeg obrazovanja Roma u Češkoj Republici, mnogi ljudi – u stvari vjerojatno većina ljudi u Češkoj Republici – bilo je svjesno činjenice da većina romske djece pohađa škole za mentalno retardiranu djecu. Češka vlada je svakako znala za problem da su romska djeca bila prezastupljena u “specijalnim školama”. I, naravno, romski roditelji bili su bolno svjesni činjenice da su njihova djeca dobivala manje-više bezvrijedno obrazovanje. Međutim, nitko u Češkoj Republici ovo nije postavio kao pravno pitanje, pitanje temeljnih ljudskih prava, koje bi se nametnulo putem pravnog spora na sudovima.

Štoviše, za vrijeme dokumentiranja za pravni spor u Češkoj Republici, mnogi, inače suosjećajni ljudi, izjavili su ERRC-u da bi pravni spor bio “previše radikalan” i da treba iznaći druga sredstva kako bi se upozorilo na problem rasno segregirajućeg školstva u Češkoj Republici. ERRC i romski roditelji kojih se ovo izravno ticalo povelili su pravni spor, između ostalih razloga i zato što bez pritiska sudskog naloga nije izgledalo vjerojatno da će češka vlada ikada iznaći dovoljno političke volje da otpočne baviti se problemom rasno segregiranog obrazovanja.

U vrijeme pripreme ovog priručnika o ljudskim pravima – početkom 2004. – Europski sud još uvijek nije donio presudu po ovoj tužbi. Sama ova činjenica djeluje otrežnjavajuće – pravni sporovi

mogu trajati dugo. Štoviše, mnoga od djece obuhvaćene ovim pravnim sporom sada se već školuju u ispodstandardnim školama toliko dugo da je otvoreno pitanje hoće li pobjeda u njihovom slučaju moći unijeti bilo kakvu pozitivnu promjenu u njihove živote.

Činjenica da je došlo do otvorenog sudskog spora izvršila je pritisak na vladu da pokaže kako pokušava promijeniti situaciju i da vodi politiku prema desegregaciji školskog sustava

Ipak, i sama činjenica da je došlo do spora počela je mijenjati društveni okvir u Češkoj Republici. Činjenica da je došlo do otvorenog sudskog spora izvršila je pritisak na vladu da pokaže kako pokušava promijeniti situaciju i da vodi politiku prema desegregaciji školskog sustava. Uz to, činjenica je da je spor pobudio široku svijest o problemu rasne

segregacije u obrazovanju u Češkoj Republici. Ovo je također pojačalo pritisak na češku vladu da uloži napor ka uvođenju stvarne promjene.

Spor je važan i zbog podizanja svijesti među Romima u Češkoj Republici o tome da imaju temeljna prava na koja se mogu pozvati, na sudu ili bilo gdje drugdje, kada su ona povrijeđena. Također, spor je djelovao kao model za romske aktiviste i u drugim zemljama: nakon spora iz Ostrave, Romi u Bugarskoj i Hrvatskoj također su se suprotstavili rasno segregiranom obrazovanju putem podnošenja tužbi.

Omogućavanje djelovanja prava: osvrt na Ostravu

Uz ilustriranje značaja strateškog sporenja za rad u području ljudskih prava, slučaj Ostrava također pokazuje proces izvođenja sporova putem domaćih i međunarodnih sudova.

Koristeći primjer Ostrave, odgovorite na sljedeća pitanja.

1. Koji su bili domaći pravni lijekovi koje su zatražili tužitelji?
2. Koji su bili koraci poduzeti preko Europskog suda?
3. Koje vrste dokaza su bile korištene da bi se podržale optužbe tužitelja?
4. Kakvu su ulogu odigrali ‘stručnjaci’ u ovom slučaju?
5. Osim što je sporenje značajna strateška aktivnost od javnog interesa u području ljudskih prava, na koji način se ono u slučaju Ostrava pokazuje kao korisna djelatnost za pojedinačne tužitelje?
6. Zašto je ovaj slučaj izabran da bude strateška aktivnost?
7. Ako slučaj ne bude uspješan u krajnjoj presudi na Europskom sudu, je li koristan kao strateška aktivnost?

Domaći pravni lijekovi u slučajevima povrede ljudskih prava

Romi iz određenog broja zemalja – uključujući tu Belgiju, Bugarsku, Hrvatsku, Češku Republiku, Njemačku, Mađarsku, Italiju, Makedoniju, Srbiju i Crnu Goru, Slovačku i Veliku Britaniju – zatražili su, i u mnogim slučajevima dobili, pravdu kada su njihova temeljna ljudska prava bila povrijeđena. Pitanja koja su Romi iznijeli pred međunarodne sudove za ljudska prava obuhvaćaju, kako je već spomenuto, rasno segregirajuće obrazovanje, kao i:

- rasnu diskriminaciju u pristupu različitim robama i uslugama, kao što su zaposlenje, socijalne službe, stanovanje, javni smještaj, zdravstvena zaštita itd.;
- nasilje od strane policije, uključujući ubojstva izvršena od strane policajaca;
- nezakonito grupno ili pojedinačno protjerivanje iz zemlje;
- nezakonito prisilno iseljenje iz smještaja;
- propusti osiguravanja pravde u slučajevima rasno motiviranog nasilnog napada ili rasno diskriminacijskog odbijanja da se osiguraju usluge;
- prinudnu sterilizaciju Romkinja,

... kao i određeni broj ostalih pitanja iz područja temeljnih ljudskih prava.

Prije nego što predate vaš slučaj međunarodnom sudu ili tribunalu, u najvećem broju slučajeva potrebno je zatražiti pravdu od lokalnog suda. Međunarodni sudovi za ljudska prava po pravilu ne razmatraju tužbe ako nisu prethodno kod kuće iskorišteni svi raspoloživi pravni lijekovi. Na domaćoj razini, također, tužitelj će uglavnom dobiti mnogo brži nego na međunarodnoj razini te izravno provodljiv rezultat.

Prije nego što predate vaš slučaj međunarodnom sudu ili tribunalu, u najvećem broju slučajeva potrebno je zatražiti pravdu od lokalnog suda. Međunarodni sudovi za ljudska prava po pravilu ne razmatraju tužbe ako nisu prethodno kod kuće iskorišteni svi raspoloživi pravni lijekovi

Budući da je pravni sustav svake zemlje različit, bilo bi nemoguće osigurati u ovom priručniku (što je i izvan njegove namjere) pune detalje o točnim procedurama za dobivanje domaćih pravnih lijekova. Ipak, ovdje ćemo pokušati dati najkraći pregled tijeka aktivnosti na koje ćete najvjerojatnije naići na nacionalnoj razini. Najuobičajenije mogućnosti su:⁵

- krivični postupci,
- građanske parnice,
- administrativni postupci.

Krivični postupci: Oni koji su pretrpjeli zloporabu od strane javnog službenika (bilo da se radi o policiji ili nekom drugom predstavniku države), ili su bili žrtve nasilnog zločina počinjenog od strane nedržavnog počinitelja s treće strane (uključujući tu i rasno motiviran nasilan zločin) mogu podnijeti krivičnu tužbu policiji ili javnom tužitelju. Vojnom osoblju može se suditi u krivičnim postupcima, ali ovo se može izvoditi putem vojnih sudova. U nekim državama ostavlja se diskreciji javnog tužitelja hoće li otvoriti tužbu za zločin. Ova diskrecijska moć u nekim državama predstavlja problem za Rome koji su bili žrtve nasilnih napada, jer zahvaljujući tužiteljima koji odbijaju tužbom goniti počinitelje rasno motiviranog zločina, oni doživljavaju dodatnu diskriminaciju u sustavu.

Krivični postupci imaju za cilj da kazne prekršitelja za počinjeni zločin. U većini slučajeva, za žrtve ne postoji kompenzacija. Pravni lijekovi mogu uključiti novčanu kaznu, otpuštanje u slučaju policajaca, uvjetnu slobodu ili kaznu zatvorom.

Građanske parnice: Ove parnice zasnovane su na građanskim zakonicima zemalja, običajnom pravu i/ili odredbama obligacijskog prava. U građanskim parnicama, pojedinac može dobiti financijsku kompenzaciju naloženu od suda, a koju isplaćuje odgovorna strana te različite oblike injektivnog lijeka. Razlika koja se obično povlači između krivičnih postupaka i građanskih parnica je ta što se u krivičnim postupcima radi o javnom interesu pa je krivični postupak uglavnom iznad građanske parnice. Kao primjer, u krivičnom postupku protiv neke osobe optužene za ubojstvo, država privodi pravdi pojedinca za veoma ozbiljnu povredu normi u zajednici (s mogućim rezultatom da će ubojica biti lišen slobode ili, na nekim mjestima, i života). U krivičnom postupku za ubojstvo, nije vjerojatno da će obitelj žrtve dobiti ikakav oblik nadoknade osim zadovoljenja da vidi ubojicu u zatvoru. U građanskoj parnici postavljenoj za isti zločin, obitelj žrtve išla bi na sud kako bi pokušala natjerati ubojicu da joj isplati nadoknadu (obično u vidu novca) za patnju koju je obitelj pretrpjela zbog gubitka svoga člana i štete koju je nanio ubojica. Primjer za to navodi se u uokvirenom tekstu koji slijedi:

Dana 21. srpnja 1995. Rom tinejdžer Mario Goral bio je žrtva smrtonosnog napada od strane grupe skinhedsa u središnjem slovačkom gradu Žiar nad Hronom. Oko 30 skinhedsa bješnjelo je toga dana kroz grad i napalo nekoliko mladih Roma polugama i noževima. Osamnaestogodišnji Mario Goral uhvaćen je prije nego što je mogao pobjeći u svoju kuću te je do besvijesti pretučen. Zatim su ga dvojica skinhedsa polila mješavinom benzina i polistirena koju su unaprijed pripremili i zapalila ga. Kao rezultat toga, mladi Rom pretrpio je opekotine drugog i trećeg stupnja na preko 60% tijela, izdahnuvši u bolnici deset dana kasnije, 31. srpnja 1995.

Dvojica skinhedsa proglašena su krivim od strane krivičnog suda. Jedan je bio osuđen za ubojstvo, a drugi za nezakonito ponašanje te za rasno motivirano nasilje. Osuđeni su na po 7.5 godina i 8 mjeseci zatvora. U građanskim parnicama koje su nakon toga uslijedele, sud je

dodijelio roditelju žrtve nadoknadu ne samo za pretrpljenu financijsku štetu, već i za duševnu patnju koju je pretrpio uslijed nepravedne smrti djeteta. Ako se odluka suda o ovom slučaju održi nakon žalbe i postane punomoćna (u vrijeme objavljivanja ovog priručnika još uvijek nije donesena nikakva odluka), Goral će se najvjerojatnije označavati kao slučaj prekretnica zbog toga što će ovo biti prvi put da je slovački sud dodijelio roditelju kompenzaciju ne samo zbog pretrpljene materijalne štete, već isto tako zbog duševne patnje pretrpljene uslijed nepravedne smrti djeteta.

Za više informacija o ovom slučaju, pogledajte ERRC državno izvješće – *Time of the Skinheads: Denial and Exclusion of Roma in Slovakia*, koje se također može naći na adresi: http://www.errc.org/Countryrep_index.php.

Administrativni postupci: Administrativni postupci vjerojatno će se manje baviti ozbiljnim pitanjima kao što su ubojstva. Administrativni postupci obuhvaćaju uglavnom tužbe protiv onih državnih tijela koja su zakonom ovlaštena zakonom da izvršavaju upravne dužnosti, kao što su mjesne samouprave, lokalni vijeća, javna poduzeća u vlasništvu države itd. Takva procedura ne odvija se uvijek pred sudom i često predstavlja način da se učine dostupnim postupci u kojima se primjenjuje formalno pravo, s dometom proceduralnog jamstva. Primjer administrativnih postupaka može biti ured za podnošenje tužbi kamo se ide ako netko vjeruje da je nepravedno dobio kaznu za parkiranje, mada postoje i administrativne mjere za mnogo ozbiljnija pitanja. Često je upravni postupak prvi korak u procesu ostvarivanja pravde. Ako pojedinac ne može dobiti zadovoljenje za neki upravni slučaj, tada može zatražiti sudski pregled. Primjer jednog romskog slučaja koji je uslijedio nakon upravnog postupka može se pronaći u sljedećem uokvirenom tekstu:

U jednom talijanskom slučaju, romskoj obitelji Skender Bislimija i Mehreme Bislimi s njihovom šestoricom sinova, svima iz Bosne i Hercegovine, bile su uskraćene boravišne dozvole na humanitarnoj osnovi te je od njih bilo zatraženo da napuste državu. Oni su prvobitno dobili boravišne dozvole kao izbjeglice, da bi 1999. njihov boravak bio produžen za narednu godinu pod uvjetom da osiguraju zaposlenje. Budući da ovo nisu učinili, njihove dozvole su opozvane 2000. godine.

Jedna lokalna odvjetnica podnijela je apel protiv dekreta Questure, lokalne policijske vlasti, pred Regionalnim administrativnim tribunalom za Toskanu (T.A.R.). Uz to, ona je podnijela žalbu Građanskom tribunalu Firence protiv naredbe firentinskog prefekta o protjerivanju. Kao rezultat ovih pravnih aktivnosti, prefekt Firence opozvao je naloge za protjerivanje izdate protiv njezinih klijenata, romske obitelji, dok je Regionalni administrativni tribunal kasnije izdao dozvole boravka na humanitarnoj osnovi.

Konačno, trebate se upoznati s ustavom svoje zemlje i cjelokupnim antidiskriminacijskim zakonodavstvom ili politikom koja postoji o datom pitanju. Zakoni i politika koji se odnose na određene povrede ljudskih prava koje obično trpe romski pojedinci i zajednice, kao što su prava i odredbe o smještaju, također trebaju biti izmijenjeni po ovim pitanjima.

Podnošenje tužbe Europskom sudu za ljudska prava⁶

Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu, Francuska, samo je jedan od brojnih međunarodnih sudova ili drugih tribunala koji razmatraju tužbe iz područja ljudskih prava. U Europi, međutim, on je među najmoćnijim i najpristupačnijim međunarodnim sudovima po pitanjima pravde za ljudska prava. Kako je to sud kome su se okrenule romske obitelji u slučaju Ostrava, ovdje ćemo ukratko usmjeriti pozornost na njega.

Mnoge tužbe Europskom sudu za ljudska prava podnose se bez pomoći pravnika. U tome leži velika snaga ovoga sustava, Europska konvencija za ljudska prava nije složeno zakonsko tijelo, ona je zasnovana na temeljnim, univerzalno prihvaćenim, predstavama poštenja, pravičnosti i poštovanja prema drugima. Ne treba biti pravnik da biste izrazili nepravdu i artikulirali kako izgleda biti ugnjetavan. Osim od strane samih žrtava, tužbe se mogu podnositi od strane ‘predstavnik’ koji ne trebaju imati posebne kvalifikacije osim ovlaštenja žrtve da djeluju na taj način. Svatko može biti predstavnik – na primjer prijatelj, netko tko radi s tom zajednicom, svećenik itd.

Ipak, u najranijoj fazi tužbe važno je osigurati pomoć odvjetnika kojem je poznato pravo Europske konvencije, s obzirom na to da postoji zaključak da su mnoge tužbe koje primi Sud tehnički nepotpune iz ovog ili onog razloga. Postoje četiri glavne prepreke koje tužitelj mora prijeći da bi se njegova tužba razmotrila:

- ✓ Tužba se mora ticati navodne povrede jednog od prava određenih Konvencijom ili jednim od njenih Protokola.
- ✓ Tužitelj je morao pokušati riješiti svoju tužbu putem korištenja svih dostupnih pravnih lijekova u vlastitoj zemlji.
- ✓ Tužba se mora podnijeti u roku od šest mjeseci nakon neuspjeha posljednjeg pokušanog domaćeg lijeka.
- ✓ Tužitelj mora biti žrtva nepravde koju on ili ona navodi.

Najveći deo tužbi Sud odbija zato što tužitelj nije “iscrpio” moguće pravne lijekove u njegovoj ili njenoj zemlji. To znači, zato što nije pokušao sve razumne puteve za traženje pravde kod kuće prije nego što se obratio Sudu. Mnoge tužbe se također odbijaju i zato što nepravda, mada je postojala, nije bila izravno u vezi s pravom zaštićenim Konvencijom. Na primjer, Konvencija ne jamči osobi

pravo da prima socijalnu pomoć, ako je ta osoba siromašna, ili pravo na kuću ako je ta osoba beskućnik. U slučaju ovih primjera, ono što Konvencija štiti je pravo takve osobe (prema članku 8.) da “se poštuje njegov privatni i obiteljski život, dom i prepiska”.

Pismo kojim se obraćate Sudu

Tužba Europskom sudu za ljudska prava mora se podnijeti u roku od šest mjeseci od povrede ili odbacivanja posljednjeg pokušaja da se nepravda riješi pred domaćim sudom. Razdoblje od šest mjeseci završeno je kada Sud primi pismo (ili faks) u kome se podnosi tužba. Pismo kojim se obraćate treba sadržavati osnovne detalje tužbe i ako je moguće ne biti duže od dvije ili tri stranice. Ono treba naglasiti ime, adresu, datum i mjesto rođenja tužitelja. Ono treba što je sažetije moguće, izraziti suštinu tužbe uz navedene članke Konvencije koji se odnose na povrede prava. Ako je moguće, pismom treba zamoliti Sud da naznači smatra li da su bilo koje točke Konvencije previđene. Pismo treba završiti zahtjevom da vam se pošalje formalni obrazac prijave. Primjer takvog pisma može se slijediti:

Registrarator
Europski sud za ljudska prava
Vijeće Europe

10. ožujka 2004.

Poštovani registrarore,

Tužba prema članku 14. Europske konvencije o ljudskim pravima

Zahtijevam da Sud razmotri sljedeću tužbu za koju vjerujem da pripada povredama Europske konvencije o ljudskim pravima od strane Velike Britanije.

Zovem se Fiona Smith. Ja sam niži pravozastupnik i pravni predstavnik moga klijenta Michaela MacDonalda, koji tvrdi da je žrtva kršenja prava. Dolje ću iznijeti osnovne činjenice vezane za ovu tužbu.

Podnositelj tužbe

Predstavnik

Puno ime Michael MacDonald
Državljanstvo Britansko
Zanimanje Vodoinstalater
 privatnik

Puno ime Fiona Smith
Zanimanje Pravozastupnik
Adresa 26 Aubrey Street

Datum rođenja	15.2.1953.	Hereford HR4 0BU
Stalna adresa	Convention Cottage	Engleska
	Legalton	Telefon 01432 272401
	Herefordshire	Fax 01432 356080
	Engleska	
Telefon	Nema	
Sadašnja adresa	Kao što je gore naznačeno	

Tužba se podnosi protiv **Vlade Velike Britanije**.

Ukratko naznačavam činjenice tužbe i osnove zbog kojih vjerujem da je tužba osnovana.

Činjenice

Tužitelj i njegova obitelj su Cigani (Gypsies) koji vode tradicionalno putujući život. Oni navode da su mnogo pretrpjeli uslijed uznemiravanja i premještanja, čija je učestalost bila u tolikom porastu da su se konačno naselili na mjestu određenom za Cigane koje je bilo u vlasništvu lokalnih vlasti u Legaltonu u području Herefordshire (Engleska), gdje su stalno živjeli oko deset godina. U veljači 1999. nastavili su dalje, požalivši se, između ostalog, na nasilje i uznemiravanja koja su ih ometala preko noći kao i to da za djecu nije bilo sigurno igrati se preko dana. Uselili su se u neku unajmljenu kuću, ali tamo se nisu mogli priviknuti.

U listopadu 2000. tužitelj i njegova supruga vratili su se u Legalton te su dobili dozvolu da zauzmu parcelu u tom mjestu pod uvjetom da njihova obitelj i gosti ne izazivaju "smetnje" onima koji žive u mjestu i u njegovoj okolini. Dana 29. ožujka 2000. punoljetna kćerka tužitelja Kerry MacDonald dobila je dozvolu da zauzme parcelu odmah do one koju su držali njeni roditelji, gdje je živjela s Patrickom Connerom. Punoljetni sinovi tužitelja nisu živjeli s njim, ali su često posjećivali to mjesto.

Dana 31. svibnja 2001. obitelji je uručena obavijest o prekidu držanja posjeda te se zahtijevalo od njih da isprazne obje parcele. Obavijest je bila temeljena na tome što su se Patrick Conner i djeca tužitelja – uključujući tu i njegove punoljetne sinove – loše ponašali i uzrokovali značajne smetnje u samom mjestu. Tužitelj je osporio optužbe. Dana 20. srpnja 2001. lokalno vijeće izdalo je naloge za sveopće zaposjedanje obje parcele.

U tom trenutku tužitelj i njegova supruga živjeli su s njihovo četvero maloljetne djece, u dobi od 14, 13 i deset godina te u dobi od četiri mjeseca. Jedno dijete pohađalo je cjelodnevnu

nastavu u obližnjoj osnovnoj školi, dok je drugima ukazivana pomoć, koja je podrazumijevala i podučavanje kod kuće.

U ranim jutarnjim satima dana 4. rujna 2001. vijeće je iselilo obitelj tijekom operacije koja je trajala pet sati. Prikolica u vlasništvu obitelji nije vraćena, navodi tužitelj, sve do kasno poslijepodne toga dana. Dana 6. rujna, vijeće im je vratilo njihovu imovinu, koja je bila odbačena uz put na određenoj udaljenosti od tužiteljeve prikolice.

Tužitelj navodi da obitelj nije dobila nikakvu pomoć ili savjet o tome gdje bi mogli ići, osim što im je ponuđen smještaj u Anytowny, pri čemu se nisu uzele u obzir veze obitelji s lokalnom zajednicom; oni su živjeli u Legaltonu gotovo 10 godina, a u području Hereforda nekih 25 godina.

Tužitelj tvrdi da je od vremena izbacivanja od njegove obitelji zahtijevano da se stalno seli te da su se stres i nesigurnost duboko odrazili na život obitelji.

Status žrtve

Tužitelju je uskraćena mogućnost da pobije na sudu optužbe koje su podignute protiv njega i njegove obitelji. Nerazumno je i pretjerano da se on i njegova obitelj isele zbog razloga koji se odnose na druge punoljetne osobe. Tužitelj nije imao nikakog načina da zahtijeva od lokalnog vijeća da utemelji svoje optužbe protiv njega i tako se odupre opozivu njegove dozvole ili sprječavanja iseljenja. Nikakva mogućnost nije mu data za podnošenje dokaza, pretres, ili unakrsno ispitivanje svjedoka po ovim pitanjima. Kao rezultat toga, nikakvo značajno utvrđivanje koje su mjere primjerene ili opravdane u nastojanju da se ostvari bilo kakav zakonski cilj. Ne postoji nikakav dokaz u području Herefordshir da se Cigani podstiču da dobiju ili zauzmu svoja vlastita mjesta za boravak. Cigani koji žele sigurnost posjeda u tim područjima ne mogu se seliti na privatne posjede. Nasuprot tome, postoji mnogo primjera primjene djelovanja protiv Cigana koji su zauzimali vlastitu zemlju. Dalje, tužitelj i njegova obitelj učinjeni su beskućnicima, uz gubitak djelotvornog pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama.

Vremensko ograničenje/iscrpljivanje pravnih lijekova

Moj klijent je zatražio pravnu pomoć kako bi pobio odluku vijeća da iseli njega i njegovu obitelj na osnovi toga što je ta odluka bila nepravedna i neopravdana, te na osnovi činjenice da je on trebao imati mogućnost braniti se protiv optužbi koje su donijete protiv njega od strane vijeća. Sudski pretres bio je neuspješan, a dopuštenje za žalbu odbijeno (kako od strane sudca, tako i od strane apelacijskog suda). Presuda sudskog pretresa donijeta je 3. prosinca (prije 4 i pol mjeseca), a apelacijski sud odbio je žalbu 1. ožujka (prije 9 dana).

Navodne povrede Konvencije

1. Članak 8

Postoji nepravedno ometanje prava moga klijenta na poštivanje njegovog privatnog života, obiteljskog života i doma.

2. Članak 1. Protokola br. 1

Za vrijeme iseljenja, lokalno vijeće je ometalo privatno vlasništvo moga klijenta tako što je uklonilo neophodnu imovinu sa parcele i zadržalo različite predmete. Imovina nije vraćena brzo, a kada je to i učinjeno, ostavljena je odbačena pored puta.

3. Članak 6

Moj klijent nije bio u mogućnosti tijekom procesa o ukupnoj imovini pobijati optužbe Vijeća za uznemiravanje, niti putem davanja vlastitog iskaza niti putem pozivanja svjedoka. On je bio dovoljno oštećen s obzirom na uvjete dozvole, prema kojima mu nije bio dat položaj za slobodnu nagodbu. Nije postojala jednakost sredstava i bio mu je uskraćen svaki djelotvoran pristup sudu protiv veoma ozbiljne smetnje njegovom domu i njegovoj obitelji.

Molim Vas da prihvatite ovo pismo kao formalan uvod ovoj tužbi na ovaj dan. Bila bih Vam zahvalna ako biste mogli potvrditi prijam i ako biste mi:

1. prosljedili odgovarajući obrazac; te
2. dali savjet ako postoje bilo kakvi aspekti ove pritužbe po kojima biste zahtijevali pojašnjenje (ili relevantne sudske ili komisijske odluke koje bih trebao imati u vidu).

S poštovanjem,

Sud će tada odgovoriti putem slanja formalnog obrasca prijave. Također može naznačiti smatra li da bi ijedan aspekt tužbe mogao izazvati probleme (i po mogućnosti priložiti kopiju bilo kojeg slučaja koji bi trebalo razmotriti). Sud može također naznačiti razmatra li ikakvu sličnu tužbu.

Obrazac tužbe tada treba biti ispunjen i prosljeđen sudu. Ispunjavajući obrazac tužitelj se treba pobrinuti da se svi mogući članci ove Konvencije uzmu u obzir. Veoma često, čak iako je nepravda jasna, dati argument prema Konvenciji nije. U takvim slučajevima, najbolje je prići problemu iz više različitih pravaca.

Primjer

Ovisno o prirodi nepravde, moglo bi se na početku promatrati je li nepravda značajno utječe na obitelj i osobni život žrtve; ako je tako, je li postojala jednostavna nezavisna procedura putem koje bi lokalni sudovi ovo mogli ispraviti? Odgovor na takvo pitanje može prouzročiti pozivanje tužbe na povrede članka 8. (pravo na obiteljski život) i 13. (pravo na odgovarajući pravni lijek).

Ako se poziva na povredu članka 13., tada je općenito valjano ukazati alternativno na članak 6. (i obratno). Članak 6. relevantan je zato što, ako država odgovori navodeći da postoji domaći pravni lijek, može se utvrditi da se ovaj lijek ne podudara sa člankom 6. koji zahtijeva da pravni lijekovi budu pravični, nezavisni, relativno brzi itd. Ako je povreda članka 8. veoma ozbiljna, tada bi moglo biti odgovarajuće uvrstiti i argument po članku 3. (ponižavajući postupak). Ako povreda članka 8. uključuje nedostatak poštovanja prema domu osobe, tada bi također moglo biti odgovarajuće uključiti i podvrgavanje članku 1. Prvog Protokola (pravo na uživanje imovine). U gotovo svim romskim slučajevima, općenito će biti odgovarajuće navesti optužba za određeni članak nezavisno od članka 14. (antidiskriminacijski članak), ali tada se moraju uključiti (u alternativni) i podvrgavanja članku 14. u vezi s određenim člankom.⁷

Često će, naravno, tužbe povlačiti mnoge druge odredbe, a vaš pristup bi uvijek trebao, ako niste sigurni da je povreda određenog članka u pitanju, ipak uključiti i taj članak. Iako Sud ne želi biti opterećen nevažnim argumentima, prihvatit će da se na nekoliko članaka Konvencije može odnositi određena nepravda, a da posljedice nepravde mogu imati mnogo oblika.

Često će, naravno, tužbe povlačiti mnoge druge odredbe, a vaš pristup bi uvijek trebao, ako niste sigurni da je povreda određenog članka u pitanju, ipak uključiti i taj članak

Priopćavanje tužbi vladama

Samo oko 10% tužbi se ‘priopćava’ odgovarajućim vladama na njihova ‘promatranja’, ostalih 90% odbacuje se prije toga, zbog jednog od već nabrojenih razloga. Kada se, međutim, državu jednom upita za komentar, ograničena financijska pomoć od Vijeća Europe se stavlja tužitelju na raspolaganje.

Nakon što je sud saslušao vladu, odlučit će je može li se tužba prihvatiti ili ne. Prije odluke Sud može sazvati saslušanje na koje će biti pozvane obje strane. Ako tužitelj ima pravnu pomoć, tada će ovo pokriti troškove puta i smještaja u Strasbourg.

Ako Sud odluči da se tužba može prihvatiti, on će potaknuti stranke da postignu prijateljsku nagodbu. Ako je ovo ikako moguće, trebalo bi se ozbiljno razmotriti (mada se nijednu stranu neće kritizirati ako ne želi nagodbu u slučaju). Koristi od ovakve nagodbe su te da će tužitelj često dobiti bolje rješenje nego ono koje se naloži od strane Suda. Nakon nagodbe naravno nemoguće je da se slučaj sudski razmatra.

Ako se ne postigne prijateljska nagodba, Sud će započeti rasparvu prema značaju slučaja (moguće nakon sazivanja saslušanja).

Postoji mogućnost da u sudskom procesu treća strana (na primjer, NVO) intervenira i pruži objektivne informacije o činjenicama koje stoje u pozadini tužbe. Na primjer, mogu se navesti

detalji problema s kojima se susreću Romi u određenoj zemlji ili području. Ovo može biti korisno prilikom ukazivanja na to da nepravda koja je dovela do tužbe nije jedina.

Hitni slučajevi

Ako se tužba bavi ozbiljnom povredom i od Komisije se zahtijeva hitno djelovanje, poseban zahtjev za pomoć može da se podnijeti prema ‘Pravilu 39’. Ako tužba predstavlja značajan rizik po život, Sud može biti zamoljen da poduzme privremene mjere i zahtijeva od vlade da poduzme korake kako bi osigurala tužiteljevu sigurnost za vrijeme sudskog razmatranja tužbe. Takvi zahtjevi obično se odnose na izručenje ili deportacije koje potom uslijede.

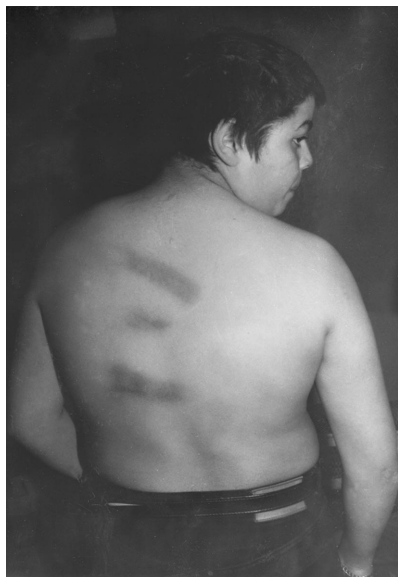
Tamo gdje Sud nije spreman učiniti zahtjev za privremene mjere protiv date države, može, međutim, biti pripremljen da ubrza tužbu i obavijesti državu o njenom podnošenju. Ovaj korak može biti koristan mehanizam za usmjeravanje državne pozornosti na određeni problem i stavljanje do znanja da ga Sud takođe promatra. Začuđujuće je koliko često ovo pomaže da se riješe teški slučajevi.

Ostali međunarodni sudovi ili tribunali za ljudska prava

Postoji određeni broj drugih sudova i tribunala za ljudska prava. Za Rome je odgovarajući izveštaj broj tijela Ujedinjenih naroda koja vode procedure pojedinačnih tužbi. Odbor UN za ljudska prava (HRC), Odbor UN protiv mučenja (CAT), Odbor UN za ukidanje rasne diskriminacije (CERD) i Odbor UN za ukidanje diskriminacije žena (CEDAW) imaju mehanizme za raspravu o pojedinačnim tužbama u slučajevima zlouporabe ljudskih prava. Nemaju sve zemlje ratificirane takozvane “opcijske protokole” koji omogućuju tužbe pred odborima UN. Međutim, neki od ovih mehanizama imaju prilično moćne učinke za Rome. Na primjer, nakon presude od strane Odbora UN protiv mučenja 2003. u slučaju koji je bio u vezi s pogromom protiv romske zajednice 1995., vlada Crne Gore isplatila je blizu 900.000 eura žrtvama. Daljnje informacije o žalbenim procedurama UN – kao i to je li vaša zemlja ratificirala relevantni opcijski protokol koji omogućuje podizanje pojedinačne tužbe – dostupni na internet stranici Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava (www.unhchr.ch) ili putem kontaktiranja službenika ERRC.

Omogućavanje djelovanja prava: kako strateški razmišljati o sporenju

Razmotrite donje slike:

Slika A

Ovaj čovjek upravo je pušten
iz policijskog pritvora.

Slika B

Ova kuća nalazi se u romskoj zajednici na periferiji
jednog većeg zapadnoeuropskog grada.

1. Koja su prava povrijeđena?
2. Koje su, ako postoje, mogućnosti sporenja na domaćoj razini?
3. Ako bi se ovaj predmet vodio na međunarodnoj razini, koje bi žalbene procedure bile primjenjive?

U tabelu koja slijedi unesite neke razloge za i protiv koje treba navesti prilikom traženja pravnih lijekova.

Za	Protiv
●	●
●	●
●	●
●	●
●	●
●	●

Bilješke:

- ¹ Latinski termin za “odista”, “uistinu” ili “u stvari”. Često se koristi umjesto “stvarno” da pokaže da će sud tretirati kao činjenicu autoritet koji izvršava ili entitet koji djeluje kao da ima autoritet, čak i kada se nisu ispunili pravni zahtjevi. U kontekstu društvene segregacije, de facto označava segregaciju kao činjenicu koja, međutim, nije nastala iz svjesne vladine aktivnosti i koja ne predstavlja vladinu politiku utvrđivanja segregacije.
- ² Latinski za “pravno”, često na mjestu pravog, zakonskog ili ustavnog. Često se koristi da označi “potvrđeno zakonom” ili “prema zakonu”. U ovom kontekstu, odnosi se na postojanje politike ili zakona koji zahtijeva rasnu segregaciju u školama.
- ³ Dodatne informacije koje se odnose na ovaj slučaj i segregirajuće školstvo općenito u centralnoj i istočnoj Europi mogu se naći u dva izvješća ERRC: *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic (1999)*; i *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe* (Stigme: segregirano školovanje u centralnoj i istočnoj Europi) (2004). Obje publikacije dostupne su na internet stranici ERRC-a: www.errc.org.
- ⁴ Jurisprudencija je pravni termin koji označava ukupno pravo, proučavanje prava i filozofiju prava i zakona. U ovom kontekstu, jurisprudencija se odnosi na precedentno pravo ili presude Europskog suda za ljudska prava. Presude obuhvaćaju kako mišljenja većine sudaca, tako i izuzeća od tih mišljenja.
- ⁵ Materijal za ovaj dio preuzet je: Camille Giffard. *The Torture Reporting Handbook* (Priručnik za izveščivanje o mučenju). Callchester: University of Essex, Human Rights Centre, 2000.
- ⁶ Naredni odlomak ovog vodiča većinom je preuzet iz: Clements, Luke, “Litigating cases on behalf of Roma before the Court and Commission in Strasbourg (Slučajevi sporenja za račun Roma pred Sudom i Komisijom u Strasbourgu)”, *Roma Rights*, Winter 1998. Budimpešta: European Roma Rights Center, 1998. Za adresu ove internet stranice pogledajte dio Odabrana bibliografija.
- ⁷ Cjeloviti tekst Europske konvencije nalazi se na kraju ovog priručnika, dok su druge informacije o Konvenciji dostupne na adresi: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>.

Dio B
Osiguravanje djelovanja prava

Poglavlje 9.

Neposredno djelovanje

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

9. NEPOSREDNO DJELOVANJE

Uvod

Ovaj priručnik završava s napomenama o neposrednom djelovanju. **Neposredno djelovanje u području ljudskih prava** obuhvaća javnu i često kolektivnu djelatnost koju poduzimaju pojedinci ili grupe ljudi kako bi zaustavili zlouporabe ljudskih prava i doveli do socijalne promjene i primjene čovječnog ponašanja.

Javne demonstracije

Javne demonstracije mogu biti moćan oblik zastupanja u području ljudskih prava. Osobe koje žele posvetiti svoje dragocjeno vrijeme (u mnogim slučajevima i podnijeti rizik po vlastitu ličnost), kako bi izišli u javnost i izrazili svoje mišljenje o određenom pitanju, mogu u pravom trenutku, poslati snažnu poruku političarima i zakonodavcima o neophodnosti djelovanja po određenom pitanju.

Javne demonstracije su djelo u osnovi kojeg su temeljna ljudska prava. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima jamči slobodu izražavanja (članak 19.) i pravo na mirno okupljanje (članak 21.). Europska konvencija o ljudskim pravima uključuje slična jamstva u svojim člancima 10. i 11. Druga prava, kao što je pravo na zajedničko dogovaranje također mogu biti uvrštena u tijek javnih demonstracija.

Javne demonstracije su djelo u osnovi kojeg su temeljna ljudska prava

U modernim demokracijama javne demonstracije redovan su dio javne rasprave. Grupe ljudi često izlaze u javnost da izraze svoja mišljenja i pokažu kako njihova stvar ima mnogo pristalica i uživa potporu velikog dijela javnosti. U društvima koja nisu slobodna – onima gdje vladaju diktature ili drugi oblici zloupotrijebljene ili autoritarne moći – javne demonstracije mogu biti mnogo opasnije, ali također veoma djelotvorne, jer predstavljaju neposredan izazov autoritarnoj vlasti. U nekim slučajevima padu diktatura često prethode javne demonstracije.

U određenim slučajevima javne demonstracije mogu označiti presudnu prekretnicu u javnom životu nekoga društva. Masovne demonstracije u čitavoj Europi tijekom osamdesetih – a posebno u Velikoj Britaniji i Zapadnoj Njemačkoj – iskristalizirale su duboko neprijateljstvo javnosti prema nuklearnom oružju. Slično tome, stotine tisuća crnih i bijelih Amerikanaca iz SAD koji su

se pridružili “Maršu na Washington za posao i slobodu” 1963., postali su vidljiva javna potvrda narodnog pristajanja uz pokret za građanska prava u SAD i okončanje segregacijskih zakona i politike u SAD.

Javne demonstracije su postale povijesna referentna točka za pokrete otpora. Na primjer u Južnoj Africi, nasilno suzbijene javne demonstracije u mjestima Sharpeville 1960. i Soweto 1976. na kraju su postale centri okupljanja za otpor rasističkom režimu aparthejda.

Nenasilna građanska neposlušnost

U mnogim slučajevima javne demonstracije su zakonite. Kako je već navedeno, one su zajamčene međunarodnim pravom o ljudskim pravima. Međutim, u nekim slučajevima nisu. Najmanje jedna škola o ljudskim pravima – to su pristalice **“građanske neposlušnosti”** – zagovara (nenasilno) kršenje zakona u cilju vršenja pritiska.

U drugoj polovini 20. stoljeća, možda najutjecajniji zagovornik nenasilne građanske neposlušnosti kao načina da se utječe na socijalne promjenu bio je Mahatma Gandhi. Tijekom više desetljeća rada, prvo s indijskom manjinom u Južnoj Africi, zatim na ostvarivanju nezavisnosti Indije od britanske kolonijalne uprave, Gandhi je razvio pristup koji je podrazumijevao “nenasilno oružje Satyagraha¹

“Građanska neposlušnost postaje sveta dužnost kada država ostane bez zakona, ili je korumpirana, što je isto”

i odbijanje suradnje”. U njegovom pisanju i djelima koncepti “građanske neposlušnosti” i “odbijanja suradnje” usko su povezani: “Odbijanje suradnje i građanska neposlušnost su različiti, ali [su] grane istog drveta zvanog Satyagraha (snaga istine). [...]”

Odbijanje suradnje sa zlom jednaka je dužnost kao i suradnja s dobrim.” Gandhi je okarakterizirao građansku neposlušnost kao “dokazivanje prava koje bi zakon trebao dati, ali ga umjesto toga odbija “ i jednom prilikom je izjavio da “građanska neposlušnost postaje sveta dužnost kada država ostane bez zakona, ili je korumpirana, što je isto”.

Možda je najjasniji primjer Gandhijeve građanske neposlušnosti bila “Sol Satyagraha” iz 1930.² Britanski monopol na sol u Indiji nalagao je da je prodaja ili proizvodnja soli od strane bilo koga osim britanske vlade zakonom kažnjiv krivični prekršaj. U nizinskim priobalnim područjima Indije sol je bila lako dostupna, ali su ljudi bili prisiljeni kupovati je iako su je mogli besplatno lako prikupiti za vlastite potrebe. Gandhi je prvo uputio pismo tadašnjem vicekralju Indije, lordu Irwinu, 2. ožujka 1930. izjavljujući: “Ako moje pismo ne ostavi nikakav utjecaj na Vaše srce, jedanaestog dana ovoga mjeseca ja ću krenuti s koliko god mogu skupiti suradnika iz ašrama i odbiti se povinovati odredbama Zakona o soli. Ovaj porez smatram najnepravednijim od svih sa stanovišta siromašnog naroda. Kako je pokret za nezavisnost suštinski pokret za najsiromašnije u ovoj zemlji, otpočet će obračun s ovim zlom.” Tako je Gandhi doveo u vezu nepravedne zakone o oporezivanju i kontrolu nad indijskim resursima, a time i njezin suverenitet i nezavisnost od strane kolonijalne

moći. Druga značajna karakteristika ove Satyagrahe bila je da su sirovinu o kojoj je riječ – sol – ljudi u cijeloj Indiji koristili bez obzira na kastu, klasu, etnicitet i vjeru te je stoga mogla zaokupiti misli svih Indijaca.

Tajnik vicekralja odgovorio je na pismo riječima da bi Gandhi “trebao razmisliti o djelatnosti koja će jasno biti usmjerena ka povredi zakona i opasnosti po javni mir”. Kao odgovor na to Gandhi je odlučio povesti pokret. Rano ujutro 12. ožujka 1930. krenuo je iz Sabarmati ašrama sa 78 dragovoljaca.³ On i njegovi drugovi putovali su gotovo 200 milja pješice, zaustavljajući se u obližnjim gradovima i selima, i potičući ljude da se pridruže pokretu. U Dandi su stigli 5. travnja. Po dolasku Gandhi je uzeo mali grumen prirodne soli i dao signal stotinama ljudi da na sličan način pogaze zakon. Gandhi je uhapšen, kao i tisuće drugih koji su završili u zatvoru. Ipak, lord Irvin je pristao na razgovore s Gandijem i nakon toga je britanska kolonijalna sila pristala održati konferenciju za okruglim stolom u Londonu kako bi se pregovaralo o mogućim uvjetima indijske nezavisnosti. Gandhi je otišao u London 1931. g. i susreo se s nekim pristalicama u Europi, ali se pregovori nisu završili. Po povratku u Indiju još jednom je uhapšen, što je potvrda toga koliko je bio moćan čin suprotstavljanje Zakonu o soli.

Gandhijev rad značajno je utjecao na pokrete za ljudska prava u 20. stoljeću. Na primjer, u sada legendarnom “Pismu iz birmingemskog zatvora”, Martin Luther King Stariji 1963. g. odgovorio je kritičarima koji su njegovu taktiku (organiziranja američkih crnaca za nenasilni otpor protiv supremacijske vladavine bijelih putem odbijanja poslušnosti otvoreno rasističkim zakonima) smatrali previše ekstremnom sljedećim riječima:

“Kao u toliko mnogo dosadašnjih iskustava, naše nade su raspršene, a sjena dubokog razočarenja nadvila se nad nama. Nemamo drugog izlaza nego se pripremiti na neposredno djelovanje, u kojem ćemo dati naša vlastita tijela kao zalog našeg pitanja pred savješću lokalne i nacionalne zajednice. Svjesni pratećih teškoća, odlučili smo poduzeti proces vlastitog pročišćenja. Počinjemo seriju radionica o nenasilju i stalno se pitamo: jesi li sposoban primiti udarac bez osvete? Jesi li sposoban izdržati iskušenje zatvora? [...]

Također se možete zapitati: “Zašto neposredno djelovati? Zašto sjediti, marširati i tako dalje? Zar pregovaranje nije bolji put?” Imate pravo što pozivate na pregovore. Uistinu, upravo to i jest suštinski cilj neposrednog djelovanja. Nenasilno neposredno djelovanje teži stvaranju tolike krize i tolike tenzije da je neka zajednica koja neprestano odbija pregovarati prisiljena suočiti se sa danim pitanjem. Ono teži dramatiziranju pitanja koje se ne može više zaobilaziti. [...]

Nenasilno neposredno djelovanje teži stvaranju tolike krize i tolike tenzije da je neka zajednica koja neprestano odbija pregovarati prisiljena suočiti se sa danim pitanjem

Svrha našeg neposrednog djelovanja je stvoriti situacija koja obiluje krizom koja će neizbježno otvoriti vrata pregovaranju. Stoga se slažem s vama u vašem pozivu na pregovaranje. Suviše dugo se naš ljubljani Jug nalazi u glibu tragičnog pokušaja da živi u monologu umjesto u dijalogu. [...]

Iz bolnog iskustva znamo da tlačitelj nikada ne daje slobodu rado; nju tlačeni moraju zahtijevati. Iskreno govoreći, ja se tek trebam angažirati u kampanji za neposredno djelovanje koja je bila “dobro tempirana” prema mišljenju onih koji nisu neopravdano propatili od bolesti segregacije. Sada već godinama ja čujem riječ: “Čekaj!”. Ona odzvanja prodorna i dobro poznata u ušima svakog crnca. Ovo “čekaj” uvijek znači “nikada”. Mi moramo konačno uvidjeti, s jednim od naših pravnika, da je “pravda koja se dugo odlaže – uskraćena pravda”. [...]

Izražavate veliki stupanj uznemirenosti zbog naše želje da kršimo zakone. To je svakako zabrinutost s pravom. Pošto mi tako marljivo potičemo narod da poštuje odluku Vrhovnog suda iz 1954. koja stavlja izvan zakona segregaciju u javnim školama, to što svjesno kršimo zakon na prvi pogled može izgledati priličan paradoks. Netko se može upitati i ovo: “Kako možete zastupati kršenje nekih, a poštivanje drugih zakona?” Odgovor leži u činjenici da postoje dvije vrste zakona: pravedni i nepravedni. Ja sam prvi koji zagovara poštivanje pravednih zakona. Pojedinaac ima ne samo pravnu, već i moralnu odgovornost da poštuje pravedne zakone. Nasuprot ovome, pojedinac ima moralnu odgovornost da se usprotivi nepravednim zakonima. Slažem se s mišljenjem sv. Augustina da “nepravedan zakon uopće nije zakon”.

Građansku neposlušnost u novije vrijeme primjenjuju aktivisti za zaštitu okoliša. Na primjer, grupa Greenpeace – sada jedna od najpoznatijih i najuspješnijih grupa za zaštitu okoliša – započela je 1971. kampanju protiv uništavanja prirodne okoline, kada je mali čamac u kome su se nalazili volonteri i novinari uplovio u područje Amchitka sjeverno od Aljaske, gdje je vlada SAD izvodila podzemna nuklearna ispitivanja, kako bi “bili svjedoci” u ispitivanjima. Do danas sastavni dio strategije Greenpeacea ostaje “nenasilni konflikt visokog profila u cilju podizanja razine i kvalitete javne rasprave”.

Neposredna djelatnost od strane Roma

Neki aktivisti koji se bave ljudskim pravima Roma u Europi pribjegli su metodama neposrednog djelovanja. Kasnih osamdesetih i početkom devedesetih, nevladina organizacija sa sjedištem u Hamburgu *Romski nacionalni kongres (Roma National Congress)* organizirala je narodni pokret od nekoliko tisuća Roma, prvenstveno u Zapadnoj Njemačkoj, kako bi se suprotstavio njihovom najavljenom protjerivanju, prvo u Jugoslaviju, a zatim, kada je ta država propala, u njene države slijednice. Za vrijeme općenarodne djelatnosti, aktivisti *Romskog nacionalnog kongresa* dobivali su prijetnje protjerivanjem, a razni simpatizeri marširali su mjesec dana od regionalne prijestolnice u Zapadnoj Njemačkoj, pozivajući se na ono što su oni formulirali kao “pravo na ostanak”: pravo da ostanu u Njemačkoj i da ne budu silom iseljeni. Ovaj protest ostao je do danas jedno od visokih

dostignuća romskog pokreta po tome što su aktivisti *Romskog nacionalnog kongresa* uspješno okupili Rome da se bore za svoja prava, pod jakim pritiskom njemačkih vlasti da se povinuju nalogima za protjerivanje. Pored toga, pokret određuje jednu od najvidljivijih i najdosljednijih građanskih aktivnosti protiv krajnje restriktivnih pravila protiv stranaca i praksi, koje i sada prevladavaju, kao što su i tada, u zapadnoj Europi, a trenutno se usvajaju i u centralnoj i istočnoj Europi.

U studenome 1990. g., članovi *Romskog nacionalnog kongresa* i nekoliko stotina Roma iz bivše Jugoslavije pokušali su u nekoliko autobusa prijeći švicarsko-njemačku granicu iz njemačke pokrajine Baden-Württemberg u Švicarsku. Romi koji su se nalazili u autobusima u najvećem broju slučajeva bili su državljani bivše Jugoslavije čiji su zahtjevi za azil bili odbijeni od strane njemačkih vlasti. Grupa je namjeravala otići ravno u urede Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) u Ženevi i tamo zatražiti azil. Većini osoba o kojima je riječ bio je odbijen zahtjev za azil u Njemačkoj, ali im je i ulazak u Švicarsku također bio odbijen. Ipak, Rudko Kawczynski, predsjednik *Romskog nacionalnog kongresa*, i nekoliko njegovih kolega bili su pušteni u Švicarsku, gdje su se uputili sami u ured UNHCR, ostavljajući autobuse i oko tri stotine Roma na švicarsko-njemačkoj granici da blokiraju jednu traku graničnog prijelaza. Policija u gradu Lörrach optužila je Kawczynskog (ali nikoga više iz grupe) za “silu” (*Nötigung*) – na engleskom jeziku to je grubi ekvivalent za “ometanje mira” – zbog djelomičnog ometanja rada graničnog prijelaza (ili zbog odgovornosti za grupu koja je djelomično omela rad graničnog prijelaza). Nakon što je Rudko Kawczynski proglašen krivim po optužbi, uslijedilo je nekoliko žalbi te je slučaj na kraju završio pred Ustavnim sudom Njemačke 1994. gdje se i danas nalazi. Kawczynski je dobio nalog da započne služenje pedesetodnevnih kazni, ali se on žalio na ovu presudu.

Neposredno djelovanje u svijetu koji se globalizira

Uvećana međusobna povezanost svijeta donijela je nove mogućnosti i strategije djelovanja. Vjerojatno najvidljiviji novi čimbenik je internet, koji spaja ljude i zajednice u čitavom svijetu i u velikoj mjeri umanjuje komunikacijske prepreke. Romi spadaju među velike korisnike interneta i dosta pokreta za prava Roma odvija se u kibernetičkom prostoru. Mnoge od skorašnjih prosvjednih aktivnosti poduzetih od strane romskih aktivista su prvenstveno i uglavnom aktivnosti uspostavljene putem internetu.

Uvećana međusobna povezanost svijeta donijela je nove mogućnosti i strategije djelovanja

Ipak, internet nije jedini novi element koji je globalizacija donijela djelovanju u području ljudskih prava. Uvećana međusobna povezanost svjetske ekonomije znači da se protiv nepravde može boriti i putem ekonomskih sankcija. Na primjer, mnogi ljudi pripisuju kolaps rasističkog režima aparthejda u Južnoj Africi utjecaju takozvanog pokreta “oslobođenja” osamdesetih, za vrijeme koga

su aktivisti uspješno izvršili pritisak na međunarodne kompanije i vlade u čitavom svijetu da ih uvjere da ne investiraju u Južnu Afriku te da povuku odande postojeće investicije. Rezultat utjecaja na ekonomiju Južne Afrike bio je jedan od glavnih čimbenika koji su konačno uvjerali južnoafričku vladu da započne pregovaranje o mirnom prelasku od supremacijske vladavine ka demokraciji.

Pravda

Neposredna aktivnost – kao i svaka akcija – je najjača i najvjerojatnije će okupiti široku i trajnu javnu potporu ako je ukorijenjena u pravdi i ako se doživljava kao onu koja ima korijen u pravdi. U Europi žive milijuni Roma. Ovo je potencijalno veoma moćan temelj za djelovanje. Međutim, pokret za prava Roma najvjerojatnije neće biti uspješan ako se ne pozove na široko zasnovan poziv na pravdu. Jaki su razlozi zašto mnogi ljudi osjećaju simpatije prema pokretu za romska prava: tlačenje je gnjusno, i mnogi ljudi su dirnuti i žele pomoći drugima u ostvarivanju dostojanstva, posebno tamo gdje je ponižavanje prouzročeno dugotrajnom nepravdom. Današnja situacija s Romima u Europi rezultat je dugotrajnog tlačenja na rasističkim osnovama. Ova činjenica čini prava Roma pitanjem – pitanjem pravde – aktualnim za sve Europljane. Romi mogu i trebaju graditi korijene pravde za pokret prava Roma također i djelovanjem za račun drugih tlačenih: muškarci za račun žena, heteroseksualci za račun homoseksualaca, državljani za račun onih koji to nisu itd. Ovo je prvi i glavni zahtjev iznad i izvan svakog pragmatičnog ili realnog političkog razmatranja; to je moralni zahtjev. Također, to je i dobra strategija: aktivisti koji se bave romskim pravima počinju s pozicije brojčane snage koja samo može biti uvećana putem zajedničkog cilja i ljudske solidarnosti.

Bilješke:

- ¹ Gandhi je iskovao termin “satyagraha” da označi svoju teoriju i praksu nenasilnog otpora. Gandhi je sebe opisivao prvenstveno kao zavjetnika ili tražitelja “satye” (istine), koja se ne može drugačije dobiti nego putem “ahimse” (nenasilja, ljubavi) i “brahmacharye” (celibata, stremljenja ka Bogu). Gandhi je na razne načine okarakterizirao Satyagrahu (“snaga istine”) kao “zakon univerzalne primjene”; “nepopustljivo traganje za istinom i odlučnost da se traži istinu”; “proces obrazovanja javnog mišljenja, takvog da pokriva sve elemente društva i čini samog sebe neodoljivim”; i “djelotvorna zamjena za nasilje”.
- ² Ovaj ulomak preuzet je iz *Marša soli ka Dandiju* (The Salt March To Dandi), dostupno na adresi: <http://www.emory.edu/ENGLISH/Bahri/Dandi.html>.
- ³ Detaljna informacija o soli Satyagraha dostupna je na adresi: http://www.mkgandhi.org/Civil%20Disobedience/salt_tax.htm.

**Upoznajte svoja prava
i borite se za njih**

Dodatak

Vodič za romske aktiviste

Dodatak

Opća deklaracija o pravima čovjeka

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

OPĆA DEKLARACIJA O PRAVIMA ČOVJEKA¹

Uvod

Budući da su priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu;

Budući da su nepoštivanje i preziranje prava čovjeka imali za posljedicu akte koji su grubo vrijeđali savjest čovječanstva, i budući da je stvaranje svijeta u kojem će ljudska bića uživati slobodu govora i vjerovanja i slobodu od straha i nestašice proglašeni kao najviša težnja svakog čovjeka;

Budući da je bitno da prava čovjeka budu zaštićena vladavinom kako čovjek ne bi bio primoran da kao posljednjim sredstvom pribjegne pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja;

Budući da je bitno da se unaprjeđuje razvoj prijateljskih odnosa među narodima;

Budući da su narodi Ujedinjenih naroda ponovno potvrdili u Povelji svoju vjeru u osnovna prava čovjeka, u dostojanstvo i vrijednost čovjekove osobe i ravnopravnost muškaraca i žena i budući da su odlučili unaprjeđivati društveni napredak i bolji životni standard u široj slobodi;

Budući da su se države članice obvezale da u suradnji s Ujedinjenim narodima postignu unaprjeđenje općeg poštovanje i primjenu ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Budući da je zajedničko razumijevanje ovih prava i sloboda od najveće važnosti za puno ostvarenje ove obveze,

OPĆA SKUPŠTINA proglašava OVU OPĆU DEKLARACIJU O PRAVIMA ČOVJEKA kao zajedničko mjerilo postignuća za sve narode i sve države da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući Deklaraciju stalno na umu, težili da učenjem i odgojem pridonesu poštivanju ovih prava i sloboda i da bi naprednim nacionalnim i međunarodnim mjerama osigurali njihovo opće i djelotvorno priznanje i poštovanje, kako među narodima samih država članica, tako i među narodima onih područja koje su pod njihovom upravom.

Članak 1.

Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i trebaju jedni prema drugima postupati u duhu bratstva.

Članak 2.

Svakome pripadaju sva prava i slobode navedene u ovoj Deklaraciji bez razlika bilo koje vrste, kao što su rasa, boja, spol, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili druge okolnosti. Nadalje, ne smije se praviti nikakva razlika na osnovi političkog, pravnog ili međunarodnog položaja zemlje ili područja kojima neka osoba pripada, bilo da je to područje neovisno, pod starateljstvom, nesamoupravno, ili da se nalazi ma pod kojim drugim ograničenjima suverenosti.

Članak 3.

Svatko ima pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost.

Članak 4.

Nitko se ne smije biti držan u ropstvu ili ropskom odnosu; ropstvo i trgovina robljem zabranjuje se u svim njihovim oblicima.

Članak 5.

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

Članak 6.

Svatko ima pravo da svugdje bude priznat pred zakonom kao osoba.

Članak 7.

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zakonsku zaštitu. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog poticanja na takvu diskriminaciju.

Članak 8.

Svatko ima pravo na djelotvorna pravna sredstva putem nadležnih nacionalnih sudova zbog djela kojima se krše osnovna prava koja mu pripadaju temeljem ustava i zakona.

Članak 9.

Nitko ne smije biti podvrgnut samovoljnom uhićenju, zatvoru ili izgonu.

Članak 10.

Svatko ima pravo da ga u punoj jednakosti pošteno i javno sasluša neovisan i nepristran sud radi utvrđivanja njegovih prava i obveza i bilo kakve krivične optužbe protiv njega.

Članak 11.

1. Svatko tko je optužen za krivično djelo ima pravo da bude smatran nevinim dok se na temelju zakona krivnja ne dokaže na javnom suđenju na kojem su mu osigurana sva jamstva potrebna za njegovu obranu.
2. Nitko ne smije biti smatran krivim za krivično djelo na temelju bilo kakvog čina ili propusta koji nisu predstavljali krivično djelo prema nacionalnom ili međunarodnom pravu u vrijeme kada su počinjena. Isto tako ne smije se izricati teža kazna od one koja se mogla primijeniti u vrijeme kada je kazneno djelo počinjeno.

Članak 12.

Nitko ne smije biti izvrnut proizvoljnom miješanju u privatni život, obitelj, dom ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svatko ima pravo na zakonsku zaštitu protiv ovakvog miješanja ili napada.

Članak 13.

1. Svatko ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.
2. Svatko ima pravo napustiti bilo koju zemlju, uključujući svoju vlastitu, i vratiti se u svoju zemlju.

Članak 14.

1. Svatko ima pravo tražiti i uživati u drugim zemljama utočište pred progonima.
2. Na ovo pravo se nitko ne može pozvati u slučaju gonjenja za krivična djela koja nisu političkog karaktera ili progona zbog djela koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 15.

1. Svatko ima pravo na državljanstvo.
2. Niko ne smije samovoljno biti lišen svoga državljanstva niti mu se smije odreći pravo da promijeni svoje državljanstvo.

Članak 16.

1. Punoljetni muškarci i žene, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vjere, imaju pravo sklopiti brak i osnovati obitelj. Oni su ravnopravni prilikom sklapanja braka, za vrijeme njegova trajanja i prilikom njegova razvoda.
2. Brak se sklapa samo uz slobodan i potpun pristank osoba koje namjeravaju stupiti u brak.
3. Obitelj je prirodna i osnovna društva jedinica i ima pravo na zaštitu društva i države.

Članak 17.

1. Svatko ima pravo da posjeduje imovinu, sam kao i u zajednici s drugima.
2. Niko ne smije biti samovoljno lišen svoje imovine.

Članak 18.

Svatko ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjere; to pravo uključuje slobodu promijeniti svoju vjeru ili uvjerenje i slobodu da se, bilo pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, očituje svoju veru ili vjerovanje učenjem, praktičnim vršenjem, obredima i održavanjem.

Članak 19.

Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu mišljenja bez tuđeg miješanja, kao i pravo da traži, prima i priopćava obavijesti i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

Članak 20.

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Nitko ne može biti primoran da pripada nekom udruženju.

Članak 21.

1. Svatko ima pravo da sudjeluje u upravljanju svojom zemljom, neposredno ili preko slobodno izabраних predstavnika.
2. Svatko ima pravo na jednak pristup javnim službama u svojoj zemlji.
3. Volja naroda treba biti je osnova državne vlasti: ta se volja treba izražavati na povremenim i slobodnim izborima, koji se trebaju provoditi općim i jednakim pravom glasa, tajnim glasovanjem ili odgovarajućim postupcima kojim se osigurava sloboda glasovanja.

Članak 22.

Svatko, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje privredna, društvena i kulturna prava neophodna za svoje dostojanstvo i za razvoj svoje ličnosti, putem državne pomoći i međunarodne suradnje, a u skladu s organizacijom i sredstvima svake države.

Članak 23.

1. Svatko ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i povoljne uvjete rada i na zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svatko bez razlike ima pravo na jednaku plaću za jednaki rad.

3. Svatko tko radi ima pravo na pravednu i povoljnu naknadu koja njemu i njegovoj porodici osigurava egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će, ako bude potrebno, biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite.
4. Svatko ima pravo da osnuje i da stupi u sindikate radi zaštite svojih interesa.

Članak 24.

Svatko ima pravo na odmor i dokolicu, uključujući razumno ograničenje radnog vremena i povremeni plaćeni odmor.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji osigurava zdravlje i blagostanje njega samoga i njegove obitelji, uključujući hranu, odjeću, stan i liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, invalidnosti, udovištva, starosti ili drugih slučajeva pomanjkanja sredstava za život uslijed okolnosti koje su izvan njegove moći.
2. Majka i dijete imaju pravo na naročito brigu i pomoć. Sva djeca, rođena u braku ili izvan njega, trebaju uživati jednaku socijalnu zaštitu.

Članak 26.

1. Svatko ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje treba biti besplatno bar u osnovnim i nižim stupnjevima. Osnovno obrazovanje treba biti obvezno. Tehničko i stručno obrazovanje treba biti općenito pristupačno, a više obrazovanje treba biti svima pristupačno na temelju sposobnosti.
2. Obrazovanje treba biti usmjereno punom razvoju ljudske ličnosti i učvršćivanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono treba da unaprjeđuje razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim skupinama, kao i djelatnost Ujedinjenih naroda za održanju mira.
3. Roditelji imaju prvenstveno pravo da biraju vrstu obrazovanja za svoju djecu.

Članak 27.

1. Svatko ima pravo da slobodno sudjeluje u kulturnom životu zajednice, da uživa u umjetnosti i da sudjeluje u znanstvenom napretku i u dobrobiti koja iz toga proistječe.
2. Svatko ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proistječu iz bilo kojeg znanstvenog, književnog ili umjetničkog djela kojemu je on tvorac.

Članak 28.

Svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode izložene u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvarene.

Članak 29.

1. Svatko ima obveze prema zajednici koja jedina omogućuje slobodno i puno razvijanje njegove ličnosti.
2. U vršenju svojih prava i ostvarivanju sloboda svatko može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su određena zakonom u cilju osiguranja dužnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih i u cilju zadovoljenja pravičnih zahtjeva morala, javnog poretka i općeg blagostanja u demokratskom društvu.
3. Ta prava i slobode ni u kom slučaju ne mogu se primjenjivati protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda.

Članak 30.

Ništa se u ovoj Deklaraciji ne može tumačiti kao pravo ma koje države, skupine ili osobe da sudjeluje u bilo kojoj djelatnosti ili da obavlja bilo kakvu djelatnost usmjerenu na poništenje bilo kojih ovdje izloženih prava i sloboda.

Bilješke:

- ¹ Usvojena i proklamirana od strane Glavne skupštine rezolucijom 217A(III) od 10. prosinca 1948.

Prijevod Deklaracije na hrvatski jezik preuzet je s internet stranice Ujedinjenih naroda, izvor: Stalna misija R Hrvatske pri Ujedinjenim narodima, na adresi: <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/src2.htm>.

Dodatak

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

MEĐUNARODNA KONVENCIJA O UKIDANJU SVIH OBLIKA RASNE DISKRIMINACIJE¹

Države stranke ove Konvencije,

Smatrajući da se Povelja Ujedinjenih naroda zasniva na načelima dostojanstva i jednakosti svih ljudi i da su se sve države članice obvezale da rade, zajedno i pojedinačno, u suradnji s Organizacijom, u svrhu postizanja jednog od ciljeva Ujedinjenih naroda, tj. da razvijaju i potiču opće i stvarno poštivanje prava čovjeka i osnovnih sloboda za sve, bez obzira na rasu, spol, jezik ili vjeru,

Smatrajući da Opća deklaracija o pravima čovjeka proklamira da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka po dostojanstvu i pravima i da se svatko može koristiti svim pravima i svim slobodama navedenim u njoj, bez ikakve razlike, naročito s obzirom na rasu, boju ili nacionalno podrijetlo,

Smatrajući da su svi ljudi jednaki pred zakonom i da imaju pravo na jednaku zakonsku zaštitu od svake diskriminacije i svakog poticanja na diskriminaciju,

Smatrajući da su Ujedinjeni narodi osudili kolonijalizam i svako vršenje segregacije i diskriminacije koje ga prate, u bilo kom obliku i na bilo kom mjestu da postoje, i da je Deklaracija o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima od 14. prosinca 1960. godine (rezolucija 1514 (XV) Opće skupštine) potvrdila i svečano proklamirala potrebu njegova brzog i bezuvjetnog okončanja,

Smatrajući da Deklaracija Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije od 20. studenoga 1963. godine (rezolucija 1904 (XVIII) Opće skupštine) svečano potvrđuje potrebu brzog ukidanja svih oblika i svih pojava rasne diskriminacije u svim dijelovima sveta i osiguranja razumijevanja i poštovanja dostojanstva ljudske ličnosti,

Uvjerene da je svaka doktrina o superiornosti zasnovanoj na razlici između rasa znanstveno lažna, za osudu sa moralnog gledišta i socijalno nepravedna i opasna i da ništa ne bi moglo opravdati, ma gdje to bilo, rasnu diskriminaciju, ni teoretski ni praktično,

Ponovno potvrđujući da diskriminacija među ljudima po osnovi rase, boje ili etničkog podrijetla predstavlja smetnju prijateljskim i miroljubivim odnosima među narodima i da može narušiti mir i sigurnost među narodima, kao i skladnu koegzistenciju građana iste države,

Uvjerene da je postojanje rasnih prepreka nesuglasivo s idealima svakog ljudskog društva,

Zabrinute zbog pojava rasne diskriminacije koje postoje u nekim krajevima svijeta, kao i politikama vlada koje se zasnivaju na rasnoj superiornosti ili mržnji, kao što je politika aparthejda, segregacije ili odvajanja,

Odlučne da poduzmu sve potrebne mjere radi brzog ukidanja svih oblika i svih pojava rasne diskriminacije, da spriječe i da se bore protiv rasističkih doktrina i prakse kako bi potpomogle razumijevanje među rasama i izgradile međunarodnu zajednicu oslobođenu svih oblika rasne segregacije i diskriminacije,

Imajući na umu Konvenciju o diskriminaciji u području zaposlenja i zanimanja koju je Međunarodna organizacija rada usvojila 1958. godine i Konvenciju o borbi protiv diskriminacije u području obrazovanja koju je usvojila Organizacija ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu 1960. godine,

U želji da provedu u život načela navedena u Deklaraciji Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i da osiguraju što je moguće brže usvajanje praktičnih mjera u tu svrhu,

Sporazumjele su se o sljedećem:

Prvi dio

Članak 1.

1. U ovoj Konvenciji izraz “rasna diskriminacija” odnosi se na svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koje se zasniva na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu i koji imaju za cilj ili za rezultat da ugroze priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom području ili u svakom drugom području javnog života.
2. Ova Konvencija ne primjenjuje se na razlikovanja, isključenja, ograničavanja ili davanja prvenstva koje provodi država članica Konvencije kad su u pitanju njeni državljani ili osobe koje nisu njeni državljani.
3. Nijedna odredba ove Konvencije ne može se tumačiti kao da na bilo koji način narušava zakonske odredbe država članica Konvencije u pogledu državljanstva, prava građanstva ili naturalizacije, pod uvjetom da te odredbe ne prave razlike u odnosu na neku posebnu narodnost.
4. Posebne mjere, donesene jedino u svrhu da se osigura odgovarajući napredak određenih rasnih ili etničkih grupa ili osoba kojima je nužna zaštita koja može biti potrebna radi jamčenja, uživanja i ostvarivanja prava čovjeka i osnovnih sloboda pod jednakim uvjetima, ne smatraju se kao mjere rasne diskriminacije, pod uvjetom da nemaju za rezultat održanje različitih prava za razne rasne grupe i da se ne održavaju na snazi kad se postignu ciljevi radi kojih su te mjere bile poduzete.

Članak 2.

1. Države članice osuđuju rasnu diskriminaciju i obvezuju se da svim odgovarajućim sredstvima i bez odgode provode politiku koja teži da ukine svaki oblik rasne diskriminacije i da potpomažu razumijevanje između svih rasa, i u tu svrhu:
 - a) svaka država članica obvezuje se da ne počini nikakvo djelo rasne diskriminacije ili ne vrši rasnu diskriminaciju protiv osoba, grupa osoba ili ustanova, kao i da postupa tako da se sve državne i lokalne javne vlasti i ustanove pridržavaju obveze;
 - b) svaka država članica obvezuje se da ne potiče, brani ili podržava rasnu diskriminaciju koju provodi bilo koja osoba ili organizacija;
 - c) svaka država članica treba da poduzme djelotvorne mjere radi ponovnog razmatranja vladine državne i rasne politike i radi izmjene, ukidanja ili poništenja svakog zakona i svakog propisa koji tako djeluje da stvara rasnu diskriminaciju ili tako djeluje da je ovjekovječi gdje ona postoji;
 - d) svaka država članica treba da svim odgovarajućim sredstvima, uključujući, ako to okolnosti dozvoljavaju, zakonske mjere, zabrani i okonča rasnu diskriminaciju koju provode osobe, grupe ili organizacije;
 - e) svaka država članica obvezuje se da pomaže, ako je to umjesno, višerasne integracijske organizacije i pokrete i druga sredstva u svrhu ukidanja prepreka između rasa, kao i da se bori protiv onoga tko teži da ojača rasnu podvojenost.
2. Države članice će poduzeti, ako okolnosti to zahtijevaju, na socijalnom, ekonomskom, kulturnom i ostalim područjima, posebne i konkretne mjere za odgovarajuće osiguravanje razvoja ili zaštite određenih rasnih grupa ili pojedinaca koji pripadaju ovim grupama u svrhu jamčenja, u uvjetima jednakosti, punog ostvarivanja prava čovjeka i osnovnih sloboda. Ove mjere ne mogu ni u kom slučaju imati za rezultat održanje nejednakih ili zasebnih prava za razne rasne grupe, pošto se postignu ciljevi zbog kojih su ove mjere bile poduzete.

Članak 3.

Države članice osuđuju posebno rasnu segregaciju i aparthejd i obvezuju se da sprječavaju, otklanjaju i ukidaju svaku praksu takve prirode na područjima pod njihovom nadležnošću.

Članak 4.

Države članice osuđuju svaku propagandu i sve organizacije koje se rukovode idejama ili teorijama zasnovanim na superiornosti neke rase ili grupe osoba određene boje ili određenog etničkog podrijetla ili koje žele da opravdaju ili podrže svaki oblik rasne mržnje ili diskriminacije; one se obvezuju da usvoje neposredne i pozitivne mjere koje imaju za cilj da iskorijene svako poticanje na takvu diskriminaciju, ili na svako djelo diskriminacije, i u tu svrhu, vodeći računa o načelima navedenim u Općoj deklaraciji o pravima čovjeka i o pravima koja su izričito navedena u članku 5. ove Konvencije, one se naročito obvezuju:

- a) da proglase kao krivično djelo svako širenje ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti ili rasnoj mržnji, svako poticanje na rasnu diskriminaciju, sva djela nasilja, ili izazivanje na takva nasilja, uperena protiv ma koje rase ili grupe osoba druge boje ili drugog etničkog podrijetla, kao i pružanje pomoći rasističkim aktivnostima, uključujući tu i njihovo financiranje;
- b) da proglase kao nezakonite i da zabrane organizacije, kao i organizirane i sve druge propagandne djelatnosti koje potiču na rasnu diskriminaciju i koji je ohrabruju, kao i da proglase da je sudionništvo u ovim organizacijama ili u ovim djelatnostima zakonom kažnjivo djelo;
- c) da ne dopuste javnim vlastima niti javnim državnim ili lokalnim ustanovama da potiču na rasnu diskriminaciju ili da je pomažu.

Članak 5.

U skladu s temeljnim obvezama navedenim u članku 2. ove Konvencije, države članice se obvezuju da zabrane i da ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da jamče pravo svakome na jednakost pred zakonom bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko podrijetlo, naročito u pogledu uživanja sljedećih prava:

- a) pravo na jednak postupak pred sudovima i svim drugim sudskim tijelima;
- b) prava na osobnu sigurnost i na zaštitu države od nasilja i tjelesne povrede bilo od strane vladinih službenika, bilo od ma koje osobe, grupe ili ustanove;
- c) politička prava, naročito prava učešća na izborima, pravo sudjelovanja u vladi, kao i upravljanju javnim poslovima, na svim razinama, i prava pristupa, pod jednakim uvjetima javnim funkcijama;
- d) ostala građanska prava, posebice:
 - i. pravo slobodnog kretanja i izbora boravišta u granicama države;
 - ii. pravo napustiti ma koju zemlju, pa i vlastitu i pravo povratka u svoju zemlju;
 - iii. pravo na državljanstvo;
 - iv. pravo na sklapanje braka i izbor supružnika;
 - v. pravo svake osobe na vlasništvo, kao pojedinaca ili u zajednici s drugima;
 - vi. pravo na nasljeđivanje;
 - vii. pravo na slobodu misli, savjesti i vjere;
 - viii. pravo na slobodu mišljenja i izražavanja;
 - ix. prava na slobodu miroljubivog zbora i udruživanja;
- e) ekonomska, socijalna i kulturna prava, posebice:
 - i. pravo na rad, na slobodan izbor zvanja, na zadovoljavajuće uvjete rada, na zaštitu u slučaju nezaposlenosti, na jednaku zaradu za jednak rad, na pravednu i zadovoljavajuću nagradu;

- ii. pravo na osnivanje sindikata i ućlanjivanje u iste;
 - iii. pravo na stan;
 - iv. pravo na zdravlje, liječničku pomoć, socijalno osiguranje i socijalne službe;
 - v. pravo na obrazovanje i stručno osposobljavanje;
 - vi. pravo sudjelovanja, pod jednakim uvjetima, u kulturnim djelatnostima,
- f) pravo pristupa na sva mjesta i službe namijenjene javnoj uporabi, kao što su prijevoz, hoteli, restorani, kavane, predstave i parkovi.

Članak 6.

Države članice osigurat će svakom tko je pod njihovom nadležnošću stvarnu zaštitu i pravo na žalbu pred nadležnim domaćim sudovima i ostalim državnim tijelima protiv svih djela rasne diskriminacije koja bi, suprotno ovoj Konvenciji, povrijedila njegova individualna prava i njegove osnovne slobode, kao i pravo da od tih sudova traži zadovoljenje ili pravičnu i odgovarajuću naknadu za svaku štetu koju bi pretrpio kao posljedicu takve diskriminacije.

Članak 7.

Države članice obvezuju se da poduzmu hitne i djelotvorne mjere, naročito u području obrazovanja, odgoja, kulture i informacija u svrhu borbe protiv predrasuda koje vode rasnoj diskriminaciji i u svrhu potpomaganja razumijevanja, snošljivosti i prijateljstva među narodima, rasnim ili etničkim grupama, kao i unaprjeđenja ciljeva i načela Povelje Ujedinjenih naroda, Opće deklaracije o pravima čovjeka, Deklaracije Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i ove Konvencije.

Drugi dio

Članak 8.

1. Ustanovljuje se Odbor za ukidanje rasne diskriminacije (u daljem tekstu: Odbor) sastavljen od osamnaest stručnjaka poznatih po svojem visokom moralu i svojoj nepristranosti, koje među svojim državljanima biraju države članice, a koji zasjedaju u osobnom svojstvu, s tim što se vodi računa o pravednoj geografskoj podjeli i zastupljenosti raznih oblika civilizacije, kao i glavnih pravnih sustava.
2. Članovi Odbora biraju se tajnim glasovanjem s popisa kandidata koje imenuju države članice. Svaka država može imenovati jednog kandidata između svojih državljana.
3. Prvi izbor održat će se šest mjeseci nakon stupanja na snagu ove Konvencije. Najmanje tri mjeseca prije svakog izbora, glavni tajnik Ujedinjenih naroda dostavlja pismo državama članicama pozivajući ih da podnesu svoje kandidature u roku od dva mjeseca. Glavni tajnik sastavlja popis svih tako imenovanih kandidata, po abecednom redu, s naznakom država članica koje su ih imenovale i dostavlja ga državama članicama.

4. Članovi Odbora biraju se na sastanku država članica koji saziva glavni tajnik u sjedištu Ujedinjenih naroda. Na tom sastanku, na kojem kvorum čine dvije trećine država članica, za članove Odbora izabrani su kandidati koji dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika država članica koji su prisutni i koji glasuju.
5. a) Članovi Odbora biraju se na četiri godine. Međutim, mandat devet članova izabranih na prvom glasovanju istječe poslije dvije godine; odmah poslije prvog izbora predsjednik Odbora izvlačenjem imena tih devet članova;
- b) Radi popune eventualno upražnjenih mjesta, država članica čiji je stručnjak prestao obavljati svoje funkcije člana Odbora imenuje drugog stručnjaka među svojim državljanima, uz priuzdržaj odobrenja Odbora.
6. Države članice snose troškove članova Odbora za razdoblje u kojem oni obavljaju funkciju u Odboru.

Članak 9.

1. Države članice obvezuju se da radi razmatranja od strane Odbora, podnesu glavnom tajniku Ujedinjenih naroda izvješće o zakonodavnim, sudskim, administrativnim ili drugim mjerama koje su donijele, a kojima se ostvaruju odredbe ove Konvencije:
 - a) u roku od godinu dana, računajući od stupanja na snagu Konvencije za svaku odnosnu državu, i
 - b) zatim, svake dvije godine, a osim toga, svaki put kada Odbor to zatraži. Odbor može zatražiti naknadna obavještenja od država članica.
2. Odbor podnosi svake godine Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, preko glavnog tajnika, izvješće o svom radu i može davati sugestije i opće preporuke na temelju razmatranja izvješća i obavještenja dobivenih od država članica. Te sugestije i opće preporuke dostavljaju se Općoj skupštini zajedno s mogućim primjedbama država članica.

Članak 10.

1. Odbor donosi svoj poslovnik.
2. Odbor bira svoje predsjedništvo za razdoblje od dvije godine.
3. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda osigurava tajništvo Odbora.
4. Sjednice Odbora održavaju se u pravilu u sjedištu Ujedinjenih naroda.

Članak 11.

1. Ako država članica smatra da neka druga država koja je isto tako članica ne primjenjuje odredbe ove Konvencije, ona može skrenuti pažnju Odbora na to pitanje. Odbor izvještava o tome zainteresiranu državu članicu. U roku od tri mjeseca zainteresirana država podnosi Odboru pismeno objašnjenje ili izjavu kojima razjašnjava pitanje i naznačuje, ako ih ima, mjere koje bi navedena država mogla poduzeti radi ispravljanja situacije.

2. Ako se u roku od šest mjeseci, računajući od dana prijema početnog priopćenja od strane zainteresirane države, ne riješi pitanje na zadovoljstvo obje države, putem dvostranih pregovora, ili putem svakog drugog postupka kojim raspolažu, jedna i druga država imaju pravo da ga ponovo podnese Odboru, upućujući priopćenje Odboru i drugoj zainteresiranoj državi.
3. Odbor rješava predmet koji mu je podnesen shodno stavku 2. ovoga članka, samo ako se prethodno uvjerio da su bila upotrijebljena i iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općepriznatim načelima međunarodnog prava. Ovo pravilo ne primjenjuje se ako postupci po pravnim sredstvima prelaze razumne rokove.
4. Za svaki predmet koji mu je podnesen Odbor može zatražiti od država stranaka da mu pruže sve potrebne naknadne obavijesti.
5. Kad Odbor razmatra neki predmet prema ovom članku, zainteresirane stranke imaju pravo da pošalju predstavnika koji će bez prava glasa sudjelovati u radu Odbora za čitavo vrijeme rasprave.

Članak 12.

1. a) Pošto Odbor dobije i prouči sva obavještenja koja smatra potrebnim, predsjednik imenuje ad hoc Komisiju za mirenje (u daljem tekstu: Komisija) sastavljenu od pet osoba koje mogu ili ne biti članovi Odbora. Članovi Komisije imenuju se uz jednoglasan pristanak stranaka u sporu. Komisija stavlja svoje dobre usluge na raspolaganje odnosnim državama, kako bi se postiglo prijateljsko rješenje pitanja zasnovano na poštivanju ove Konvencije.
 - b) Ako države stranke u sporu u roku od tri mjeseca ne postignu sporazum o čitavom ili djelomičnom sastavu Komisije, članovi Komisije koji nisu dobili pristanak država stranaka, biraju se tajnim glasovanjem među članovima Odbora, dvotrećinskom većinom članova Odbora.
2. Članovi Odbora zasjedaju u osobnom svojstvu. Oni ne moraju biti državljani država stranaka u sporu, niti države koja nije članica ove Konvencije.
3. Komisija bira svog predsjednika i donosi svoj poslovnik.
4. Komisija održava svoje sastanke u sjedištu Ujedinjenih naroda ili na bilo kojem drugom odgovarajućem mjestu koje određuje Komisija.
5. Tajništvo predviđeno u članku 10. stavku 3. ove Konvencije pruža isto tako svoje usluge Komisiji svaki put kada neki spor između država članica ima za posljedicu osnivanje Komisije.
6. Svi troškovi članova Komisije dijele se podjednako među države stranke u sporu na temelju proračuna glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.
7. Ako je potrebno glavni tajnik je ovlašten da isplati troškove članovima Komisije prije nego što države stranke u sporu nadoknade prema stavku 6. ovoga članka.
8. Obavijesti koje Odbor dobije i prouči stavljaju se na raspolaganje Komisiji, koja može zatražiti od zainteresiranih država da joj dostave svako odgovarajuće naknadno obavještenje.

Članak 13.

1. Pošto potpuno prouči pitanje, Komisija priprema i podnosi predsjedniku Odbora izvještaj koji sadrži njezine zaključke o svim činjeničnim pitanjima u vezi sa sporom između stranaka, s preporukama koje smatra svrsishodnim za rješavanje spora.
2. Predsjednik Odbora dostavlja izvještaj Komisije svakoj državi stranki u sporu. Ove države obavješćuju predsjednika Odbora u roku od tri mjeseca, prihvaćaju li ili ne preporuke koje su sadržane u izvještaju Komisije.
3. Po isteku roka predviđenog u stavku 2. ovoga članka, predsjednik Odbora dostavlja izvještaj Komisije i izjave zainteresiranih država stranaka ostalim državama članicama Konvencije.

Članak 14.

1. Svaka država članica može izjaviti u svakom trenutku da priznaje nadležnost Odbora da prima i razmatra priopćenja osoba ili grupa osoba pod njenom nadležnošću, koja se žale da su žrtve povrede od strane te države članice u pogledu bilo kojeg prava navedenog u ovoj Konvenciji. Odbor neće prihvatiti nikakvo priopćenje koje se odnosi na državu članicu koja nije dala ovakvu izjavu.
2. Svaka država članica koja dade izjavu shodno stavku 1. ovoga članka može osnovati ili odrediti neko tijelo u okviru svog unutrašnjeg pravnog poretka, koje će biti nadležno da prima i razmatra predstavke osoba ili grupa osoba pod nadležnošću te države, koje se žale da su žrtve povrede bilo kojeg prava navedenog u ovoj Konvenciji, a koje su iscrpile ostala raspoloživa lokalna pravna sredstva.
3. Zainteresirana država članica polaže izjavu, podnesenu shodno stavku 1. ovoga članka, kao i ime svakog tijela osnovanog ili određenog shodno stavku 2. ovoga članka glavnom tajniku Ujedinjenih naroda, koji prijepise dostavlja ostalim državama članicama. Izjava se može povući svakog trenutka putem priopćenja koje se upućuje glavnom tajniku, ali ovo povlačenje ne odnosi se na priopćenja koja su već podnesena Odboru.
4. Tijelo koje je osnovano ili određeno shodno stavku 2. ovoga članka treba da vodi registar predstavki, a ovjereni prijepisi registra polažu se svake godine kod glavnog tajnika na odgovarajući način, s tim što se sadržaj ne objavljuje u javnosti.
5. Ako ne dobije suglasnost tijela koje je osnovano ili određeno shodno stavku 2. ovoga članka, podnositelj predstavke ima pravo da u roku od šest mjeseci, o ovom predmetu obavijesti Odbor.
6. a) Odbor na povjerljiv način, sa svakim priopćenjem upoznaje državu članicu koja je navodno povrijedila neku odredbu Konvencije, ali identitet osoba ili grupa zainteresiranih osoba ne može se otkriti bez izričitog odobrenja te osobe ili grupe osoba. Odbor ne prima anonimna priopćenja.
- b) U roku od tri mjeseca, ova država dostavlja Odboru pismena obavještenja ili izjave kojima razjašnjava pitanje i naznačuje, ako ih ima, mjere koje bi se mogle poduzeti za rješavanje situacije.

7. a) Odbor razmatra priopćenja vodeći računa o svim obavještenjima koja su mu podnijeli zainteresirana država članica i podnositelj predstavke. Odbor ne razmatra priopćenja podnositelja predstavke, a da ne provjeri je li ovaj iscrpio sva raspoloživa domaća pravna sredstva. Međutim, ovo pravilo se ne primjenjuje ako postupci po pravnim sredstvima prelaze razumne rokove.
- b) Odbor upućuje svoje sugestije i eventualne preporuke zainteresiranoj državi članici i podnositelju predstavke.
8. Odbor unosi u svoj godišnji izvještaj kratak izvještaj objašnjenja i izjava zainteresiranih država članica, kao i svojih vlastitih sugestija i preporuka.
9. Odbor je nadležan da vrši funkcije predviđene u ovom članku samo ako je najmanje deset država članica Konvencije vezano izjavama prema stavku 1. ovoga članka.

Članak 15.

1. Dok se ne ostvare ciljevi Deklaracije o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima, sadržanoj u rezoluciji 1514 (XV) Opće skupštine Ujedinjenih naroda od 14. prosinca 1960. godine, odredbe ove Konvencije ni u čemu ne ograničavaju pravo na predstavke koje ovim narodima daju drugi međunarodni instrumenti ili Ujedinjeni narodi ili njihove specijalizirane ustanove.
2. a) Odbor, ustanovljen prema stavku 1. članka 8. ove Konvencije, prima prijeprise predstavki koje dolaze od tijela Ujedinjenih naroda, a bave se pitanjima u neposrednoj vezi s načelima i ciljevima ove Konvencije, izražava mišljenje i daje preporuke u vezi s primljenim predstavkama prilikom razmatranja predstavki stanovnika starateljskih ili nesamoupravnih područja ili svakog drugog područja na koje se primjenjuje rezolucija 1514 (XV) Opće skupštine u vezi s pitanjima spomenutim u ovoj Konvenciji, a koja su podnesena na rješavanje ovim tijelima.
- b) Odbor prima od nadležnih tijela Ujedinjenih naroda prijeprise izvještaja o zakonodavnim, sudskim, upravnim ili drugim mjerama u neposrednoj vezi s načelima i ciljevima ove Konvencije, koje su upravljajuće sile primijenile na područja spomenuta u točki a) ovoga stavka, te izražava mišljenja i daje preporuke ovim tijelima.
3. Odbor uključuje svoje izvještaje Općoj skupštini kratak sadržaj predstavki i izvještaja koje je primio od tijela Ujedinjenih naroda, kao i svoja mišljenja i preporuke u vezi s tim predstavkama i izvještajima.
4. Odbor upućuje molbu glavnom tajniku Ujedinjenih naroda da mu dostavi sva obavještenja koja se odnose na ciljeve ove Konvencije i s kojima raspolaže s obzirom na područja spomenuta u točki a) stavka 2. ovoga članka.

Članak 16.

Odredbe ove Konvencije o rješavanju sporova ili pritužbi primjenjuju se bez štete po ostale postupke za rješavanje sporova ili pritužbi u predmetu diskriminacije, predviđene u osnovnim instrumentima Ujedinjenih naroda i njegovih specijaliziranih ustanova ili u konvencijama koje su usvojile ove

organizacije, i ne sprječavaju države članice da pribjegu drugim postupcima za rješenje nekog spora u skladu s općim ili posebnim međunarodnim sporazumima koji ih obvezuju.

Treći dio

Članak 17.

1. Ova Konvencija otvorena je za potpisivanje svakoj državi članici Ujedinjenih naroda ili članici bilo koje njihovih specijaliziranih ustanove, svakoj državi stranci Statuta Međunarodnog suda pravde i svakoj državi koju Opća skupština Ujedinjenih naroda pozove da postane članicom ove Konvencije.
2. Ova Konvencija podliježe ratifikaciji, a ratifikacijski instrumenti polažu se kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 18.

1. Ova Konvencija otvorena je za pristupanje svakoj državi spomenutoj u članku 17. stavak 1. ove Konvencije.
2. Pristupanje se vrši polaganjem instrumenata o pristupanju kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda.

Članak 19.

1. Ova Konvencija stupa na snagu tridesetog dana od dana polaganja kod glavnog tajnika Ujedinjenih naroda dvadeset sedmog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.
2. Za svaku državu koja ratificira ovu Konvenciju ili joj pristupi nakon polaganja dvadeset sedmog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju, ova Konvencija stupa na snagu tridesetog dana od dana polaganja vlastitog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

Članak 20.

1. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda primit će tekst s rezervama koje budu učinjene u trenutku ratificiranja ili pristupanja i saopćit će ga svim državama koje su stranke ove Konvencije ili to mogu postati. Svaka država koja stavi prigovor na rezervu obavijestit će glavnog tajnika u roku od devedeset dana računajući od dana tog priopćenja, da ne prihvća tu rezervu.
2. Nikakva rezerva koja bi bila nesuglasiva s predmetom i ciljem ove Konvencije ne može biti odobrena, kao ni ona rezerva koja bi imala za rezultat da sprječava rad bilo kojeg tijela što ga je ustanovila Konvencija. Smatra se da rezerva pripada naprijed navedenim kategorijama ako najmanje dvije trećine država članica Konvencije stave prigovor.
3. Rezerve se mogu povući u svakom trenutku putem priopćenja upućenog glavnom tajniku. Priopćenje stupa na snagu od dana kada je primljeno..

Članak 21.

Svaka država članica može otkazati ovu Konvenciju putem priopćenja upućenog glavnom tajniku Ujedinjenih naroda. Otkaz stupa na snagu nakon jedne godine, računajući od dana kada je glavni tajnik primio ovo priopćenje.

Članak 22.

Svaki spor između dvije ili više država članica u vezi s tumačenjem ili primjenom ove Konvencije, koji se ne riješi putem pregovora ili po postupku izričito predviđenom ovom Konvencijom, iznosi se, na zahtjev bilo koje od stranaka u sporu, pred Međunarodni sud pravde da on o njemu rješava, osim ako se stranke u sporu ne dogovore o nekom drugom načinu rješavanja.

Članak 23.

1. Svaka država članica može uputiti u svakom trenutku zahtjev za reviziju ove Konvencije putem pismenog priopćenja upućenog glavnom tajniku Ujedinjenih naroda.
2. Opća skupština Ujedinjenih naroda odlučuje, u danom slučaju, o mjerama koje treba poduzeti u vezi s tim zahtjevom.

Članak 24.

Glavni tajnik Ujedinjenih naroda obavještava sve države navedene u članku 17. stavak 1. ove Konvencije o:

- a) potpisima stavljenim na ovu Konvenciju i o instrumentima o ratifikaciji i pristupanju položenim prema člancima 17. i 18.;
- b) datumu stupanja na snagu ove Konvencije prema članku 19.;
- c) priopćenjima i izjavama primljenim prema člancima 14., 20. i 23.;
- d) otkazima priopćenim prema članku 21.

Članak 25.

1. Ova Konvencija čiji su engleski, francuski, kineski, ruski i španjolski tekst jednako vjerodostojni, bit će položena u arhiv Ujedinjenih naroda.
2. Glavni tajnik Ujedinjenih naroda dostavit će ovjereni prijepis ove Konvencije svim državama koje pripadaju bilo kojoj kategoriji spomenutoj u stavku 1. članka 17 Konvencije.

Bilješke:

- ¹ Usvojena i spremna za potpisivanje i ratifikaciju od strane Opće skupštine rezolucijom 2106 A (XX) od 21. prosinca 1965. *Stupanje na snagu* 4. siječnja 1969. u skladu sa člankom 19.

Prijevod Konvencije na hrvatski jezik preuzet je iz publikacije Ljudska prava: osnovni međunarodni dokumenti, uredio D. Skok, Školske novine, Zagreb, 1991.

Dodatak

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

EUROPSKA KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA¹

Vlade potpisnice ove Konvencije, članice Vijeća Europe,

uzimajući u obzir Opću deklaraciju o ljudskim pravima koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila 10. prosinca 1948. godine;

uzimajući u obzir da ta Deklaracija nastoji osigurati opće i djelotvorno priznanje i poštovanje u njoj proglašenih prava;

uzimajući u obzir da je cilj Vijeća Europe postizanje većeg jedinstva njegovih članica, i da je jedan od načina postizanja tog cilja očuvanje i daljnje ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda;

potvrđujući svoju duboku privrženost tim temeljnim slobodama koje su osnova pravde i mira u svijetu i koje se najbolje zaštićene istinskom političkom demokracijom, s jedne strane, te zajedničkim razumijevanjem i poštovanjem ljudskih prava od kojima te slobode ovise, s druge strane;

odlučne, kao vlade europskih država koje su vođene istinskim duhom političkih ideala i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava, koji su njihova zajednička baština, poduzeti početne korake da bi zajednički osigurale ostvarivanje određenih prava utvrđenih Općom deklaracijom,

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Obveza na poštovanje ljudskih prava

Visoke ugovorne strane osigurat će svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom prava i slobode određene u odjeljku I. ove Konvencije.

Odjeljak I. – Prava i slobode

Članak 2. – Pravo na život

1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života, osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koja je ta kazna predviđena zakonom.

2. Nije u suprotnosti s odredbama ovoga članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:
 - a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;
 - b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;
 - c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.

Članak 3. – Zabrana mučenja

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju, ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

Članak 4. – Zabrana ropstva i prisilnog rada

1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.
2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.
3. U svrhu tumačenja ovoga članka pojam “prisilni ili obvezatni rad” ne obuhvaća:
 - a) svaki rad koji se u skladu s člankom 5. ove Konvencije zahtijeva od neke osobe na redovitom izvršavanju kazne ili za vrijeme uvjetnog otpusta na slobodu;
 - b) svaku vojnu službu ili, u zemljama gdje se dopušta odbijanje obnašanja vojne službe zbog prigovora savjesti, drugu službu određenu umjesto obvezatne vojne službe;
 - c) svaku službu koja se traži u slučaju nepogode ili nesreće koje ugrožavaju život i blagostanje zajednice;
 - d) svaki rad ili službu koji su dio uobičajenih građanskih obveza.

Članak 5. – Pravo na slobodu i sigurnost

1. Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanim zakonom:
 - a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda;
 - b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze;
 - c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi privođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja;
 - d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti;
 - e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica;
 - f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.

2. Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.
3. Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1.c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.
4. Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojemu će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.
5. Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.

Članak 6. – Pravo na pošteno suđenje

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega, svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.
2. Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.
3. Svatko optužen za kazneno djelo ima najmanje sljedeća prava:
 - a) da u najkraćem roku bude obaviješten, potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega;
 - b) da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnosti za pripremu svoje obrane;
 - c) da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava da plati branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kad to nalažu interesi pravde;
 - d) da ispituje ili daje ispitati svjedoke optužbe i da se osigura prisutnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe;
 - e) da dobije besplatnu pomoć prevoditelja ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu.

Članak 7. – Nema kazne bez zakona

1. Nitko se ne može biti proglašen krivim za kazneno djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po unutarnjem ili po međunarodnom pravu nisu bili predviđeni kao kazneno djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je kazneno djelo počinjeno.

2. Ovaj članak ne priječi suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao kazneno djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda.

Članak 8. – Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javne vlasti se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno u interesu državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 9. – Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi

1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da se pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima.
2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrgnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Članak 10. – Sloboda izražavanja

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnost radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.
2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

Članak 11. – Sloboda okupljanja i udruživanja

1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupati radi zaštite svojih interesa.
2. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog

reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj članak ne zabranjuje da se nameću zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.

Članak 12. – Pravo na brak

Muškarci i žene u dobi za sklapanje braka imaju pravo stupiti u brak i osnovati obitelj, u skladu s domaćim zakonima koji uređuju ostvarenje tog prava.

Članak 13. – Pravo na djelotvoran pravni lijek

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji, povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.

Članak 14. – Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

Članak 15. – Derogiranje u vrijeme izvanrednog stanja

1. U vrijeme rata ili drugog izvanrednog stanja koje ugrožava opstanak naroda, svaka visoka ugovorna stranka može, u opsegu koji je strogo određen potrebama tih izvanrednih prilika, poduzeti mjere koje derogiraju njezine obaveze iz ove Konvencije, uz uvjet da te mjere nisu nespojive s njezinim ostalim obvezama po međunarodnom pravu.
2. Na temelju te odredbe ne može se derogirati članak 2., osim za slučajeve prouzročene zakonitim ratnim postupcima, niti članci 3., 4. (stavak 1.) i 7.
3. Svaka visoka ugovorna strana koja se posluži tim pravom derogiranja svojih obveza, mora glavnog tajnika Vijeća Europe u cijelosti obavijestiti o mjerama koje je poduzela i o razlozima radi kojih je to učinila. Ona će također obavijestiti glavnog tajnika Vijeća Europe o prestanku djelovanja tih mjera i o ponovnoj punoj primjeni svih odredaba ove Konvencije.

Članak 16. – Ograničenja političke djelatnosti stranaca

Ništa u člancima 10., 11. i 14. neće se smatrati kao da sprječava visoke ugovorne stranke u nametanju ograničenja političkoj djelatnosti stranaca.

Članak 17. – Zabrana zloupotrebe prava

Ništa se u ovoj Konvenciji ne može tumačiti kao da uključuje za bilo koju državu, skupinu ili pojedinca neko pravo da se upusti u neku djelatnost ili da izvrši neki čin koji bi smjerali na uništenje prava ili sloboda priznatih u ovoj Konvenciji ili na njihovo ograničenje u većoj mjeri nego što se u njoj predviđa.

Članak 18. – Granice primjene ograničenja prava

Ograničenja prava i sloboda dopuštena ovom Konvencijom neće se primjenjivati u svrhe osim onih za koja su propisana.

(Odjeljak 2. u člancima 19.-59. sadrže odredbe koje se odnose na – Europski sud za ljudska prava.)

Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Pariz, 20.III. 1952.

Provođenje određenih prava i sloboda što nije uključeno u Dio I. Konvencije

Vlade potpisnice ovoga Protokola, članice Vijeća Europe, odlučne da poduzmu potrebne mjere da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava i sloboda uz ona koja su već uključena u dijelu I. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljem tekstu “Konvencija”),

sporazumjele su se o kako slijedi:

Članak 1. – Zaštita vlasništva

Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti lišen svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.

Članak 2. – Pravo na obrazovanje

Nikome neće biti uskraćeno pravo na obrazovanje. U obavljanju svojih funkcija povezanih s odgojem i poučavanjem država će poštovati pravo roditelja da osiguraju odgoj i poučavanje u skladu sa svojim vjerskim i filozofskim uvjerenjima.

Članak 3. – Pravo na slobodne izbore

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

Članak 4. – Teritorijalna primjena

Svaka visoka ugovorna stranka može prilikom potpisivanja ili ratifikacije, ili u bilo kojem kasnijem času, priopćiti glavnom tajniku Vijeća Europe izjavu o tome u kojoj se mjeri obvezuje da će odredbe ovoga Protokola primjenjivati na područja, navedena u izjavi, za čije je međunarodne odnose ona odgovorna. Svaka visoka ugovorna stranka koja je priopćila izjavu u smislu prethodnoga stavka može povremeno priopćiti novu izjavu kojom mijenja uvjete bilo koje ranije izjave ili izjavljuje da prestaje s primjenom odredaba ovoga Protokola u odnosu na bilo koje područje. Izjava dana u skladu s ovim člankom vrijedi kao da je dana u skladu sa stavkom 1. članka 56. Konvencije.

Članak 5. – Odnos prema Konvenciji

Visoke ugovorne stranke smatraju odredbe članka 1, 2, 3 i 4 ovoga Protokola dopunskim člancima uz Konvenciju i sve će se odredbe Konvencije primjenjivati u skladu s time.

Članak 6. – Potpisivanje i ratifikacija

Ovaj će Protokol biti otvoren za potpisivanje članicama Vijeća Europe koje su potpisnice Konvencije. Protokol podliježe ratifikaciji prilikom, ili nakon, ratifikacije Konvencije. Stupa na snagu nakon polaganja deset isprava o ratifikaciji. Za svaku potpisnicu koja ga naknadno ratificira Protokol stupa na snagu na dan polaganja njezine isprave o ratifikaciji. Isprave o ratifikaciji polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe, koji će notificirati svim članicama imena država koje su ratificirale Protokol.

Sastavljeno u Parizu 20. ožujka 1952. godine, na engleskom i francuskom, s tim da su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik dostavit će ovjerene prijepise svakoj vladi potpisnici.

Protokol 4

o osiguranju određenih prava i sloboda uz ona uključena u Konvenciju i Prvi protokol

Strasbourg, 16. IX. 1963.

Vlade potpisnice ovog Protokola, članice Vijeća Europe, odlučne da poduzmu potrebne mjere da bi zajednički osigurale ostvarivanje određenih prava i sloboda uz ona koja su već u odjeljku I. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (dalje: “Konvencija”) i u člancima 1. do 3. Prvog protokola uz Konvenciju potpisanog u Parizu 20. ožujka 1952.,

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Zabrana dužničkog zatvora

Nitko se ne smije lišiti slobode samo na temelju nesposobnosti da ispuni ugovornu obvezu.

Članak 2. – Sloboda kretanja

1. Svatko tko se zakonito nalazi na području neke države ima pravo na slobodu kretanja i slobodni izbor svoga boravišta na tom području.
2. Svatko je slobodan napustiti bilo koju zemlju, uključujući i svoju vlastitu.
3. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim ona koja su u skladu sa zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, za održavanje javnog poretka, radi sprečavanje zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.
4. Prava utvrđena u stavku 1. mogu također biti podvrgnuta, u određenim dijelovima područja, ograničenjima utvrđenima u skladu sa zakonom i koja su opravdana zaštitom javnog interesa u demokratskom društvu.

Članak 3. – Zabrana protjerivanja vlastitih državljana

1. Nitko ne smije biti protjeran, upotrebom bilo pojedinačnih ili kolektivnih mjera, sa područja države čiji je državljanin.
2. Nitko ne smije biti lišen prava da uđe na područje države čiji je državljanin.

Članak 4. – Zabrana kolektivnog protjerivanja stranaca

Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno.

Članak 5. – Teritorijalna primjena

1. Svaka visoka ugovorna stranka može prilikom potpisivanja ili ratifikacije, ili u bilo kojem kasnijem času, priopćiti glavnom tajniku Vijeća Europe izjavu o tome u kojoj se mjeri obvezuje da će odredbe ovoga Protokola primjenjivati na područja, navedena u izjavi, za čije je međunarodne odnose ona odgovorna.
2. Svaka visoka ugovorna stranka koja je priopćila izjavu u smislu prethodnog stavka može povremeno priopćiti novu izjavu kojom mijenja uvjete ranije izjave ili izjavljuje da prestaje s primjenom odredaba ovoga Protokola u odnosu na bilo koje područje.
3. Izjava dana u skladu s ovim člankom vrijedi kao da je dana u skladu sa stavkom 1, članka 56. Konvencije.
4. Područje bilo koje države na koje se ovaj Protokol primjenjuje temeljem ratifikacije ili prihvata te države i svako područje na koje se ovaj Protokol primjenjuje temeljem izjave te države dane

na temelju ovog članka mogu se smatrati zasebnim područjima u svrhu upućivanja na područje neke države u člancima 2. i 3.

5. Svaka država koja je dala izjavu u skladu sa stavkom 1. ili 2. ovoga članka može u bilo kojem kasnijem času, u ime jednog ili više područja na koje se izjava odnosi, izjaviti da prihvaća nadležnost Suda da prima zahtjeve pojedinaca, nevladinih organizacija ili skupina pojedinaca kako je predviđeno u članku 34. Konvencije glede svih članaka ili bilo kojeg članka od 1.- 4. toga Protokola.

Članak 6. – Odnos prema Konvenciji

1. Visoke ugovorne stranke smatraju odredbe članaka 1. do 5. ovoga Protokola dopunskim člancima uz Konvenciju i sve će se odredbe Konvencije primjenjivati u skladu s time.
2. Međutim, pravo pojedinaca na podnošenje pojedinačnih tužba priznato izjavom na temelju članka 25. Konvencije ili prihvaćanje obvezatne sudbenosti Suda izjavom na temelju članka 46. Konvencije ne odnosi se na ovaj Protokol osim ako je dotična visoka ugovorna stranka dala izjavu da priznaje takvo pravo ili da prihvaća takvu sudbenost, za sve članke od 1.-4. ovoga Protokola, ili za neke od njih.

Članak 7. – Potpisivanje i ratifikacija

1. Ovaj će Protokol biti otvoren za potpisivanje članicama Vijeća Europe koje su potpisnice Konvencije. Protokol podliježe ratifikaciji prilikom, ili nakon, ratifikacije Konvencije. On stupa na snagu nakon polaganja pet isprava o ratifikaciji. Za svaku potpisnicu koja ga naknadno ratificira Protokol stupa na snagu na dan polaganja njezine isprave o ratifikaciji.
2. Isprave o ratifikaciji polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe, koji će notificirati svim članicama imena država koje su ratificirale Protokol.

U potvrdu toga su potpisani, propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.

Sastavljeno u Strasbourgu 16. rujan 1963., na engleskom i francuskom, s tim da su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerene prijepise svakoj državi potpisnici.

Protokol 6

o ukidanju smrtne kazne

Starsbourg, 28. VI. 1983.

Države članice Vijeća Europe, potpisnice ovog Protokola uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisanu u Rimu 4. studenoga 1950. (dalje: “Konvencija”), uzimajući u obzir da promjene do kojih je došlo u više država članica Vijeća Europe izražavaju opću tendenciju u prilog ukidanju smrtne kazne,

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Ukidanje smrtne kazne

Smrtna kazna se ukida. Nitko ne smije biti osuđen na takvu kaznu, ili biti pogubljen.

Članak 2. – Smrtna kazna u vrijeme rata

Neka država može zakonom predvidjeti smrtnu kaznu za djela počinjena u vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti; takva se kazna može primijeniti samo u zakonom određenim slučajevima i u skladu s odredbama toga zakona. Država mora priopćiti glavnom tajniku Vijeća Europe relevantne odredbe toga zakona.

Članak 3. – Zabrana ukidanja

Odredbe ovog Protokola ne mogu se derogirati na temelju članka 15. Konvencije.

Članak 4. – Zabrana rezervi

Rezerve na temelju članka 57. Konvencije ne mogu se staviti na odredbe ovoga Protokola.

Članak 5. – Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, prilikom potpisivanja ili polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, navesti područje ili područja na koja će se ovaj Protokol primjenjivati.
2. Svaka država može u bilo kojem kasnijem času, izjavom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ovog Protokola na bilo koje drugo područje koje je navedeno u izjavi. U odnosu na to područje ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon dana kada glavni tajnik primi takvu izjavu.
3. Svaka izjava dana na temelju dvaju prethodnih stavaka glede bilo kojeg područja označenog u takvoj izjavi može se povući notifikacijom upućenom glavnom tajniku. Povlačenje stupa

na snagu prvoga dana u mjesecu koji slijedi nakon dana kada glavni tajnik primi takvo notifikaciju.

Članak 6. – Odnos prema Konvenciji

Države stranke smatraju odredbe članaka 1.-5. ovog Protokola dopunskim člancima uz Konvenciju i sve će se odredbe Konvencije primjenjivati u skladu s time.

Članak 7. – Potpisivanje i ratifikacija

Ovaj će Protokol biti otvoren za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe, potpisnicama Konvencije. Protokol podliježe ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju. Država članica Vijeća Europe ne može ratificirati, prihvatiti ili odobriti ovaj Protokol ako istodobno ili prethodno nije ratificirala Konvenciju. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 8. – Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon dana kada je pet država članica Vijeća Europe izrazilo svoj pristanak da bude vezano ovim Protokolom u skladu s odredbama člana 7.
2. Za svaku državu članicu koja naknadno izrazi svoj pristanak da bude vezana ovim Protokolom on stupa na snagu prvoga dan u mjesecu koji slijedi nakon dana polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

Članak 9. – Funkcija depozitara

Glavni tajnik Vijeća Europe notificirat će državama članicama Vijeća:

- a) svaki potpis;
- b) polaganje svake isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju;
- c) svaki dan stupanja na snagu ovoga Protokola u skladu sa članovima 5 i 8.;
- d) svaki drugi čin, notifikaciju ili priopćenje koji se odnose na ovaj Protokol.

U potvrdu toga su potpisani, propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.

Sastavljeno u Strasbourgu 28. travnja 1983., na engleskom i francuskom, s tim da su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostaviti će ovjerene prijepise svakoj državi članici Vijeća Europe.

Protokol 7

uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Strasbourg, 22.XI. 1984.

Države članice Vijeća Europe, potpisnice ovog Protokola, odlučne da poduzmu daljnje mjere da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava i sloboda putem Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (u dalje: “Konvencija”),

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Postupovne garancije glede protjerivanja stranaca

1. Stranac koji zakonito boravi na području neke države ne smije biti iz nje protjeran, osim radi izvršenja odluke donesene u skladu sa zakonom, i treba mu dopustiti da:
 - a) iznese razloge protiv svog protjerivanja;
 - b) zatraži ponovno razmatranje svog slučaja; i
 - c) u tu svrhu bude zastupan pred nadležnim tijelom, ili pred osobom, ili osobama koje to tijelo imenuje.
2. Stranac može biti i protjeran prije no što je ostvario prava iz stavka 1. točka a), b) i c) ovoga članka kada je protjerivanje nužno radi interesa javnog reda ili se temelji na razlozima državne sigurnosti.

Članak 2. – Pravo na žalbu u kaznenim predmetima

1. Svatko osuđen od suda za kazneno djelo ima pravo od višeg suda tražiti ponovno razmatranje svoje presude ili kazne. Ostvarenje toga prava, kao i razlozi iz kojih se ono može vršiti, uređuju se zakonom.
2. Od ovog prava mogu se zakonom propisati iznimke za lakša kaznena djela, ili u slučajevima kad je nekoj osobi u prvom stupnju suđeno pred najvišim sudom ili ako je osuđena povodom žalbe protiv oslobađajuće presude.

Članak 3. – Naknada štete zbog pogrešne presude

Kad je neka osoba osuđena pravomoćnom presudom za kazneno djelo i kad je naknadno njezina presuda poništena, ili je ta osoba pomilovana na temelju novih ili novootkrivenih činjenica koje upućuju na pogrešnu presudu, osoba koja je izdržavala kaznu kao posljedicu te presude oštećit će se u skladu sa zakonom ili praksom dotične države, osim ako se ne dokaže da je sama djelomice ili u cijelosti odgovorna za zakašnjelo utvrđenje do tada nepoznatih činjenica.

Članak 4. – Pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari

1. Nikome se ne može ponovno suditi niti ga se može kazniti u kaznenom postupku iste države za kazneno djelo za koje je već pravomoćno oslobođen ili osuđen u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom te države.
2. Odredbe prethodnog stavka ne sprečavaju ponovno razmatranje slučaja u skladu sa zakonom i kaznenim postupkom dotične države ako postoje dokazi o novim ili novootkrivenim činjenicama, ili ako je u prethodnom postupku došlo do bitnih povreda koje su mogle utjecati na rješenje slučaja.
3. Ovaj se članak ne može derogirati na temelju članka 15. Konvencije.

Članak 5. – Jednakost među supružnicima

Supružnici međusobno i u odnosima prema svojoj djeci uživaju jednaka prava i obveze privatnopravne naravi pri sklapanju braka, za vrijeme trajanja braka i u slučaju razvoda. Ovaj članak ne sprječava države da poduzmu takve mjere koje su potrebne u interesu djece.

Članak 6. – Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, prilikom potpisivanja ili polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, označiti područje ili područja na koja će se ovaj Protokol primjenjivati i izjaviti u kojoj se mjeri obvezuje da će odredbe ovoga Protokola primjenjivati na to područje ili područja.
2. Svaka država može u bilo kojem kasnijem času izjavom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ovoga Protokola na bilo koje drugo područje koje je navedeno u izjavi. U odnosu na to područje Protokol stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od dva mjeseca od dana kada glavni tajnik primi takvu izjavu.
3. Svaka izjava dana na temelju dvaju prethodnih stavaka glede bilo kojeg područja označenog u takvoj izjavi može se povući ili izmijeniti notifikacijom upućenom glavnom tajniku. Povlačenje ili izmjena stupaju na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od dva mjeseca od dana kada glavni tajnik primi takvu notifikaciju.
4. Izjava dana u skladu s ovim člankom vrijedi kao da je dana u skladu sa stavkom 1. članka 56. Konvencije.
5. Područje bilo koje države na koje se ovaj Protokol primjenjuje temeljem ratifikacije, prihvata ili odobrenja te države i svako područje na koje se ovaj Protokol primjenjuje temeljem izjave te države dane na temelju ovog članka, mogu se smatrati zasebnim područjima u svrhu upućivanja na područje neke države u članku 1.
6. Svaka država koja je dala izjavu u skladu sa stavkom 1. ili 2. ovoga članka može, u bilo kojem kasnijem času, u ime jednog ili više područja na koje se izjava odnosi, izjaviti da prihvaća nadležnost Suda da prima zahtjeve pojedinaca, nevladinih organizacija ili skupine pojedinaca kako je predviđeno u članku 34. Konvencije glede članka 1. do 5. ovog Protokola.

Članak 7. – Odnos prema Konvenciji

1. Države stranke smatraju odredbe članka 1. do 6. ovoga Protokola dopunskim člancima uz Konvenciju i sve će se odredbe Konvencije primjenjivati u skladu s time.

Članak 8. – Potpisivanje i ratifikacija

Ovaj će Protokol biti otvoren za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe potpisnicama Konvencije. Protokol podliježe ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju. Država članica Vijeća Europe ne može ratificirati, prihvatiti ili odobriti ovaj Protokol ako prethodno ili istodobno ne ratificira Konvenciju. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 9. – Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od dva mjeseca od dana kad je sedam država članica Vijeća Europe izrazilo svoj pristanak da budu vezane ovim Protokolom, u skladu s odredbama članka 8.
2. Za svaku državu članicu koja naknadno izrazi svoj pristanak da bude vezana ovim Protokolom on stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od dva mjeseca od dana polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

Članak 10. – Funkcija depozitara

Glavni tajnik Vijeća Europe notificirat će svim državama članicama Vijeća Europe:

- a) svaki potpis;
- b) polaganje svake isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju;
- c) svaki dan stupanja na snagu ovoga Protokola u skladu sa člancima 6. i 9.;
- d) svaki drugi čin, notifikaciju ili izjavu koji se odnose na ovaj Protokol.

U potvrdu toga su potpisani, propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.

Sastavljeno u Strasbourgu 22. studenoga 1984. godine, na engleskom i francuskom, s tim da su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerene prijepise svakoj državi članici Vijeća Europe.

Protokol 12

uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Države članice Vijeća Europe, potpisnice ovog Protokola, uzimajući u obzir temeljno načelo da su svi ljudi jednaki pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu zakona; odlučne da poduzmu daljnje mjere da bi zajednički osigurale ostvarenje određenih prava i sloboda putem Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda potpisane u Rimu 4. studenoga 1950. (dalje: „Konvencija“);

potvrđujući da načelo nediskriminacije ne sprječava potpisnice da poduzimaju mjere radi unaprjeđivanja pune i stvarne jednakosti pod uvjetom da postoji objektivno i razumno opravdanje za takve mjere,

sporazumjele su se kako slijedi:

Članak 1. – Opća zabrana diskriminacije

1. Svako pravo koje zakon predviđa ostvarivat će se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status.
2. Javne vlasti neće ni prema kome činiti diskriminaciju po osnovama spomenutim u stavku 1.

Članak 2. – Teritorijalna primjena

1. Svaka država može, prilikom potpisivanja ili polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju, navesti područje ili područja na koja će se ovaj Protokol primjenjivati.
2. Svaka država može u bilo kojem kasnijem času, izjavom upućenom glavnom tajniku Vijeća Europe, proširiti primjenu ovog Protokola na bilo koje drugo područje koje je navedeno u izjavi. U odnosu na to područje ovaj Protokol će stupiti na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon tri mjeseca od dana kada glavni tajnik primi takvu izjavu.
3. Svaka izjava dana na temelju dvaju prethodnih stavaka glede bilo kojeg područja označenog u takvoj izjavi može se povući ili izmijeniti notifikacijom upućenom glavnom tajniku. Povlačenje ili izmjena stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon roka od tri mjeseca od dana kada glavni tajnik primi takvu notifikaciju.
4. Izjava dana u skladu s ovim člankom smatra se suglasnom sa stavkom 1. članka 56. Konvencije.
5. Svaka država koja je dala izjavu u skladu sa stavkom 1. ili 2. ovoga članka može, u bilo kojem kasnijem času, u ime jednog ili više područja na koje se izjava odnosi, izjaviti da prihvaća nadležnost Suda da prima zahtjeve pojedinaca, nevladinih organizacija ili skupina pojedinaca kao što je predviđeno člankom 34. Konvencije glede članka 1. ovoga Protokola.

Članak 3. – Odnos prema Konvenciji

Države stranke smatraju odredbe članka 1. i 2. ovoga Protokola dopunskim člancima Konvencije i sve će se odredbe Konvencije primjenjivati u skladu s time.

Članak 4. – Potpisivanje i ratifikacija

Ovaj će Protokol biti otvoren za potpisivanje državama članicama Vijeća Europe potpisnicama Konvencije. Protokol podliježe ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju. Država članica Vijeća Europe ne može ratificirati, prihvatiti ili odobriti ovaj Protokol ako prethodno ili istodobno ne ratificira Konvenciju. Isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju polažu se kod glavnog tajnika Vijeća Europe.

Članak 5. – Stupanje na snagu

1. Ovaj Protokol stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca od dana kad je deset država članica Vijeća Europe izrazilo svoj pristanak da budu obvezna ovim Protokolom u skladu s odredbama članka 4.
2. Z svaku državu članicu koja naknadno izrazi svoj pristanak da bude obvezna ovim Protokolom on stupa na snagu prvog dana u mjesecu koji slijedi nakon isteka razdoblja od tri mjeseca od dana polaganja isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju.

Članak 6. – Funkcije depozitara

Glavni tajnik Vijeća Europe notificirat će svim državama članicama Vijeća Europe:

- a) svaki potpis;
- b) polaganje svake isprave o ratifikaciji, prihvatu ili odobrenju;
- c) svaki dan stupanja na snagu ovoga Protokola u skladu s člancima 2. i 5.;
- d) svaki drugi čin, notifikaciju ili izjavu koji se odnose na ovaj Protokol.

U potvrdu toga su potpisan, propisno ovlašteni, potpisali ovaj Protokol.

Sastavljeno u Rimu 4. studenog 2000. godine, na engleskom i francuskom jeziku, s tim da su oba teksta jednako vjerodostojna, u jednom primjerku koji će se položiti u arhiv Vijeća Europe. Glavni tajnik Vijeća Europe dostavit će ovjerene prijepise svakoj članici Vijeća Europe.

Bilješke:

- ¹ Ovdje su dane samo najznačajnije odredbe Europske Konvencije o zaštiti ljudskih prav i temeljnih sloboda i protokola uz Konvenciju. Cjeloviti tekst Konvencije dostupan je na adresi Vijeća Europe: <http://conventions.coe.int/treaty/en/WhatYouWant.asp?NT=005>.

Tekst Konvencije i Protokola na hrvatskom jeziku preuzet je s internet stranice Vijeća Europe: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/8E8F1266-6754-4880-80DD-BBA9D2677D9C/0/CroatianCroate.pdf>.

Dodatak

**Direktiva Europskog vijeća
2000/43/EC**

**Primjena načela jednakog
postupanja među osobama
bez obzira na rasno ili
etničko podrijetlo**

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

DIREKTIVA EUROPSKOG VIJEĆA 2000/43/EC PRIMJENA NAČELA JEDNAKOG POSTUPANJA PREMA OSOBAMA BEZ OBZIRA NA RASNO ILI ETNIČKO PODRIJETLO

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

Poštujući Ugovor koji uspostavlja Europsku uniju, a posebno njegov članak 13,

Poštujući prijedlog Komisije,¹

Poštujući mišljenje Europskog parlamenta,²

Poštujući mišljenje Gospodarskog i socijalnog odbora,³

Poštujući mišljenje Odbora regija,⁴

čime:

- (1) Ugovor Europske unije označava novu fazu u procesu stvaranja nikada bliže zajednice naroda Europe,
- (2) U skladu sa člankom 6. Ugovora Europske zajednice, Europska unija osnovana je na načelima slobode, demokracije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i vladavini prava, načelima zajedničkim za države članice, a prema kojima se moraju poštivati temeljna prava zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, i budući da ta načela proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, opća su načela prava Europske zajednice.
- (3) Pravo na jednakost pred zakonom i zaštitu protiv diskriminacije za sve osobe predstavlja univerzalno pravo priznato Općom deklaracijom o pravima čovjeka, Konvencijom Ujedinjenih naroda o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Međunarodnom konvencijom o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i paktovima Ujedinjenih naroda o građanskim i političkim pravima te ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, te Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, čije su potpisnice sve države članice.

¹ *Službeno glasilo EC (Official Journal).*

² Mišljenje izneseno 18. svibnja 2000. (još neobjavljeno u *Službenom glasilu*).

³ Mišljenje izneseno 12. travnja 2000. (još neobjavljeno u *Službenom glasilu*).

⁴ Mišljenje izneseno 31. svibnja 2000. (još neobjavljeno u *Službenom glasilu*).

- (4) Važno je poštivati takva temeljna prava i slobode, uključujući i pravo na slobodu udruživanja. Također je važno, u kontekstu pristupa i pribavljanja roba i usluga, poštivati zaštitu privatnog i obiteljskog života i transakcija koje se obavljaju u ovom kontekstu.
- (5) Europski parlament usvojio je određeni broj rezolucija o borbi protiv rasizma u Europskoj uniji.
- (6) Europska unija odbacuje teorije koje nastoje odrediti postojanje posebnih ljudskih rasa. Upotreba izraza «rasno podrijetlo» u ovoj Direktivi ne znači prihvatanje takvih teorija.
- (7) Europsko vijeće je u Tampereu, 15. i 16. listopada 1999. godine, pozvalo Komisiju da istupi, što je prije moguće, s prijedlozima o primjeni članka 13. Ugovora Europske zajednice po pitanju borbe protiv rasizma i ksenofobije.
- (8) Smjernice za zapošljavanje iz 2000. g., koje je Europsko vijeće usvojilo u Helsinkiju 10. i 11. prosinca 1999. g., naglašavaju potrebu da se potakne stvaranje uvjeta za društveno-inkluzivno tržište rada putem oblikovanja jedinstvenog skupa političkih mjera u cilju borbe protiv diskriminacije usmjerene protiv skupina kao što su etničke manjine.
- (9) Diskriminacija utemeljena na rasnom ili etničkom podrijetlu može narušiti dostignuća ciljeva iz Ugovora Europske zajednice, posebno ostvarivanje visoke razine zapošljavanja i socijalne zaštite, podizanje standarda življenja i kvalitete života, gospodarsku i socijalnu povezanost i solidarnost. Diskriminacija također može narušiti cilj razvoja Europske unije kao područja slobode, sigurnosti i pravde.
- (10) Komisija je u prosincu 1995. g. predstavila “Izjavu o rasizmu, ksenofobiji i antisemitizmu”.
- (11) Vijeće je 15. srpnja 1996. usvojilo “Zajedničku akciju (96/443/JHA)” u vezi s djelovanjem u borbi protiv rasizma i ksenofobije,⁵ a prema kojoj države članice poduzimaju osiguravanje djelotvorne suradnje sudstva po pitanju kaznenih djela utemeljenih na rasističkom ili ksenofobičnom ponašanju.
- (12) Kako bi se osigurao razvoj demokratskih i snošljivih društava koja omogućuju sudjelovanje svih osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo, posebno bi djelovanje u području diskriminacije utemeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu, trebalo obuhvatiti više od djelatnosti zapošljavanja i samozapošljavanja, te obuhvatiti područja kao što su obrazovanje, socijalna zaštita, uključujući tu i socijalno osiguranje i zdravstvenu zaštitu, socijalne povlastice, pristup i opskrbu robama i uslugama.
- (13) U tu svrhu, bilo kakva neposredna ili posredna diskriminacija utemeljena na rasnom ili etničkom podrijetlu u područjima obuhvaćenim ovom Direktivom treba biti zabranjena u čitavoj Europskoj zajednici. Ova zabrana diskriminacije treba također vrijediti i za državljane trećih zemalja, ali ne obuhvaća različito postupanje utemeljeno na državljanstvu i ne dovodi u pitanje odredbe koje upravljaju ulaskom i boravkom državljana trećih zemalja i njihovim zapošljavanjem i zanimanjem.

⁵ Službeno glasilo 185, 24.7.1996., str. 5.

- (14) Primenjujući načelo jednakog postupanja bez obzira na rasno ili etničko podrijetlo, Zajednica bi trebalo da u skladu sa člankom 3(2) Ugovora Europske zajednice, teži ka ukidanju nejednakosti i promicanju jednakosti muškaraca i žena, posebno jer što su žene često žrtve mnogostruke diskriminacije.
- (15) Uvažavajući činjenice iz kojih se može shvatiti da je došlo do neposredne ili posredne diskriminacije, stvar je koja se prepušta nacionalnim sudskim ili drugim nadležnim tijelima u skladu s odredbama nacionalnog zakona ili prakse. Takve odredbe posebice u slučaju posredne diskriminacije osiguravaju mogućnost da bude utvrđena bilo kojim sredstvima uključujući i statističke dokaze.
- (16) Važno je da sve fizičke osobe budu zaštićene od diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. Države članice također bi trebale osigurati, tamo gde je to odgovarajuće i u skladu s njihovim nacionalnim tradicijama i praksom, i zaštitu pravnih osoba ako trpe diskriminaciju na temeljima rasnog ili etničkog podrijetla njihovih članova.
- (17) Zabrana diskriminacije ne smije dovesti u pitanje postojanje ili usvajanje mjera namijenjenih sprječavanju ili kompenzaciji štete koju trpi grupa osoba određenog rasnog ili etničkog podrijetla, a takvim mjerama se omogućuje organiziranje osoba određenog rasnog ili etničkog podrijetla tamo gde je njihov glavni cilj promicanje posebnih potreba tih osoba.
- (18) U veoma ograničenim okolnostima, različitost u postupanju može biti opravdana ako karakteristika koja se odnosi na rasno ili etničko podrijetlo sadrži suštinski i odlučujući profesionalni zahtjev kada je cilj zakonit, a zahtjev razmjeran. Takve okolnosti trebaju biti uključene u obavijesti koje države članice dostavljaju Komisiji.
- (19) Osobe podvrgnute diskriminaciji utemeljenoj na rasnom ili etničkom podrijetlu trebaju biti odgovarajuće zakonski zaštićene. Da bi se osigurala djelotvornija razina zaštite, udruženja ili pravne entitete treba osnažiti da se angažiraju u postupcima, na način koji odrede države članice, u ime bilo koje žrtve ili kao njezina potpora, ne dovodeći u pitanje u nacionalne odredbe o postupku predstavljanja i obrane pred sudovima.
- (20) Djelotvorna primjena načela jednakosti zahtijeva odgovarajuću sudsku zaštitu protiv viktimizacije.
- (21) Pravila o teretu dokazivanja moraju biti usvojena kada postoji prima facie slučaj diskriminacije i da bi se načelo jednakog postupanja djelotvorno primijenilo, teret dokazivanja se prenosi na tuženika kad je podniet dokaz o takvoj diskriminaciji.
- (22) Države članice ne trebaju primjenjivati pravila o teretu dokazivanja u procesima u kojima sud ili neko drugo nadležno tijelo provode istragu činjenica o slučaju. Stoga se u spomenutim postupcima od podnositelja tužbe ne zahtijeva da dokaže činjenice koje sud ili nadležno tijelo trebaju istražiti.
- (23) Države članice trebaju promicati dijalog između društvenih partnera i s nevladinim organizacijama kako bi se usmjerile na različite oblike diskriminacije i borile se protiv njih.

- (24) Zaštita protiv diskriminacije utemeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu će sama po sebi biti ojačana postojanjem jednog ili više tijela u svakoj državi članici, s nadležnošću da analiziraju probleme, proučavaju moguća rješenja i osiguravaju konkretnu pomoć žrtvama.
- (25) Ova Direktiva postavlja minimum zahtjeva, dajući tako državama članicama mogućnost uvođenja ili zadržavanja pogodnijih propisa. Primjena ove Direktive ne bi trebala poslužiti kao opravdanje za bilo kakvu regresiju u odnosu na situaciju koja već prevladava u svakoj od država članica.
- (26) Države članice trebaju osigurati djelovorne, razmjerne i odvraćajne sankcije u slučaju povrede obveza utvrđenih ovom Direktivom.
- (27) Države članice, na zajednički zahtev, mogu povjeriti društvenim partnerima primjenu ove Direktive po pitanju pravila koja pripadaju u okvir kolektivnih ugovora, pod uvjetom da države članice poduzmu sve potrebne korake kako bi u svako doba mogle jamčiti rezultate nametnute ovom Direktivom.
- (28) U skladu s načelima subsidijarnosti i proporcionalnosti određenim u članku 5. Ugovora Europske zajednice, cilj ove Direktive, a to je osiguravanje zajedničke visoke razine zaštite protiv diskriminacije u svim državama članicama, ne može biti postignut u potpunosti od strane država članica, te stoga može, zbog mjere i utjecaja predložene aktivnosti, biti i bolje postizanje od strane Zajednice. Ova Direktiva ne ide dalje od onoga što je potrebno kako bi se postigli ovi ciljevi,

USVOJILA JE OVU DIREKTIVU:

POGLAVLJE I

Opće odredbe

Članak 1.

Svrha

Svrha je ove Direktive postaviti okvir za borbu protiv diskriminacije utemeljene na rasnom ili etničkom podrijetlu, s ciljem da u državama članicama u djelo provede načelo jednakog postupanja.

Članak 2.

Pojam diskriminacije

1. U smislu ove Direktive, načelo jednakog postupanja znači da ne postoji nikakva neposredna ili posredna diskriminacija utemeljena na rasnom ili etničkom podrijetlu.
2. U smislu članka 1:
 - (a) smatra se da se neposredna diskriminacija dogodila tamo gdje se prema određenoj osobi postupalo s manje naklonosti nego prema drugoj, postupalo se ili će se postupati u sličnoj situaciji na temelju rasnog ili etničkog podrijetla;
 - (b) smatra se da se posredna diskriminacija dogodila tamo gdje naizgled neutralno pravilo, kriterij ili praksa stavljaju osobe određenog rasnog ili etničkog podrijetla u posebnu nepovoljnost u usporedbi s drugim osobama, osim ako to pravilo, kriterij ili praksa nisu objektivno opravdani zakonitim ciljem i ako su sredstva za postizanje tog cilja odgovarajuća i neophodna.
3. Uznemiravanje će se smatrati diskriminacijom u smislu članka 1. onda kada se neželjeno ponašanje dogodi u odnosu na nečije rasno ili etničko podrijetlo, a s ciljem ili posljedicom počinjenja povrede dostojanstva neke osobe ili stvaranja uvredljivog ozračja zastrašivanja, neprijateljstva, omalovažavanja i ponižavanja. U ovom kontekstu, pojam uznemiravanja može biti definiran u skladu s nacionalnim zakonima i praksama država članica.
4. Navođenje na diskriminaciju osoba na osnovi njihovog rasnog ili etničkog podrijetla smatrat će se diskriminacijom u skladu sa stavkom 1.

Članak 3.

Cilj

1. U granicama nadležnosti prenesenih na Zajednicu, ova Direktiva će se primjenjivati na sve osobe, kako u javnom tako i u privatnom sektoru, uključujući i javna tijela, u odnosu na:
 - (a) uvjete za pristup zaposlenju, samozaposlenju i zanimanju, uključujući i kriterije odabira i uvjeta zapošljavanja, u bilo kojoj djelatnosti i na svim razinama profesionalne hijerarhije, kao i unaprjeđenja;

- (b) pristup svim vrstama i svim razinama profesionalne orijentacije, stručnog usavršavanja, višeg stručnog usavršavanja i prekvalifikacije, uključujući i praktično radno iskustvo;
 - (c) zapošljavanje i radne uvjete, uključujući otpuštanje i plaćanje;
 - (d) članstvo i uključenost u organizaciju radnika ili poslodavaca, ili bilo koju organizaciju čiji su članovi određene struke, uključujući i pogodnosti koje takve organizacije osiguravaju;
 - (e) socijalnu zaštitu, uključujući i socijalno osiguranje i zdravstvenu zaštitu;
 - (f) socijalne pogodnosti;
 - (g) obrazovanje;
 - (h) pristup i opskrbu dobrima i uslugama dostupnim javnosti, uključujući stanovanje.
2. Ova Direktiva ne odnosi se na različito postupanje utemeljeno na državljanstvu i ne dovodi u pitanje odredbe i uvjete koji se odnose na ulazak i boravak državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva na području država članica, te na bilo kakav postupak koji proizilazi iz zakonskog statusa državljana treće zemlje i osoba bez državljanstva.

Članak 4.

Suštinski i odlučujući zahtjevi zanimanja

Neovisno o članku 2(1) i (2), države članice mogu osigurati da razlika u postupanju, utemeljena na karakteristikama povezanoj s rasnim ili etničkim podrijetlom, nije diskriminirajuća tamo gdje je uslijed prirode određenih profesionalnih djelatnosti ili konteksta u kome se one obavljaju, takva karakteristika bitna i odlučujuća za to zanimanje, pod uvjetom da je cilj ovih djelatnosti zakonit, a da je zahtjev primjeren.

Članak 5.

Pozitivno djelovanje

Uzimajući u obzir osiguravanje pune jednakosti u praksi, načelo jednakog postupanja ne sprječava bilo koju državu članicu da zadržava ili usvaja određene mjere u cilju sprječavanja ili nadokande za nepogodnosti u vezi s nečijim rasnim ili etničkim podrijetlom.

Članak 6.

Minimum zahtjeva

1. Države članice mogu uvoditi ili održavati pravila koja idu u prilog zaštiti načela jednakog postupanja više od onih postavljenih u ovoj Direktivi.
2. Primjena ove Direktive ni pod kojim okolnostima ne znači osnovu za smanjenje razine zaštite protiv diskriminacije koja je već pružena od strane države članice u područjima pokrivenim ovom Direktivom.

POGLAVLJE II

Pravni lijekovi i provođenje

Članak 7.

Obrana prava

1. Države članice će osigurati da sudski i/ili administrativni postupci za primjenu obveza prema ovoj Direktivi, uključujući i one koji se smatraju odgovarajućim savjetodavnim postupcima, budu dostupni svim osobama koja sebe smatraju oštećenima uslijed propusta da se na njih primijeni načelo jednakog postupanja, čak i nakon što je prestao odnos u kome je navodno došlo do diskriminacije.
2. Države članice će osigurati udruženjima, organizacijama ili drugim zakonskim entitetima, koji su u skladu s kriterijima postavljenim u nacionalnom zakonu, legitimno zainteresirani za ispunjavanje odredaba ove Direktive, da se mogu angažirati u ime podnositelja tužbe ili kao njegova potpora, s njegovim ili njezinim odobrenjem, u bilo kojem sudskom i/ili administrativnom postupku namijenjenom primjeni obveza prema ovoj Direktivi.
3. Stavci 1. i 2. ne dovode u pitanje nacionalne odredbe koje se odnose na vremenska ograničenja za pokretanje pravne akcije po pitanju načela jednakosti postupanja.

Članak 8.

Teret dokazivanja

1. Države članice će poduzeti potrebne mjere kako bi u skladu s nacionalnim pravosudnim sustavima, osigurale obvezu optuženog da dokaže kako nije došlo do povrede načela jednakog postupanja i to u slučajevima kada osobe koje se smatraju oštećenima jer načelo jednakog postupanja nije bilo primijenjeno na njih, utvrde, pred sudom ili nekom drugom nadležnom vlašću, činjenice iz kojih se može pretpostaviti da je došlo do neposredne ili posredne diskriminacije.
2. Stavak 1. ne sprječava države članice da uvedu pravila dokazivanja koja idu u prilog podnositelju tužbe.
3. Stavak 1. neće se primjenjivati u krivičnim postupcima.
4. Stavci 1., 2. i 3. također će se primjenjivati u bilo kojem postupku koji je izveden u skladu sa člankom 7(2).
5. Države članice ne moraju primjenjivati stavak 1. u postupcima u kojima sud ili nadležno tijelo trebaju istražiti činjenice slučaja.

Članak 9.

Viktimizacija

Države članice će u svoje nacionalne pravne sustave uvesti potrebne mjere kako bi se pojedince zaštitilo od bilo kakvog neugodnog postupanja ili štetnih posljedica nastalih kao reakcija na optužbu ili na postupke koji za cilj imaju provođenje u skladu s načelom jednakog postupanja.

Članak 10.

Širenje informacija

Države članice će se pobrinuti da odredbe usvojene prema ovoj Direktivi, zajedno s odgovarajućim odredbama koje su već na snazi, budu dostupne osobama čiji je to interes, uz pomoć svih mogućih sredstava na cijelom njihovom području.

Članak 11.

Društveni dijalog

1. Imajući u vidu jačanje načela jednakog postupanja, države članice će poduzeti, u skladu sa svojim nacionalnim tradicijama i praksom, odgovarajuće mjere za promicanje društvenog dijaloga između poslodavaca i zaposlenih, uključujući i nadgledanje prakse na radnom mjestu, kolektivnih ugovora, kodeksa ponašanja, istraživanja ili razmjene iskustava i dobrih praksi.
2. Tamo gde je to u skladu s nacionalnim tradicijama i praksom, države članice će poticati poslodavce i zaposlene, ne dovodeći u pitanje njihovu autonomiju, da zaključuju, na odgovarajućoj razini, ugovore koji postavljaju antidiskriminacijska pravila u područjima na koja se odnosi članak 3., a koja potpadaju u okvir kolektivnog dogovora. Ovi ugovori moraju poštivati minimum zahtjeva postavljenih ovom Direktivom i odgovarajućim nacionalnim mjerama za primjenu.

Članak 12.

Dijalog s nevladinim organizacijama

Države članice će podicati dijalog s odgovarajućim nevladinim organizacijama koje imaju, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom i praksom, legitimni interes za doprinos u borbi protiv diskriminacije utemeljene na rasnom i etničkom podrijetlu, imajući pritom u vidu promicanje načela jednakog postupanja.

POGLAVLJE III

Tijela za promicanje jednakog postupanja

Članak 13.

1. Države članice će odrediti tijelo ili tijela za promicanje jednakog postupanja svih osoba bez diskriminacije utemeljene rasnim ili etničkim podrijetlom. Ova tijela mogu osnovati dio agencija na nacionalnoj razini zaduženih za obranu prava ili čuvanje prava pojedinaca.
2. Države članice će osigurati da kompetencije ovih tijela uključuju:
 - ne dovodeći u pitanje pravo žrtava i udruženja, organizacija ili drugih pravnih entiteta navedenih u članku 7(2), osiguravanje nezavisne pomoći žrtvama diskriminacije u podizanju njihovih optužbi za diskriminaciju;
 - vođenje nezavisnih istraživanja koja se bave diskriminacijom;
 - objavljivanje nezavisnih izvješća i izradu preporuka u vezi s bilo kojim pitanjem koje se odnosi na takvu diskriminaciju.

POGLAVLJE IV

Završne odredbe

Članak 14.

Usklađenost

Države članice će poduzeti neophodne mjere kako bi osigurale:

- (a) ukidanje bilo kakvog zakona, regulative i administrativne odredbe koja je u suprotnosti s načelom jednakog postupanja;
- (b) da bilo koja odredba koja je u suprotnosti s načelom jednakog postupanja, a koja je uvrštena u pojedinačne ili kolektivne ugovore ili dogovore, u interne poduzetničke akte, akte upravljnja u profitnim i neprofitnim udruženjima i u pravilima kojima se određuje upravljanje u nezavisnim profesijama, u organizacijama radnika i poslodavaca, bude ili može biti proglašena poništenom ili nevažećom ili se mora uskladiti.

Članak 15.

Sankcije

Države članice će odrediti pravila o sankcijama koje će se primijeniti na kršenja nacionalnih odredbi usvojenih u izvršavanju ove Direktive te će poduzimati sve mjere neophodne za njihovu primjenu. Sankcije, koje mogu sadržavati isplatu kompenzacije žrtvi, moraju biti djelotvorne, primjerene i odvraćajne. Države članice će o ovim odredbama obavijestiti Komisiju najkasnije do 19. srpnja 2003.* i bez ikakve odgode obavijestiti svako naknadno prilagođavanje koje utječe na njih.

Članak 16.

Primjena

Države članice će donijeti zakone, odredbe i administrativne mjere potrebne za usklađivanje s ovom Direktivom do 19. srpnja 2003.* ili mogu povjeriti društvenim partnerima upravu i usklađivanje, na njihov zajednički zahtjev, s tim da primjena ove Direktive po pitanju odredbi spada u predmet kolektivnih ugovora. U takvim slučajevima, države članice će osigurati da do 19. srpnja 2003.* društveni partneri dogovorno uvedu neophodne mere, s tim da se od države članice zahtijeva da poduzme sve potrebne mjere koje u svakom trenutku osiguravaju jamstva nametnuta ovom Direktivom. One će o tome naknadno obavijestiti Komisiju.

Mjere koje usvoje države članice trebaju se pozivati na ovu Direktivu ili biti praćene pozivanjem na nju prilikom njihova službenog objavljivanja. Metode takvog pozivanja određuju države članice.

Članak 17.

Izvješće

1. Države članice dostavljaju Komisiji do 19. srpnja 2005.** i svakih pet godina, sve potrebne obavijesti kako bi Komisija izradila izvješće Europskom parlamentu i Vijeću o primjeni ove Direktive.
2. Izvješće Komisije će uzeti u obzir, kao što dolikuje, mišljenja Europskog promatračkog centra za rasizam i ksenofobiju, kao i mišljenja društvenih partnera i odgovarajućih nevladinih organizacija. U skladu s načelom rodne jednakosti, ovo izvješće će, inter alia, osigurati procjenu učinka poduzetih mjera na žene i muškarce. U svjetlu primljenih informacija, ovo izvješće će obuhvaćati, ako je potrebno, i prijedloge za izmjenu i dopunu ove Direktive.

Članak 18.

Stupanje na snagu

Ova Direktiva stupa na snagu s danom objave u Službenom glasilu Europske zajednice.

Članak 19.

Adresati

Ova Direktiva upućuje se državama članicama.

Sastavljeno u Luxembourg, 29. lipnja 2000.

Za Vijeće

Predsjednik M. Arcanjo

* Tri godine po stupanju na snagu ove Direktive.

** Pet godina po stupanju na snagu ove Direktive.

Dodatak

Odabrana bibliografija

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

ODABRANA BIBLIOGRAFIJA

Amnesty International, *Campaigning Manual (Priručnik za vođenje kampanje)*, London, 2001. Dostupno na adresi: <http://web.amnesty.org/pages/campaigning-manual-eng>.

Amnesty International, *Using the International Human Rights System to Combat Racial Discrimination (Uporaba međunarodnog sustava za ljudska prava za borbu protiv rasne diskriminacije)*, London, 2001.

Bander, Patricia, Ellie Keen i Marie-Laure Lemineur (ur.), *Compass: A Manual on Human Rights Education (Kompas: priručnik za obrazovanje o ljudskim pravima)*, Strasbourg, Council of Europe, 2003.

Canadian Human Rights Foundation, *24th Annual International Human Rights Training Programme: Building a Culture of Human Rights, Participant's Manual (24. godišnji međunarodni program usavršavanja u području ljudskih prava: građenje kulture ljudskih prava, priručnik za sudionike)*, Montreal, lipanj 2003.

Canadian Human Rights Foundation & European Roma Rights Center, *Capacity Building for Roma Rights Advocacy: European Roma Rights Center Summer School (Razvoj sposobnosti za zastupanje prava Roma: ljetna škola Europskog centra za prava Roma)*, Budimpešta, srpanj 2004.

Canadian Human Rights Foundation, *Human Rights Monitoring and Advocacy Workshop (Radionica o nadgledanju i zastupanju ljudskih prava)*, Jakarta 2002.

Center for Reproductive Rights, *From Rights to Reality: How to Advocate for Women's Reproductive Freedom Worldwide (Od prava do realnosti: kako širom sveta zastupati reproduktivnu slobodu žena)*, New York, 2003. Dostupno na adresi: www.reproductiverights.org.

Center on Housing Rights and Eviction, European Roma Rights Center i Fondacija Milan Šimečka, *Defending Roma Housing Rights in Slovakia (Obrana prava Roma na smještaj u Slovačkoj)*, Bratislava, 2004.

Clements, Luke, Litigating cases on behalf of Roma before the Court and Commission in Strasbourg (Sudski sporovi za račun Roma pred Sudom i Komisijom u Strasbourgu), *Roma Rights*, zima 1998., Budimpešta: European Roma Rights Center, 1998. Dostupno na adresi: http://lists.errc.org/rr_wint1998/legalde3.shtml.

Clements, L.J., Nuala Mole, i Alan Simmons, *European Human Rights: Taking a Case under the Convention (Ljudska prava u Europi: vođenje spora prema Konvenciji)*, London: Sweet & Maxwell, 1999.

Council of Europe, *The Council of Europe and the Protection of Human Rights (Vijeće Europe i zaštita ljudskih prava)* (pamflet), Strasbourg, lipanj 2000.

European Roma Rights Center, *Stigmata: Segregated Schooling of Roma in Central and Eastern Europe (Stigme: segregirano školovanje za Rome u centralnoj i istočnoj Europi)*, Budimpešta, 2004.

European Roma Rights Center, Interights i Migration Policy Group, *Strategic Litigation of Race Discrimination in Europe: From Principles to Practice (Strategijsko sporenje protiv rasne diskriminacije u Europi: od načela do prakse)*, Nottingham, Engleska: Russell Press Limited, 2004.

European Roma Rights Center, *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic (Poseban lijek: Romi i škole za mentalno retardirane u Češkoj Republici)*, Budimpešta, 1999.

Fahey, Joseph i Richard Armstrong (ur.), *Essential Readings on War, Justice, Non-violence and World Order (Čitanka na teme rata, pravde, nenasilja i svjetskog poretka)*, Mahwah, New Jersey: Paulist Press, 1992.

Fitsum, Alemu, Testing to Prove Racial Discrimination (Testiranje u cilju dokazivanja rasne diskriminacije), *Roma Rights*, br. 3/ 2000, Budimpešta: European Roma Rights Center, 2000. Dostupno na adresi: http://lists.errc.org/rr_nr3_2000/legal-defence.shtml.

Flowers, Nancy (ur.), *Human Rights Here and Now: Celebrating the Universal Declaration of Human Rights (Ljudska prava ovdje i sada: u slavu Opće deklaracije o ljudskim pravima)*. Dostupno na adresi: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Default.htm>.

Giffard, Camille, *The Torture Reporting Handbook (Priručnik o izvješćivanju o mučenju)*, Callchester: University of Essex, Human Rights Center, 2000.

Helsinki Foundation for Human Rights, *Human Rights Monitoring (Nadgledanje ljudskih prava)*, Varšava, 2001.

Just Associates, *A New Weave of Power, People & Politics: The Action Guide for Advocacy and Citizen Participation (Novi val moći, ljudi i politike: vodič za djelovanje u području zastupanja i sudjelovanja građana)*. Dostupno na adresi: <http://www.justassociates.org/ActionGuide.htm>.

Long, Scott, *Making the Mountain Move: An Activist's Guide to How International Human Rights Mechanisms Can Work for You* (*Pokrenuti planinu: Vodič za aktiviste o korištenju mehanizama za ljudska prava*), International Gay and Lesbian Human Rights Commission, 2001. Dostupno na adresi: www.iglhrc.org.

Open Society Institute, *Minority Protection in Bulgaria* (*Zaštita manjina u Bugarskoj*), Budimpešta, 2001. Dostupno na adresi: www.eumap.org/reports/content/10/100/minority_bulgaria.pdf.

Ringlold, Dena, Mitchell A. Orenstein i Erika Wilkens, *Roma in an Expanding Europe: Breaking the Poverty Cycle* (*Romi u Europi u ekspanziji: razbijanje kruga siromaštva*), Washington: The World Bank, 2003.

Steiner, Henry J. i Philip Alston (ur.), *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals* (*Međunarodna ljudska prava u kontekstu: pravo, politika, moral*), New York: Oxford University Press, 2000.

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *ABC: Teaching Human Rights* (*ABC: podučavanje o ljudskim pravima*), Ženeva: United Nations Publication, 2003.

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Minorities, the United Nations and Regional Mechanisms* (*Manjine, Ujedinjeni narodi i regionalni mehanizmi*). Dostupno na adresi: www.unhchr.ch/html/menu6/2/minorities/pam1.doc.

United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights, *Training Manual on Human Rights Monitoring* (*Priručnik za usavršavanje u nadgledanju ljudskih prava*), Ženeva: United Nations Publication, 1997.

Dodatak

Važni i korisni linkovi

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

VAŽNI I KORISNI LINKOVI

Međunarodne organizacije

Ujedinjeni narodi (United Nations, UN)	www.un.org
Vijeće Europ (Council of Europe, CoE)	www.coe.int
Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE)	www.osce.org
Europska unija (European Union, EU)	www.europa.eu.int
Europski sud za ljudska prava (European Court of Human Rights, ECHR)	www.echr.coe.int
Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (Office of the High Commissioner for Human Rights, OHCHR)	www.ohchr.org
OSCE Kontaktna točka za pitanja Roma i Sinti (OSCE Contact Point for Roma and Sinti Issues)	www.osce.org/odihr/cprsi
Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (European Commission against Racism and Intolerance)	www.coe.int/ecri
Europski centar za nadgledanje rasizma (European Monitoring Centre for Racism, EUMC)	www.eumc.eu.int/eumc

Nevladine organizacije

Amnesty International (AI)	www.amnesty.org
Centar za prava stanovanja i deložaciju (Centre on Housing Rights and Evictions, COHRE)	www.cohre.org
Europski centar za pitanja manjina (European Centre for Minority Issues, ECMI)	www.ecmi.de
Europski centar za prava Roma (European Roma Rights Center, ERRC)	www.errc.org
Internet za ljudska prava (Human Rights Internet, HRI)	www.hri.ca
Human Rights Watch (HRW)	www.hrw.org
Interights	www.interights.org

Ured pravne obrane za nacionalne i etničke manjine (Legal Defence Bureau for National and Ethnic Minorities, NEKI)	www.neki.hu
Fondacija Milan Šimečka (MSF)	www.nadaciamilanasimecku.sk
Grupa za prava manjina (Minority Rights Group, MRG)	www.minorityrights.org
Institut otvoreno društvo (Open Society Institute, OSI)	www.soros.org
Inicijativa za pravdu otvorenog društva (Open Society Justice Initiative, OSJI)	www.justiceinitiative.org
Inicijativa za pravo javnog interesa (Public Interest Law Initiative, PILI)	www.pili.org
Program za sudjelovanje Roma (Roma Participation Program, RPP – dio OSI)	www.soros.org/initiatives/roma/focus_areas/rpp
Romski press centar (Roma Press Centre, RSK)	www.romapage.hu
Romska pravda (Romani Criss)	www.romanicriss.ro

Takoder korisno...

Legislationline.org – udružena inicijativa Europske unije i Ureda OSCE za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) – besplatna je internet baza podataka koja sadrži domać i međunarodno zakonodavstvo koje se odnosi na zaštitu ljudskih prava i vladavinu prava.	www.legislationline.org
--	--

Dodatak

Rječnik

Upoznajte svoja prava i borite se za njih

RJEČNIK

Skraćenice

CAT	Odbor protiv mučenja
CEDAW	Odbor za ukidanje diskriminacije žena
CERD	Odbor za ukidanje rasne diskriminacije
CESCR	Odbor za ekonomska, socijalna i kulturna prava
CoE	Vijeće Europe
CRC	Konvencija o pravima djeteta
ECHR	Europska konvencija o ljudskim pravima
ERRC	Europski centar za prava Roma
EU	Europska unija
ICCPR	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
ICESCR	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
ICERD	Međunarodna konvencija o sprečavanju svih oblika rasne diskriminacije
IGO	Međuvladina organizacija
NGO (NVO)	Nevladina organizacija
OSCE	Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi
UDHR	Opa deklaracija o pravima čovjeka
UN	Ujedinjeni narodi

Administrativni postupci: Administrativni postupci obično obuhvaćaju tužbe protiv onih državnih službi/tijela koja su zakonom ovlaštena izvršavati administrativne dužnosti, kao što su gradske vlasti, lokalna vijeća, tvrtke u vlasništvu države itd. Takvi postupci nikada se ne vode pred sudom i uvijek predstavljaju način koji omogućuje stavljanje na uvid onih postupaka za koje bi formalni pravni slučajevi, s njihovim dometom proceduralnog jemstva, bili neprimjereni za određeno pitanje.

Asimilacija: Politika asimilacije nastoji prisiliti manjinu da postane ista kao ‘glavni dio’ većinske populacije ili kulture. Ovo se radi putem politike sile koja nastoji ‘civilizirati’ manjinsku grupu. Premda se takva politika često (mada ne uvijek) opravdava namjerom poboljšanja ili koristi po manjinu, asimilacijska politika je etnocentrična i paternalistička te nastoji desetkovati kulturu manjine.

De facto: Latinski izraz za “odista”, “uistinu”, ili “u stvari”. Često se koristi umjesto “stvarno” da pokaže da će sud tretirati kao činjenicu autoritet ili entitet koji djeluje kao da ima autoritet, čak i kada zakonski zahtjevi nisu zadovoljeni. U kontekstu školske segregacije, “de facto” se odnosi

na segregaciju koja je činjenica, ali koja, međutim, nije nastala iz svjesnog djelovanja vlade i ne ispunjava vladinu politiku segregacije.

De jure: Latinski izraz za “zakonski”, često korišten umjesto punopravnog, zakonskog ili ustavnog. Često se koristi u značenju “ispunjen prema zakonu” ili “prema zakonu”.

Deklaracija: Dokument koji ustanovljava dogovorene standarde, ali koji nije zakonski obvezujući. To su važne političke i moralne obveze koje preuzimaju države.

Djelo izvršenja: Djelo izvršenja je kada država hotimično poduzima neko djelo protiv osoba ili grupe ljudi. Primjer jednog djela izvršenja je prisilna deložacija pojedinaca iz njihovih domova.

Djelo propuštanja: Djela propuštanja su propusti države da djeluje, intervenira i/ili donosi zakone, što ima kao rezultat povrede ljudskih prava osoba ili grupa. Primjer za to je propust da se osigura infrastruktura i osnovne usluge kao što su voda, struja i kanalizacija za određene zajednice.

Diskriminacija: Diskriminacija se može definirati kao postupanje jedne osobe ili grupe kao posebne, superiorne ili inferiorne prema drugoj, utemeljeno na arbitrarnim kriterijima kao što su rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijest, političko mišljenje i nacionalno ili socijalno podrijetlo.

Diskriminacija, neposredna: Neposredna diskriminacija pojavljuje se tamo gdje se prema jednoj osobi postupa manje povoljno nego što se postupa prema drugoj, ili će postupati u istoj situaciji na osnovi rasnog ili etničkog podrijetla. Primjer za to mogao bi biti ured za zapošljavanje koji po uhdanoj politici, odbija prihvatiti Rome koji traže posao, ili je to agencija za nekretnine koja namjerno i planski daje Romima ispodstandardni smještaj.

Dokumentacija ljudskih prava: Dokumentacija o kršenju ljudskih prava opći je izraz koji se odnosi na prikupljanje informacija o standardima, kršenjima, pitanjima i temama ili bilo kojoj javnoj temi koja se odnosi na ljudska prava.

Građanska neposlušnost: Ova aktivnost ima za cilj promjenu politike ili zakona putem odbijanja njihovog poštivanja. Djela građanske neposlušnosti namjerna su, mirna i otvorena odbijanja da se poštuju zakoni koji se smatraju nepravednima. Građansku neposlušnost mogu upražnjavati pojedinci, grupe ili narodne mase, kao i zastupnici koji nenasilno krše zakon kako bi izvršili pritisak.

Građanske parnice: Ovi postupci su utemeljni na građanskim zakonima zemalja, običajnom pravu i/ili odredbama zakona o obligacijama. U građanskim parnicama pojedinac može primiti sudski naloženu financijsku nadoknadu koju plaća odgovorna strana, kao i različite oblike injunktivnog pravnog lijeka.

Informirana suglasnost: Ovo obuhvaća osiguravanje da pojedinac, kada se suglasi s nečim kao što je podnošenje tužbe službenom tijelu, bude potpuno obaviješten, kako o mogućim koristima, tako i o negativnim posljedicama predloženog tijeka djelovanja. Istinski rizici nikada ne bi smjeli biti skriveni, a suglasnost se mora dati slobodnom voljom.

Integracija: Integracijska politika ima za cilj “privođenje pojedinaca društvu kao punopravnih članova” uz poštivanje pojedinačnih prava, uključujući i njihova kulturna prava. Rezultati integracije mogu biti raspršivanje mnogih manjinskih običaja, ali ovo nije nepohodno cilj.

Iscrpljenje domaćih pravnih lijekova: Ovo zahtijeva uporabu svih dostupnih procedura kako bi se zatražila zaštita od povreda ljudskih prava i dobila pravda za kršenja. Pristup međunarodnim mehanizmima provođenja je posljednje utočište, nakon što država propusti ispraviti povredu ili zadovoljiti pravdu. Lokalni pravni lijekovi mogu sezati od podnošenja tužbe sudu do prijave lokalnoj policiji.

Isključenje: Ovakva politika ili praksa ima za cilj isključenje ili segregiranje manjina u aspektima ekonomskog, političkog, sociokulturnog života kao i u fizičkoj geografiji. Politika i praksa isključenja uopćeno su protekcionističke i utemeljene na ksenofobijskim predstavama, koje nastoje ‘zaštititi’ većinu populacije od opasne ‘druge’ grupe. Ovo rezultira socijalnim isključenjem. Primjeri politike isključenja Roma obuhvaćaju i obrazovnu segregaciju romske djece u škole za mentalno retardirane ili druge ispodstandardne školske aranžmane u određenom broju zemalja u Europi.

Istraga: Sastoji se od prikupljanja informacija o događajima (npr. izborima i procesima) i incidentima (npr. pojedinačnim slučajevima policijskog nasilja), posjetima mjestima gdje se možda događaju povrede ljudskih prava (npr. izbjeglički ili kaznjenički centri) i/ili provjere činjenica i zahtjevanje informacija od upravnih vlasti.

Izvješća iz sjene: Za vrijeme procesa kontrole država od strane ugovornih tijela, odbori pregledavaju izvješća, ispituju državne predstavnike i dajuu komentare utemeljene na svojim nalazima u vezi s ispunjenjem ugovora od strane jedne države. Nevladine organizacije mogu nadležnom odboru podnijeti ono što se naziva ‘izvješće iz sjene’ ili alternativno izvješće, koje će ili razmatrati detalje određenog pitanja ili naznačiti obrasce povreda ljudskih prava koji nisu usklađeni s odredbama ugovora. Podnošenje izvješća iz sjene pomaže ugovornom tijelu donijeti točne zaključke, postaviti pitanja, izraditi preporuke itd.

Izvršni pregled: Izvršni pregled nekog izvješća često je neobvezan element izvješća. Može obuhvatati pregled istraživanja i rada koji vodi organizacija, uključujući tu i obrasce otkrivene nadgledanjem.

Javne demonstracije: Javne demonstracije su okupljanje ili javna akcija namijenjena informiranju javnosti i iznošenju određene poruke. To može biti poruka o neophodnosti promjene i socijalne pravde ili komemoracija nekog događaja. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima jamči slobodu izražavanja (članak 19.) i pravo na mirno okupljanje (članak 21.). Europska konvencija o ljudskim pravima sadrži slična jamstva prema člancima 10. i 11.

Koalicija: Koalicije imaju za cilj osnovati zajednicu različitih grupa ili pojedinaca u jednu grupaciju koja teži zajedničkom cilju. Koalicija može imati politiku pojedinačnih, grupnih, zajedničkih i javnih ciljeva.

Konzultativni status: Organizacijama se često daje status od strane drugih međuvladinih (IGO) ili nevladinih organizacija (NGO) za pružanje tehničke ekspertize, savjeta i konzultacije za IGO ili NGO. Takav status naziva se “konzultativni status”.

Konvencija: Obvezujući ugovor između država; koristi se kao sinonim za “ugovor” i “pakt”. Konvencije su jače od deklaracija zato što su zakonski obvezujuće za države koje su ih ratificirale. Kada Opća skupština UN usvoji konvenciju, ona stvara međunarodne norme i standarde.

Krivični postupci: Oni koji su pretrpjeli nasilje od strane službenih osoba (bilo da se radi o policajcu ili nekom drugom službeniku države), ili su žrtve nasilnog zločina počinjenog od nedržavne treće strane (uključujući i rasno motiviran nasilni zločin) mogu podnijeti krivičnu tužbu policiji ili javnom tužitelju. Krivični postupci imaju za cilj kazniti prekršitelja za počinjeni zločin.

Ksenofobija: Ksenofobija je strah od nepoznatih ili stranaca i često se ispoljava putem odbacivanja, neprijateljstva ili nasilja protiv određene ciljne grupe. Ova vrsta diskriminacije odnosi se na Rome na koje se često gleda kao na ‘strance’ u zemljama njihovog podrijetla, bez obzira na to koliko generacija žive kao stanovnici ili građani svoje države. Ona također ima posebno značenje za Rome izbjeglice i migrante, koji previše često doživljavaju udare ksenofobijske netolerancije i rasne diskriminacije u zemljama u koje pobjegnu/se presele. Ksenofobiju ponekad raspiruju političke elite koje zagovaraju rasističku i diskriminacijsku politiku kako bi ‘zaštitile’ svoju zemlju od ‘onih izvana’.

Lobiranje: Lobiranje je strategija zastupanja koju koriste aktivisti. Ono nastoji utjecati na zakonodavstvo putem utjecaja na mišljenje zakonodavaca, zakonodavno osoblje i državnu upravu koji neposredno sudejluju u donošenju zakonodavnih prijedloga.

Ljudska prava: Svi ljudi, zbog činjenice da su ljudska bića, posjeduju od rođenja određena prava poznata kao ljudska prava. Ljudska prava su univerzalna, jednako pripadaju svim ljudskim bićima bez obzira na njihovu dob, rasu, etnicitet, spol, seksualnu orijentaciju, političko uvjerenje, vjeroispovijest, nacionalno ili socijalno podrijetlo, jezik, imovinu, rođenje ili neki drugi vanjski čimbenik. Ljudska

prava su suštinska. Ona se ne mogu kupiti, zaraditi ili naslijediti. Ljudska prava su neotuđiva i ne mogu se oduzeti, predati ili prenijeti. Ljudska prava su međusobno zavisna. Povreda jednog prava utječe na uživanje drugog. Ona su međusobno povezana, nedjeljiva i sva jednako bitna za zaštitu ljudskog dostojanstva.

Negativna prava: Prema nekim teorijama ljudskih prava, negativna prava su ona prava koja ne zahtijevaju djelovanje kako bi se ispunila. Negativna prava se ispunjavaju samo odsutnošću aktivnosti. Primjeri negativnih prava obuhvaćaju pravo na život, slobodu od mučenja i slobodu izražavanja. Osoba je slobodno uživati ova prava sve dok ih netko (ili neka sila) ne povrijedi.

Neposredno djelovanje: Neposredno djelovanje po pitanjima ljudskih prava podrazumijeva javno i često kolektivno djelovanje od strane pojedinaca i grupa kako bi se suprotstavili kršenjima ljudskih prava te ostvarila socijalna pravda i ljudska prava.

Posredna diskriminacija: Posredna diskriminacija se događa “tamo gde bi naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa stavili osobe u posebnu nepogodnost u usporedbi s drugim osobama, osim ako ta odredba, kriterij ili praksa nije objektivno opravdana zakonitim ciljem i sredstvima za postizanje tog cilja koja su odgovarajuća i neophodna”. Primjeri mogu biti robna kuća koja zahtijeva da nijedna osoba u dugoj suknji ne ulazi u prodavaonicu ili vladin ured koji zabranjuje ulazak osobama s pokrivenim glavama. Ova pravila, mada neutralna prema etnicitetu, u stvari mogu neprimjereno dovesti u lošiji položaj članove određenih manjinskih grupa koje imaju tendenciju nositi duge suknje ili pokrivati glavu.

Pozitivna prava: Prema teorijama ljudskih prava koja priznaju “pozitivna” i “negativna” prava, pozitivna prava su ona prava koja zahtijevaju da neka druga strana poduzme određenu aktivnost kako bi se to pravo ostvarilo. Neka prava se ne mogu ostvariti bez angažiranja drugih – što je odgovornost koja uopćeno pada na vlade. Primjeri pozitivnih prava uključuju pravo na obrazovanje i pravo na zdravlje. Bez vladine intervencije i utemeljenja određenih institucija (npr. škola i bolnica), ova prava ne mogu biti ostvarena.

Prava manjina: Politika koja podržava prava manjina daje određenu zaštitu manjinama kao grupi. To znači da članovi manjinske grupacije imaju univerzalno pojedinačno ljudsko pravo kao i određene zaštite koje proistječu iz njihovog statusa kao članova manjinske grupe. Ta ‘posebna prava’ nisu privilegije već mjere usvojene kako bi se manjinskim grupama omogućilo sačuvati svoj identitet, karakteristike i tradicije.

Procedura 1503: Neugovorni mehanizam pri Ujedinjenim narodima koji omogućuje ljudima da podnose izravne molbe Komisiji za ljudska prava u vezi s istragom obrazaca povreda ljudskih prava.

Protokol: Ugovor koji modificira drugi ugovor (npr. dodaje procedure ili nezavisne odredbe).

Putnici (Travellers): Putnici su grupa koja živi uglavnom u Velikoj Britaniji i Irskoj i suočava se sa sličnom diskriminacijom kao Romi drugdje u Europi te su kao takva grupa u međunarodnom okviru promatrana zajedno s Romima.

Radne grupe: Radne grupe su odbori unutar sustava za ljudska prava Ujedinjenih naroda, koje nadgledaju određena pitanja i brzo reagiraju putem pisama upućenim vladama tražeći odgovore na optužbe o povredi ljudskih prava.

Rasizam: Rasna diskriminacija – posebno neposredna rasna diskriminacija – utemeljena je na predrasudama i stereotipima ili je podržana predrasudama o određenim grupama, kao i na uvjerenju da je rasa osnovni čimbenik koji određuje ljudsko ponašanje i sposobnosti. Obično poznato kao rasizam, ovo uvjerenje smatra da genetske ili naslijeđene razlike proizvode suštinsku superiornost ili inferiornost jedne rase nad drugom.

Rezerva: Zahtjev koji podnosi jedna država prilikom ratificiranja ugovora, koji naznačava želju države da ne bude obvezana određenim odredbama ugovora.

Segregacija: Segregacija je politika ili praksa podvajanja ljudi različite rase, klase ili etničkih grupa, u školama, stanovanju i javnim ili komercijalnim objektima.

Specijalni izvjestitelji: To su nezavisni stručnjaci u području brige za ljudska prava, koji o svojim nalazima godišnje izvješćuju Komisiju za ljudska prava.

Sporenje: Sporenje je djelo ili proces vođenja zakonskog spora ili parnice. Uopćeno se sastoji od pravnog postupka na sudu kako bi se odredila i provela zakonska prava.

Strateško sporenje: Strateško sporenje je zakonska aktivnost u službi društvene promjene. Ono nastoji promijeniti društvenu realnost putem uporabe zakonodavstva. Strateško sporenje bori se protiv sustavnih nepravdi.

Stvaranje mreže: Ova aktivnost obuhvata stvaranje saveznika među drugim nevladinim organizacijama, narodnim pokretima, političkim simpatizerima, vođama, stručnjacima i akademikima te doprinosi pokretu koji podržavate i jača vaš rad.

“Testiranje” u cilju dokazivanja rasne diskriminacije: Testiranje je tehnika koja se koristi za prikupljanje dokaza kada postoji optužba za diskriminaciju. Testiranje se primjenjuje uglavnom od strane organizacija za građanska prava kako bi se otkrila djela diskriminacije. Ono se primjenjuje

ako član zaštićene klasne grupe posumnja na nejednak postupak na temelju njegovog ili njezinog nacionalnog podrijetla, vjeroispovijesti, roda, boje kože ili drugih karakteristika koje podliježu pravnim zabranama diskriminacije.

Ugovorna tijela: Odbori nezavisnih stručnjaka koji nadgleda primjenu odredbi ugovora o ljudskim pravima. Članove odbora imenuju i biraju države koje su ratificirale ugovor.

Zastupanje ljudskih prava: Zastupanje ljudskih prava je tijek strateških djelovanja i mobilizacija namijenjena promjeni ponašanja, kulturnih stavova, odnosa i politike koja se odražava na društvene institucije, utemeljeno na pažljivom istraživanju i dokumentaciji o određenom pitanju. Njime se identificiraju pitanja i iznosi ih se pred javnu političku svijest u svrhu društvene promjene. To je aktivnost od javnog interesa.

Evropski centar za prava Roma (ERRC) jest međunarodna organizacija od javnog interesa za pravno zagovaranje. Njegove mnogobrojne aktivnosti usmjerene su na suprotstavljanje diskriminaciji Roma i kršenju njihovih temeljnih ljudskih prava, i to naročito putem strateške litigacije, međunarodnog zagovaranja, istraživanja, unapređivanja politike (policy), te treninga romskih aktivista. ERRC je član Međunardone helsinške federacije, te ima konzultativni status i pri Vijeću Europe i pri Ekonomsko-socijalnom vijeću Ujedinjenih naroda.

1386 Budapest 62

P.O. Box 906/93, Hungary

Phone: (36-1) 413-2200

Fax: (36-1) 413-2201

E-mail: office@errc.org

Ovaj je priručnik tiskan uz financijsku pomoć Europske unije. Za sadržaj ovog priručnika u potpunosti je odgovoran ERRC pa je isključeno bilo kakvo povezivanje toga sadržaja sa stajalistima Europske unije.